

לקט זפרט

חלק ששי

זבו שלושה קונטרסים:

השלמה ל"נר למשיחיו" - הערות וביאורים נוספים בתניא קדישא
ד"ס שביבים - עובדות, "זוארטים", פנינים וזכרונות
"עלי הגיון" - אוסף של מאמרי עיון ומחשבה שפורסמו בכמות שונות

הרב טוביה בלוי

ה'תש"פ

עימוד ועיצוב:

טל: +972 (0)8-8502771
www.chazak.co.il
office@chazak.co.il





ב"ה

א. בפתח

הנני לקראת כ"ד טבת, יום מלאות מאתים ושבע שנים (בגימטריא "אור" ו"רז") להסתלקות הילולא של אור האורות, כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע, בעל התניא והשולחן ערוך (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ה, רכ), הנני מתכבד להגיש למעוניינים את החוברת הששית של "לקט ופרט", הכוללת: א. הערות נוספות בתניא קדישא (בתוספת לנדפס במהדורה החמישית של ספרי "נר למשיחי" ובחוברת החמישית של "לקט ופרט"). ב. ר"ס "שביבים": עובדות, ווארטים, פנינים, זכרונות. ג. "עלי הגיון", אוסף מאמרי עיון ומחשבה שפורסמו בכמות שונות.

*

חובה נעימה לי להודות מקרב לב לנכדי היקר, ברוך הכשרון והידע, הרה"ח ר' משה לוי יצחק שי' לאופר, נו"נ בישיבת "תורת אמת – חב"ד ליובאוויטש" בעיה"ק ירושלים ת"ו, על הכנת החוברת לדפוס, ובמיוחד על ה"שביבים", אותם העלה על הכתב על פי מה ששמע ממני. ברוך יהיה!

*

ויהי רצון שנזכה כבר בקרוב ממש במהרה לגאולה השלמה בביאת מלכנו משיחנו כי כבר כלו כל הקיצין וכבר בא מועד.

הרב טוביה בלוי

א"א טבת, תש"פ 



יום ה"יארצייט" של אבי מורי

הרה"ג רבי ברוך יהודה בלוי זצ"ל





א. תוכן העניינים

- ז נד למשיחי
 ט ספר של בינונים
 לד שער היחוד והאמונה
 לז אגרת התשובה
 מג אגרת הקודש
 מו קונטרס אחרון
 ד"ס שביבים 
 שי תגובות 
 דז עלי הגיון

"נר למשיחי"

השלמת חלק ו

הערות וביאורים נוספים
בתניא קדישא

להלן יבואו הערות נוספות בתניא קדישא, בתוספת לנדפס במהדורה החמישית של ספרי "נר למשיחי" ועל ההשלמות שנדפסו בחוברת החמישית של "לקט ופרט".

יצויין כי הערות אלה נכללו במהדורה הששית של "נר למשיחי" שיצאה לאור לקראת חג הגאולה י"ט כסלו השנה, ונדפסות כאן בשביל אלה שהמהדורה הששית אינה מצויה בידם.



א. תניא

כינוי זה לספר לקוטי אמרים, נקבע כבר בחיי אדמו"ר הזקן, בשער מהדורת תקנ"ט, בדפוס זאלקווי. פירוש המלה תניא הוא: "שנויה". יתכן, אולי, לומר, שנקרא כך כדי להורות על מקורותיו של הספר, שאינו חידוש כי אם מיוסד על מאמרי חז"ל שנשנו (כבר) – כפי שהדבר מתבטא גם בשם שנקבע על-ידי רבנו, "לקוטי אמרים", כנ"ל, וכן בהדגשת רבנו (הן בדף השער והן בהקדמה) שהספר מלוקט "מפי ספרים ומפי סופרים".

*

ברשימותיו הקדושות של כ"ק אדמו"ר זי"ע על התניא, בתחלת פרק א', מופיע ביאור על המלה "תניא": "מאאמו"ר הרה"ג והרה"ח שליט"א: תניא ר"ת תודה נזיר י"א (נדה עב:). עכלה"ק.

[אגב: בדומה למקובל שרש"י בתחלת פירושו לתורה מזכיר את שמו של רבי יצחק כדי לרמוז לשמו של אביו בתחלת פירושו, נהג גם הרבי בהביאו בתחלת פירושו לתניא פירוש משמו של אביו הרה"ק רבי לוי יצחק נ"ע.

גם ב"הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים", הראשון! מתוך הספרים הקדושים שחוברו על ידי כ"ק אדמו"ר זי"ע ונדפסו בשמו, מופיע קרוב לתחלתו (על קדש ורחץ) ביאור בשם אביו הרה"ק נ"ע].

במסכת נדה שם מבואר שהשיעורים של חצי לוג שמן לקרבן תודה, רביעית יין לנזיר, ואחד עשר (י"א) יום של ימי זיבה הינם "הלכה למשה מסיני".

1. לוח "היום יום" הוא, בעיקרו, אוסף של דברי כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע, אם כי הושקעה בו, כפי שניתן לראות, מלאכת מחשבת נפלאה ומיוחדת במינה.



בפשטות, כוונת רבי לוי יצחק בהשוואתם לספר התניא היא, שכשם ששם מדובר ב"הלכה למשה מסיני" – דברים שקיבל משה רבנו מפי הגבורה למרות שאין להם אף רמז בתורה או מקור שכלי – כך גם ביאוריו והגדרותיו של אדמו"ר הזקן בתניא: אין לפנינו הסברים שכליים גרידא המבוססים על הקושיות המפורטות בפרק א' וכדומה, אלא מקורם בדברים שקיבל מרבותיו שזכו לקבל משמים את תורת החסידות².

תורת החסידות בעיקרה היא, איפוא, "תורה מן השמים", שמקורה טהור, עליון ונשגב משכל אנושי, אלא שאדמו"ר הזקן ונשיאי חסידות חב"ד "הורידו" אותה כדי שתהיה ברת השגה גם בשכל האנושי.

הפירוש האמור עולה בקנה אחד עם המבואר לעיל לפי פשוטו, ששם הספר "תניא" פירושו: "שנויה", כלומר: אין כאן חידושים שכליים שיתכנו בהם פקפוקים אלא דברים ברורים ומוחלטים שקיבל אדמו"ר הזקן מרבותיו, "הלכה למשה מסיני".

– כידוע דרכו בלימוד התורה של רבי לוי יצחק נ"ע, להראות ולגלות בכל ענין בפשט הדברים כיצד הוא משתקף גם ברמז ובסוד.

דף השער

מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאוד בפוך
ובלבבך לעשותו

ב"היום יום" (ו אדר שני): "הצמח צדק סיפר אשר, בראש השנה הראשונה לחייו – שנת תק"ן – אמר רבינו הגדול דרוש משביעין אותו תהי צדיק כו', והוא הוא שלשת פרקים הראשונים של ספר התניא".

העירני בני הרה"ג הרה"ח ר' יעקב מאיר שי' לפרט המעניין הבא:

לפי דברי אדמו"ר הזקן שהספר "מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאוד בפוך ובלבבך לעשותו" – מובן בפשטות שכל הספר מתחלתו ועד סופו, וכל ענין המבואר בו, קשור לביאור הפסוק האמור³.

2. ראה גם ספר השיחות תנש"א חלק ב' עמוד 605 הערה 69.

3. וכמפורש בלקוטי שיחות חלק כ"א עמ' 429 (להלן בתרגום מיידיש): כל העניינים המדוברים בחלק הראשון של התניא הינם דרכים בעבודת ה', לבאר "איך הוא קרוב מאד".



על-פי זה יתכן שיש בזה גם קשר לפרשת השבוע הסמוכה לתאריך בו אמר רבנו את הדרוש האמור ובכך בעצם החל לגלות ברבים את אורו של התניא,

כי ראש השנה בשנת תק"נ חל בימים שני ושלישי, בתוך השלשה ימים הקשורים לשבת הקודמת⁴ שאז קראו את הפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיוך ובלבבך לעשותו" בפרשת נצבים.

*

גם אגרת הקדש "קטנתי" (סימן ב') נכתבה על ידי רבנו "אחר ביאתו מפטרבורג". יציאת רבנו מבית האסורים היתה ביום שלישי של פרשת וישב - בתוך שלשה ימים הסמוכים לשבת פרשת וישלח, בה כתוב הפסוק "קטנתי".

הסכמות

הסכמת הרב . . מאניפאלי

מפליא הדבר כי הרה"ק מאניפולי היה מבוגר מאדמו"ר הזקן, ועם זאת נעתר הרה"ק מאניפולי להעניק הסכמה לרבנו, ואף מכתיר אותו בתואר "רב האי גאון איש אלקים קדוש וטהור אספקלריא המאירה".

הקדמה

אך ביודעיי ומכיריי קאמינא

יתכן לפרש, כי בביטוי "יודעיי" רומז אדמו"ר הזקן גם למשמעות המלה "ידעתיו"⁵ כפירוש רש"י: לשון חבה.

הסבר הדברים: באגרת הקדש סימן כ"ז מחדש רבנו כי התקשרות ודבקות לצדיק היא "בחבלי עבותות אהבה רבה ואהבת עולם", והשפעת הצדיק "היא המתפשטת בתלמידיו כל אחד כפי בחינת התקשרותו וקרבתו אליו בחייו ובמותו באהבה רבה".

4. ראה פסחים קו, א.

5. וירא יח, יט.



לפי זה, כאשר מדובר על אנשים העוסקים בתורת אדמו"ר הזקן מתוך רגש של התקשרות אהבה וחבה⁶, לא חלים לגביהם הנימוקים המפורטים לעיל בהקדמה לשלילת הדרכה בעבודת ה' מתוך ספר.

פרק ט"ז

הצדיק נקרא עבד ה' . . . כבר עבד וגמר לגמרי
עבודת המלחמה עם הרע

הראשון שמצאנו לגביו את התואר "עבד ה'", הוא משה רבנו⁷. לפי המוסבר כאן בתניא משמעות תואר זה היא שהוא צדיק גמור, והדבר מתאים עם המבואר בפרק י' שאהבה "כברא דאשתדל" המבוארת ברעיא מהימנא היא דרגת הצדיק. פשוט הדבר, שאהבה זו מבוארת בחיבורו של משה רבנו, רעיא מהימנא, משום שזו היתה דרגתו הוא. וכך אכן מפורש בפרק מ"ד לגבי דרגה זו – "מדרגת אהבת רעיא מהימנא".

כך גם לגבי דוד המלך ע"ה, שגם הוא מוגדר "עבד ה'"⁸, זאת בהתאם לכך שהיה במצב של "לבי חלל בקרבי"⁹, כלומר שעבד וגמר לגמרי עבודת המלחמה עם הרע כמבואר כאן שזו דרגת הצדיק.

פרק כ"ז

עלמא דאתגלייא שהוא ו"ה משם הוי"ה ב"ה
ועלמא דאתכסיא הוא י"ה

באגרת התשובה פרק ד' מבואר שאותיות י"ה רומזות לחכמה ובינה, אות ו' – לשש המדות, ואות ה' האחרונה – למלכות.

לפי זה מובן האמור כאן, שהרי עניינו של שכל הוא השגת האדם במוחו בינו לבין עצמו ואינו ניכר אל הזולת, בחינת הסתר, אך עניינו של הרגש

-
6. ראה גם אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע חלק ו' עמ' שג.
 7. וזאת הברכה לד', ה. ופעמים רבות בספר יהושע, ועוד. ועל דרך זה בבשלח יד, לא. בהעלותך יב, ז.
 8. תהלים, פרק ל"ו, פסוק א'. ועל דרך זה בתהלים פרק ע"ח, פסוק ע'; פרק פ"ט, פסוק ד' ופסוק כ"א, ועוד.
 9. שם, פרק ק"ט, פסוק כ"ב. – ראה תניא פרק א'.



הוא תחושות הנפש של האדם כלפי זולתו – גילוי¹⁰. כל שכן – המלכות, כח העשייה הנבדל מכוחותיו הפנימיים של האדם ומתייחס בבירור אל הזולת. דברים אלו ניתנים להבנה מוחשית יותר כאשר האדם יתבונן ויבחין בהבדל שהוא עצמו חווה¹¹ בין עיסוק בדבר שכלי ובין עיסוק הקשור בתחום הרגש. לאור זה מובן מדוע עלמא דאתכסיא הוא אותיות י"ה, ועלמא דאתגליא – ו"ה.

ראה גם בפרק ל"ט, שבעולם היצירה מאירות מדותיו של אין סוף, ובעולם הבריאה מאירות חכמתו ובינתו ודעתו. במקומות אחרים¹² מבואר כי עולם האצילות הוא אפיסת המציאות, בריאה אפשרות המציאות, ויצירה ועשייה הם מציאות. והדברים עולים בקנה אחד – כיון שכוחות השכל הן "לעצמו", כנ"ל, הרי מבחינתם אין מציאות נוספת. לעומת זאת המדות מתייחסות, וכאילו "דורשות", קיום מציאות של זולת.

פרק ל'

והוי שפל רוח . . והוי באמת לאמיתו

הדרישה ל"שפלות רוח" מופיעה במספר מקומות בתניא: בפרקנו; באגרת התשובה פרק י"א – "לבלתי רום לבכו ולהיות שפל רוח בפני כל האדם"; באגרת הקדש סימן ב' – "שבכל חסד וחסד שהקב"ה עושה לאדם צריך להיות שפל רוח במאד . . להשפיל רוחם ולבם במדת אמת ליעקב"; ובאגרת הקדש סימן כ"ב – "ועוד זאת אדרוש . . ולהאמין באמונה שלימה במצות חז"ל והוי שפל רוח בפני כל אדם".

המושג "ענוה" נתפס בעיני ההמון כ"מלה נרדפת" לשפלות רוח. אך לפי הידוע כי לכל מלה בלשון הקודש משמעות משלה¹³, נראה לבאר את ההבדל ביניהם

10. כמבואר בכמה מקומות בחסידות. ראה מאמר ד"ה "בכ"ה בכסלו יומי דחנוכה" תשח"י. מאמר ד"ה "אלה פקודי" תשל"ל. מכתב כ"ק אדמו"ר זי"ע הנדפס ב"נר למשיחי" עמ' יג. ועוד.

11. ראה "נר למשיחי" לספר של בינונים פרק ג'.

12. ראה תורת מנחם ספר המאמרים מלוקט חלק ג' עמ' קנט, ובמקומות שנשמנו בהערה 30 שם.

13. ראה גם "נר למשיחי" עמ' קב, ובמקומות שנשמנו בהערה 1 שם.



[יצויין כי בסה"ק בכלל, ובתורה חב"ד בפרט¹⁴, נתבארו מושגים אלו באופן שונה מעט. אך כיון ש"שבעים פנים לתורה", והרי נצטוונו לחדש ולגלות שכל חדש בתורה¹⁵ – אענה אף אני את חלקי כדלהלן]:

התואר "עניו" נאמר בתורה על משה רבנו¹⁶, ופירשו רבוה"ק¹⁷ כי משה ידע את הטוב שלו ואשר הוא גבוה במעלה מכל אדם, וביחד עם זה היה ענו מכל אדם, ומשמעות הדבר היא שמשה ידע אשר כל עניני מעלותיו אשר בהם הוא גבוה מכל אדם – ניתנו לו מלמעלה. וחשב שאילו היו אלו הכחות אצל אחר היה גם הוא בדרגה ומעלה זו, ויתכן שאם היו לאחר כחות אלו היה מגלה את הכחות ומנצל אותם ואף יותר.

לעומת זאת ה"שפלות" המבוארת בפרקנו היא על ידי שחושב על מצבו ונסיונותיו של האחר.

לפי זה מסתבר כי "ענוה" פירושה ידיעת מצבו (- מעלותיו) הוא, וההשוואה אל הזולת כפי שהיה נוהג אם היו לו אותם הנתונים; וההיפך ב"שפלות" – ידיעת מצבו (- החסרונות והנסיונות) של הזולת והשוואת עצמו כלפיו.

דרישת רבנו לשפלות הרוח אינה מסתכמת בתחושת האדם לכשעצמה, אלא באה לידי ביטוי מעשי. זאת כאמור באגרת הקדש שם: לא להרחיב עליהם פה או לשרוק עליהם ח"ו. . ומענה רך משיב חמה.

פרק ל"ה

לנחמם בכפליים לתושיה

נראה כי כוונת רבנו, לפי פשוטו, היא: הנחמה המבוארת החל מפרק זה היא בנוסף לנחמה המבוארת בפרק כ"ז ש"יש לו לשמוח בחלקו", עיין שם. נמצא שהבינוני מתנחם בשתי נחמות, נחמה "כפולה".

14. ראה ספר המאמרים תרס"ד עמ' צב – עפ"י "שמונה פרקים" להרמב"ם פרק ד', פירוש המשניות אבות פרק ד' משנה י'. לקוטי דיבורים חלק ג' תל, א.

15. אגרת הקדש סימן כ"ו.

16. בהעלותך יב, ג.

17. ראה מאמרי אדה"ז תקס"ב עמ' נא. ספר המאמרים תש"י עמ' 236. ספר השיחות ה'ת"ש עמ' 68. לקוטי שיחות חלק י"ג עמ' 30 ואילך. חלק י"ז עמ' 1 ואילך.



ניתן לומר עוד, שבלשון זו, "כפליים לתושיה", מתכוון אדמו"ר הזקן לרמוז¹⁸ למעלת הבינוני בכך שהוא עובד עם שתי הנפשות שבו, האלקית והבהמית, בשונה מהצדיק שעובד עם נפשו האלקית בלבד, ואילו נפשו הבהמית כפופה לחלוטין לרצון נפש האלקית, ואינו צריך להתעסק עמה כלל – בדומה למעלת בעלי תשובה על צדיקים¹⁹.

כך גם יתפרש הלשון "כפליים לתושיה" – דווקא אצל הבינוני, העובד עם נפשו הבהמית וכופה את יצרו, נעשה "תושיה", כמאמר חז"ל²⁰ המובא במקומות רבים בחסידות: "למה נקרא שמה תושיה לפי שמתשת כחו של אדם", כלומר: התשת כח הסטרא אחרא על ידי כפייתו.

פרק מ"א

וקבלה זו היא אמיתית בלי שום ספק שהרי
היא טבע נפשות כל ישראל שלא למרוד במלך
הקדוש ית' הרי התורה שלומד או המצוה
שעושה מחמת קבלה זו ומחמת המשכת היראה
שבמוחו נקראות בשם עבודה שלימה ככל
עבודת העבד לאדונו ומלכו

מדברי רבנו כאן מובן שעבודת "עבד", במובן של עשיית רצון המלך רק משום שהוא רצון המלך והוא (האדם העובד) אינו רוצה למרוד בו – הינה עבודה הנדרשת ואפשרית אצל כל יהודי. יש לעיין²¹ מה ההבדל בין זה לבין האמור בפרק י' וכן להלן בפרקנו אודות "כברא דאשתדל" – יהודי העובד את ה' לא לצורך עצמו אלא כבן המשתדל עבור אביו ואמו, "לצורך גבוה". לכאורה גם שם מדובר על מצב דומה, יהודי העובד את ה' כדי למלא את רצון המלך, ושם הדבר מתואר כדרגה גבוהה, עבודת הצדיק, דרגת משה רבנו "רעיא מהימנא". יושם לב גם לכך שזה נקרא "כברא" – בן, ולא "עבד".

וצ"ע.

18. ראה הסבר נוסף – בשער העיונים שב"נר למשיח", עמ' עט.

19. ברכות לד, ב.

20. סנהדרין כו, ב.

21. ראה גם בתניא פרק מ"א ופרק מ"ד, שכל אחד צריך לשאוף לעבוד את ה' באופן זה – לפחות באופן של "אפס קצהו ושמץ מנהו". וראה בשער העיונים שב"נר למשיח", במאמר "תהי צדיק! הבא את המשיח!":



יתכן, אולי, לומר שהדבר תלוי מאיזו מדה נובעת גישה זו. כלומר: הן אמת שבשני המקרים הדבר העומד נגד עיניו הוא לבצע את רצון ה'. אך כאשר הדבר נובע מיראה – הרי הוא נחשב עבד, ודרגה זו היא הבסיס והשורש לעבודה, ואפשרית ונדרשת מכל אדם; ואילו הדרגה הגבוהה, המתוארת כ"ברא" – היא כאשר הדבר נובע מאהבה.

יצויין כי מדברי רבנו בשורות הבאות עולה בכירור כי עבודת ה' מיראה היא בחינת "עבד", ועבודת ה' מאהבה היא בחינת "בן".

מאיך מעניין כי דוקא הצדיק הוא המוכתר בשם "עבד" בפרק ט"ו בתניא, ועצ"ע.

פרק מ"ב

חכמי הדור עיני העדה

אדמו"ר הזקן משתמש בלשון "עיני העדה" ביחס אל חכמי הדור, על-פי הפסוק בפרשת שלח²². – וראה באגרת הקדש סימן י"ד, שם מפרש רבנו את הסיבה לכך שהחכמים נקראים עיני העדה: "שהעינים הם כינויים להמשכת והארת אור החכמה, שלכן נקראו חכמים עיני העדה".

הסבר הדברים:

בפרק מ"ג מפרש אדמו"ר הזקן את מאמר חז"ל²³ "איזהו חכם הרואה את הנולד" כך, "פירוש, שרואה כל דבר איך נולד ונתהוה מאין ליש בדבר ה' ורוח פיו יתברך". בכך רומז רבנו למבואר בשער היחוד והאמונה פרק ג': "אילו ניתנה רשות לעין לראות ולהשיג את החיות ורוחניות שבכל נברא השופע בו ממוצא פי ה'..." אכן, לא כל אדם רואה את החיות והרוחניות שבכל נברא, אך ה"חכם" הוא זה שרואה את המקור האלקי שבבריאה.

(ראה המובא בקובץ התמים²⁴ בשם כ"ק אדמו"ר מהר"ש (להלן בתרגום מיידיש): כוונת זקננו במלים "אילו ניתנה רשות לעין לראות" היא, שהעין תראה ללא עבודה כשם שהיא רואה את כל שאר הדברים. אך על ידי עבודה יכול כל אחד לראות אלקות ממש בראיה מוחשית).

22. טו, כד.

23. תמיד לב, א.

24. חוברת ג עמ' כז [קל, א].



בהתאם לזה נקראים נשיאי הדור וחכמיו "עיני העדה", על שם תפקידם להיות לעינים לדור, שאינו מסוגל לראות אלקות.

פרק מ"ג

יראה תתאה . . יראה עילאה

ראה תוספת ביאור ב"סידור עם דא"ח" בהערה לתיקון חצות.

פרק מ"ז

ולבן המושיל שלמה ע"ה בשיר השירים

ראה להלן בהערה לאגרת הקדש, סימן א'²⁵.

וז"ש אסף ברוח הקדש בעד כל כנסת ישראל שבגולה ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך . . ולא אדע ולא ארגיש בנפשי יחוד זה שתפול עליה אימתה ופחד תחלה ואח"כ אהבה רבה בתענוגים או כרשפי אש כמדת הצדיקים שנזכך חומרם

תוכן דברי רבנו כאן הוא, כי גם מי שאינו צדיק, אינו "מרכבה" לה' ואינו חש ורואה אלקות בכל רגע מחייו – הרי בשעת קיום מצוה נמצא הוא באותה דרגה של התאחדות והתכללות הנפש בקדושתו ואורו של הקב"ה. זאת למרות שהאדם עצמו הוא "בער" ו"בהמה", ולא חש בכך שבקיום המצוה הוא במצב של "בהיותי עמך".

יש לעיין, אם כן, במשמעות הלשון "בעד כל כנסת ישראל שבגולה" – והרי ביניהם יש גם צדיקים?²⁶

תמיהה נוספת: מזמור זה נאמר אמנם על ידי אסף, אבל הוא נכלל בספר תהלים²⁷ של דוד המלך, וכפי שאמרו חז"ל²⁸ "דוד כתב ספר תהלים ע"י

25. עמ' 000 ???.

26. ראה במדרש המובא בפרק א': "עמד ושתלן בכל דור ודור".

27. במזמור ע"ג.

28. בבא בתרא יד, ב.

וראה רש"י שם: כתב בו דברים שאמרו זקנים הללו שהיו לפניו, ויש שהיו בימיו כגון אסף והימן וידותון.



עשרה זקנים". והרי דוד עצמו היה צדיק גמור (כפי שכבר צויין במספר מקומות²⁹), וכיצד ניתן לפרש בדבריו פירוש שאינו "שייך" לדרגתו?

פירושם של דברי אסף לפי "פשוטו של מקרא" הוא: המשורר מקונן על המצב של צדיק ורע לו ורשע וטוב לו, ואומר שלמרות שבאחרית תתברר הסיבה הנכונה של הנהגת ה' בענין ("אבינה לאחריהם"), אבל כרגע אני בענין הזה "בער" ו"בהמות" – ובכל זאת אני "עמך".

[לתוכן הדברים ראה גם במזמור צ"ב בתהלים: "איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת, בפרוח רשעים כמו עשב"].

בהערות כ"ק אדמו"ר זי"ע ב"שיעורים בספר התניא" כאן מתייחס לשני הפירושים בפסוק: הפירוש כפשוטו, שאסף מדבר על השאלה מדוע יש רשע וטוב לו; ופירושו של אדמו"ר הזקן שאפילו "בהיותי עמך" אני כבהמה כו'. – כן מבואר שם ההכרח של רבנו לפרש גם שלא כפשוטו, עיין שם.

ידוע מאמר חז"ל "אין מקרא יוצא מידי פשוטו"³⁰. כך גם בענייננו, ברור שהפירוש שכתניא לא בא לשלול את הפירוש הפשוט, אלא להוסיף עליו³¹.

[העיריני נכדי הת' החשוב חיים אורי שי' בלוי, כי מלשון רבנו עצמו – שלפני פירושו הוסיף את המלה "כלומר" – משמע שפירוש זה בא כתוספת

ובספר "ישמיע כל תהלתו" על התהלים הביא (ג, א) מדברי הרס"ג בהקדמתו לתהלים, שהכל דוד אמרם ונתנם להם לשיר; ומהמדרש (שמות רבה פרשה יח, ט) שאמרו "לכך אמר דוד" בהתייחסות לפסוק "אתה נורא אתה ומי יעמוד לפניך מאז אפך" הנאמר במזמור עו, הפותח גם הוא ב"מזמור לאסף".

29. ראה ב"נר למשיחי" לספר של בינונים פרק א' ופרק י'.

30. שבת סג, א.

31. יצויין לדברי האוה"ח הק' על הפסוק "אם בחוקותי תלכו" (ראש פרשת בחוקותי): התורה יש בה ארבעה דרכים, והם פשט רמז דרוש סוד, ומאלו נפרדו שבעים פנים, וכל אופן לכמה אורחין ושבילין ונתיבות. והוא מה שאמר "חקותי – לשון רבים – תלכו", פירוש, בכל אורחין ושבילין ילך בהם בפירוש הכתובים, ולא יאמר שאין בתורה אלא פשט המובן לכל.



לפירוש הפשוט. בדומה לכלל הידוע בדברי רבנו³² כי כשאומר "פירוש" משמעות הדבר שהוא מפרש פירוש נוסף ושונה מהפירוש הפשוט³³].

לפי זה מסתבר לומר, שדוד עצמו, ביחס לעצמו, אמר את הפסוק במשמעותו הפשוטה; אלא שבנוסף לכך היתה טמונה בדבריו גם המשמעות המתאימה ל"כנסת ישראל שבגולה".

*

לפי זה יש לבאר גם את הגדרת רבנו בתחילת הציטוט, שדברים אלו "אמר אסף ברוח הקודש": הגדרה זו תמוהה לכאורה, שכן, לאורך ספר התניא מובאים עשרות פסוקים ומאמרי חז"ל בלי ציון אומנם או נתונים אחרים המגדירים את הפסוק (מלבד במקומות ספורים³⁴). מכך שכאן מופיע שם האומר (אסף), וכך שהדברים נאמרו ברוח הקודש ו"בשם" (בעד) כל כנסת ישראל שבגולה, מובן שלפרטים אלו משמעות ההכרחית בלימוד התניא כאן.

ניתן להסביר (בנוסף לביאורו של הרבי בהערותו ב"שיעורים בספר התניא") לפי האמור:

כאשר מצוטט פסוק מתהלים – מניח כל לומד שהפסוק נאמר על-ידי דוד המלך ע"ה. בענייננו רבנו עוסק במצבו של הבינוני, ואילו דוד המלך היה צדיק, כנ"ל, ולכן לא ניתן להביא ממנו ראיה. אסף, לעומתו, מדבר "בעד כל כנסת ישראל שבגולה". אולי השם "אסף" רומז לכך – דוגמת "מאסף לכל המחנות" [יחד עם זאת, גם דוד המלך, בפסוקי התהלים המצוטטים לאורך התניא, מדבר "בעד כל כנסת ישראל" (אם כי לא באופן גלוי ובולט), כי, כמבואר בתניא מספר פעמים³⁵, גם בבינוני יש את בחינת הצדיק].

32. ראה, למשל, בהערת כ"ק אדמו"ר זי"ע ב"שיעורים בספר התניא" על המלים "פי' כמו שכדמות וצורת הפנים" בתחילת פרק זה, "תיבת פירוש היא לשלול הפי' הפשוט"; פירוש רבנו בשער היחוד והאמונה תחילת פרק ד' לפסוק "כי שמש ומגן ה' אלקים" – השונה, כמובן לכל מעיין, מפירוש המצוד, הרד"ק, וכו', וגם שם מתחיל רבנו את פירושו במלה "פי'".

33. יתכן שזו כוונת כ"ק אדמו"ר זי"ע בהערותו ב"שיעורים בספר התניא" כאן – "וע"כ צ"ל דהפי' אינו כפשוטו, אלא כלומר . . . – שהמלה "כלומר" רומזת לכך שאין זה הפירוש הפשוט.

34. ראה, למשל, באגרת הקודש סימן י': "אשר הוכיח ה' חיים ע"י נביאו" (ראה ב"נר למשיחי" (שם).

35. ראה פירוט בשער העיונים שב"נר למשיחי", במאמר "תהי צדיק! הבא את המשיח!".



כדי למצוא את הנקודה הפנימית הקדושה ש"בכל נפש מישראל", "אף
בנפש בור ועם הארץ גמור" – יש צורך, כמובן, ברוח הקודש.

*

כאמור, פירוש זה מתאים דוקא למי שאינו צדיק, אינו "מרכבה" לה'
ואינו חש ורואה אלקות בכל רגע מחייו – והחידוש הוא שאפילו הוא,
בשעת קיום מצוה, נמצא בדרגה של התאחדות והתכללות הנפש בקדושתו
ואורו של הקב"ה.

יש, אם כן, לבאר את לשון רבנו "וזה שאמר אסף . . . בעד כל כנסת
ישראל שבגולה", והרי יש ביניהם גם צדיקים. המלה "כל" שוללת
אפשרות לפרש שרבנו התכוון רק לבינונים כיון שהספר מיועד בעיקר
לבינונים כשמו "ספר של בינונים".

ניתן ליישב במספר דרכים:

א. בפשוטם של דברים יש, לכאורה, לפרש את כוונת רבנו ש"לצדיק
קתני", כך: לגבי הצדיקים שבהם הפירוש הוא כפשוטו, ולגבי שאר בני
ישראל – "כלומר כו" – הפירוש שבתניא.

יתכן אף להוסיף כי רבנו דייק והוסיף את המלה "כל" גם כדי לרמוז
שהפירוש הפשוט יחול גם על בינונים. – זאת כפי שנוהג לאורך ספר התניא
לשרטט גם את דמותו של הצדיק, כדי לעורר באדם רגיל שאיפה נפשית
להתאמץ ולנסות גם להגיע לדרגתו לקיים את השבועה "תהי צדיק"³⁶.

ב. בעומק יותר ניתן לומר שאכן אין כוונת רבנו לכל מי שחי בתקופת
הגלות, אלא דוקא למי ששרוי בעצמו בגלות. והרי ידוע שאצל צדיקי אמת
שורר תמיד מצב של גאולה.

(– כפי שידוע שלגבי רשב"י כאילו לא חרב הבית כלל³⁷, כלומר, אצלו
"האיר" גילוי אלקות בדוגמת הגילוי שהיה בזמן הבית³⁸. וכפי המסופר
אודות הרה"ק רבי מנחם מענדל מהאַרְאָדָאָק שהיה פותח את חלון חדרו,
ומביט ומריח את האויר כדי לדעת האם משיח כבר הגיע³⁹. אמרו על כך

36. ראה בהרחבה ב"נר למשיחי" בשער העיונים, במאמר "תהי צדיק! הבא את המשיח!";
ועוד.

37. פלח הרמון שמות עמ' ז.

38. ראה תורת מנחם ספר המאמרים מלוקט חלק ג' עמ' לט-מ.

39. שיחות קודש תשמ"א חלק א' עמ' 13.



חסידים⁴⁰, שבחדרו של הרה"ק מהאַרְאָדאָק היה תמיד ריח של משיח, ולכן כדי לזהות האם כבר הגיע המשיח היה עליו לפתוח את החלון ולהריח את האויר שבחוץ).

לפי זה יובן היטב השימוש בביטוי "כנסת ישראל" דוקא, ביטוי נדיר בתניא כאשר מדובר על בני ישראל למטה⁴¹: "כנסת ישראל" היא ספירת המלכות⁴², האחרונה שבעשר הספירות. בכך רומז רבנו, כי מדובר דוקא על אלו מבני ישראל שנמצאים בגולה, ויתירה מכך, "הולינו" גם את ספירת המלכות אל הגלות ("גלות השכינה") – כמבואר באגרת התשובה פרק ו' שכאשר אדם התחתון עושה הרע בעיני ה', הרי הוא מוריד את בחינת ה"א תתאה" שבשם י-ה-ו-ה, שזו בחינת המלכות⁴³, לגלות בסטרא אחרא.

דבר זה לא שייך, כמובן, בצדיקים "שנזכך חומרם" כדברי רבנו כאן. אם אפילו החומר שלהם עצמם לא מהווה הפרעה להתגלות אלקות, ודאי שאינם חווים "גלות" מבחוץ. ספירת המלכות – אות ה"א תתאה – כפי שמשפיעה את החיות אליהם, נשארת במקומה בהיכלות הקדושה, כאמור באגרת התשובה שם ש"האדם הוא בעל בחירה אם לקבל השפעתו מהיכלות הסט"א או מהיכלות הקדושה שמהם נשפעות כל מחשבות טובות וקדושות וכו'"⁴⁴.

ג. בהקדמתו לשער היחוד והאמונה מבאר רבנו על הכתוב "כי שבע יפול צדיק וקם" – שבין מדרגה [=דרגה] למדרגה, טרם שיגיע למדרגה עליונה ממנה, הוא בבחינת נפילה ממדרגתו הראשונה, אך אינה נקראת

40. הובא בספר "מגולה לגולה" עמ' 191, ועוד.

41. בפרק ל"ב מזכיר רבנו "כנסת ישראל". דהיינו במקור נשמות כל ישראל, בפרק ל"ז מדובר על "השכינה כנסת ישראל", בפרק מ"ה "רחל היא כנסת ישראל מקור כל הנשמות", בפרק מ"ט "כנסת ישראל למעלה", בפרק נ"ב "ומקור זה... נקרא אם הבנים עד"מ וכנסת ישראל".

הקטע שלפנינו יוצא דופן בכך שרבנו מדבר על בני ישראל כפשוטו, ותמורת הביטויים השגורים "ישראל" או "בני ישראל", מבכר את הלשון הייחודי "כנסת ישראל". והלא דבר הוא!

הדבר בולט במיוחד בהשוואה לפרק מ"ט, שם מזכיר רבנו באותו המשפט "כנסת ישראל – למעלה", ו"ישראל – למטה".

42. עיין בתניא פרק נ"ב, אגרת הקדש סימן ח', לקוטי תורה במדבר ה, ב, ובמקומות רבים בחסידות.

43. ראה שם פרק ד'. ועוד.

44. וראה בהערת כ"ק אדמו"ר זי"ע ב"שיעורים בספר התניא" שם.



נפילה אלא לגבי מדריגתו הראשונה ולא לגבי שאר כל אדם ח"ו, שאעפ"כ הוא למעלה מכל האדם בעבודתו כי נשאר בה בחינת "רשימו" ממדריגתו הראשונה. ומסיים שם, "אך עיקרה מאהבה שנתחנך והורגל בה מנעוריו בטרם שהגיע למדרגת צדיק".

לפי זה יתכן לומר כי בדברי רבנו כאן "כל כנסת ישראל שבגולה", כוונתו אף לצדיקים, בזמנים בהם הם ב"נפילה" מדרגת הצדיק האופטימלית. בהיות הצדיק במצב זה, גם לו מתאים פירושו של רבנו בדברי אסף. – לכן מדגיש רבנו "כל כנסת ישראל", להורות שפירוש זה אכן מתאים לכל אחד מבני ישראל (לעומת זאת לפי ההסבר הקודם, אמנם אין סתירה וקושיה על הביטוי "כל", אך גם אין הסבר מדוע הדגשה זו נצרכה. וצריך לומר שאין בכך הדגשה נוספת, אלא זה הוא תוכן דברי רבנו בכללותם – שדברי אסף לא נאמרו רק כלפי עצמו אלא גם בעד שאר בני ישראל).





שער היחוד והאמונה

פרק י"א

ואם מצוה לאחרים לעשות כמו המלך אוי
מתלבשת מדת החסד וגם אותיות המחשבה
באותיות הדבור [ובן בשמדבר דברי חסד
ורחמים לרעהו]

רבנו מקדים את הדוגמא מ"מצוה לאחרים לעשות" אף שאינה מצויה
אלא במלך וכדומה; ואילו דבור דברי חסד ורחמים לרעהו – המתאפשר
באופן תדיר אצל כל אדם – בא כאפשרות שניה ובחצאי ריבוע.

נראה להסביר בפשטות: המושג של התלבשות המדה בדבור בא כאן
כמשל להשתלשלות שמובילה לבריאת העולמות. אצל הקב"ה המדה
מתלבשת בדבור ובאה גם במעשה, ולכן הדוגמא העיקרית והמדוייקת
יותר היא כשמצוה לאחרים לעשות. לעומת זאת כאשר אדם "מדבר דברי
רחמים לרעהו" – הרי הדבור עצמו הוא הוא השפעת החסד, גם מבלי
שהדבר יוביל לפעולה של חסד.

אמנם, יש לעיין במשמעות דבור "דברי חסד לרעהו", שלכאורה אפשר
לבארו בשני אופנים (משמעות המושג "דברי רחמים" פשוטה, שהוא סוג של עידוד וחיזוק,
דברי הגמרא⁴⁵ על "המפייסו" [את הענין] לאחר שנתן לו פרוטה):

במסכת סוכה⁴⁶ אמרו על הנאמר במשלי⁴⁷ "תורת חסד": תורה ללמדה
זו היא תורה של חסד. לפי זה ניתן לפרש כי ב"דברי חסד" כוונת רבנו
לאדם המלמד תורה⁴⁸.

אך לפי פשוטם של דברים נראה יותר ש"דברי חסד" הם דברי עצה
ותושיה, שהאדם עוזר ומסייע לרעהו באמצעות דבור. לפי פירוש זה,

45. בבא בתרא ט, ב.

46. מט, ב.

47. לא, כו.

48. להעיר גם מאגרת הקדש סימן ט"ו, שבסדר ההשפעה שעל ידי המדות כתב – במדת
היסוד – "ההתקשרות שמקשר האב שכלו בשכל בנו בשעת למודו עמו באהבה ורצון
שרוצה שיבין בנו".



עדיין קשה מדוע לא הקדים רבנו את ה"מדבר דברי חסד לרעהו", שהרי גם כאן הביטוי למדת החסד בא סוף סוף בפעולה מעשית – הפעולה שהמתייעץ יעשה בעקבות העצה וההכוונה שקיבל. אלא שלאמיתו של דבר אין הקבלה מלאה בין הדברים: כאשר אדם מייעץ ומדריך את זולתו, גם אם המקבל יבחר לשמוע לעצתו וליהנות מדבריו, הרי הוא עושה זאת בבחירתו החופשית. השפעת החסד מצד הנותן לא מובילה בהכרח לתוצאה אצל המקבל. לכן אין בכך הקבלה מלאה לבריאת העולמות על ידי הקב"ה, כמובן. לעומת זאת הדוגמה ממלך המצוה לבני מדינתו, שהרי, כדברי חז"ל, "אמר מלכא עקר טורא"⁴⁹.

הסבר אפשרי נוסף: יתכן כי "דברי חסד" הוא עצם "הדיבור באהבה וחיבה יתירה, כמו שרואין במוחש דשני רעים אוהבים נאמנים מרבים לדבר ביניהם ולספר איש לרעהו מכל הנעשה אתם עמם" – כדברי כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע⁵⁰ שדבר זה הינו אחת הדרגות בגילוי האהבה. או, יתר על כן, דבור שהוא עצמו מבטא ומגלה את תחושת האהבה והחסד שבלבו של המדבר, כדוגמת הנאמר⁵¹ "אהבתי אתכם אמר ה'", אלא שאז יש לבדוק את ההבחנה בין "דברי חסד" ל"דברי רחמים".

*

ראה עוד להלן עמ' 000 ???.

פרק י"ב

נשמות הצדיקים שהם גדולים ממלאכי השרת

צ"ע מדוע נקט רבנו דוקא "נשמות הצדיקים", והרי כל נשמות ישראל⁵² הם "חלק אלוקה ממעל ממש" ונאמר עליהם "ויפח באפיו נשמת חיים", ואם כן הם נעלים מהמלאכים שנבראו וחיים וקיימים "מבחינת חיצוניות החיות והשפע שמשפיע א"ס ב"ה להחיות העולמות" כאמור באגרת התשובה⁵³.

49. ראה בבא בתרא ג, ב.

50. לקוטי דיבורים חלק א' ב, ב – ג, ב.

51. מלאכי א, ב.

52. ראה ספר של בינונים פרק ב', אגרת התשובה פרק ד'.

53. פרק ד'.



אגרת התשובה

פרק ח'

וזו היא תשובה שלימה . . ותשובה זו היא בחי'
תשובה עילאה

העירני נכדי הרה"ת ר' לוי יצחק שי' שפרינגר, כי בהגדרת רבנו על תשובה עילאה "וזו היא תשובה שלימה" מיושבות שתי קושיות בנוסח "אבינו מלכנו":

א. לאחר שמבקשים "סלח ומחול לכל עונותינו" ו"מחה והעבר פשעינו מנגד עיניך" – מבקשים "החזירנו בתשובה שלמה לפניך". לכאורה היה ראוי להקדים את החזרה בתשובה ורק אז לבקש סליחה וכו' על העוונות והפשעים.

ב. הבקשה "החזירנו בתשובה שלמה לפניך" נאמרת גם בראש השנה. לכאורה לפי הכלל שכתב רבנו בסידורו "אין לומר בראש השנה אבינו מלכנו שיש בו הזכרת חטא או עון כגון אבינו מלכנו חטאנו או סלח ומחול וכו' וכיוצא בזה", היה מן הראוי לדלג גם על פיסקא זו (גם הפיסקא "כתבנו בספר סליחה ומחילה", שגם בה נזכרו החטאים רק ברמז, אינה נאמרת בראש השנה)?

אמנם לפי דברי רבנו כאן כי "תשובה שלמה" היא "תשובה עילאה" הבאה לאחר "שרוח עברה ותטהרם" – קושיות מעיקרא ליתא.

ג.



אגרת הקדש

סימן א'

פי' שלמה המלך ע"ה חגרה בעזו מתניה

נשאלתי, מה סיבת השינוי בלשונו הזהב של אדמו"ר הזקן: בספר של בינונים פרק מ"ו כתב "ולכן המשיל שלמה ע"ה", בלי התואר "המלך", ואילו כאן כתב "שלמה המלך".

לאחר העיון נראה לבאר זאת, בסייעתא דשמיא, כדלהלן.

בפשוטם של דברים, בפרק מ"ו מתייחס רבנו לדברי שלמה בספר "שיר השירים" הפותח "שיר השירים אשר לשלמה", ובאגרת שלפנינו מתייחס לדברי שלמה בספר "משלי" הפותח "משלי שלמה בן דוד מלך ישראל". – לפי השוני בתיאור שלמה בספרים עצמם, מביא אדמו"ר הזקן בכל פעם את שמו כפי שמופיע בספר המהווה מקור לדבריו. יתכן אף להוסיף ולקשר זאת עם דברי חז"ל⁵⁴ כי שלמה לא השלים את מלכותו, ואם כן, אולי ספר שיר השירים נאמר בתקופה בה לא היה מלך.

בעומק יותר מסתבר לומר, כי הוספת התואר "המלך" קשורה לתוכן הדברים שבאגרת, שהרי כאן עוסק רבנו בתורה שבעל-פה, ספירת המלכות⁵⁵.

מאידך בפרק מ"ו מצוטט, כאמור, פסוק משיר השירים. לגבי שיר השירים אמרו⁵⁶ "שיר השירים קדש קדשים", והרי קדש הקדשים הוא דרגה שלמעלה מעשר הספירות⁵⁷ – לכן כאן לא מתאים לומר "המלך".

54. מגילה יא, ריש ע"ב.

55. כמאמר "פתח אליהו" (תקוני זהר יז, א): "מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה". וראה אגרת הקדש סימן כ"ו (קמד, א). ועוד.

56. ידיים פרק ג' משנה ה'.

57. ראה אור התורה פרכת וישב תתצ, ב. המשך תער"ב חלק ב' עמ' תתקעט. תורת מנחם חלק ח' עמ' 160.



סימן ב'

וזה בחינת ימין שבקדושה וחסד לאברהם שאמר
אנכי עפר ואפר

אברהם אבינו מסמל את מדת החסד⁵⁸, לכן מדבריו יש ללמוד את מאפייני החסד.

האמירה "אנכי עפר ואפר" מבטאת התבטלות, כמובן, לפי משמעותה הפשוטה, כדוגמת המשפט "ונפשי כעפר לכל תהיה".

על פי האמור להלן בסימן ט"ו מתגלה פן נוסף של התבטלות הטמון באמירה זו. וזה לשון רבנו שם: "כמו שהאפר אין לו דמיון וערך אל מהות העץ הגדול באורך ורוחב ועובי קודם שנשרף לא בכמותו ולא באיכותו אף שהוא [הוא] מהותו ועצמותו וממנו נתהווה, כך עד"מ אמר אע"ה על מדתו מדת החסד והאהבה המאירה בו ומלובשת בגופו דאף שהיא [היא] מדת האהבה וחסד העליון שבאצילות המאיר בנשמתו שהיתה מרכבה עליונה, אעפ"כ ברדתה למטה להתלבש בגופו ע"י השתלשלות העולמות ממדרגה למדרגה על ידי צמצומים רבים אין דמיון וערך מהות אור האהבה המאיר בו אל מהות אור אהבה וחסד עליון שבאצילות אלא כערך ודמיון מהות העפר שנעשה אפר אל מהותו ואיכותו כשהיה עץ נחמד למראה וטוב למאכל עד"מ".

לבלתי רום לבבם מאחיהם כו'

קיבלתי מרבותי, כי באגרת המקורית כפי שהופצה בשעתו ("אחר ביאתו מפטרבורג") בין החסידים כתב רבנו "מאחיהם המנגדים". המלה "המנגדים" הושמטה בהדפסת האגרת בספר התניא.

סימן י"ד

לכן נקראו חכמים עיני העדה

ראה לעיל בהערה לפרק מ"ב⁵⁹.

58. אגרת הקדש סימן י"ג. תורה אור ותורת חיים ריש פרשת תולדות. ועוד.

59. עמ' 000 ???.



סימן ט"ז

מי שלא שייך לשון רחמנות עליו מפני שאינו חסר כלום ואינו שרוי בצער כלל

כפל הלשון "שאינו חסר כלום" ו"אינו שרוי בצער כלל", מובן בפשטות, כי יתכן אדם שלא חסר לו שום דבר ממשי, ואף על פי כן בתחושתו הסובייקטיבית הוא חש צער⁶⁰. אדם כזה, אף ש"אינו חסר כלום", יש לרחם עליו, כי למעשה חסר לו בשמחה ומנוחת הנפש.

לאור זאת נוכל להבין באופן מחודש את הביטוי (בשער היחוד והאמונה פרק י"א) "דברי חסד ורחמים": דברי חסד הוא דיבור דוגמת דברי עצה והכוונה וכדומה – המוביל לתועלת אובייקטיבית והשלמת חסרון הניתן למדידה. לעומת זאת "דברי רחמים" הוא עידוד והעלאת המורל לאדם ה"שרוי בצער" אף ש"אינו חסר כלום".

ד.

60. יצויין לביאורו של הרבי (ב"הדרן על הרמב"ם" תשל"ה סעיף כה) בלשון הרמב"ם בסיום ספרו היד החזקה "לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות שהטובה תהיה מושפעת הרבה וכל המעדנים מצויין כעפר", וזלה"ק:

בכדי שהשפעת הטובה תפעול שלא יהיה "לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה וכו'", צריך להיות שהאדם המקבל השפעה זו יכיר וירגיש שיש לו רב טוב; דבאם האדם אינו מכיר בזה, הרי – גם כשנשפע לו רב טוב, עלול הוא לבוא לקנאה ותחרות, ומזה – גם לרעב ומלחמה [היינו, שע"י קנאתו יהיה לו רצון ו"רעבון" להשיג עוד, וגם את הדברים "אשר לרעך", וכתוצאה מזה יבוא למלחמה].

ולכן, לאחרי שכתב הרמב"ם "שהטובה תהי' מושפעת הרבה" – אשר "טובה" שייך לומר גם על דבר שהאדם אינו רואה את ה"טוב" שבו ניתירה מזו: לשון "טובה" תתכן אפילו באופן שאינו יכול לקבלה, כמאמר חז"ל (תענית כג, א) "השפעת עליהם (רוח) טובה אינן יכולין לעמוד".

מוסיף: "וכל המעדנים מצויין כו'", כי "מעדנים" הם דברים המְעַדְנִים (כדורו"ל בעדינו העצני – מ"ק טז, ס"ב), שהאדם מרגיש בהם הנאה ותענוג. וכמו שמצינו בתענוג שאין שייך לקבוע שדבר זה יש בו עונג לכל, אלא שתלוי בהרגשתו של האדם (שלכן יתכן שיהי' תענוג לאדם מסוים מתענית) – הרי מובן, ש"וכל המעדנים מצויין כו'" הוא ריבוי של כל סוגי טובה ועונג שהאדם מכיר ומרגיש. עכלה"ק.



סימן ו"ט

ספירת הכתר.. הנקרא אריך אנפין.. ו' ספירות תחתונות שנק' זעיר אנפין

השמות "אריך אנפין" ו"זעיר אנפין" מלמדים כי אותו ענין שבספירת הכתר - שהמקביל לו בכוחות הנפש הוא הרצון, שהוא כח מקיף וכללי - בא במדות התחתונות באופן זעיר יותר.

להבנת הדבר יש להבחין בתהליך הקיים אצל האדם עצמו (כפי שהוסבר ב"נר למשיחי" לספר של בינונים פרק ג', כי בהכרת השלבים השונים בפעילות הפנימית באדם מקיימים את מצות ידיעת אלקות. עיין שם!).

- הרצון שבנפש הינו "כח מקיף", ובשפה פשוטה - תחושה כללית, ובהקבלה לחיצוניות הכתר הנקרא "רצון"⁶¹. כאשר הרצון בא לידי ביטוי בדחף מעשי שישפיע ויביא לתוצאות, הרי הוא ההרגשה הספציפית שבאחת המדות. לכן המדות הן "זעיר אנפין", ה"מקטינות" את הרצון מתחושה עילאית מופשטת, וממקדות ומביאות אותו לתחושה ברת-תפיסה.

הדבר רמוז גם בכך שהמלה "אהבה" - שהיא הראשונה שבמדות - מורכבת מהמלה "אבה" (שפירושה רצון) בתוספת האות ה', הרומזת לעיבוי הרצון והאפשרות לחוש ו"לתפוס" אותו.

סימן כ"ז

שחיי הצדיק אינם חיים בשרים כ"א חיים רוחניים

איתא בגמרא⁶²: א"ל [ר' יצחק לרב נחמן] הכי א"ר יוחנן יעקב אבינו לא מת. א"ל [רב נחמן לרב יצחק] וכי בכדי ספרו ספדנייא וחנטו חנטייא וקברו קברייא? א"ל מקרא אני דורש, שנאמר⁶³ "ואתה אל תירא עבדי

61. ספר המאמרים עטר"ת עמ' תיא. ועוד.

ראה גם אגרת התשובה פרק ד', "בחיינת רצון העליון ב"ה שלמעלה מעלה ממדרגת בחינת חכמה עילאה".

62. תענית ה, ב.

63. ירמ' ל, י.



יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים" – מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים.

לכאורה בדברי רב יצחק אין תשובה לטענתו של רב נחמן. הרי גם העובדה ש"ספרו ספדניא וחנטו חנטיא וקברו קברייא" מפורשת בפסוק, וכיצד אפשר לומר ש"לא מת". או בסגנון אחר: כיצד אכן מתיישבת הסתירה בין הפסוקים?

לפי המבואר כאן מובן הדבר היטב; וכך יובנו גם דברי חז"ל על צדיקים בכלל "שבמיתתן נקראו חיים"⁶⁴ וכיצד אין בכך כל סתירה להשלכות ההלכתיות בפטירת אדם – שכמובן נוהגות גם בהסתלקות צדיקים.

להבנת הדברים תוקדם הנחת-בסיס נוספת:

ידוע לנו כי בתורה רבדים שונים, אשר כולם אמת וכולם חלק מ"תורה אחת", אלא שכל ענין וכל פירוש נכון ב"עולם" בו הוא נאמר (עיין במבוא ל"כללי רש"י", סעיף ג – "בנתיבי הפרד"ס").

פשוטו של מקרא מתייחס לעולם הפשט, עולם העשייה. כך גם ההלכות, לפי פשוטן, מתייחסות לעולם בו אנו חיים את חיינו הגשמיים⁶⁵. בעולם זה, הרי שהפסקת ה"חיים הבשריים" נחשבת כמיתה. כך זה בחלקי התורה המתייחסים לעולם הזה.

בעולם גבוה יותר⁶⁶, שם מתייחסים למהותם הפנימית של הדברים – הרי כיון ש"חיי הצדיק" הינם חיים רוחניים, ובהם לא תיתכן הפסקה, הרי שברובד זה ובמובן זה הוא אכן חי.

לכן דייק רב נחמן ואמר "מקרא אני דורש": רבי יוחנן לא התכוון לומר שיעקב אבינו לא מת במשמעות הפשוטה של הדברים, אלא הכוונה ללימוד ה"מקרא" ולהבנת המציאות כפי שהיא ב"דרש".

*

יש להדגיש, כי כמו בכל ענין בתורה כך גם בעניינינו – שני הדברים נכונים לחלוטין. כל אחד אמת ויציב במקום בו נאמר.

64. ברכות יח, א.

65. יצויין גם ללקוטי שיחות חלק ד' עמ' 1236 בשוה"ג הא' להערה 34. עיין היטב.

66. יצויין לשני האופנים בסדרם של פרד"ס, פשט רמז וסוד התורה (מובא בלקוטי לוי יצחק על זהר בראשית עמ' קסט) – דרוש בכריאה, רמז ביצירה; או רמז בכריאה ודרש ביצירה.



עם זאת, ודוקא בגלל זאת, הניסיון לבלבל בין הדברים ולהסיק מסקנות מהנאמר בחלק אחד בתורה לגבי חלק אחר נובע מטעות יסודית בדרכי הלימוד.

שחיי הצדיק אינם חיים בשרים כ"א חיים רוחניים

על פי דברי רבנו כאן ניתן, אולי, לבאר את משמעות הפסוק⁶⁷ "חי חי הוא יודך גו" – כדלהלן, ובהקדים:

הוסבר⁶⁸ שדוד המלך ע"ה היה במדריגת "צדיק" לפי הגדרת רבנו בתניא קדישא, ולכן הוא שאמר "ולכי חלל בקרבי". כן ביאר רבנו בתניא קדישא פרק ט"ו שדווקא הצדיק נקרא "עבד ה'".

לפי האמור יובן כי משמעות "חי חי הוא יודך" היא שדוד המלך, הצדיק, פותח את מזמור "חי" (18) בתהלים וכן את המזמור ה"חי" (18) שלאחריו – מזמור ל"ו בתהלים, במלים "למנצח לעבד ה', לדוד".

האמור בולט במיוחד במזמור י"ח בתהלים, "למנצח לעבד ה', לדוד, אשר דיבר לה' את דברי השירה הזאת...", העוסק כולו בהודאה לה', "חי חי הוא יודך".

סימן כ"ט

בבית חומה גדול

ב"שיעורים בספר התניא" העיר כאן כ"ק אדמו"ר זי"ע: "צ"ע מהו הנמשל".

[בליקוט פירושים ומ"מ לתניא (חיטריק) העתיק את ההערה אחרי המלים "בית חומה". כנראה הבין שקושיית כ"ק אדמו"ר זי"ע היא על הפרט של "חומה".

אך ב"שיעורים בספר התניא" ההערה באה אחרי המלה "גדול", וכמובן בפשטות שהמלה חומה לא באה לציין פרט נוסף במשל, אלא שכך הוא

67. ישעיה לח, יט.

68. ראה ב"נר למשיח" לספר של בינונים פרק א' ופרק י'.



סגנון הלשון; מה שאין כן הביטוי "גדול" מיותר לכאורה אלא אם כן נאמר שהוא רומז על פרט מסויים בנמשל].

ולא זכיתי להבין: בהבנה פשוטה של המשל, כוונת רבנו לרמוז לא רק ל"עמודים"-המצוות אלא לכך שעל-ידם האדם מתקשר עם רצון העליון, בחינת "מקיף", וזה רמוז בכך שהבית הוא גדול, כלומר שהגג הוא מרומם ולא בא בקשר ישיר, אפילו כ"מקיף הקרוב", אל הנמצאים תחתיו. וכפי שאומר בפירושו בהמשך הדברים "שהמצות הן עד"מ כמו העמודים נצבים מרום המעלות הוא רצון העליון ב"ה".

זאת ועוד: הצורך ב"עמודים" בבית הינו רק בבית גדול, כידוע, שהרי בבית בגובה ממוצע אין צורך בעמודים לתמוך בגג. גם פרט זה קשור לנמשל - העובדה שרצון העליון הינו מקיף וגבוה, היא היוצרת את הצורך במצוות (העמודים) כדי לחבר בינו וביננו.

וצ"ע.



ה.



קונטרס אחרון

ד"ה להבין מ"ש בשער היחודים

לימוד התורה הוא מבין ויודע מה שלומד
 דבלא"ה לא מיקרי לימוד כלל רק שלומד סתם
 בלא כוונה לשמה מאהבת ה' שבלבו בבחי'
 גילוי רק מאהבה המסותרת המבעית

כאן מתייחס אדמו"ר הזקן לשוני הקיים בין תורה לתפלה: למרות ששניהם, הן תורה והן תפלה, כאשר הם בכוונה עולים לאותה הדרגה, עולם הבריאה,

– מאידך, בין תורה ותפלה שלא בכוונה קיים שוני. תפלה שלא בכוונה נדחית למטה לגמרי, ואילו על ידי תורה שלא בכוונה נבראים מלאכים בעולם היצירה.

על כך מבאר רבנו, שמשמעות הביטוי "שלא בכוונה" בשני המקומות אינה זהה: ב"תורה שלא בכוונה" האדם הלומד מבין ויודע את דברי התורה שלומד, ומשמעות "שלא בכוונה" היא שחסרה הכוונה "לשמה", ואילו "תפלה שלא בכוונה" היא תפלה בלי תשומת לב להבנת מלות התפלה.

מדברים אלו עולה בכירור, לכאורה, כי כאשר אדם מתפלל וחושב ומכוון את פירוש המלים, והחסרון הוא רק בכך שאינו ב"כוונה לשמה מאהבת ה' שבלבו בבחינת גילוי" – או-אז אפילו מהתפלה נבראים מלאכים בעולם היצירה.

שלא לשמה ממש להתגדל

בלקוטי שיחות⁶⁹ מבחין כ"ק אדמו"ר זי"ע בין שני אופנים בלימוד תורה לשם קבלת שכר:

אופן אחד הוא לימוד בשביל שהקב"ה יתן לו שכר על לימוד התורה; אופן שני – לימוד כדי "ליקח לעצמו כבוד וגדולה", או כדי להתפרנס מכך – תועלת שהאדם "לוקח" מלימוד התורה.

69. חלק כ' שיחה ב' לפ' לך-לך. עיי"ש.



באופן השני, הרי נוסף על כך שהלימוד הוא "שלא לשמה", ניתוסף בזה האיסור של "אל תעשה [התורה] עטרה להתגדל בה ולא קרדום לחתוך בה".

לעומת זאת לגבי האופן הראשון – לא מצאנו שאסרו זאת. אדרבה: נפסק להלכה⁷⁰ ש"לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה".

ידוע הפירוש החסידי במאמר זה, כי ב"תוך" ה"שלא לשמה" עצמו ישנו ה"לשמה". יתכן להוסיף ולבאר בכך (בהמשך למבואר בלקוטי שיחות שם): לא רק שבזמן שעוסק שלא לשמה קיימת גם כוונה נסותרת "לשמה", אלא יתירה מכך, ה"שלא לשמה" עצמו הינו, בעומק, "לשמה". הכיצד? כיון שכוונתו היא לקבל שכר מהקב"ה – הרי ב"לא לשמה" זה אינו מנתב את למוד התורה וההנאה ממנו למקום זר. כשם שיהודי שחסר לו דבר ומתפלל ומבקש מהקב"ה שימלא את מבוקשו, הרי פשוט שאין כל חסרון בתפלתו (אדרבה: הרי זו היא תוכנה של מצות התפלה) – לכאורה הוא הדין בלמוד התורה כדי לקבל שכר מהקב"ה. בשני המקרים אדם מקיים את רצון ה' (תפלה או תורה), ומצפה שבעקבות זאת ירעיף עליו ה' – מְצַנֶּה הַמְצַנֶּה – שכר.

נראה לבאר לאור זאת את לשון אדמו"ר הזקן כאן "שלא לשמה ממש": כאשר אדם מצפה לשכר מאת הקב"ה (כבאופן הראשון הנ"ל), אמנם גם אז אין זה "לשמה" האידיאלי, אך לכל הפחות הוא קשור עם הקב"ה. מאידך, כאשר הוא "לוקח" לעצמו הנאה ותועלת כל שהיא מהתורה – הוא כביכול מנתק לגמרי את התורה מקדושת הקב"ה.

70. ראה לקוטי שיחות שם עמ' 47 הערה 11.

A decorative, ornate frame with intricate scrollwork and floral motifs, rendered in a light gray color with a subtle drop shadow. It encloses the title and subtitle text.

ש"ס שביבים

עובדות, "זוארטים",
פנינים וזכרונות





א.

"זיכתוב משה"

שבעת ה"שביבים" דלהלן עוסקים בביטויי הערצת הגאון הגדול, פוסק הדור, רבי משה פיינשטיין זצ"ל, בעל ה'אגרות משה', את כ"ק אדמו"ר זי"ע. הם הופיעו במדור "ניצוצי רבי" שבקונטרס "התקשרות", גליון א'שיט, אותו כותב בקביעות חתני הרה"ג הרה"ח רבי מרדכי מנשה שי' לאופר, ומשם יועתקו להלן בלשונם.

לאחרונה הופיע מחקר שכתב הרב יצחק רונס ב'האוצר' גיליון לא (חודש מנחם אב תשע"ט), אודות הערכתו של הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, בעל ה'אגרות משה', למכותביו על פי בחינת הפתיחות לתשובותיו, ושם נאמר (עמ' רצט-ש-נ]ת"ח להגה"ח רבי שמחה זאייאנץ שליט"א ממגדל העמק שהפנה אותי למחקר זה):

בשונה מספרי שאלות ותשובות אחרים, שבהם המחבר השמיט בשעת ההדפסה את הפנייה האישית למכותב, או בחר להדפיס פנייה זו באופן חלקי, הפתיחות שבשו"ת אגרות משה מופיעות בשלימותן.

הרב משה פיינשטיין נהג לפתוח את מאות ואלפי מכתבי התשובה ששלח לשואליו בדברי ברכה קצרים הבנויים על תבנית קבועה, ובהם פניה אישית למכותביו. הפניה נפתחת בראשי התיבות "מע"כ" ("מעלת כבוד..."), ובדרך כלל ממשיך מיד לאחר מכן לתאר את מכותבו בתואר "ידידי", עם מילות הערכה משתנות נוספות, כאשר הפנייה חותמת בראשי התיבות "שליט"א".

ההתחקות אחר השימוש בתארי חיבה מיוחדים תוכל להעיד על ההקפדה והדייקנות בבחירת מילותיו...



ב.

"מע"ב הוד כ"ק הגאון הצדיק מזהרמ"מ שליט"א שניאורסאן האדמו"ר מליובאוויטש"

בצד התיאורים הרווחים והשגורים, דוגמת כינוי מכותבו בתואר "הרב הגאון" (שחוזר על עצמו בכמעט אלף מכתבים שונים!) מופיעים לעתים בתשובותיו, תיאורים יוצאי דופן במיוחד.

שבעה מכותבים בלבד תוארו על ידו בכינוי "הצדיק" או "הרה"צ" (–"הרב הצדיק") – פניה זו מופיעה בשני מכתביו היחידים לרבי מליובביץ.

באחד מהמכתבים שבהם הכתיר את מכותבו בתואר "הגאון הצדיק" – אגרת שאותה שלח לרבי מליובאוויטש – מצויים תיאורים ייחודיים נוספים מיוחדים במינם.

התשובה מופיעה בחלק או"ח חלק ד, סימן ט פותחת כך: "מע"כ הוד כ"ק הגאון הצדיק מזהרמ"מ שליט"א שניאורסאן האדמו"ר מליובאוויטש".

והנה, מתברר שזהו המכתב היחיד בכל תשעת כרכי האגרות משה שבו הרב פיינשטיין בחר לפנות אל מכותבו בתואר הכבוד: "הוד", כמו גם המכתב היחיד מכל תשובותיו שבהם השתמש בתואר: "כ"ק".

ג.

"כבוד קדושת הוד גאונו שליט"א"

ביטויי כבוד נדירים אלו (כ"ק, הוד) מופיעים גם בגוף המכתב בו הרב משה כותב אל הרבי ש"הודיעו לי בדבר שהוכ"ק גאונו" (–הוד כבוד קדושת גאונו); "כ"ק הו"ג שליט"א" – "כבוד קדושת הוד גאונו שליט"א".

הפניה אל מכותבו בתואר הכבוד "הו"ג" נדיר ביותר, ולמעשה קיים רק בעוד שתי תשובות בלבד. בפעם הראשונה שבו הביטוי הופיע (–פעמיים באותו מכתב) מדובר היה במכתב שנכתב אף הוא לרבי מליובביץ – כמעט עשרים וחמש שנה קודם לכן (אגרות-משה אורח-חיים א, צב). והפעם הנוספת שבו הרב משה פנה כך למכותבו (שלוש פעמים באותו מכתב!) היא במסגרת מכתב שכתב בשנת תשכ"ז לרב יוסף דב הלוי סולובייצ'יק מבוסטון (אגרות-משה יורה-דעה ג, מג).



לחתימת הדברים, אוסיף להעיר שההערכה המיוחדת למכותבים שונים ניכרת גם בנוסח החתימה של מכתביו אליהם. התוספת הייחודית "מוקירו כרום גאוונו" מופיעה רק בחתימת שש מתשובותיו – כולם לרבנים מתוך הרשימה שלעיל שבפנייתו אליהם תיאר אותם כ"הגאון הגדול".

יצויין שבתשובתו לרבי מליובביטש מופיע המקום הנוסף היחיד שתיאר כך את אחד ממכותביו בתשובותיו, כשבגוף התשובה (או"ח ד, ט) כתב אליו "בדבר שהוכ"ק גאוונו מתעניין...".

עד כאן מן המאמר-מחקר האמור.

ד.

הקדשות על גבי ספרי הגר"מ פיינשטיין

כותב המאמר התייחס, כאמור בדבריו האמורים, רק למכתבים שנדפסו ב"אגרות משה", אולם המעוניין ללמוד עוד על ההערכה המופלגת שרחש הגר"מ פיינשטיין לרבי מוזמן לעיין בערכו של הגר"מ פיינשטיין ב"שמן ששון מחבריק", כרך ד', שם מובאים מכתבים רבים נוספים של הגר"מ פיינשטיין אל הרבי ואודות הצטרפותו לתקנותיו הקדושות, גם בהם הוא מרבה להשתמש בתארים המיוחדים שהובאו לעיל, ויותר מכך.

להלן יצוטטו רק שלוש הקדשות שכתב הגר"מ פיינשטיין בכתב ידו (תצלום כתבי היד פורסם בספר 'שמן ששון מחבריק' כרך ג' עמ' 47) על גבי שלושה מספריו אותם העניק רבי משה לרבי ומצויים עד היום בספריית 'אגודת חסידי חב"ד'. הראשונה נכתבה על הספר 'דברות משה' על מסכת בבא בתרא; השנייה על 'דברות משה' על מסכת שבת, והאחרונה על 'דברות משה' על מסכת יבמות.

ה.

"בברכה שיאריך השם-יתברך נשיאותו עד ביאת המשיח"

בעזרת-השם-יתברך

להוד-כבוד-קדושת



האדמו"ר מליובאוויץ שליט"א
 מתנה מאת המחבר
 ובברכה שיאריך השם-יתברך נשיאותו עד ביאת המשיח
 משה פיינשטיין
 ט"ו מרחשון תשכ"ט

ז.

"השם-יתברך ירים קרנו עד ביאת הגואל צדק"

בעזרת-השם-יתברך
 למעלת-כבוד ידידי הרב הגאון והצדיק
 הרמ"מ שליט"א האדמו"ר דליובאוויץ
 השם-יתברך ירים קרנו עד ביאת הגואל צדק
 המחבר משה פיינשטיין
 ב' דר"ח אדר תשל"ב

ז.

"ירום כסאו עד ביאת מלך המשיח בקרוב"

בעזרת-השם-יתברך
 בברכה להוד כבוד-קדושת הגאון
 מוהרמ"ש האדמו"ר מליובאוויטש שליט"א
 ירום כסאו עד ביאת מלך המשיח בקרוב
 המחבר משה פיינשטיין
 י"ג תמוז תש"מ



ח.

”אור המאיר”

בין גדולי ישראל שהשתתפו בחתונת כ”ק אדמו”ר זי”ע, שנערכה ביום י”ד בכסלו שנת תרפ”ט בוורשא, היה גם הגר”מ שפירא זצ”ל.

בהתוועדות פרשת צו שנת תשל”א, בהקשר לפירוש מסויים של רש”י, סיפר הרבי: ”בחתונתי, שהתקיימה בוורשה, נכח גם הרב מלובלין, שהעניק לי בתור ”דרשה גישאנק” [= דורון דרשה] את ספרו ”אור המאיר” ולאחר מכן אף נטל חלק ב”שבע ברכות”. מורי וחמי חבבו ביותר ורצה מאד שאשוחח אתו בלימוד. התבוננתי אז בספר, ובין התשובות מצויה אחת העוסקת בפירוש רש”י זה הנידון עתה... אל תחשדוני שאני בקי בכל ספרי השו”ת... עיינתי אז (בתקופת החתונה) בספר, ומאז נשארו הדברים בזכרוני”.

גם בביקור הרה”ק מסדיגורא זצ”ל אצל כ”ק אדמו”ר זי”ע ביום ד’ בתמוז תש”מ, הזכיר הרבי את שיחתו בלימוד עם הרב שפירא בחתונתו.

ט.

”הרבי מליובאוויטש, לקחתם חתן גאון עולם”

כך סיפר הגה”ח רבי שמואל זלמנוב זצ”ל:

במהלך החתונה ביקש כ”ק אדמו”ר מוהרי”צ נ”ע מהגר”מ שפירא שישוחח עם הרבי בדברי תורה. הרב שפירא פנה אל הרבי ואמר לו ”נו.. אמור משהו”. הרבי הרצה לפניו במשך שעה ארוכה, בשקט ובמתינות, תוך כדי שהרב שפירא מקשיב ומעיר מידי פעם הערות קצרות. בסיום השיחה פנה הרב שפירא לאדמו”ר הרי”צ ואמר לו: ”הרבי מליובאוויטש, לקחתם חתן גאון עולם”.

למחרת החתונה, הגיע הרב שפירא למלון בו שהה הרבי אחרי החתונה, כדי לתת לו מתנת חתונה את ספרו ”שו”ת אור המאיר” כשעליה הקדשה בכתב ידו. הרבי והרב שפירא שוחחו במשך כמה שעות בחדר צדדי בבית המלון ובסיומן יצא הרב שפירא בהתפעלות גדולה.



להלן נוסח הקדשת הגר"מ שפירא על ספרו 'אור המאיר' אותו העניק לרבי כמתנת חתונה: "מתת דרשה לענבי הגפן בני אבהן עילאין קדישין, ביום החתונה ג' וישלח תרפ"ט בעיר ווארשא יצ"ו, מאת המחבר".

(שני ה"שביבים" האחרונים - על פי "ימי מלך" חלק א', עמודים 283-279)



י.

"בך בטחו אבותינו"

יחד עם גאונותו ופקחותו העצומה של הגאון החסיד רבי מאיר שפירא זצ"ל, שנודע כרבה של לובלין ומייסד וראש ישיבת חכמי לובלין הוא ניחן כשירון מוזיקלי והלחין בעצמו מספר ניגונים.

אחד מהניגונים שחיבר הוא לחן על הפסוקים (תהלים כב, ו-ז) "בך בטחו אבותינו גו'", "אליך זעקו גו'". במספר התוועדויות שר כ"ק אדמו"ר זי"ע בעצמו את הניגון האמור למרות שאינו ניגון חבד"י.



יא.

מדברי כ"ק האדמו"ר מפיטסבורג שליט"א

אחת מהוראות כ"ק אדמו"ר זי"ע לימי "בין המצרים" היא להוסיף בלימוד התורה בכלל ובעניני בית המקדש בפרט, על יסוד מאמרי חז"ל שהלימוד בכלל ובענינים אלה בפרט מזרו את ביאת הגאולה השלמה ובנין בית המקדש השלישי.

בהתאם להוראה האמורה מארגן חתני הרה"ג הרה"ח רבי מרדכי מנשה שי' לאופר, שליח הרבי ורב רובע י"א באשדוד, מדי שנה כנס העוסק בענינים האמורים.

בשנת תשע"ט כיבד כ"ק האדמו"ר מפיטסבורג שליט"א את הכנס בנוכחותו, ואף נשא דברים מעומק לבו ועורר את הנוכחים.

בין הדברים הרחיב כ"ק האדמו"ר מפיטסבורג שליט"א את הדיבור על כ"ק אדמו"ר זי"ע, והערצתו העצומה לרבי בלטה מאוד בדבריו.

חתני שי' סיפר לי על פתגם אחד מתוך הדברים:

"יותר ממליון יהודים שמעו לראשונה על הקב"ה והתקברו אליו בזכות כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש..."

יב.

"לרבי מליובאוויטש יש כח מיוחד של התחדשות"

הרה"ח ר' שבתי שי' וינטרויב הוא בן למשפחת חסידי סטריקוב.

שמעתי מר' שבתי שי' שהרה"ק מסטריקוב זצ"ל (שהיה בעצירותו, אגב, ממקורבי הגר"ז מבריסק זצ"ל) ביטא פעמים רבות את הערצתו לכ"ק אדמו"ר זי"ע.

בהזדמנות מסוימת אמר הרה"ק מסטריקוב זצ"ל לר' שבתי שי' כי לרבי מליובאוויטש יש כח מיוחד של התחדשות בתורה ובעבודת ה'.



יג.

תפלת התורה

עוד שמעתי בשם הרה"ק מסטריקוב זצ"ל שהתבטא כי כאשר כ"ק אדמו"ר זי"ע עומד סמוך לציון כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע ומעתיר בתפלה על יהודים – עומדים שם מסכתות הש"ס וספרי הרמב"ם כולם ומתפללים עליהם. מובן, איפוא, שהתפלה מתקבלת באופן הטוב ביותר. "טרם יקראו ואני אענה"

יד.

עוד שמעתי מד' שבתני שוי':

באחד מביקוריו של הרה"ג רבי אהרן רגוזניצקי, מחשובי בני התורה הליטאים ומנהל תלמוד תורה תשב"ר בבני ברק, בארצות הברית הוא נכנס ל"יחידות" בהיכל קדשו של כ"ק אדמו"ר זי"ע.

בתחלת ה"יחידות" הגיש, כנהוג, דף "פ"נ" (= פדיון נפש. בחצרות אחרות נהוג לכנות זאת "קוויטל") ובו פירוט שמות בני משפחתו לברכה.

הרבי נטל עפרון ועבר על כל שם. כשהגיע לשם "נחום" (כנראה המדובר באחד הילדים) נעצר הרבי בקריאתו והביט במבט חזק על רבי אהרן. לאחר מכן אמר הרבי "אזכיר על הציון" והמשיך בקריאת השמות הבאים.

מיד בסיום ה"יחידות" התקשר רבי אהרן לביתו והתעניין מה שלום נחום. התשובה היתה שהוא התאשפז פתאומית ומאותו רגע החל השיפור במצבו.

טז.

שיעורי התניא של אדמו"רי זוויהל זצ"ל

הרה"ק רבי מרדכי מזוויהל זצ"ל נהג לומר מדי יום ביומו שיעור תניא בפני שומעי לקחו.



בנו בכורו וממלא מקומו, הרה"ק רבי אברהם זצ"ל, למד תניא בצעירותו בישיבת "תורת אמת", ולימים נהג למסור שיעור בתניא פעם בשבוע, ביום חמישי, בפני קבוצה מובחרת מחסידיו.

טז.

הרה"ק מקופיטשניץ זצ"ל

הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל מקופיטשניץ זצ"ל (נולד בד' באייר תרמ"ח), כיהן כאדמו"ר לחסידות קופיטשניץ מבית רוז'ין.

עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה עבר לווינה, שם עמד וניצח על מלאכת הארגון והסיוע להמוני הפליטים.

עמד בקשרי מכתבים עם כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע. במכתביו מכנה אותו הרבי מוהריי"צ בתוארים: "ידידי הרב הנודע לשם תהלה ותפארת בכביר פעולותיו הטובות גזע תרשישים"...

יז.

הקשר עם כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע

מיד לאחר הסתלקות אביו, הרה"ק רבי יצחק מאיר מקופיטשניץ זצ"ל, ביום ב' דראש השנה תרצ"ו, כתב לו הרבי מוהריי"צ מכתב תנחומין ועודד אותו לקחת על עצמו עול האדמורו"ת ולהמשיך את השושלת.

באותה שנה ביקש ממנו הרבי מוהריי"צ לפעול בענין אמירת כל ספר התהילים בזמנים מסוימים, בשבת לפני התפילה או בין מנחה למעריב, והרה"ק מקופיטשניץ מילא את הבקשה.

בשנת תרצ"ט השתדכה בתו של הרה"ק מקופיטשניץ עם הגאון החסיד רבי שניאור זלמן גוראריה זצ"ל, כאשר הרבי מוהריי"צ ליווה את כל שלבי השידוך.

באותה שנה עזב את וינה ונסע לארצות הברית, שם הקים מחדש את חצרו.



י.ח.

"ומשלוח מנות איש לדעהו"

בתקופה הראשונה לבואו של אדמו"ר הריי"צ לארצות הברית היה הרה"ק מקופיטשניץ בא לבקרו לעיתים תכופות ושררו ביניהם קשרי ידידות. לאחר הסתלקות כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ המשיך קשר הידידות עם כ"ק אדמו"ר זי"ע.

באותן שנים נהג כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ לשלוח "משלוח מנות" בפורים לשלושה מגדולי וזקני האדמורי"ם שהתגוררו בניו יורק.

היו אלה: הרה"ק רבי שמעון שלום קאליש מאמשינוב זצ"ל (ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, יד, ג, צז, ד, קצד), הרה"ק רבי מרדכי שלמה פרידמן מבויאן זצ"ל (ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, ד-ה, ז) והרה"ק רבי אברהם יהושע השל מקופיטשניץ זצ"ל (ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, קצה. לעיל אותיות טז-יז. להלן אותיות יט-כג. כו).

לאחר הסתלקות כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ, בי' שבט תש"י, המשיך הרבי במנהג זה עד להסתלקותם.

י.ט.

"בסוד שיח שרפי קודש"

הרבי ביקר אצל הרה"ק מקופיטשניץ פעמיים: בפעם הראשונה, בי' באדר שני תשי"ד, בעת ניחום אבלים על אחותו מרת חוה (אשת הרה"ק רבי אליעזר הגר מויז'ניץ זצ"ל). בשיחה דובר על דרכה של חסידות ויז'ניץ בקו השמחה ואהבת ישראל. בעת תפילת ערבית, יצא הקהל לבית המדרש והאדמו"ר התפלל בחדרו, כאשר הרבי נשאר יחד עמו בחדר. לאחר התפילה שוחחו כ-15-10 דקות, ולאחר מכן יצא הרבי כאשר כמה ניגשו אליו לקבל שלום.

בפעם השניה, בג' מנחם אב תשח"י, הגיע אליו הרבי לניחום אבלים על אחיו רבי מרדכי שרגא זצ"ל. בשיחה דיבר הרבי על כך שיהודים צריכים להיות עשירים, הרה"ק מקופיטשניץ לא השלים בתחלה עם שיטה זו, מכיוון שפחד מניסיון העשירות. לאחר דיון בנושא, הסכים לבסוף האדמו"ר שהקב"ה יתן ליהודים עשירות.



בח' תשרי תשכ"ה, הגיע הרה"ק מקופיטשניץ אל הרבי לניחום אבלים על פטירת אמו הרבנית חנה. לאחר הניחום בירך את הרבי ויצא, והרבי סימן שיצאו וילווהו.

ב.

הסתלקותו וממלא מקומו

הרה"ק מקופיטשניץ הסתלק בט"ז תמוז תשכ"ח. ארונו הובא לארץ ישראל, והוא נטמן בטבריה סמוך לציון דודו הרה"ק רבי ישראל מהוסיאטין זצ"ל.

מילא את מקומו בנו, הרה"ק רבי משה מרדכי העשיל מקופיטשניץ זצ"ל, שנפטר שמונה שנים בלבד לאחר התמנותו לאדמו"ר, בי"ז סיון תשל"ה.



(חמשת ה"שביבים" האחרות – על פי "ממלכת התורה" ו"חב"דפדיה")

כא.

"לכל זמן זמן ולכל חפץ" (קהלת ג, א)

אחד הסיפורים המעניינים על כ"ק אדמו"ר זי"ע והרה"ק מקופיטשניץ זצ"ל:

לפני נסיעתו לביקור בארץ הקודש בחודש אייר תשי"ח התקשר הרה"ק מקופיטשניץ לרבי כדי להודיע על כך.

הרבי הגיב: אם הייתי מבעוד מועד שבתכניתכם לנסוע בזמן זה – הייתי מציע לכם לעשות זאת בזמן אחר, משום שבתקופה זו מתנהלת תעמולה להבאת אישים חשובים לביקור בארץ לרגל "חגיגות העשור" לקום המדינה וביקורכם יכול להתפרש כעידוד לכך.



בב.

"(ו)עת לדפוא" (קהלת ג, ג)

המשך הסיפור מעניין לא פחות:

באותו לילה בו התנהלה השיחה האמורה בין כ"ק אדמו"ר זי"ע והרה"ק מקופיטשניץ זצ"ל קיבל הרבי אנשים ל"יחידות".

אחת המבקרות ב"יחידות" היתה נערה בת ישראל שהיה לה קשר רח"ל עם גוי. היא התייעצה עם הרבי האם ואיך כדאי לה להתנתק מהקשר האסור רח"ל.

תשובת הרבי היתה: בדיוק בתקופה זו מתנהלות בארץ ישראל "חגיגות העשור", הרי זו עילה מתאימה לנסיעה לביקור בארץ וממילא לניתוק הקשר...

*

מדהים להיווכח ב"גדלות המוחין" המיוחדת הזו:

מחד, כ"ק אדמו"ר זי"ע, כשאר רבוה"ק, מתנגד בחריפות לציונות ולחגיגות שנערכו לרגל ציון התייסדות המדינה ואף ביקש למנוע את הרה"ק מקופיטשניץ זצ"ל, שהיה מגדולי וזקני האדמורי"ם, מנסיעה לארץ מחשש שהדבר יתפרש כחלק מן העניין.

ומאידך – כאשר באמצעות עובדת קיום החגיגות האמורות ניתן להציל בת ישראל מקשר אסור רח"ל – משתמש הרבי בעובדה זו לטובת העניין...

בג.

יד מושטת לשלום

בהיות הרה"ק מקופיטשניץ זצ"ל בארץ הקודש בשנת תשי"ח (או בביקור קודם) זכיתי להשתתף מספר פעמים ב"טיש"ם שערך.

מאחת הפעמים זכורה לי האפיזודה הבאה:

ה"טיש"ם של ליל שבת התקיים בישיבת "תפארת צבי". יד ימינו של הרה"ק מקופיטשניץ היתה מגובסת ולכן הוא לא הניע כמעט את ידו זו.

הרה"ח ר' שמשון פישר ע"ה היה מראשי תנועת פאג"י (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קס). ר' שמשון נהג להתפלל בנוסח אשכנז, ואף שימש כש"ץ בימים הנוראים אצל ה"פרשבורגר רב" [= הרב מפרשבורג], שגם אצלו היה נהוג להתפלל בנוסח אשכנז.

[אגב: בנו של ר' שמשון, הרה"ח ר' גבריאל ע"ה, היה משב"ק של הגרי"צ דושינסקי זצ"ל (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קמט). חתנו של ר' שמשון הוא הרה"ח ר' ברוך אליהו גרוסברגר ע"ה, משומעי לקחו של הגרי"צ דושינסקי זצ"ל. נכדיו של ר' ברוך אליהו הינם חסידי חב"ד].

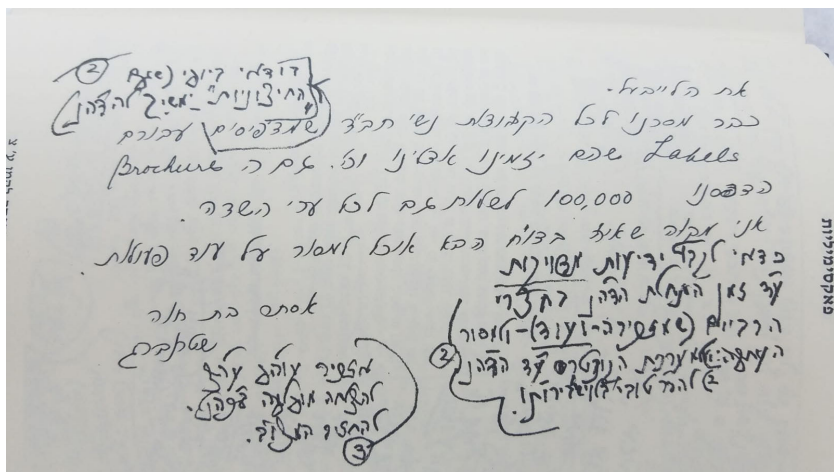
ר' שמשון הגיע, איפוא, להשתתף ב"טיש" כדי לבקר את הרה"ק מקופיטשניץ אותו הכיר עוד משנות מגוריו בווינה, שם היה ביתו של הרה"ק מקופיטשניץ פתוח לרווחה.

כאשר נכנס ר' שמשון הבחין בו מיד הרה"ק מקופיטשניץ שישב בראש השולחן, התאמץ להרים באופן מיוחד את ידו המגובסת כדי לאותת לשלום לר' שמשון, לו רחש חיבה מיוחדת.

כד.

כתב-יד-קדשו של כ"ק אדמו"ר זי"ע

ב"אגרות קודש" מאת כ"ק אדמו"ר זי"ע, חלק ל' עמוד 16, פורסם תצלום מענה הרבי בכתב-יד-קדשו בו הוא מזכיר את שמי. להלן התצלום.





כה.

פתשגן הכתב

בשיחת קודש שנאמרה בכ"ד אלול תשל"ד יצא כ"ק אדמו"ר זי"ע בקריאה מיוחדת אשר כל בנות ישראל בכל קצווי תבל, גם אלה שלפני הנישואין החל מגיל חינוך, תשתדלנה במיוחד בקיום מצוות הדלקת נרות שבת קודש, והרבה לעורר על כך בעיקר במשך שנת תשל"ה בשיחות ומכתבי קדשו. השם שניתן להתעוררות זו היה "מבצע נש"ק [= נרות שבת קודש]."

בשלהי חודש כסלו תשל"ה הורה הרבי לחברי ה"כולל" בשכונת "קראון הייטס" להעמיק בסוגיה זו ולהוציא לאור קונטרס העוסק בביאור כל פרטי הלכות ומנהג הדלקת נרות שבת קודש על ידי בנות קטנות. הקונטרס נערך במשך חודש טבת ויצא לאור בתחלת חודש שבט תשל"ה בשם "קונטרס נרות שבת קודש".

גם "צעירי אגודת חב"ד" בירושלים, שעמדתי אז בראשה, נרתמה ל"מבצע נש"ק" בכל המרץ. לשם כך ביררתי על מספר חצרות חסידיות, הנוהגות במנהג זה והתברר שרוב החצרות החסידיות, ואף שאינן חסידיות, כגון בית בריסק, נהגו מדור דור במנהג זה, ופרסמנו זאת.

כו.

"כדאי לקבץ ידיעות מדויקות . . . ולמסודר העתקה"

הרוח החיה ב"מבצע" קודש זה בארצות הברית היתה הרבנית מרת אסתר תחי' שטרנברג, בתו של הגה"ח רבי שניאור זלמן גואריה זצ"ל, חתנו של הרה"ק רבי אברהם יהושע השל מקופיטשניץ זצ"ל. הרבנית שטרנברג היתה, איפוא, נכדת הרה"ק מקופיטשניץ זצ"ל.

הרבנית שטרנברג נהגה לדווח בכתב לכ"ק אדמו"ר זי"ע על התקדמות הפעילות ב"מבצע", ובין השאר דיווחה, כפי הנראה, על המנהג בחצר קופיטשניץ וחצרות נוספות מגזע רוז'ין ואפטה, שנהוג אצלם להדליק נש"ק מגיל צעיר, וכתבה על כך לרבי באחד ממכתביה בחודש טבת תשל"ה.

על פרט זה במכתבה בא מענה כ"ק אדמו"ר זי"ע בכתב-יד-קדשו:



כדאי לקבץ ידיעות מדויקות על-דבר זמן התחלת הדלקת-הנרות בחצרי הרביים (שמוזכרה - ועוד) - ולמסור העתקה: 1) למערכת הקונטרס על-דבר הדלקת-הנרות 2) להרב-ר' טובי' בלוי שי' בירושלים-תבנה-ותכונן.

[יצויין כי רשימת משפחות גדולי ישראל שנהגו במנהג האמור נדפסה ב"קונטרס נרות שבת קודש" (ברוקלין תשל"ה) עמוד 29].

בז.

המשיח שבבל יהודי

בספר "מאור עינים" של הרה"ק רבי מנחם נחום מטשרנוביל זצ"ל, מביא (בפרשת פינחס): "כמאמר הבעש"ט נבג"מ שצריך כל אחד מישראל לתקן ולהכין חלק קומת משיח השייך לנשמתו. . יהיה משיח קומה שלימה מכל נשמות ישראל כלולה מס' ריבוא כמו שהיה קודם החטא של אדם הראשון". כלומר: בכל יהודי יש ניצוץ של מלך המשיח.

כ"ק אדמו"ר זי"ע הביא שתי הוכחות לכך:

א. הפסוק "דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל", אף על פי שבתרגום ובמדרשים כתוב שהכוונה היא למלך המשיח, אך בתלמוד ירושלמי נדרש הפסוק בכל אחד מישראל. לאור דברי המאור עינים בשם הבעש"ט - שני הפירושים מתאימים שהרי בכל יהודי יש ניצוץ של משיח (לקוטי שיחות חלק ב' עמוד 599. ספר השיחות תשמ"ח חלק ב' עמוד 396).

ב. בעת פתיחת ארון הקודש בימים טובים אומרים תפלה מיוחדת, ובה מבקשים, בין השאר, "ויתקיים בנו מקרא שכתוב ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה'". לכאורה תמוה: הפסוק "ונחה עליו רוח ה' וגו'" נאמר על משיח צדקנו, ואיך יתכן שיהודי פשוט שבפשוטים מבקש על כך "ויתקיים בנו" - פסוק שנאמר על משיח צדקנו?! אך, כיון שאצל כל יהודי יש חלק מנשמתו של משיח, ביכלתו של כל אחד ואחד מישראל לבקש "ויתקיים בנו מקרא שכתוב ונחה עליו רוח ה' וגו'" - בנוגע לבחינת משיח שבנשמתו (התועודיות תשמ"ג חלק ג' עמודים 1315-1317. ספר השיחות תשמ"ח שם. ועוד).



כח.

כיצד משווה הרמב"ם חייל פשוט לדוד המלך?

ניתן לקשר את האמור לעיל עם דברי כ"ק אדמו"ר זי"ע בהתייחסות לדברי הרמב"ם (הלכות מלכים, פרק ז', הלכה ט"ו) "וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד מובטח לו . . ויבנה לו בית נכון בישראל . . שנאמר כי עשה יעשה ה' לאדוני בית נאמן", אף שפסוק זה נאמר על דוד המלך:

"כיצד משווה הרמב"ם חייל פשוט לדוד המלך, שכאשר הוא ילחם באופן ש"תהיה כוונתו לקדש את השם בלבד" – יבנה לו בית נכון בישראל כפי שהיה אצל דוד?"

כ"ק אדמו"ר זי"ע המשיך: "בודאי ידע הרמב"ם את גדלותו של דוד המלך, וידע זאת שלא בערך יותר מכפי שאנו יכולים לשער בהשגתנו והבנתנו, ואעפ"כ פסק פסק-דין ברור, שכל היוצא למלחמה מכיון שכך צריך לעשות על-פי השו"ע – מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה ויבנה לו בית נכון בישראל!" (שיחות קודש תשל"ח חלק ב' עמודים 61-62).

יתכן כי ההסבר לכך הוא על-פי המובא לעיל שבכל יהודי יש חלק מנשמת משיח, והרי גדרו של משיח (ראה בהרחבה לקוטי שיחות חלק י"ח שיחה ב' לפרשת בלק) הוא שהוא מחזיר "מלכות דוד ליושנה לממשלה הראשונה", כמבואר ברמב"ם שכל הפרטים שהיו "במשיח הראשון – דוד" יהיו גם ב"משיח האחרון", זה מלך המשיח, למן תחילת התגלותו וממשלתו ועד לשלימותה. אם כן נמצא, לכאורה, שלכל יהודי יש שייכות גם לדוד המלך.

כט.

זקני החתן והכלה צריכים להקיף את החתן תחת החופה?

מנהג בני עדות אשכנז, שבחופה, לפני סדר האירוסין, עומד החתן במרכז והכלה ושושבינותיה מסובכות סביבו ומקיפות אותו שבע פעמים (ראה "נטעי גבריא"ל" נישואין ח"א פ"ז ס"ח, "הנישואין כהלכתם" ח"א, עמ' שעד). במנהג חב"ד יש חידוש על מנהג העולם, והוא שגם השושבינים הגברים, שושביני החתן, מסתובבים סביב החתן (ספר המנהגים עמ' 76) ותו לא. אבל – אין לך בו אלא חידוש.



בשנים האחרונות נוצר "מנהג" שגם הסבים והסבתות של החתן והכלה מסתובבים סביב החתן. מנהג זה הוא משולל כל מקור, ועל פי בירורים שערכתי לא היה נהוג בחב"ד בדור הקודם, ולכן, כמובן, לא הוזכר בספר המנהגים.

יש להוסיף כי המעיין ב"לקוטי שיחות", חלק כ"ב, עמ' 64-57, ייווכח כי מנהג ישראל תורה הוא: א. שיהיו לא יותר משני שושבינין לכל צד, שנים מצד החתן ושנים מצד הכלה (ובין השאר, בהערה 37, מובא שם פסק הרמ"א: "כדרך ארצנו ששני אנשים מכניסין החתן תחת החופה"). ב. שיש לשמור על איזון שיויוני בין שני הצדדים – גבר ואשה לכל צד. לאור האמור מובן שכל תוספת אנשים, ובמיוחד במקרים בהם תוספת זו מפירה את השוויון בין הצדדים, מנוגדת לכל עצם המנהג של קביעת שושבינים לחתן ולכלה.

ל.

הנהגת הרבנית שטערנא שרה – הודאה לדבים?

יש החולקים על האמור לעיל ומסתמכים על העובדה שבמכתבו של הרה"ח ר' אליהו חיים אלטהויז הי"ד בתיאור חתונת רבנו זי"ע, נכתב כי זקנת הכלה, הרבנית הצדקנית שטערנא שרה נ"ע, הקיפה אף היא את החתן, כ"ק אדמו"ר, בחופה.

מענה: מיותר לומר שאם בדברים רבים אחרים אין ענין לחקות את מנהגי הרבי – הרי בוודאי ובוודאי שהדברים אמורים לגבי אותה חתונה מיוחדת במינה, שכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע ציין כבר בעת התרחשותה את ייחודה הנפלא.

זאת, נוסף לכך שעל פי "דעת תחתון" ניתן לומר שהיה זה, אולי, לפי הוראת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, ביטוי גשמי להשתתפות הרוחנית של הדורות הקודמים בשמחה הגדולה, כפי שציין כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ על חתונות מיוחדות, כמבואר בשיחות קודש בענין זה.

יתר על כן: דווקא מדברי הרא"ח אלטהויז האמורים הוכחה מוחצת לכך שהמנהג הנכון הוא שהסבים והסבתות אינם מקיפים, שהרי בחתונת הרבי השתתפו גם סבא וסבתא של הכלה מצד אמה – הרה"ק רבי אברהם שניאורסאהן זצ"ל (חותנו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ונכדו של כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק נ"ע) ורעייתו – והם לא הקיפו את הכלה.



מכאן למדנו באופן ברור שהנהגת הרבנית שטערנא שרה היתה ייחודית ויוצאת מן הכלל ואין ללמוד ממנה להנהגה הרגילה!

לא.

שירת "טובים מאורות" בקידוש לבנה

בהרבה קהילות ישראל שרים אחרי קידוש הלבנה את הקטע - מתוך הפיוט "א-ל אדון" - "טובים מאורות" עד "צורת הלבנה", וכן נהגו חסידי חב"ד בעבר עד לפני כחמשים שנה (אם כי בניגון חב"די).

בפועל, כידוע, נפסק המנהג הזה בקהילות חב"ד. הטעם להפסקת המנהג, כנראה, הוא משום שאמירת "א-ל אדון" שייכת על פי הקבלה לשבת דווקא - כפי שציין הרבי כשהורה לקראת 'ברכת החמה' בשנת תשי"ג (בהתוועדות אחרון-של-פסח, "תורת מנחם - התוועדויות", חלק ח', עמוד 112) שלא לומר (בברכת החמה) פסוקים ומזמורים מסויימים שאדמו"ר הזקן לא הנהיג לאמרם בעת קידוש לבנה.

מקור הדברים הוא בזוהר (חלק ב', דף רה, ב): "א-ל אדון ותושבחתא דא איהו ברזא דעשרין ותרין אתוון עילאין קדישין דאתעטרן באבהן וברתיכא עלאה קדישא. אתוון זעירין אינון עשרין ותרין אתוון דאינון בעלמא תתאה דאינון א-ל ברוך גדול דעה וכו' . . . ודא איהו תושבחתא על תושבחתא דאתוון עלאין דיומא שביעאה קא משבח ואמר למלכא עלאה יוצר בראשית".

לאור זאת מסתבר שראוי להקפיד בקהילות חב"ד שלא לשיר את קטע הפיוט 'טובים מאורות' גם לאחר קידוש לבנה וברכת החמה, למרות שלא ידוע בבירור מתי בדיוק הופסק מנהג זה והאם היתה בזה הוראה מהרבי.

לב.

"כל מאן דבעי לאנחא תפילין ברישא איבעי ליה לאסתכלא באינון תרי שינין"

בזהר הקדוש (חלק ג', דף עדר) נאמר: "ועליהון אמרי חבריא כל מאן דבעי לאנחא תפילין ברישא איבעי ליה לאסתכלא באינון תרי שינין, דאינון



רמיזי לאיננון ז' זיינין דאית בהון"] = ועליהם אמרו החברים : כל מי שרוצה להניח תפילין בראשו, עליו להסתכל בשני ה"שיניים", הרומזים לשבעת האותיות "זיין" שיש בהם]. דברים אלו של הזוה"ק מובאים בחלק מספרי האחרונים (ראה הנסמן ב"פסקי תשובות", ח"א, עמ' רכו, הערות 144-146).

ילד חסידי שנכנס ל"יחידות" בהיכל קדשו של כ"ק אדמו"ר זי"ע לקראת בר המצוה שלו והעלה לאחר מכן את דברי הרבי כפי שזכר על הכתב ציין ברשימתו משום מה ("היכל מנחם", חלק א', עמ' רט, ומשם ב"שערי הלכה ומנהג", חלק ה', עמ' ל) : "בשעת הסרת התפילין יש להביט ולעיין בהשי"ן'ען".

מובן מאליו שהרבי לא חידש דבר נוסף על דברי הזוהר האמורים, ובוודאי שלא התכוון להחליף את הוראת הזוהר בהוראה אחרת. לכן לא ניתן לסמוך על מסירת הוראה זו כמדוייקת. הדבר ממחיש לנו את הסיבה להוראת הרבי פעמים רבות שאין להסתמך על שמועות בשמו (ראה הנאסף בספרי "על מנהגים ומקורותיהם", מהדורת תשע"ה, עמודים נב-נה).

לג.

"מוזכחת ההדגשה שלא הקיל חס- ושלום הבעש"ט . . כי אם הזסיף"

בשנת תש"כ יזם כ"ק אדמו"ר זי"ע התעוררות רבתי בשל היותה מאתים שנה להסתלקות הבעש"ט הק' - בשנת תק"כ.

להלן יועתק חלקו הראשון של מכתב שכתב הרבי בקשר לכך ("אגרות קודש", חלק יט, עמוד כ, אגרת ז'נב) :

ב"ה, כ' תשרי, תש"כ
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו ובהמשך לברכת השנה שבטח
קבל מכתב.

(א) במה-שכתב אודות שנת המאתים להסתלקות
הילולא של הבעש"ט.



הנקודה הכי מוכרחת להדגיש היא, להוציא מלבם של התועים שכל תורתו של הבעש"ט הוא אך ורק, דרחמנא לבא בעי, ודלא חס-ושלום כפסק המשנה, אשר המעשה הוא העיקר, ובמילא באים למסקנא וכו', וכנזכר-לעיל מוכרחת ההדגשה שלא הקיל חס-ושלום הבעש"ט כקוצו של יו"ד אפילו בדקדוק קל של דברי סופרים, כי אם הוסיף על-דבר גודל ענין הכוונה, ועוד אשר לכל-אחד-ואחד מבני ישראל, ניתנה היכולת המלאה להתאחד עם בוראו ע"י תורתו ומצותיו. [ולא רק אלו שנבראו בכשרון שכלי להעמיק בלימוד התורה] אבל כל-אחד-ואחד מחויב בפועל ובמעשה המצות, וכל-אחד-ואחד, בלשון רבנו הזקן, כפי יכולת השגתו ושרש נפשו, מחויב גם בפרד"ס שבתורה.

לד.

חידוש הסמיכה

כתב הרמב"ם בהלכות סנהדרין פרק ד' הלכה י"א:

נראין לי הדברים שאם הספימו כל החכמים שבארץ ישראל למנות דינים ולסמך אותם הרי אלו סמוכים ויש להן לדון דיני קנסות ויש להן לסמך לאחרים. אם כן למה היו החכמים מצטערים על הסמיכה כדי שלא יבטלו דיני קנסות מישראל. לפי שישראל מפזרין ואי אפשר שיספימו כלן. ואם היה שם סמוך מפי סמוך אינו צריך דעת כלן אלא דן דיני קנסות לכל שהרי נסמך מפי בית דין. והדבר צריך הכרע.

על חידושו זה של הרמב"ם ניטשה, כידוע, מחלוקת גדולה בין חכמי ארץ הקודש בזמנו של רבי יעקב בירב, רבו של ה"בית יוסף", שרצה לחדש את הסמיכה על פי דברי הרמב"ם, לבין רבי לוי בן חביב, "המהרלב"ח", שהתנגד לחידוש זה.

מעניין לציין כי בפירוש "רמב"ם לעם" לספר שופטים (שם מקומה של ההלכה האמורה), שנערך על ידי הגה"ח רבי שמואל תנחום רובינשטיין זצ"ל, מראשוני תלמידי ישיבת חכמי לובלין ורבה של גבעתיים, שגדלותו ידועה הן בבקיאות והן בחריפות, מביא כאן בהרחבה את המקורות לדעת הרמב"ם, את דבריו בפירוש המשניות בנידון ואת הסוברים שניתן, אכן,



לחדש את ה"סמיכה", אך הוא אינו מזכיר שהיו גדולי ישראל שחלקו על כך.

התעלמות זו תמוהה, שכן גם הרמב"ם עצמו במקומות רבים בספרו מביא דעות מסויימות אף שדעתו שונה, וכן נוהג אותו מחבר עצמו בהערותיו על הרמב"ם בנושאים אחרים.

יתכן שהסיבה לכך היא משום שהוצאת "מוסד הרב קוק" (שהוציאה לאור את "רמב"ם לעם") נוסדה על ידי רי"ל מיימון שרצה לחדש את הסנהדרין בארץ. אינני יודע מה היתה דעתו האישית של הרב רובינשטיין בנידון, אך מסתבר שלא רצה לפגוע בדעתו של רי"ל מיימון, או שהמערכת השמיטה את הדברים מטעם זה.

לה.

"רבה אמונתך"

סדר יומו של יהודי נפתח, כידוע, באמירת "מודה אני לפניך, מלך חי וקיים, שהחזרת בי נשמתי בחמלה. רבה אמונתך".

תחלתו של המשפט האמור מובנת בפשטות: הודאה לה' על שהחזיר את הנשמה לגוף לאחר שנת הלילה, אולם סיומו "רבה אמונתך" טעון ביאור. כן יש להבין מה הקשר שלו להודאה האמורה.

לפני שנים רבות שמעתי את אחד הביאורים על כך:

העובדה שהקב"ה מחזיר את הנשמה בבוקר לגופו של היהודי מוכיחה שהקב"ה נותן ביהודי אימון שיתנהג כפי שצריך. זהו הפירוש "אמונתך", האימון שלך, של הקב"ה, בי, ביהודי.

ההדגשה "רבה אמונתך" מבטאת שהאימון שהקב"ה רוחש ליהודי הוא במדה רבה במיוחד, שכן למרות ש"ידע איניש בנפשיה" שביום הקודם הוא לא התנהג בשלימות כפי שהקב"ה דורש ממנו, אף על פי כן מאמין בו הקב"ה שביום החדש הוא אכן יבצע זאת.

לפי זה מובן היטב הקשר בין שני חלקי המשפט: ההודאה לה' על החזרת הנשמה ("מודה אני . . . שהחזרת בי נשמתי") כוללת גם הודאה נוספת, על האימון הרב שהקב"ה מאמין בו, סומך עליו ונותן בו אימון ("רבה אמונתך") ולכן החזיר את הנשמה.



לו.

”בוודאי הנך עושה ככל שביכלתך ללכת בדרכים שהרב-הצדיק הרב-הגאון [מהרי”צ] דושינסקי רצה”

ב”אגרות קודש” חלק ד’ עמודים רעז-רעח נדפס חלק ממכתב כ”ק אדמו”ר זי”ע (אגרת א’ד) לאחד מתלמידי הגרי”צ דושינסקי זצ”ל (עליו הורחב רבות בחוברות הקודמות של ”לקט ופרט”), שנכתב במקורו באידיש ויועתק להלן בתרגום ללשון הקודש (תרגם על ידי נכדי הרה”ח ר’ משה לוי יצחק שי’ לאופר).

ברוך-השם, ט”ז אייר, ה’תשי”א ברוקלין

שלום וברכה!

...אתה כותב שהנך תלמיד של הרב-הצדיק הרב-הגאון כו’ וכו’ מורנו-הרב יוסף [צבי] דושינסקי זצ”ל, ושלבנך – יבדל לחיים-טובים – הענקת שם על שמו,

ודאי הנך עושה ככל שביכלתך ללכת בדרך שהרב-הצדיק הרב-הגאון דושינסקי רצה, וגם עינך טובה בשל אחרים לקרבם ליהדות, ומעניין אותי להיוודע על כך בפירוט.

הנך כותב שמצב היהדות במקומך חלש, – דבר זה עצמו מהווה סיבה מספקת לכך שמי שנמצא במקום בו מצב היהדות חלש יפעל לחזק אותו.

ולטענתך שלשם כך זקוקים לשלוחים טובים יותר – ידוע הפתגם של כ”ק מו”ח אדמו”ר זצוקללה”ה נבג”מ זי”ע, שכאשר השם יתברך מביא יהודי למקום מסויים אין זה רק כדי שתהיה לו שם פרנסה גשמית, אלא גם לשם פרנסה רוחנית, להאיר את המקום שמתיישב ונמצא בו, וכאשר תתחיל לעסוק בכך, ולעסוק בכך בחשק, השם-יתברך יצליחך לבשר בשורות טובות בענין זה.

מצורפת בזה שיחת ל”ג בעומר של כ”ק מו”ח אדמו”ר זצוקללה”ה נבג”מ זי”ע, שיצאה כעת לאור הדפוס. ודאי תקרא אותה, והדבר יביא תועלת בעבודת השם-יתברך.

המחכה לבשורות טובות בברכה.



לז.

הצדיק – "ללמד על הכלל כולו יצא"

ידוע ומפורסם שי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן מקבילות לי"ג מדות הרחמים, וגדולי החסידות עסקו בביאור הקשר בין כל מדה ממדות הרחמים לבין המדה המקבילה לה במדות שהתורה נדרשת בהן [ראה "אור תורה" סוף פרשת בהעלותך, תורת הרב המגיד ממעזריטש בענין א-ל נא רפא נא לה, ביאור הקשר בין מדת קל וחומר לשם א-ל שבי"ג מדות הרחמים. וראה גם בספר קדושת לוי פרשת תשא וב"נר למשיחי" (מהדורת תשע"ט עמוד ססב. מהדורת תש"פ עמוד שצט)].

המדה השמינית מהמדות שהתורה נדרשת בהן היא "כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא". ניתן, אולי, לומר שמדה זו רומזת על פטירת הצדיק, שהיה בכלל בני ישראל בעולם הזה, ויצא מן הכלל – כדי ללמד, להשפיע השפעות, על הכלל כולו.

הדבר מתאים למבואר בתניא (אגרת הקודש, סימן כח) שעל ידי פטירת צדיק מן העולם נמשך גילוי בעולם, וענין זה שייך למדה השמינית מי"ג מדות הרחמים – תיקון ונוצר.

אם כנים הדברים נמצא מבואר כיצד המדה השמינית מי"ג המדות שהתורה נדרשת מקבילה למדה השמינית של י"ג מדות הרחמים.

לח.

הקשר למספר שמונה

כל ענין בתורה הוא, כידוע, בדיוק, ואם כן, בודאי יש משמעות לכך שנושא הסתלקות הצדיקים מתקשר למדה השמינית דווקא. ניתן, אולי, לבאר:

שריפת הפרה האדומה, שהשוותה על ידי חז"ל להסתלקות צדיקים, כפי שהובא ונתבאר באגרת הקודש האמורה – נעשתה לאחר שבעה ימים בהם מפרישים את הכהן השורף אותה מביתו, "כשם שמפרישין כהן גדול לעבודת יום הכפורים" (רמב"ם, הלכות פרה אדומה, פרק ב', הלכה ב').



לגבי עבודת יום הכפורים אחר שבעת ימי ההפרשה אומר הרבי, ש"שבעת הימים הם בחינת השתלשלות, ויום הכפורים, יום השמיני (שלאחרי שבעת הימים) הוא למעלה מהשתלשלות" (מאמר ד"ה וכל אדם תשכ"ג, תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט, חלק א', עמ' עה).

לפי זה מובן שגם שריפת הפרה, הנעשית גם היא, כאמור, ביום השמיני שלאחר שבעת ימי הפרשה - בדומה ליום הכפורים, מסמלת את מספר שמונה שלמעלה מהשתלשלות.

לט.

"פנחס זה אליהו"

את המשמעות הפנימית של מאמר חז"ל המפורסם (תרגום יונתן וארא ו, יח. זהר, חלק ב', קצ, ב) "פנחס זה אליהו" ניתן, אולי, לבאר כדלהלן.

באגרת הקודש שבתניא קדישא סימן יג מבאר כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע את הצורך בהתכללות של חסד וגבורה בעבודת ה', ובין השאר הוא כותב: "וכדכתיב באברהם, שהוא מדת החסד והאהבה, "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה", על-ידי שלבש מדת הגבורה "ויעקוד את יצחק בנו" "ויקח את המאכלת" כו". עכלה"ק (ראה גם "שביבים" שב"לקט ופרט" ג, מא).

ניתן לומר שזהו התוכן הטמון ב"פנחס זה אליהו":

הנהגתו של פנחס, קנאות אמת לשם ה', מסמלת את עבודת ה' בקו של "סור מרע". מאידך, אליהו הנביא הינו מבשר הגאולה, דבר המסמל את עבודת ה' בקו של "עשה טוב", כנאמר "והשיב לב אבות גו'" (מלאכי ג, כג-כד. רמב"ם, הלכות מלכים, פרק י"ב, הלכה ב').

המאמר "פנחס זה אליהו" מבטא, איפוא, כי עבודת ה' בשלמות צריכה לכלול את שני הקווים האמורים ולא להסתפק בעבודת ה' בקו אחד בלבד.

מ.

"לעושה אורים גדולים גו'"

תהלים קלו, ז-ט: לעושה אורים גדולים, כי לעולם חסדו. את השמש לממשלת ביום, כי לעולם חסדו. את הירח וכוכבים לממשלות בלילה, כי לעולם חסדו.

מובן בפשטות שהפסוק "לעושה אורים גדולים גו" מהווה הקדמה לשני הפסוקים שלאחריו, ונמצא שהשמש והירח מכונים כאן "אורים גדולים".

ולכאורה צריך ביאור: מדוע מכונה כאן הירח, שהוא "המאור הקטון" (בראשית א, טז), בשם "אור גדול"?

ניתן, אולי, לבאר:

אמרו חז"ל שבתחלת בריאתם היה הירח בגודל זהה לשמש, כנאמר (שם) "ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים גו", אלא שבשל סיבה הקב"ה הקטין אותו. אולם לעתיד לבוא נאמר (ישעיה ל, כו) "והיה אור הלבנה כאור החמה גו" והירח יחזור להיות בגודלו הראשון.

יתכן, איפוא, שעל שם זה נאמר כאן "אורים גדולים".

לפי זה ניתן, אולי, לבאר שהסיבה שנאמר כאן "אורים" ולא "מאורות" היא כדי לרמוז לפסוק על לעתיד לבוא בו נאמר "אור הלבנה כאור החמה".

מ"א.

"ונתן ארצם נחלה" ו"נחלה לישראל"

נאמר בתהלים מזמור קלה (פסוק יב): "ונתן ארצם נחלה, נחלה לישראל עמו". כן במזמור קלו נאמר (פסוקים כא-כב): "ונתן ארצם לנחלה... נחלה לישראל עבדו".

לכאורה צריך ביאור: מה פשר הכפילות בכל אחד מהפסוקים האמורים?
ניתן, אולי, לבאר:

בנתינת ארץ הקודש לעם ישראל יש שני חלקים: א. נתינת הנחלה מצד הקב"ה ("ונתן ארצם לנחלה"). ב. קבלת הארץ מצד בני ישראל עצמם ("נחלה לישראל").

כלומר: לא די בכך שהקב"ה מצדו נותן לנו את הארץ, אלא עלינו להודות לקב"ה על הזכות הנפלאה לקבל את ארץ ישראל לחלקנו (היפך ההנהגה של "וימאסו בארץ חמדה", תהלים קו, כד).

[ראה בהרחבה על ענין זה במאמרי "זכרו לעולם בריתו" שנדפס ב"לקט ופרט" חלק שני (תשע"ז) עמודים קטו-קכא ובקונטרס "עלי הגיון"].



מב.

"מקושר בכל: הולך חסיד, אוכל חסיד, ישן חסיד"

הפתגם אותו הציב כ"ק אדמו"ר זי"ע בלוח "היום יום" בתאריך ח' אייר הוא (בתרגום חפשי מאידיש): "שליח הוא דבר אחד עם המשלח, - על-דרך המבואר בענין שהמלאך נקרא בשם ה' ממש כשהוא שליח מלמעלה, ומכל שכן נשמות, ומבואר שבנשמות הוא עוד במעלה יתרה. -

והנה חסידים הינם שלוחים של הרבי, של אדמו"ר הזקן, כאשר פועלים - מקושרים, ואז הוא מקושר בכל: הולך חסיד, אוכל חסיד, ישן חסיד".

דומה שהגה"ח רבי שמואל שניאורסאהן זצ"ל, עליו יורחב בעמודים הבאים, היווה דוגמא מוחשית לפתגם זה. עם היותו גאון גדול בנגלה ובחסידות, בעל כשרון וידע עצום, התבטל באופן מוחלט עד כדי הפקרה עצמית מוחלטת להוראות הקודש וביצוע רצון קדשו של הרבי.

מג.

הגה"ח רבי שמואל שניאורסאהן זצ"ל

בערב שבת קודש פרשת בלק, ט' תמוז, תשע"ט הסתלק מעמנו הגאון החסיד רבי שמואל מנחם מענדל שניאורסאהן זצ"ל, זקן עסקני וחסידי חב"ד בירושלים. ה"שביבים" הבאים יוקדשו לזכרו (חלקם הגדול נדפס כבר בחמשת החוברות של "לקט ופרט" ויבוא כאן במרוכז ובאי אלו תוספות).

רבי שמואל היה חתנו של הרה"ג רבי ברוך בנדט איזק זצ"ל, ממקורבי הגרי"צ דושינסקי זצ"ל, שהיה חתנו של הרה"ג רבי ראובן שלמה יונגרייז זצ"ל, ממייסדי וראשי "העדה החרדית" בירושלים לימינו של הגרי"ח זוננפלד זצ"ל ואביהם של הגאון האדיר רבי דוד יונגרייז זצ"ל (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ב, נג-נד, ד, קפז. רסז. רעז. רפא-רפב) ושל הרה"ח ר' אברהם יונגרייז זצ"ל (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ג, לט).

מד.

הקמת ה"ועדה להפצת המעיינות שע"י צא"ח"

אחד מהמכתבים המיוחדים שזכיתי לקבל מכ"ק אדמו"ר זי"ע הוא מכתב מי"ח ניסן תשט"ז, ובו מספר התייחסויות מעניינות.



להלן יועתק חלקו הראשון של המכתב:

שלום וברכה!

במענה על מכתבו משילחי אדר והקודם לו. ת"ח על בשורתו הטובה מהטבת מצב בריאותו, ויהי רצון שילך הלוך וטוב, וכפסק תורתנו הקדושה מעלין בקודש, ובודאי נוסף על ההוספה בלימוד תורת החסידות מוסיף גם כן בפעולות במסגרת צעירי אגודת חב"ד, שעל-ידי-זה מוסיפים גם-כן בברכת השם-יתברך והצלחתו בהמצטרך.

בהתאם להוראת קדשו של הרבי אליי במכתב זה להוסיף "בפעולות במסגרת צעירי אגודת חב"ד" הקמתי עם ידידי - אבלחט"א - רבי שמואל שניאורסון, מטעם הנהלת צא"ח בירושלים, את ה"ועדה להפצת המעיינות שע"י צא"ח", במסגרתה פעלנו גדולות ונצורות עד כסלו תשי"ז כדלהלן.

מה.

התמסרות להפצת המעיינות

בימים ההם, בשנות היו"ד המאוחרות, פעלנו רבות ביחד להפצת המעיינות ולקירוב יהודים חרדים רבים לדרך החסידות ולאורו של כ"ק אדמו"ר זי"ע. במסגרת ה"ועדה להפצת המעיינות" קיימנו שיעורי חסידות, התוועדויות, כנסים וחזרת דא"ח בישיבות ובבתי כנסת בכל החוגים. ב"ה, זכינו ועל ידנו התקרבו רבים-רבים לחסידות ולכ"ק אדמו"ר זי"ע.

מאז פעילות זו ובהמשך לאורך השנים נחשפתי לכך שרבי שמואל עסק כל ימיו בביצוע הוראות ומבצעי הקודש של כ"ק אדמו"ר זי"ע. העיסוק האמור נעשה תמיד מתוך התבטלות והתמסרות מוחלטת לרבי, גם על חשבון עניניו האישיים.



מז.

התוועדות הגרש"ד זיסלין זצ"ל

במסגרת הפעילות המשותפת שלנו ערכנו בשנת תשט"ז התוועדות חגיגית גדולה בבית הכנסת חב"ד בשכונת מאה שערים בירושלים ת"ו, לרגל י"ב תמוז, חג הגאולה של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, והזמנו את הגאון החסיד המשפיע המפורסם רבי שאול דב זיסלין זצ"ל, שהיה אז זקן התמימים, המשפיעים ורבני אנ"ש ובעל פה מפיק מרגליות, להתוועד. הגרש"ד זצ"ל עורר את הקהל מאד בדבריו, וריתק את המוני השומעים מכל החוגים באמרו הנעימים.

ב"שביבים" דלהלן יובאו אי אלו רשמים שנותרו בזכרוני מאז.

מז.

"זוהי חב"ד!"...

בין השאר סיפר הגרש"ד זיסלין כי בתקופת לימודו בישיבת "תומכי תמימים" המפוארת בליובאוויטש, היה הוא - הגרש"ד זצ"ל - כרוך מאוד אחרי המשפיע הגדול של הישיבה בליובאוויטש, רבי שמואל גרונם אסתרמן זצ"ל שהיה אחד מחסידי כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע, ומונה ע"י כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע למשפיע בליובאוויטש.

בשעת קריאת התורה נהג רבי שמואל גרונם לעמוד סמוך לבימת הקריאה וחומש בידו, והגרש"ד זצ"ל היה עומד לידו.

בשבת פרשת בלק, כשקרא בעל הקריאה את הפסוק "וקם שבט מישראל ומחץ פאתי מואב", לא יכול היה רבי שמואל גרונם להתאפק וקרא: "דאס איז חב"ד! [= זוהי חב"ד]", ולא הוסיף מילה.

מח.

חב"ד תמחץ את מואב

רק לאחר שהסתיימה קריאת התורה, הסביר רבי שמואל גרונם לתלמידו הגרש"ד זצ"ל את כוונתו: באחרית הימים, לפני בוא המשיח, תנצח



הקדושה את הקליפה, ע"י החסידות כמובן, אלא שמול כל סוג של קליפה מסטרא אחרא ילחם כוח מסוים מכוחות הקדושה המסוגל לנצח אותו.

חסידות חב"ד, שהיא שבט משבטי הבעש"ט הק' – "שבט מישראל" (רבי ישראל בעל שם טוב), תמחץ את ההשכלה וההבנה שבקליפה, חב"ד דקדושה מול חב"ד דקליפה.

ידוע הרי ש"מואב" הוא כינוי לחכמה דלעומת זה. זאת על פי הידוע שחכמה נקראת "אבא", ומואב הוא מלשון "מאב", ולפי זה שורש קליפת מואב הוא מחכמה דקדושה (שהרי כל מידה בקליפה ולעומת זה – שורשה ממידה מסויימת בקדושה. לדוגמא: ישמעאל הוא חסד דלעומת זה, ועליו נאמר: "לא כאברהם" – חסד דקדושה – "שיצא ממנו ישמעאל"), ובכך: חב"ד – הבנה והשגה באלקות – ימחץ את הצד השכלתני וה"מדעי" שבקליפה...

מיט.

"חכמה", "בינה" ו"דעת"

באותה התוועדות האריך הרשד"ב זיסלין זצ"ל לבאר בהסברה נפלאה, ובמתק שפתיים את ההבדלים בין כוח ה"חכמה" לכוח ה"בינה" שבנפש, בעבודת ה', על פי הפרקים בתניא קדישא הדנים בזה.

נקודת ההסבר בתמציתיות ובקצרה: הרוצה לעבוד את ה' כראוי, חייב ללמוד חסידות כדי להשיג אלקות בהבנה שכלית (עד כמה שניתן), ובכך הוא מפעיל את כוח הבינה שלו. יחד עם זה עליו להיות מקושר ובטל לרבי, ובאמצעותו אל הקב"ה, בהתקשרות על-שכלית, ובכך הוא מפעיל את כוח ה"חכמה" שלו בקדושה (שהרי "חכמה", כידוע, מורכבת מהמילים 'כח-מה', המבטאות את התבטלות הנפש בדרגה שלפני ירידתה לבינה, כוח ההבנה שבשכל).

[אז הסביר הגרש"ד זיסלין זצ"ל בהרחבה רבה, כי ה' הטובה עליו, כי כל הענין של רבי אצל חסידים, שהוא הוא המקור לענין מסירות הנפש הנדרשת בעבודת ה' (וכפי שבא לידי ביטוי גלוי ומוחשי, בין השאר, בכל פרשת הרקע להג האגולה י"ב-י"ג תמוז), הוא – גילוי והפעלת כוח החכמה שבנפש (כפי המוסבר, בין השאר, בפרק י"ט שבתניא קדישא)].

על שני אלה נאמר "זיווגיהו תדיר" (=הזיווג והחיבור ביניהם הוא תמידי) ו"תריין ריעין דלא מתפרשין", שכן כל כוח משני אלה, כשהוא לבדו איננו פועל



ומפעיל את הנפש ואת האדם כולו לעבוד את ה' כראוי, באהבה וביראה ובקיום המצוות.

זהו יחודה, מעלתה ויתרונה של חסידות חב"ד, על הדרך של עבודת ה' בהבנה והשגה בלבד, ועל הדרך של עבודת ה' באמונה והתבטלות בלבד, שכן חב"ד דורשת מיזוג וחיבור החכמה והבינה, על ידי הדעת המקשרת ומחברת את שניהם יחד, בעבודת ה' כראוי.

ג.

"הפעולות בהפצת המעינות חוצה"

הפעילות האמורה (אותיות מד-מו) זכתה, כמובן, ליחס מהרבי.

כך, לדוגמא, כתב לי הרבי בסיומו של מכתב מכ' מר-חשון תשי"ז: "לפלא שאינו מזכיר במכתבו אודות הפעולות בהפצת המעינות חוצה, וגם לא אודות פעולות צעירי אגודת-חב"ד בכלל. ובטח ימלא על-דבר-זה בהזדמנות הכי קרובה", כאשר הכוונה ב"פעולות בהפצת המעינות חוצה" היא לפעולות האמורות.

נא.

חברי ההנהלה החדשה של צא"ח ירושלים

באותה תקופה התגלעו סכסוכים פנימיים בין חברי הנהלת צעירי חב"ד בירושלים דאז, ולמעשה, הפעילות קרטעה וכמעט שותקה. הדברים הגיעו עד כדי כך שכ"ק אדמו"ר זי"ע בעצמו פירק את ההנהלה ומינה את הרה"ח רבי עזריאל זליג סלונים ע"ה להקים הנהלה חדשה.

הרע"ז ע"ה בחר בשלושה אנשים לחברי ההנהלה החדשה – ר' יהושפט אלפרט, ר' צבי אייזנבך ואנוכי (מאז ניהלתי את צעירי חב"ד בירושלים משך כשלושים שנה). חשתי שידירי רבי שמואל מתרעם על כך שאני נבחרתי לחבר ההנהלה החדשה, ואילו הוא לא.

כבר הוזכר לעיל (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, נז. ה, צט-ק) כי יש יסוד להניח שבחירת החברים החדשים בהנהלת צעירי אגודת חב"ד נעשתה על ידי



כ"ק אדמו"ר זי"ע בעצמו, ורק באופן רשמי היתה זו החלטתו של הרע"ז סלונים ע"ה.

יש יסוד להניח שהסיבה שרבי שמואל לא נבחר לחבר ההנהלה החדשה היא דווקא בגלל ההתמסרות המוחלטת לפעילות, שבאה גם על חשבוננו האישי ועל חשבון בני ביתו, ולכן לא רצה הרבי שמצב זה ימשך.

נב.

"כמים הפנים לפנים"

כעסו של רבי שמואל כלפיי, כמוזכר לעיל, כאב ללבי מאד, ודיווחתי על כך לכ"ק אדמו"ר זי"ע, שהשיב לי במכתב כך: "במה-שכותב בסיום מכתבו שיש לו עגמת-נפש ממה שפלונני-בן-פלונני שי' מרוגז עליו על שנכנס וכו', כבר ידועה תביעת רבנו הזקן באגרת-הקודש שלו סוף-סימן ב ככתוב כמים הפנים לפנים וכו'. והרי בזה אין כל-כך נפקא-מינה מי המתחיל בהשינוי לטוב, שבכל-אופן יגרום כמים הפנים מצד השני".

יצוין שבמכתב המוקדם לא הופיעה המילה "שי" אחרי המילה "שפלונני-בן-פלונני", וכ"ק אדמו"ר זי"ע הוסיפה בכתב-יד-קדשו.

נג.

"לחביבי ואהובי מנעורינו ועד הנה"

יש לציין שאכן עם קיום דברי הרבי במכתבו אליי חזרה לשרור בינינו - אבלחט"א - ידידות עמוקה מאוד.

דוגמא לביטוי הידידות האמורה ניתן לראות במכתב בן שלושה עמודים גדושים בכתב ידו הנאה ובסגנונו הייחודי ששיגר לקראת מלאות לי 70 שנה לאויש"ט, ובו הוא משתפך ומבטא את ידידותו האיתנה.

המכתב נכתב כולו רצוף ידידות ואהבה מוגזמת וכולל שבחים מוגזמים עליי.

להלן משפט מתחלת המכתב: "הנה, תעלוזנה כיליותיי, יגל כבודי וישמח לבבי גם אני להביעה, אפוא, מכל קרביי מיטב הברכות והאיחוליים הכי-נפשיים לחביבי ואהובי מנעורינו ועד הנה, הודי ידידי...".



את מכתבו הוא מסיים במלים: "ידידו אוהבו כנפשו באהבה רבה ואהבת עולם, הכותב-וחותם בכל חותמי ברכות שבמקדש".

*

יצויין גם כי מלבד הידידות האישית ביני לבין רבי שמואל, כמסופר לעיל בהרחבה, יש למשפחתנו גם קשרי חיתון עם משפחתו.

נד.

"200 שנות חסידות חב"ד בארץ הקודש"

בשנת תשכ"ג הקמנו יחד, רבי שמואל ואני, מכון מחקרי היסטורי בשם "200 שנות חסידות חב"ד בארץ הקודש", שנועד לחקור ולתעד את תולדות חסידות חב"ד בארץ הקודש.

רבי שמואל היה אוסף ומחפש מסמכים על הנושא האמור, בעיקר בספריה הלאומית בירושלים, והיה מביא אותם אליי, ותפקידי היה לחקור אותם ולכתוב מחקרים על סמך המסמכים.

מספר מאמרים שפורסמו על ידי ב"בטאון חב"ד" בשנים ההם היו מפרי מחקרי המכון.

כדרכו של רבי שמואל, כאמור, שעסק בכל ענין של רבוה"ק בהתמסרות בלתי מוגבלת – גם בנושא זה נכנס ראשו ורובו במסירות ראויה לציון תוך כדי הפקרה עצמית.

לאחר מספר שנים נסגר המכון בשל קשיי תקציב.

נה.

רבי שמואל מקבל מהרבי תואר חדש

בשנת תשמ"ח, כאשר הגה"ח רבי שלום דובער לויין שליט"א עסק בהכנות להוצאה לאור של הספר "תולדות חב"ד בארץ הקודש" כתב לכ"ק אדמו"ר זי"ע כי במכון בן צבי בירושלים מצויים 8 כרכי אגרות הפקוא"מ [= ועד הפקידים והאמרכלים] מאמשטרדם מבין השנים תק"צ-תרכ"ז ויש שם חומר רב הקשור לנושא הספר, ולכן שאל את הרבי האם כדאי לעכב את הספר עד לנסיעתו לשם או לא.

תשובת הרבי היתה ("עבודת הקודש", לוין, עמוד פד):

במקום להכנס לגבולו של מהר"ש שי' סופר "הגיוני" יותר להתדבר אתו. כוונת הרבי היתה לרבי שמואל שניאורסון, שזיכה אותו בתואר חדש: "סופר" – כנראה על שם עיסוקו כסופר וחוקר בחקר וחיפוש מסמכים מתולדות חב"ד בארץ הקודש.

*

למעשה לא הצליח הגרשד"ב לוין להשיג את המסמכים מאגרות הפקוא"מ והספר נדפס בלעדיהם, אולם יש לציין כי אחי, הרה"ג הרה"ח רבי עמרם ע"ה, פרסם מהם במחקריו המרתקים על תולדות חסידות חב"ד, יעויין לדוגמא במאמרו "השד"רות של רבי אורי אורנשטיין" שנדפס ב"פרדס חב"ד" גליון 17, ושוב, לאחרונה, ב"לקט ופרט" חוברת חמישית עמודים רמא-רנח.

(על פי "עבודת הקודש", לוין, עמוד פד)

נז.

אמונה ובטחון בה'

רבי שמואל היה חדור מאוד באמונה ובטחון בקב"ה למרות היסורים הרבים שסבל בימי חייו, ביניהם שיכול שלוש מבנותיו ר"ל ובשנים האחרונות גם את בנו יחידו הרה"ח ר' ראובן שלמה ע"ה (שנקרא על שם סבה של אמו, כדלעיל אות מג).

בהזדמנות מסוימת כשבאתי לנחמו בניחום אבלים שאלתי אותו: מאין הכח לעמוד בזה?

רבי שמואל ענה לי שהדבר שנותן לו את הכח הוא זה שהוא לומד וחוזר ולומד בעיון את אגרת הקודש סימן י"א, דיבור המתחיל "להשכילך בינה".

נז.

"אני נבראתי לשמש את קוני"

כנספח למכתבו של ידידי ורעי רבי שמואל אליי לקראת מלאת לי שבעים שנה – העתיק חלק ממכתב מיוחד ומאלף שכתב לו הרבי בתאריך ח"י אדר תשט"ז (אגרות קודש, חלק יב, אגרת ד'קסז):



"...וענני הוא להיות שליח לעורר את כל-אחד-
ואחד לנצל כל כחותיו וההזדמנויות שניתנו לו מהשגחה
העליונה למלאות תפקידו בהווה ובעתיד, תפקידו הנפשי
והפנימי, וכדבר משנה אני נבראתי לשמש את קוני,
ובמילא מה שמענין אותי הוא הנהגתו בהווה ובעתיד, אם
הוא מתאים להכתוב לעיל - שעושה ככל יכלתו בהפצת
המענינות חוצה, שהדרך הכי קרובה לזה היא במסגרת
צעירי אגודת-חב"ד, ובפרט שמעטים העוסקים בזה..."

הייחודיות במכתב זה היא העובדה שהרבי עצמו מגדיר את ענינו הוא
ושליחותו הק', שהוא לעורר יהודים למלאות את התפקיד של "אני נבראתי
לשמש את קוני".

גח.

המאכל הכשר ביותר יכול להיות "קליפה"

ידוע החיוב (יבמות כ, א) "קדש עצמך כמותר לך", המורה שעל האדם
לפרוש גם מענינים המותרים.

בתניא קדישא (פרקים כ"ז, ל') אף כותב אדמו"ר הזקן שחיוב זה הוא
מדאורייתא, ובלשונו: "שְׁמֵקִים מְצֻנֵת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה: "וְהִתְקַדְּשֶׁתָּם" וכו',
כְּשֶׁמְקַדְּשׁ עֲצָמוֹ בְּמִתְרָ לֹ" (והוא דעת בעל ספר "חרדים" סוף חלק מצוות עשה מן התורה,
בשם גאון והרשב"ץ).

הדגש הרב שהחסידות הטילה על החיוב האמור בא לידי ביטוי בדברי
כ"ק אדמו"ר הזקן בספר תניא קדישא במספר מקומות, החל מפרקים ו'–ז'
(ראה בהרחבה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ה, סה-סט ובנסמן שם).

ראוי להתבונן כי לאור הדברים נמצא דבר מפתיע לכאורה: גם אם
מאכל מסויים חתום בחותמת הכשרות המהודרת ביותר – אם הוא נאכל
שלא לצורך ולשם עבודת ה' הרי הוא בגדר "קליפה" ו"סטרא אחרא"
ממש!

הדברים לא אמורים רק ליחיד סגולה אלא לכל יהודי באשר הוא.



נט.

”בכס הדבר תלוי”

מן העניין להזכיר ”ווארט” ששמעתי בהקשר לכך.

מה הסיבה שאכן קיים סוג של ענינים שמחד, אינם מצוות, ומאידך, אינם עבירות, וכל מצבם, אם הם שייכים לקדושה או ל”קליפה” נקבע על פי כוונת האדם?

אמרו על כך גדולי החסידים:

רצונו של הקב”ה שיהיה קיים סוג של דברים שמהותם לא תהא קבועה מראש, אלא תהיה תלויה אך בבחירתו של האדם.

ס.

”ילכו מחיל אל חיל”

בתחלת פרשת מסעי נאמר: ”אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים גו”.

ידועה השאלה: מדוע נאמר ”מסעי” בלשון רבים, הרי היציאה ממצרים היתה רק מסע אחד בלבד – המסע מרעמסס לסוכות, ומדוע נחשבים כל המסעות כמסעי בני ישראל ממצרים?

מבואר בחסידות על כך (ראה, לדוגמא, ”לקוטי שיחות”, חלק ב', 348):

”מצרים” מסמל את המיצרים וההגבלות של האדם בעבודת ה', ולכן גם כאשר יוצאים ומשתחררים מ”מצרים” בדרגה מסויימת – עדיין קיימת חובה לעלות בקודש לדרגה נעלית ולהשתחרר גם מהגבלה זו. הוה אומר: היציאה ממצרים היא יציאה תמידית. לכן המסעות כולם נחשבים כיציאה ממצרים, בדרך אל ”ארץ טובה ורחבה” במובן רוחני.

סא.

אֲשֶׁר הִבֵּה מִשִּׁיחַ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם



לאחרונה נשאלתי על ה”ווארט” האמור:



אולי המלים "מארץ מצרים" אינן מוסבות על המסעות, אלא על בני ישראל, ופירוש הפסוק הוא: אלה המסעות של בני ישראל היוצאים מארץ מצרים?

מענה: 1. לא מסתבר שזו הכוונה, שאם כן – מדוע על הכתוב להוסיף "אשר יצאו מארץ מצרים", די במלים "אלה מסעי בני ישראל", ולשם מה יש לציין כאן שבני ישראל יצאו ממצרים, שכן כבר ידוע לנו שמדובר אחרי היציאה ממצרים.

2. בפרשת ואתחנן (ד, מו) נאמר: "בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן בְּגֵיא מוֹל בֵּית פְּעוֹר בְּאֶרֶץ סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבוֹן אֲשֶׁר הִכָּה מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצִאתָם מִמִּצְרָיִם".

ונשאלת שאלה: "והלא בשנת הארבעים הכה משה ארץ סיחון" (לשון ה"אור החיים" הק'), ומדוע התורה כותבת שהיה זה "בצאתם ממצרים"? מכאן הוכחה מוחצת שהתורה מכנה את כל מ"ב המסעות במדבר כיציאה ממצרים!

סב.

"מחשבתן של ישראל קדמה"

בפרשת מסעי מונה התורה את מ"ב המסעות שעברו בני ישראל במדבר. תוך כדי הפירוט מוזכרים בקצרה אירועים מסויימים. כגון: "ובאלים שתיים עשרה עינות מים ושבעים תמרים" (לג, ט); "ולא היה שם מים לעם לשתות" (שם, יד); הסתלקות אהרן (שם, לח-מ).

לכאורה תמוה: מדוע לא הוזכר כאן גם מעמד מתן תורה, שהוא מעמד בעל משמעות ייחודית בתולדות עמנו?

ניתן, אולי, לבאר, שבכך רומזת התורה על מעלת עם ישראל שהיא גבוהה ממעלת התורה, כדברי חז"ל הידועים (בראשית רבה, פרשה י"ד, פסקא ד. תנא דבי אליהו רבה, פרק י"ד).

סג.

"כולנו יחד בני ברית"

ידוע שכאשר מברכים ברכת המזון ויש במקום לא יהודים יש להוסיף בין המלים "כן יברך אותנו" למלים "כולנו יחד" את המלים: בני ברית..



מדוע מיקום ההוספה לא נקבע לפני כן, בין המלים "הרחמן הוא יברך . . אותנו" למלים "ואת כל אשר לנו"?

ניתן, אולי, לבאר:

כאשר לאחר המלה "אותנו" מוסיפים את המלים "כולנו יחד" שפירושם שאנו כוללים את כל מי שנמצא כאן, גם את הגויים, ולכן יש צורך להבהיר כאן שאין הכוונה אליהם.

יתכן שהדבר מדויק בלשון שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, סימן קפ"ט, סעיף ד': כשיש נכרי בבית נוהגים לומר "כולנו יחד בני ברית" להוציא הנכרי מכלל הברכה, שאסור לברך הנכרים, שנאמר "ולא תחנם". ויותר נכון לומר "בני ברית כולנו יחד", שלא יהיה בכלל הברכה אפילו רגע – כשאומר "כולנו יחד", קודם שמסיים "בני ברית".

סד.

הגה"ח רבי מרדכי אהרן שיינברגר זצ"ל

לאחרונה, בה' מנחם-אב תשע"ט, נסתלק מעמנו הגאון החסיד רבי מרדכי אהרן שיינברגר זצ"ל.

רבי מרדכי אהרן היה גאון עצום וחסיד גדול, בקי מופלא בש"ס ובכל חדרי תורה, "לא פסיק פומיה מגירסא", כל ימיו שקד על התורה ועל העבודה ויחד עם זה היה צנוע מאוד.

סה.

ממשפחתו

בהגיעו לפרק "האיש מקדש" נשא רמ"א לאשה את בתם של דו"ז הרה"צ רבי שמואל דייטש זצ"ל (עליו ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ב, מ"מא) ואשתו-דודתי שכונתה "מומע זיסל".

חותנתו של רמ"א, "מומע זיסל", היתה גם אחותו (מאביו), שכן אביו, הרה"ח רבי יוסף חיים שיינברגר זצ"ל, היה חתנו (בזו"ר) של זקננו הגה"ח רבי ישעיה אורנשטיין זצ"ל ובתם היתה "מומע זיסל".



[אגב: במשפחתנו מסופר שלפני פטירתו של רבי ישעיה אורנשטיין הוא פנה לחתנו רבי יוסף חיים שיינברגר ואמר לו: תשימו לב למשה, הוא יהיה גדול בישראל, כשכוונתו לנכדו-סבי רבי משה בלוי זצ"ל, מנהיגה המיתולוגי של היהדות החרדית בארץ הקודש, שעליו נכתב כבר בהרחבה ב"לקט ופרט"].

סז.

בהיבלי חב"ד

תקופה מסויימת למד בישיבת "תורת אמת - חב"ד ליובאוויטש" והיה משומעי לקח של הגה"ח רבי משה יהודה רייכמן זצ"ל, ומאז הגה כל ימיו בתורת חסידות חב"ד. בתקופה מאוחרת יותר שימש כמגיד שיעור בישיבה האמורה.

הרה"ח ר' עידו שי' וובר מספר על רמ"א כי בינו לבין הגאון החסיד רבי משה וובר זצ"ל שררה ידידות מופלאה וכי הוא למד עמו שיעור קבוע בחסידות, בספה"ק "לקוטי תורה" לכ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע.

עם מינויו למגיד שיעור ב"תורת אמת" זכה לקבל אגרת קודש מכ"ק אדמו"ר זי"ע ("אגרות קודש", חלק ח', עמוד מ, אגרת ברפד) שתועתק להלן.

סז.

"זיחדיד בשומעי לקחו חביבות התורה על-ידי יראת שמים טהורה"

ברוך-השם, ד' כסלו, תשי"ד
ברוקלין.

הרב-הגאון הותיק-וחסיד איש-ירא-אלוקים נכבד-
ונעלה מלאכתו מלאכת שמים
מורנו-הרב מרדכי אהרן שי'

שלום וברכה!

במענה על הודעתו אשר נתמנה למגיד שיעור
בגמרא בישיבת תורת אמת.



הנה יהי-רצון מהשם-יתברך שיראה פרי טוב בעמלו ויחדיר בשומעי לקחו חביבות התורה על-ידי יראת שמים טהורה לברך נותן התורה נותן לשון הווה ומה להלן באימה ביראה ברתת ובזיעה (עיין בלקוטי הש"ס להאריז"ל שזה נגד ד' אותיות דשם הוי"ו) אף כאן (בכל אחד בכל מקום ובכל זמן – עולם שנה נפש) באימה ביראה ברתת ובזיעה.

המחכה לבשורות-טובות מהצלחתו בהנזכר- לעיל.

סח.

"פסק-דיון מפורש הוא בשולחן-ערוד האיסור לקרות בדברים האסורים"

שלוש שנים לאחר מכן, בשנת תשי"ז, זכה רבי מרדכי אהרן לקבל אגרת קודש נוספת מכ"ק אדמו"ר זי"ע ("אגרות קודש", חלק י"ד, עמוד תכג, אגרת ה'ד) שתועתק אף היא להלן.

ברוך-השם, י"ב אדר-ראשון, תשי"ז
ברוקלין.

הרב-הגאון ותיק-וחסיד איש-ירא-אלוקים נכבד-
ונעלה כו'

מורנו-הרב מרדכי אהרן שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מג' אדר-ראשון, בו כותב אודות עתונים החילונים ואותם הגרועים עוד יותר שנדפסים בהם לא רק ענינים חילונים גרידא אלא גם ענינים האסורים, ואיך שיש להזהר מזה.

והנה המפורסמות אינן צריכות ראי', והרי פסק-דיון מפורש הוא בשולחן-ערוד האיסור לקרות בדברים האסורים, וכמדומה שלאחרונה נתפרסמו בארץ-הקודש תבנה-ותכונן מכתבים וכרוזים בזה.



תקותי אשר כיון שכותב אלי בהנזכר-לעיל בודאי מתעניין הוא בלימוד תורת החסידות, והתעניינות כפשוטו שיש לו קביעות עתים בלימוד תורת הבעש"ט תלמידיו ותלמידי תלמידיו, וזה מביא גם-כן לידי הנהגה מתאימה לתורת החסידות, וכמאמר-רז"ל גדול תלמוד שמביא לידי מעשה, אבל כיון שלכל דבר צריך סייעתא דשמיא ועל-אחת-כמה-וכמה לזכות לראות נועם ה' בפנימיות התורה, בטח ישפיע על-כל-פנים מכאן ולהבא בכל מקום שידו מגעת להפיץ לימוד זה, שבמדתו של הקב"ה שהיא מדה כנגד מדה אלא שכמה פעמים ככה, יזכוהו לראות פרי טוב בעמלו בתורה ובפנימיות התורה, ויהי רצון שבקרוב יבשר טוב בכל האמור.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

נ. ב. בטח יודע מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע בשלשת השיעורים השונים לכל נפש בחומש תהלים ותניא הידועים, ועכ"פ ישמור אותם מכאן ולהבא.

סט.

"מרבבה ישיבה מרבבה חכמה"

עם ייסוד "ישיבת המתמידים", לאחר מלחמת תש"ח, היה רמ"א ל"משיב" בה יחד עם הגה"ח רבי יואל (בן דו"ר רבי ברוך) דייטש זצ"ל, לצדו של הגה"ח רבי אברהם לייב קליין זצ"ל.

כשנכנסתי ל"אהל משה" (ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט"א, א. כה. לט. ב, נג. ג, סו-סז, ד, פו. קפה-קפו. רה. רסג-רעה. רפא) היה רמ"א מהלומדים שם. היתה שם בין השאר חבורת אריות, שכללה את הגאון רבי בן ציון (בן דו"ר רבי אברהם ברוך) בלוי זצ"ל (ראה להלן אותיות רנו-רנז), את אחי הגאון רבי יעקב ישעיה זצ"ל ואת רבי מרדכי אהרן, ששמעה את שיעורי הגאון המפורסם רבי דוד יונגרייז זצ"ל בשולחן ערוך חלק יורה דעה.



לבקשת אחי הצטרפתי גם אני, כ"זנב לאריות", לחבורה זו במשך השנים תשט"ו-תשי"ט, תקופת לימודי ב"אהל משה" (כמסופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, נג).

רמ"א היה בידידות גדולה עם אחי - אבלחט"א - הגאון רבי יעקב ישעיה זצ"ל, שאף כותב עליו בהקדמת ספרו "חובת הדר": "קונטרס זה הוכן מיסודו כאשר למדתי לפני כמה שנים הלכות מזוזה עם ידידי הרה"ג ר' מרדכי אהרן שיינברגר שליט"א בישיבת "אהל משה" בירושלים ת"ו. ואגב לימודינו נתעוררו ספקות בהלכה למעשה וביאור דברי הגמרא והפוסקים, ואחרי העיון ובדיבוק חברים עלה בידינו בע"ה לברר הרבה מן הספקות, ואמרתי להעלותן על הכתב מפני השכחה...".

ע.

"ואתה עתיד ליטלה ממני ולהחזירה בי לעתיד לבוא"

הגאון החסיד רבי יעקב לנדא זצ"ל (אביו של הגרמ"ל לנדא זצ"ל), זכה להיות בצעירותו הפוסק בבית כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בעת מגוריו ברוסטוב, ולאחר מכן כיהן כרבה הראשי של בני ברק במשך שנים רבות, עד לפטירתו (תרצ"ו - תשמ"ו).

את ה"ווארט" דלהלן שמעתי מפיו באחת ההזדמנויות בהן התוועד בירושלים עיה"ק.

בתפלת "אלוקי נשמה" הנאמרת בכל שחר (שמקורה במסכת ברכות, ס, ב) מופיע המשפט "ואתה עתיד ליטלה ממני ולהחזירה בי לעתיד לבוא".

ולכאורה תמוה: מדוע תקנו חז"ל שהאדם יזכיר בכל בוקר את פטירתו מן העולם, דבר שלילי שאין מצפים לו?

התשובה:

ידוע הנאמר בזהר הק' (חלק ב', קה, ב) שבזמן תחיית המתים הקב"ה ימית את כל אלה שלא טעמו טעם מיתה ויקים אותם לתחייה מיד.

לפי זה מובן שהנאמר "ואתה עתיד ליטלה ממני ולהחזירה בי לעתיד לבוא" לא מוסב על פטירה רגילה, אלא על שתי התרחשויות שתהיינה "לעתיד לבוא", באותו רגע בתחיית המתים, שאז: א. הקב"ה יטול את



הנשמה ("ואתה עתיד ליטלה ממני"). ב. ומיד יחזירה מיד לגופו של האדם ("ולהחזירה בי").

עא.

"משה רבנו" שבכל יהודי

כתב הרמב"ם בסוף הלכות טומאת צרעת (פרק ט"ז הלכה י'): "התבוננו מה אירע למרים הנביאה שדיברה באחיה שהיתה גדולה ממנו בשנים וגידלתו על ברכיה וסכנה בעצמה להצילו מן הים. . . ואף-על-פי-כן מיד נענשה בצרעת - קל וחומר לבני אדם...".

לכאורה הדברים צריכים ביאור: מהו הקל-וחומר ממה רבנו לשאר בני אדם? הלא יתכן שהעונש של מרים בא דוקא מפני שדיברה על משה רבנו, שהיה צדיק ונשיא הדור, וכפי שהתורה עצמה אומרת: "לא יראתם לדבר בעבדי" (במדבר פרק י"ח, פסוק ח'), "לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא" (שם פסוק ז'), ואיך ניתן ללמוד מכך לעונש על עוון לשון הרע על כל יהודי?

אלא שלפי המבואר בתניא פרק מ"ב ש"כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחינת משה רבנו" יובן הדבר, שהרי בכל יהודי יש מבחינת משה. לכן, כשם שנענשים על אמירת לשון הרע על משה רבנו עצמו, כך נענשים באמירת לשון הרע על כל יהודי.

עב.

מנהג שני הכיסויים ומשמעותו

מנהג חסידי חב"ד ורבים אחרים להקפיד שבכל אמירת ענין של קדושה, כגון תפלה או ברכה, הראש יהיה מכוסה בשני כיסויים.

כלומר: מלבד החובה ההלכתית הבסיסית של כיסוי הראש, הנוהגת בכל זמן (שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, סימן ב (מהדורא תנינא), סעיף ו'. שו"ת "צמח צדק", אורח חיים, סימן סט. "פסקי דינים" להצמח צדק בתחלתו), יש להוסיף - בעת אמירת ענין של קדושה - כיסוי נוסף על הראש, כגון כובע.



ההסבר להנהגה זו הוא, בפשטות, משום שענינו של כיסוי הראש על פי הפנימיות הוא כנגד ספירת ה"כתר", כוח עליון שלמעלה מעשר הספירות, המשפיע באופן "מקיף" על הספירות. שני הכיסויים הם, איפוא, כנגד שתי הבחינות (שני ה"מקיפים") שב"כתר": "עתיק" ו"אריך", וכידוע שהאדם נקרא בין השאר על שם "אדמה לעליון", כלומר שעליו להיות בדוגמא של הקב"ה.

שתי הבחינות המקבילות להן בנפש האדם (שכן, כידוע, כחות הנפש משתלשלים על ידי צמצומים רבים מן הספירות העליונות - ראה "פתח אליהו" (הקדמת "תיקוני הזהר"), תניא קדישא פרק ג', ואגרת הקודש סימן ט"ו) הן, כידוע, ה"עונג" וה"רצון".

[וראה באריכות בנושא זה מאמרו של הגה"ח הרב גדליה שי' אקסלרוד ב"פרדס חב"ד" גליון 16 עמוד 25 ואילך. "פסקי תשובות", סימן ב', אות י', ובנסמן שם].

עג.

כיסוי הראש בטלית בשעת התפלה

המנהג האמור של שני הכיסויים מהווה גם את אחת הסיבות לכך שגם כאשר מתעטפים בטלית יש לכסות בה את הראש, כדי לשמור על שני הכיסויים.

המנהג נזכר גם בשיחת כ"ק אדמו"ר זי"ע בשבת פרשת בראשית תשי"ז ("תורת מנחם - התוועדות", חלק י"ח, עמוד 106, בלתי מוגה): "בכלל נוהגים חסידים להתפלל עם הטלית על הראש, ומכל שכן בזמני התעוררות דראש השנה ויום הכיפורים, ובפרט בתפלת נעילה. - כן הוא המנהג אצל כל החסידים, ובפרט אצל הנשיאים. . אף בזמנים אחרים. . שמתפללים ללא הטלית, מכל מקום לובשים את הכובע או את השטריימל כדי שיהיו ב' מקיפים...".

על פי זה, יש לעורר את אלה שאינם מקפידים על כך שהראש יהיה מכוסה בשני כיסויים והטלית נשמטת מעל ראשם, בידועין ובלא יודעין, בזמן התפלה. וכן את אלה שאכן מקפידים על כך בזמן התפלה, אך משום מה אינם שמים לב להקפדה זו בזמן קריאת התורה, חזרת הש"ץ, הקפות, וכדומה.



עד.

שני הצדדים של חודש תמוז

ידועים דברי כ"ק אדמו"ר זי"ע בביאור תוכנו של חודש תמוז (ראה "לקוטי שיחות", חלק י"ח, עמודים 317-308), להלן תובא "טעימה" מכך.

עד לדורנו סימל חודש תמוז את קושי הגלות המתבטא בצום י"ז בתמוז שבו הובקעה העיר וממנו מתחילים ימי "בין המצרים". בדורנו התרחשו בחודש זה שני מאורעות משמחים הקשורים לגאולת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע ממאסרו ברוסיה הסובייטית, בשנת תרפ"ז.

בג' תמוז הוחלף עונש המוות רח"ל שנגזר על הרבי מוהריי"צ בשלוש שנות גלות, ובי"ב-י"ג תמוז, עשרה ימים לאחר מכן, התבשר על שחרורו המלא.

מכך מובן כי לי"ז תמוז שני רבדים: ברובד החיצוני תוכנו הוא ענין שלישי, אולם ברובד הפנימי (המתבאר בפנימיות התורה) תוכנו הוא ענין חיובי, שבו מתגלית אהבתו העצומה של הקב"ה לישראל עם קרובו, כאב המעניש את בנו משום רצונו לחנכו באהבתו אותו.

*

ההסבר האמור קשור, כמובן, גם ליום ההילולא של כ"ק אדמו"ר זי"ע, ג' תמוז, שגם בו מצויים שני הצדדים האמורים: מחד, יום זה הוא יום של צער ואבל על שבו ניטלו המאורות הגדולים של דורנו, ומאידך, דווקא החל מיום זה השפעתו של הרבי התחזקה הרבה יותר, כביטוי של הזהר הקדוש "יתיר מבחיוהי", דבר המתבטא גם בשם "יום הילולא", שמשמעותו יום של שמחה.

עה.

השתקפות שני הצדדים של חודש תמוז בגימטריה

על הדברים ניתן, ראשית, להוסיף כי הדברים נרמזים גם במספר התאריך בחודש: י"ז. המלה "אוי" (בגימטריה י"ז) מסמלת את הרובד החיצוני, והמלה "טוב" (בגימטריה י"ז) מסמלת את הרובד הפנימי.



בהקשר לכך שמעתי מהרה"ח ר' חזקיה שי' לובנברג כי הן המלים "אלקים חשבה לטובה" והן המלים "מלך המשיח" עולות בגימטריה כמנין "תמוז" (= 453), דבר המבטא את ה"אתהפכא" לטובה של חודש תמוז בהתקרב ימות המשיח והגאולה השלמה.

עו.

הגה"ח רבי יצחק משה כהן זצ"ל

השורות הבאות יוקדשו למי שניתן להכלילו בגדר "תלמיד חכם שלא נספד כהלכה".

הכוונה היא לגה"ח רבי יצחק משה כהן זצ"ל שנפטר ביום כ"ז סיון תשע"ט, בשנתו ה-74 (נולד בשנת תש"ה).

רבי יצחק משה למד בישיבת הערב שלנו בשכונת בית ישראל בשנים תשט"ז-תשי"ז, בהיותו תלמיד בישיבת "תפארת צבי" ("מכינה" של ישיבת חברון).

הוא הגיע יחד עם אחיו הגדול ממנו, יבלחט"א, הרה"ג רבי זלמן כהן שי', ראש כולל "בית אהרן" (נולד בשנת תש"ג לאויט"א), שהיה חברו לכתה של הרה"ח ר' שמעון שי' בקרמן והרה"ח ר' צבי שי' ויגלר ולהבחל"ח הגה"ח רבי אלימלך בורנשטיין זצ"ל (שלשהם התקברו לחסידות חב"ד עם לימודם בישיבת הערב שלנו).

עז.

"ענף עץ אבות"

אביהם של האחים כהן היה הרה"ח ר' יוסף כהן ע"ה, מחשובי חסידי ברסלב, אחיו של הגאון רבי אהרן כהן זצ"ל, ראש ישיבת חברון (הכולל "בית אהרן" נקרא על שמו).

רבי אהרן כהן זצ"ל היה חתנו של הגאון רבי משה מרדכי אפשטיין זצ"ל, שהיה ראש ישיבת חברון (שהיא המשך לישיבה בסלבודקא). רבי אהרן זצ"ל, עם היותו ראש ישיבה ליטאי, נהג כחסיד בכל הליכותיו, ותפלתו



היתה בהתלהבות בולטת. הוא אף קיבל חסידות מפי הרה"ק רבי אהרן ראטה זצ"ל, בעל "שומרי אמונים".

אביהם של רבי אהרן ורבי יוסף היה הרה"ג רבי אברהם מרדכי כהן זצ"ל, חסיד קוידינוב שקיים "חדר" פרטי בשכונת "כרם" בירושלים ומוכר בירושלים בשם "דער רוסישער מלמד", שעלה מברית-המועצות, משם נמלט מסכנת הרדיפות של השלטון הקומוניסטי.

עח.

הקשר עם כ"ק אדמו"ר זי"ע

רבי יצחק מאיר כהן התגורר בשנים האחרונות בארצות הברית, ושם ריכז סביבו אנשים שהיה מדריכם בעבודת השם. כן חיבר את הספר "פרי תבונות".

הרי"מ היה מעריץ גדול של כ"ק אדמו"ר זי"ע והשתתף תכופות בהתוועדויות הקודש שלו, בחלוקות הדולרים לצדקה ואף זכה להתפלל ב-770 בעת תפלותיו של הרבי. הוא עצמו זכה לראות "מופת" גלוי של הרבי כאשר נולדו לו ילדים לאחר 14 שנות נישואים בברכת הרבי, כפי שנהג לספר על כך בעצמו.

עט.

ממשפחתו של הרי"מ זצ"ל

אחותם של רבי זלמן ושל רבי יצחק משה (להבלי"ח), היתה נשואה בזוג ראשון להרה"ח ר' אברהם שיינברגר ע"ה, וחיו יחד במשך 16 שנה עד פטירתו, ולאחר פטירתו נישאה בזוג שני לרה"ח ר' נתן ווגל ע"ה, מחשובי חסידי חב"ד בלונדון ולאחר מכן בירושלים, וגם עמו חיה 16 שנה עד פטירתו.

בנה הרה"ח ר' יוסף שיינברגר שי' הינו תלמיד חכם המתגורר בשכונתנו ומבאי בית מדרשנו.



פ.

פרי הילולים

בין המשתתפים הנוספים בישיבת הערב היו האחים לבית בורנשטיין (בני הרה"ג רבי יששכר דב זצ"ל), הגאון החסיד רבי אלימלך זצ"ל, ר"מ בישיבות "תומכי תמימים" בלוד ובבני ברק ומזקני וחסידיו חב"ד בבני ברק, הגאון רבי שמואל יעקב זצ"ל, ראש ישיבת "חברון - גאולה" (ולאחר מכן - ראש ישיבת "קרית מלך" בבני ברק), והגאון רבי שלמה הכהן כ"ץ שליט"א, ראש ישיבת "חברון - גבעת מרדכי" [אחיו של הגאון החסיד רבי מיכל הכהן כ"ץ שליט"א].

אגב: בניגוד למסורת בישיבות הליטאיות הגדולות מינוי שני הגאונים האמורים לראשות הישיבות לא נבע מקרבת משפחה לראשי הישיבה הקודמים, אלא בשל הידע התורני הרב וגדלותם התורנית.

פא.

"כמים הפנים לפנים"

סיפר המשפיע המפורסם הרה"ח ר' יוסף יצחק שי' גורביץ':

פעם נכנס ל"יחידות" בהיכל כ"ק אדמו"ר זי"ע יהודי מצרפת שהיה בשלבי התקרבות ליהדות באמצעות חסידי חב"ד ושלוחי הרבי בצרפת.

בין הדברים שאל אותו יהודי את הרבי: אתה יודע שהחסידים שלך מחזיקים ממך גדולות ונפלאות. האם אתה לא חושב שהם מגזימים בכך? ...

תשובות הרבי היתה:

אני אוהב כל אחד מהחסידים אהבה בלתי מוגבלת, אהבה טוטאלית, אז כנראה הם מחזירים לי את אהבתם ומבטאים אותה בצורה האמורה...

פב.

"אהבה היא רוח החיים בעבודת החסידות"

בלוח "היום יום" בתאריך כ"ו שבט הציב כ"ק אדמו"ר זי"ע את הפתגם

הבא (בתרגום מאידיש):



אהבה היא רוח החיים בעבודת החסידות, החוט המקשר חסידים איש עם רעהו, וחוט המקשר רבי עם חסידים וחסידים עם הרבי. הן בדרך "אור ישר" והן בדרך "אור חוזר", אין לכך שום מחיצות והוא נעלה מהגבלה של מקום וזמן.

פג.

"המשכת כל רוחניות אינה אלא על-ידי אהבה רבה"

גם באגרת הקודש שכתניא קדישא סימן ז"ך, אותה כתב כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע לאחר הסתלקות הרה"ק רבי מנחם מענדל מויטבסק זצ"ל, מוזכר החלק החשוב שתופסת האהבה לצדיק:

"...שבק חיי רוחו . . . לכל חי, היא נפש כל חי הקשורה בנפשו בחבלי עבותות אהבה רבה ואהבת עולם כל תמוט . . . שבק לנו בכל אחד ואחד כפי בחינת התקשרותו באמת ואהבתו אהבת אמת הטהורה מקרב איש ולב עמוק כי כמים הפנים וכו'..."

וב"ביאור" לאגרת: "...ובחינה זו . . . היא המתפשטת בתלמידיו כל אחד כפי בחינת התקשרותו וקרבתו אליו בחייו ובמותו באהבה רבה, כי המשכת כל רוחניות אינה אלא על-ידי אהבה רבה כמו-שכתוב בזוהר-הקדוש דרוח רעוּתא דלבא אַמשיך רוח מלעילא..."

פד.

"יראה" ו"אהבה" מנטלות את "בלעם" ו"עמלק"

נאמר בספרים (ראה "ליקוטי שושנים" להרה"ק רבי שמשון מאסטרופולי זצ"ל בפירוש לימודי האריז"ל) כי יש קשר בין בלעם לעמלק. הרמז לכך: כאשר כותבים את המלה בלעם ומתחתיה את המלה עמלק נמצא שהחלק הימני של שני המלים "בלעם" והחלק השמאלי - "עמלק".

עמ	בל	בלעם
לק	עם	עמלק

כ"ק אדמו"ר זי"ע מוסיף על כך:

העצה להפטר מבלעם ומעמלק היא על ידי אהבה ויראה, שגם הן נרמזות בצורה האמורה: כאשר כותבים את המלה יראה ומתחתיה את המלה אהבה נמצא שהחלק הימני של שני המלים "יראה" והחלק השמאלי – "אהבה".

אה	יר	יראה
בה	אה	אהבה

פה.

"אבן הבוחן היחידה אצלנו היא התורה"

כ"ק אדמו"ר זי"ע מבאר את הנאמר לעיל:

טענת עמלק ובלעם היא שמכיון שהם קשורים משפחתית לעם ישראל [ייחוסו של עמלק הוא מעשו המתייחס לאברהם ויצחק, ובלעם מתייחס ללבן שטען "הבנות בנותי והבנים בני וכל אשר אתה רואה לי הוא" (בראשית לא, מג)] לכן הם יכולים לחוות דעה בעניני תורה וקדושה.

ההוראה מכך: כאשר בא משהו ואומר דעה המנוגדת לתורה ומצוות ומנופף בייחוסו הנעלה – יש לומר לו: אנו אין לנו אלא אבינו שבשמים. אבן הבוחן היחידה אצלנו אינה ייחוס וכדומה אלא רק התורה. אם הדברים מתאימים עם התורה – מוטב, ואם לאו – יתכן שלמרות הייחוס הנעלה מדובר בעמלק או בבלעם.

אלא שכאשר נגועים בישות עצמית לא ניתן לדעת אם הסיבה להתנגדות לכך היא העובדה שהדבר מנוגד לתורה או שמא משום שהיא פוגעת בישותו ומציאותו, לפיכך רק כאשר עבודת ה' של האדם כוללת עיסוק ביראת ה' ואהבת ה' ניתן הכוח שלא להיות מושפע מבלעם ועמלק.

פו.

הסכמת כ"ק האדמו"ר מסלונים שליט"א ל"נר למשיחוי"

לקראת הכנת המהדורה הששית של ספרי "נר למשיחוי" על תניא קדישא פניתי במכתב לכ"ק האדמו"ר מסלונים שליט"א בבקשה לקבלת הסכמה.



בתגובה קבלתי שיחת טלפון מגבאו, הרה"ח ר' שמואל שי' דייטש, שאמר לי שהאדמו"ר ביקש שימסור לי את דלהלן:

אני מכירו מימים ימימה, מעריכו ומוקירו ונהנה מאוד לקרוא את ספריו. אני מברך אותו באריכות ימים והצלחה בהפצת החסידות, אך לצערי איני יכול למסור את הסכמתי בכתב, משום שדחיתי בקשות קודמות לקבלת הסכמות, ואם אתן לו יהיו עלי תרעומות מאלה שלא קבלו.

פז.

"גם ברוך יהיה"

לאחרונה נלקח מעמנו הרה"ח ר' ברוך גופין ע"ה, ממייסדי וזקני כפר חב"ד. אציין כי שררה בינינו - אבלחט"א - ידידות איתנה.

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, לו) כי בשלהי חודש תשרי תשכ"ג, בו זכיתי לראשונה להיות בחצרות קדשנו, קרא הרחמ"א חדקוב זצ"ל, מזכירו הראשי של כ"ק אדמו"ר זי"ע, לי - אבלחט"א - ולר' ברוך שניכנס לחדרו, ומסר לנו שני סלילי הקלטה מהתוועדויות כ"ק אדמו"ר זי"ע שנערכו באותו חודש בימות החול. לי נתן הרב חדקוב את סליל ההקלטה של התוועדות ערב ראש השנה תשכ"ג, ולר' ברוך סליל הקלטה של התוועדות שמחת בית השואבה, כדי שנשמיע אותם בארץ הקודש, איש איש במקומו, ולאחר מכן נחליף בינינו את ההקלטות ונשמיע גם את ההקלטה הנוספת.

אגב: בשנים האחרונות נעשינו "מחותנים" של ר' ברוך, כאשר שנים מבניו של בננו הרה"ג הרה"ח רבי יעקב מאיר שי' נשאו את צאצאיו. הרה"ח ר' אפרים פישל זאב שי' נשא את הרבנית חיה מושקא תחי' (קסטל), נכדת ר' ברוך, והרה"ח ר' שניאור זלמן שי' נשא את הרבנית חיה מושקא תחי' (דובווסקי), נינת ר' ברוך.

פח.

הרה"ח ר' יהושע גוטוויין ע"ה

את הספור דלהלן שמעתי מפי הרה"ח ר' צבי שי' גוטוויין, חסיד נדבורנא ומבאי בית מדרשנו, ששמע אותו מכ"ק האדמו"ר מטשערנוביל-אשדוד שליט"א:



אביו של רבי צבי, הרה"ח ר' יהושע גוטווייץ ע"ה מבני ברק, היה איש חסד במלוא המובן, הוא נהג לחלק מצרכים לנזקקי בני ברק ואף הקים בית הכנסת אורחים שבו ישנו ואכלו נזקקים. ר' יהושע נהג להתפלל בבית מדרשו של הרה"ק מטשערנוביל זצ"ל בבני ברק ומשם הכירו כ"ק האדמו"ר מטשערנוביל שליט"א.

פעם, כאשר סיפר האדמו"ר מטשערנוביל שליט"א לר' יהושע כי הוא מתכוון לנסוע לאנטוורפן, ביקש ר' יהושע שימסור דרישת שלום ממנו לרה"ק רבי יענקל'ה מפשוורסק זצ"ל.

כאשר קיבל הרה"ק מפשוורסק את דרישת השלום נענה ואמר: אספר לך ספור אמיתי שאלמלא הכרתי את כל הנוגעים בדבר הייתי אומר שהוא דמיון.

פ.ט.

ספורו של הרה"ק מפשוורסק זצ"ל

וכך סיפר הרה"ק מפשוורסק זצ"ל: הכרתי את סבו ואביו של ר' יהושע ברוסיה, שם הקימו בית הכנסת אורחים וניהלו אותו במסירות נפש ממש. לצורך מימון פעולותיהם נשלח ר' יהושע לשוק ביום חמישי ושם היה אוסף כסף עבור הנזקקים.

בכל שבוע היה ניגש לר' יהושע יהודי לא מוכר ובעל הדרת פנים ומוסר לו שקית מלאה בכסף שהספיק למימון מעשי החסד.

שבוע אחד החליטו אלה ששמעו על כך להתחבא בשוק כדי לראות מן המחבוא את היהודי האמור, גם אני – הרה"ק רבי יענקל'ה – וגם חותני הרה"ק רבי איצק'ל מפשוורסק זצ"ל היינו מעורבים בחיפושם אחריו, אך הוא לא הופיע אלא רק לאחר שהמחפשים הלכו לדרכם. באנו למסקנה כי האיש הוא אליהו הנביא...

גם כאשר עברה משפחת גוטווייץ לפראג והמשיכה שם במעשי החסד האמורים – המשיך גם היהודי בעל הדרת הפנים לבוא מידי שבוע ולמסור את הכסף. ויהי לפלא.



לאחר שנים, כשעברה המשפחה לארץ הקודש והמשיכה גם שם במעשי החסד – המשיך היהודי להופיע ובזכותו הקים ר' יהושע את מפעל החסד שלו.

צ.

לימוד ב"של"ה" הקדוש

טרם נישואיו סיפר ר' יהושע ליהודי על נישואיו הקרובים ובפגישתם הבאה הביא לו היהודי כמתנת נישואין את הספר "של"ה" הקדוש. פרץ ר' יהושע בבכי ואמר כי בעטיין של הגזירות והמלחמות הוא יודע בקושי ללמוד חומש עם פירוש רש"י וכיצד ילמד ב"של"ה"... היהודי השיב לו כי כיון שר' יהושע הוא "טוב עין" – אם יקח לו חברותא וילמד עמו ב"של"ה" על מנת לקיים – יוכל להבין ולהשכיל בתורה.

וסיים הרה"ק מפשרסק: לולא הכרתי את הנוגעים בדבר הייתי אומר שהרבה דמיון יש בספור זה.

כאשר חזר כ"ק האדמו"ר מטשערנוביל שליט"א לבני ברק וסיפר לר' יהושע את הספור, אישר ר' יהושע ואמר: אכן, הכל אמת לאמיתה.

לצערי – המשיך ר' יהושע – לא קיימתי את דברי היהודי ללמוד ב"של"ה", ומשום כך, כנראה, פסק לבוא ולמסור לי את הכסף...

צא.

"בית חנה"

כבר ספרתי (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ה, רלג-רלד) על חלקי בייסוד בית הספר היסודי "בית חנה" בירושלים שהחל לפעול בשנת הלימודים תשכ"ו.

יש להוסיף ולציין את הפרט החשוב כי חלק נכבד בשכנוע הורים לשלוח את בנותיהן לבית הספר החדש האמור נזקף לזכותה של רעייתי הרבנית מרת חנה פרומט שתליט"א, שהשקיעה בכך כוחות וזמן. יהי רצון שהדבר יעמוד לזכותה לאורך ימים ושנים טובות מתוך בריאות, שמחה ונחת מכל יו"ח שיחיו.



מעניין לציין כי מספר שנים לאחר מכן, בהיותנו ביחידות, בתשרי של שנת תשל"ד, הורה הרבי לרעייתי שתליט"א לסייע לרישום בנות ל"בית חנה" ובכך לסייע לעבודתי (כמסופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, עו), אם כי אז דובר גם על בית הספר העל-יסודי, שנוסד באותה שנה (- בשנת הלימודים תשל"ד שהחלה באלול תשל"ג).

צב.

ט"ו תמוז ו"אור החיים"

כ"ק אדמו"ר זי"ע ביאר במספר הזדמנויות את ייחודיותו של התאריך ט"ו תמוז בכך שחודש תמוז הוא, כידוע, השיא של השפעת השמש בעולם, ואילו ט"ו בחודש הוא השיא של הירח, "קיימא סיהרא באשלמותא", נמצא שט"ו תמוז הוא החיבור של השמש והירח כשהם בשיא כוחם דבר הרומז לייחוד וחיבור מושלם של קוב"ה ושכינתיה, הספירות העליונות, המשפיע, הנרמזות בשמש, וספירת המלכות, המקבל, הנרמזת בירח.

ניתן, אולי, לקשר את הדברים עם העובדה שט"ו תמוז הוא יום ההילולא של ה"אור החיים" הק' כפי שהדבר נרמז בשם "אור החיים", כדלהלן.

"אור" מסמל את המקבל, שהרי האור הוא המקבל מן המאור, מקורו. כמו שאור השמש הוא מקבל מהשמש עצמה. "חיים" הוא המקור, כנאמר "וה' אלוקים אמת הוא אלוקים חיים". "אור החיים" הוא, אם כן, חיבור של משפיע ומקבל.

צג.

"למה נקבע בהם השם שלא כסדרו, ה"א בתחלה וז"ד בסוף"

ט"ו תמוז, יום ההסתלקות של ה"אור החיים" הק', חל פעמים רבות בשבוע בו קוראים בתורה בפרשת פנחס. להלן יצוטט פירושו של ה"אור החיים" בפרשת פנחס על העובדה שהתורה מוסיפה במניין שבטי ישראל את האותיות 'וה' (במדבר כו, ה):



"משפחת החנוכי. רז"ל (ילקוט) אמרו וזה לשונם, אמר רב אידי ה"א בריש דתבותא ויו"ד בסופה, י-ה מעיד עליהם שהם בני אבותיהם, ומה טעם, שבטי י-ה עדות וגו', עד כאן.

וראיתי לתת טעם למה נקבע בהם השם שלא כסדרו, ה"א בתחלה ויו"ד בסוף.

בהקדים דבריהם ז"ל (תיקונים י') כי כללות נשמות ישראל הם מכסא כבודו יתברך אשר יקרא היכל קדשו ויתכנה בשם אדנ"י, וכפי מה שקדם לנו מאנשי אמת (טור ושלחן ערוך, או"ח, סימן ה') כי יתחייב כל המוציא מפיו הזכרת השם לכוין לאותיות המוזכרות בפיו והנעלמות במחשבה, המוזכרות שם אדנ"י, והנעלמות שם הוי"ה, גם יכוין לשילוב האותיות שהוא סוד ה' בהיכל קדשו (תהלים יא).

ומעתה בהשתלב ב' שמות יעמדו יחד ב' אותיות ה' י' ה"א קודם ליו"ד, והם האותיות הנרשמות במשפחות בית ישראל החנוכי הפלואי שקודמת ה"א ליו"ד שהם אותיות חותם ה' בהיכל קדשו ויבנה משניהם שם י"ה הרמוז במאמר שבטי י-ה".

צד.

ביאור הדברים על פי החסידות

כיון שה"אור החיים" משתמש בביטויים קבליים ניתן לקרב את הדברים להבנה שכלית לפי המבואר בחסידות.

השילוב בין השמות הוי' ואדנות הוא בעצם האיחוד המוזכר לעיל (אות צב) בין קוב"ה, הספירות העליונות, לבין "שכינתיה", ספירת המלכות, הנקראת "כנסת ישראל", מקור נשמות ישראל, שכן שם הוי' הוא "היה הוה ויהיה כאחד", כלומר דרגות עליונות בקדושה הנעלות מגדרי זמן ומקום, ואילו שם אדנות מבטא את הדרגות הנמוכות יותר, שעל ידן מנהיג הקב"ה את העולם, אדנות מלשון אדון העולם, לפי גדרי הטבע.

ב"שער היחוד והאמונה" פרק י"ב מבאר אדמו"ר הזקן שמה שקודם בשילוב הוא העיקר, לפי זה פירוש העובדה שהאות ה' קודמת לאות י' הוא שהגובר בשילוב האמור הוא שם הוי', כלומר הדרגות העליונות יותר, יחודא עילאה (ראה להלן אות קג).



צה.

"לא תעשון כן לה' אלוקיכם"

על הפסוק (דברים יב, ד) "לא תעשון כן לה' אלוקיכם" מפרש רש"י: ונתצתם את מזבחותם ואבדתם את שמם לא תעשון כן, אזהרה למוחק את השם ולנותץ אבן מן המזבח או מן העזרה, אמר רבי ישמעאל, וכי תעלה על דעתך שישראל נותצין את המזבחות, אלא שלא תעשו כמעשיהם, ויגרמו עונותיכם למקדש אבותיכם שיחרב.

מדברי רש"י למדנו שגם גרימה עקיפה לחורבן בית המקדש נכללת באיסור "לא תעשון כן לה' אלוקיכם".

לפי מאמר חז"ל (תלמוד ירושלמי, יומא, פרק א', הלכה א') שכל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו מעלין עליו כאילו הוא החריבו, נמצא שלא רק עשיית עוונות, אלא גם אי עשייה ככל היכולת למען בניית בית המקדש נכללת באיסור האמור.

צו.

הרה"ח ר' חיים שטרן ע"ה

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, פ) כי יצויין כי זמן רב לפני הקמת המניין החבד"י בשכונת סנהדריה אירגנתי בבית הכנסת השכונתי שב"פאג"י מניין לאמירת תהלים לפני התפלה בכל שבת מברכים החודש.

תפלת שחרית החלה שם בשבת קודש בשעה 7:30 בבוקר והמניין לאמירת התהלים החל בשעה 6:00.

יש להוסיף על כך ולציין כי הרה"ח ר' חיים שטרן ע"ה היה ממשותפי המניין לאמירת התהלים האמור.

אגב: ר' חיים שטרן החל להתקרב לחסידות חב"ד על ידי הרה"ח ר' אוריאל צימר ע"ה וביקורו הראשון אצל כ"ק אדמו"ר זי"ע, ובשלב מאוחר יותר אף אני תרמתי להתקרבותו. הוא זכה למכתבים מהרבי ואף לבקר מדי פעם אצל הרבי ולהיות ביחידויות בהיכל קדש.



עוד על ר' חיים שטרן סופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, יט. ג, מח.
פא. קנט-קסא. קע.

צז.

"בְּחִמָּה יִבְנֶה בַּיִת"

גיסי הרה"ח ר' אברהם שלמה שי' רוזנברג סיפר לי את ששמע מפיו של הרה"ח ר' פנחס בלאנק ע"ה, שהיה ממקורבי הרה"ק רבי שלמה מזוויהל זצ"ל:

הרה"ק רבי שלמה מזוויהל זצ"ל ניהל את עדתו ואף כיהן כרבה של זוויהל שברוסיה. כאשר התגברה רדיפת היהדות ברוסיה עלה רבי שלמה לארץ הקודש ואת מקומו ברכנות מילא בנו הרה"ק רבי גדליה משה זצ"ל, שלימים עלה אף הוא לארץ הקודש ולאחר הסתלקותו של רבי שלמה מילא גם את מקומו באדמורו"ת.

אחת הסיבות לעלייתו של רבי שלמה לארץ הקודש היתה שהתגלה אליו הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב זצ"ל, מתלמידיו המפורסמים של מורנו הבעש"ט הק' נ"ע, שרבי שלמה התייחס אליו בן אחר בן, ואמר לו שיעלה לארץ הקודש משום שהארץ הולכת ונכנית על ידי יהודים. אמנם חלקם בונים את הארץ בידיים שאינם כשרות, אך למרות זאת מהווה בניית הארץ הכנה לביאת המשיח.

אגב: יש לציין כי את ביתו בירושלים בנה הרה"ק מזוויהל זצ"ל כמו ידיו הקדושות, פשוטו כמשמעו.

צח.

הגרה"ש ברזק זצ"ל בזוויהל

כיון שהזכרנו את הרה"ק רבי גדליה משה מזוויהל זצ"ל מן הראוי לספר עליו את דלהלן.

במסגרת המערכה הענפה שניהל כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע במסירות נפש להחזקת היהדות בברית המועצות הוא שלח את הגאון החסיד רבי חיים שאול ברזק זצ"ל לזוויהל כדי לנהל שם ישיבה מחתרתית.



[אגב: לאחר שנים עלה הגרר"ש ברוק לארץ הקודש שם היה המשפיע ומנהל ישיבת "אחי תמימים" בתל אביב (עליה סופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ה, ט-פ) ולאחר מכן בראשון לציון.

הרה"ק רבי שלום נח ברזובסקי מסלונים זצ"ל, שהיה ראש הישיבה האמורה בתל אביב, העריץ מאוד את הגרר"ש ברוק. פורסמה גם התכתבות ביניהם ממנה ניכרת ההערצה האמורה].

צט.

"הלל עליו שבת אחת..."

בעקבות הרדיפות שהיו אז ברוסיה נאסרו בזויהל ב"עוון" החזקת היהדות הן הרה"ק מזויהל והן הגרר"ש ברוק ושניהם הוחזקו באותו תא מאסר. באחת השבתות לשהותם שם נכנס סוהר ואמר לרבי גדליה משה: החליטו לשחרר אותך אך לשם כך אתה צריך לחתום על מסמך השחרור. למרות שהיה זה ספק פיקוח נפש או אף יותר מכך לא הסכים רבי גדליה משה לחלל את השבת בחתימה ונותר במאסר. לאחר מכן נכנס הסוהר ואמר לגרר"ש ברוק שהחליטו לשחרר אותו אבל הוא צריך לחתום. גם הגרר"ש ברוק לא הסכים לחתום בעיצומה של שבת קודש.

או אז פנה רבי גדליה משה לסוהר ואמר שהוא מעוניין לחתום במקום הגרר"ש ברוק...

יושם לב: כדי להשתחרר בעצמו מהמאסר לא הסכים רבי גדליה משה לחלל את השבת, אולם כדי להציל את הגרר"ש הסכים ואף התנדב מעצמו לחתום...

ק.

מחתניו של הגרר"ש ברוק זצ"ל

ממלא מקומו של הגרר"ש ברוק זצ"ל בראשות ישיבת "אחי תמימים" בראשון לציון היה חתנו הבכור, מחתני - אבלחט"א - הגה"ח רבי משה צבי הלפרין זצ"ל. בנו של רבי משה צבי הוא חתני - בעלה של בתנו הרבנית מרת רייזל שושנה תחי' - הרה"ג הרה"ח רבי אהרן הלפרין שי', מכפר חב"ד ב'.



החתן השני של הגר"ח הוא הרה"ח ר' יצחק גליצנשטיין ע"ה, אחיו של ידידי רב הפעלים הרה"ח ר' אברהם חנוך ע"ה, ואביהם של הרה"ח ר' ישראל צבי שי' - שליח כ"ק אדמו"ר זי"ע לאילת, והגה"ח רבי מאיר מנחם מענדל שי' - רבם של "מעלה אפרים" ויישובי "בקעת הירדן". בנו של רמ"מ, הרה"ח ר' שלום דובער שי', נשוי לנכדתנו מרת תמר טעמרל תחי' [בת חתננו הרה"ג הרה"ח רבי אליהו וילהלם ובתנו הרבנית מרת שיינדל צפורה שיחיו], והם משמשים כשלוחי הרבי בלאוס, תאילנד.

קא.

לימוד צורת הבית מהווה חלק ממצוות בנינו

את האמור ניתן לקשר ל"ווארט" של כ"ק אדמו"ר זי"ע בנידון (שיחת "מסעי - בין המצרים" ב"לקוטי שיחות", חלק י"ח), שתמציתו תובא להלן.

נאמר במדרש (תנחומא, פרשת צו, פסקא יד) שהקב"ה אמר ליחזקאל הנביא: ובשביל שבני בגלות יהא בנין ביתי בטל? אלא אמור להם ויהיו עוסקין בקרייתא ואני מעלה עליהם כאילו עוסקין בבניינה.

מפרש הרבי: אין כוונת המדרש רק שלימוד צורת בית המקדש מהווה זכר למצוות בניית המקדש, אלא שהלימוד מהווה חלק מקיום הציווי "ועשו לי מקדש", וגדרו הוא ממש כבנין בית המקדש, ולכן על ידי זה "אין בנין ביתי בטל".

קב.

שאלת הבעש"ט ותשובת המשיח

במכתבו של כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע הוא מספר: "בראש-השנה שנת תק"ז עשיתי השבעת עליית נשמה... עד שנכנסתי להיכל משיח... ושאלתי את פי משיח אימתי אתי מר, והשיב לי, בזאת תדע, בעת שיתפרסם לימודך ויתגלה בעולם ויפוצו מעיינותיך חוצה".

במבט ראשון ושטחי מתעוררת כאן תמיהה רבתי: במסכת סנהדרין (צה), (א) מסופר שרבי יהושע בן לוי שאל את המשיח את אותה שאלה והתשובה שקיבל היתה מבוססת על הפסוק "היום אם בקולו תשמעו". השאלה, אם כן, כפולה: מדוע חזר הבעש"ט הק' על השאלה שיש עליה תשובה ומדוע



השיב לו המשיח תשובה הנשמעת, לכאורה, שונה מתשובתו הקודמת או, לפחות, מהווה תוספת עליה.

הסברת הדברים פשוטה:

בתקופת הבעש"ט הק' שרר בעם ישראל, בדרך כלל, מצב של "בקולו תשמעו". רובם הגדול של יהודי אותו דור שמר אז שבת, אכל כשר, הניח תפילין וכו'. שאלתו של הבעש"ט הק' לא היתה, איפוא, שאלה של בקשת מידע כי אם דרישה, לאמור: הבטחת שתבוא כאשר יהיה מצב של "בקולו תשמעו", ומדוע אינך בא ?!

מענהו של המשיח לבעש"ט הק' היה: גם אם, כדבריך, עם ישראל מקיים את המצוות המעשיות (ואכן המעשה הוא העיקר) עדיין לא מתקיימות כראוי המצוות הפנימיות, "חובות הלבבות", שהן ידיעת ה', אחדות ה', אהבת ה', יראת ה', ובלעדיהן קיום שאר המצוות הוא כגוף בלי נשמה. כך גם בלימוד תורה בלי דבקות בנותן התורה יתברך.

זו היתה כוונת התשובה: "לימודך", ו"מעיינותיך" – תורת החסידות – באו לתקן את הפגם ולמלא את החסרון העצום של קיום המצוות העיקריות והיסודיות האמורות, וכשהחסידות תופץ כראוי – תבוא הגאולה השלמה !

קג.

טעם אמירת "ברוך שם..." בקריאת שמע

במסכת פסחים (נו, א) מבארת הגמרא שטעם אמירתנו בקריאת שמע "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" הוא משום שיעקב אבינו אמרו: "ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם" (בראשית מט, א), ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה. אמר: שמא חס ושלום יש במטתי פסול, כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, ואבי, יצחק, שיצא ממנו עשו. אמרו לו בניו: שמע ישראל, ה' אלהינו, ה' אחד. אמרו: כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד. באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

הדבר, לפי פשוטו, תמוה לכאורה: וכי מאחר שיעקב אבינו הודה לקב"ה (כמו אמירת "ברוך השם") על שבניו עומדים עמו ביחוד ה' בשעתו, עלינו לומר משפט זה כל יום בקריאת שמע ?



דומה שלפי המבואר בחסידות יובן הדבר היטב, כדלהלן.
נאמר בזהר הקדוש (חלק א', יח, ב) ש"שמע ישראל" רומז על "יחודא
עילאה" ו"ברוך שם..." רומז על "יחודא תתאה".

[ביאור קצר (ראה ביתר הרחבה ב"שכינים" שב"לקט ופרט" ה, קמב): ב"יחודא
עילאה" מתגלית ונרגשת דרגת האלקות הבלתי מוגבלת, ואז נראה בגלוי
שהמציאות הגשמית והגבלותיה בטלים כלפי האלקות, ואילו ב"יחודא
תתאה" נרגשת דרגת האלקות כפי שהיא במציאות הגשמית ומוגבלת
וההגבלות הגשמיות תופסות מקום אף כי נרגשות בעלותן והימצאותן
המוחלטות של הקב"ה].

זהו, אם כן, המסר, האקטואלי גם כיום, אותו ביקש יעקב להעביר
לבניו: לא ניתן להסתפק בהתבוננות בדרגה הנעלית של "יחודא עילאה",
אלא יש לעסוק גם בדרגת "יחודא תתאה" כדי לזכך ולהעלות את גשמיות
העולם לקדושה.

קד.

"לך אל נמלה . . . וחכם" (משלי ז, ז)

ידוע הפירוש בחסידות על הפסוקים (תהלים קיג, ד-ו) "רם על כל גוים
ה', על השמים כבודו. מי כה' אלוקינו המגביהי לשבת. המשפילי לראות
בשמים ובארץ", שהגוים טוענים "רם על כל גוים ה'", כלומר: הקב"ה
הינו כה מרומם ונעלה עד כדי שמעשי בני האדם בארץ אינם מעניינים
אותו כלל, בשל העובדה שהוא כה נעלה ובני האדם הם נחותים.

אולם תשובת בני ישראל היא: הקב"ה הוא כה מרומם ונעלה עד
שלגביו אין הבדל בין התעסקות עם השמים והברואים העליונים לבין
הארץ והברואים התחתונים, שכן לגבי שניהם עליו להשפיל את עצמו
מגדולתו האינסופית בשווה.

בשיעורי הנני ממחיש זאת באמצעות המשל דלהלן.

הבה נתאר לעצמנו שתי נמלות, אחת בגובה חצי ס"מ והשניה בגובה 1
ס"מ, והגבוהה טוענת שהיא קרובה יותר לגובה בני אדם.



פשוט שלמרות שאכן לגבי הנמלה השניה היא גבוהה פי שתיים, אך מבחינת האדם, הגבוה כל כך מן הנמלות, אין כל הבדל בין גובהן של השתים ועליו להתכופף אל שתיהן באותה מדה...

קה.

טעם להשמטת "זמתפללים אל א-ל לא יושיע"

בנוסחים מסויימים מופיע בתפלת "עלינו לשבח" המשפט "שהם משתחווים להבל וריק ומתפללים אל א-ל לא יושיע", אך בנוסח התפלה שייסד כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע הושמטו המלים "ומתפללים אל א-ל לא יושיע".

ניתן, אולי, לבאר את טעם ההשמטה בפשטות:

תפלת "עלינו לשבח" מתחלתה ועד כאן בנויה מזוגות משפטים המקבילים זה לזה: עֲלֵינוּ (1) לְשַׁבַּח לְאֲדוֹן הַכֹּל, (2) לְתַת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית. (1) שְׁלֹא עֲשֵׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאָרְצוֹת, (2) וְלֹא שָׁמְנוּ כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה. (1) שְׁלֹא שָׁם חָלַקְנוּ כְּהֵם, (2) וְגוֹרְלָנוּ כְּכָל הַמוֹנֵם.

מכך מובן שגם המשך התפלה בנוי באותה מתכונת: (1) שֵׁהֵם מְשִׁתְּחָוּיִם לְהַבֵּל וְרִיק, (2) וְאֵנַחְנוּ כְּגוֹיִם וְכְּמִשְׁתַּחֲוִיִּים וּמוֹדִים לְפָנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא..., ואין מקום לשילוב המשפט "ומתפללים אל א-ל לא יושיע" שלא קדמה לו הקבלה בצד הקדושה, שהרי לא מוזכרת כאן פעולת התפלה שלנו.

קז.

אוד אין סוף

היקף היכול התורני העצום שהשפיע כ"ק אדמו"ר זי"ע לדורנו זה – דבר שאינו נתפס בשכל הוא. גם כיום, כעבור 25 שנה לאחר ההסתלקות, מוסיפים להתגלות ולהתפרסם מאמרים, שיחות ואגרות כמו גם ספרים חדשים מתורתו של הרבי (שתוכנם: בירורי הלכה, עיונים בסוגיות תורניות, מחשבה, הדרכה בעבודת ה', וביאורים בקבלה ובחסידות).



לדוגמא בלבד תצויין העובדה המפתיעה הבאה כי לקראת ג' תמוז תשע"ט, 25 שנה (!) לאחר ג' תמוז תשנ"ד, יצאו לאור לראשונה לאור עולם: מאמר חסידות שאמר כ"ק אדמו"ר זי"ע בשנת תשכ"ג, שיחת קודש משנת תשל"ב שהוגהה על ידי הרבי, שיחה נוספת משנת תשי"ז ומספר אגרות קודש. כל אלו נחשפו רק לאחרונה.

מלבד זאת יוצא לאור מדי שבוע בשבוע קונטרס (בשם "התוועדות" או "מאמר") בו מתפרסמים שיחות, מאמרים ומכתבים חדשים של הרבי שלא נדפסו בספרי הרבי עד עתה.

קז.

"תורת מנחם"

להלן יצויינו בקצרה סדרות הספרים המרכזיות מתורת הרבי (אגב: כל הספרים דלהלן מעוטרים במראי מקומות וציונים לתנ"ך, מאמרי חז"ל וספרי רבותינו הראשונים והאחרונים):

סדרת "לקוטי שיחות", הסדרה המרכזית מתורת הרבי, כוללת 39 כרכים (!) האוצרים את שיחותיו הקדושות של כ"ק אדמו"ר זי"ע, בנגלה, בחסידות ובפשוטו של מקרא, שהוגהו על ידו.

סדרת "תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט" בת 4 כרכים הכוללת את מאמרי החסידות שהגיה הרבי.

ה"רשימות", רשימותיו האישיות של הרבי, שהתגלו לאחר ג' תמוז תשנ"ד, שיצאו לאור ב-7 כרכים (ראה להלן אותיות וו-רח).

משנת תשמ"ז ועד עתה יצאו לאור 32 כרכים (!) מסדרת "אגרות קודש", הכוללים את המכתבים שכתב כ"ק אדמו"ר זי"ע בין השנים תרפ"ה – תשל"ז, המונים יותר משנים-עשר אלף (!) אגרות. עתידים להופיע עוד כרכים רבים שיכללו את השנים תשל"ח – תשנ"ב וכן מכתבים נוספים מהשנים שלפני כן שהתגלו לאחר הדפסת הספרים האמורים.

סדרת הספרים הכוללת את כל שיחות ומאמרי הרבי מראשית נשיאותו בשנת תש"י ועד שנת תשנ"ב נקראת בשם "תורת מנחם – התוועדויות", המונה, נכון לעכשיו, 110 (!!!) כרכים כאשר היא מצויה עדיין בעיצומה של עריכה. היא כוללת שתי סדרות: האחת כוללת את השנים תשמ"ב –



תשנ"ב והיא מונה 43 כרכים, והשניה כוללת את השנים תש"י - תשל"א והיא מונה 67 כרכים. כעת שוקדים על המשך הסדרה שתכלול את השנים תשל"ב - תשמ"א.

קח.

הרה"ח ר' חיים שאול שי' ברזק

הרוח החיה באופנים ומי שעומד בשנים האחרונות מאחורי ההוצאה לאור של ארבעת הסדרות האחרונות האמורות ושל הוצאת השיחות, המאמרים והמכתבים מדי שבוע בשבוע (כדלעיל אות קו) הוא הרה"ח ר' חיים שאול שי' ברזק, נכדו של הגר"ש ברזק זצ"ל המוזכר לעיל (אותיות צח-ק), שאף קרוי על שמו.

ר' חיים שאול שי' גדל בשנות ילדותו בירושלים. בשנים אלה יצא ובא בביתנו שהיווה אז מוקד הפעילות החבדי"ת בירושלים. בימי בחרותו נסע ללמוד בחצר כ"ק אדמו"ר זי"ע, שם נדבקה נפשו בחבלי עבודת אהבה במאור הגדול. אז התחבב גם על הגאון החסיד רבי יואל כהן שליט"א (שהיה תלמידו של סבו, הגר"ש ברזק, מעת לימודיו בישיבה בתל אביב) שקירבו במיוחד. רח"ש היה לאחד מעוזרי הגר"י כהן בעת הכנת מאמרי הרבי כדי שהרבי יגיה אותם. כן עסק רח"ש בחיפוש והדפסת מאמרי ושיחות הרבי שלא הוגהו על ידו.

קט.

"שמחת תורה"

בשנת תשנ"ב התמנה רח"ש למנהל "ועד הנחות בלה"ק", הגוף המופקד על הכנת שיחות הרבי בלשון הקודש לדפוס והוצאתן לאור. כאשר בתחלת חודש תשרי של שנת תשנ"ב הפסיק הרבי להגיה את מאמריו אור רח"ש אומץ (היה זה עוד טרם נישואיו) וביקש בשמחת תורה, בעידנה דחדוותא, מהרבי ברכה מ'זאל זוכה זיין צו מוגה'דיקע מאמרים", בתגובה חיין הרבי חיוך רחב וענה: "אמן", ואכן לאחר מכן המשיך הרבי בהגהת המאמרים.

במשך השנים, מאז ועד היום, עוסק רח"ש במסירות בחיפוש אינטנסיבי אחרי הקלטות ורשימות שכתבו חסידים שונים ובהם שיחות ומאמרים של



הרבי שעדיין לא התפרסמו, ואלה יוצאים לאור בסדרת "תורת מנחם – התוועדויות" ובקונטרסים השבועיים (כדלעיל אותיות קו-קז).

קו. מלמד להועיל

ר' חיים שאול שי' מספר על אירוע בשנות ילדותו שהצית אצלו את אחד הניצוצות הראשונים לחיבת שיחות הקודש של כ"ק אדמו"ר זי"ע.

רח"ש למד ב"מכינה" לישיבה קטנה "תורת אמת – חב"ד ליובאוויטש" בירושלים אצל מחותני הגה"ח רבי מנחם בן ציון וילהלם זצ"ל.

באותן שנים התקיימו שידורים של התוועדויות הרבי לארץ הקודש. יום לאחר אחת מהתוועדויות הרבי שהועברו בשידור שאל רבי מנחם בן ציון את כל אחד מהילדים בכתתו מה הוא זוכר מהשידור.

כאשר הגיע תורו של רח"ש לענות על השאלה האמורה הוא השיב (רח"ש היה ילד קונדס ובעל חוש הומור) כי הוא זוכר מהשידור את הכרזת הרבי, כדרכו בקודש, בסיום ההתוועדות: "ווער ס'דארף מאכן א ברכה אחרונה וועט זיכער מאכן א ברכה אחרונה" [= מי שעליו לברך ברכה אחרונה בוודאי יברך ברכה אחרונה]... לשמע התשובה פרצו כל חברי הכתה בצחוק.

להפתעת כולם ולהפתעתו הוא אמר רבי מנחם בן ציון כי אכן זהו אחד החלקים הכי חשובים בהתוועדות של הרבי, והסביר את משמעות ההכרזה ואת דבריו בהרחבה. לאחר מכן שיבח את רח"ש על שקלט נקודה כה חשובה מהתוועדות.

רח"ש מספר שמאז הוא החל לייחס את החשיבות הראויה לכל מלה בשיחות הקודש של הרבי.

ראוי לציין שאמו ע"ה של – יבלחט"א – רח"ש שי' הינה בת למשפחת שיינברגר, משפחה ירושלמית שורשית מ"היישוב הישן" והיא נכדתו של הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד.



קיא.

יסודתנו בהרדי קודש

מספר פעמים ציין כ"ק אדמו"ר זי"ע כי הנהגתו האמורה, להכריז ולהזכיר על אמירת "ברכה אחרונה", מבוססת על הנהגת הרמ"א [המובאת בהקדמה לספר "לב העברי", לגאון רבי עקיבא יוסף שלזינגר זצ"ל], שבחג הפורים נהג לעבור בין בתי היהודים ולהזכיר שהנוכחים לא ישכחו להתפלל תפלת מעריב בזמנה.

מקור נוסף להנהגה האמורה מופיע בספר "שאילת שלום" (לשאלות), פרשת יתרו, סעיף קטן ס"ו):

"המון העם מקילים, ואנן בעונותינו ראינו כי גם מקצת בעלי תורה ויראי ה' נכשלים, כשיושבים . . . ואוכלים מיני תרגימא ולביבות ופת בכיסנין וכהאי-גוונא, הולכים לביתם בלי לברך במקומם ברכה הראויה לאחריו . . . ומצוה על כל אחד מהמסובין להיות כורזי ומזכיר לחבירו טרם ישכח וילך לו".

קיב.

"אם קבלה היא – נקבל"

ידוע לי על בחור בירושלים בשנות העשרים שלו שהתעניין בספרי קבלה והגיע לרה"ק רבי אהרן מבעלזא זצ"ל באמרו שיש לו מחשבות מבלבלות. תשובת הרה"ק מבעלזא היתה שיחדל מעיסוקו בספרי קבלה.

בשולי הדברים אציין כי במכתב הראשון שזכיתי לקבל מכ"ק אדמו"ר זי"ע (על הרקע לקבלת המכתב ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, מז) ישנה התייחסות והבהרה לקשר בין תורת החסידות ותורת הקבלה, והדברים יועתקו ב"שביב" הבא.

המכתב נדפס ב"אגרות קודש", חלק ז' עמוד שסח (אגרת בירל), והוגה כאן על פי תצלום המכתב המקורי עם תיקוני הרבי בכתב-יד-קדשו (אלא שפוענחו ראשי תיבות ונערכה חלוקה לקטעים).

ק"ג.

"אין זה לימוד תורת הקבלה, אלא לימוד תורת החסידות"

ב"ה, ט"ז אלול תשי"ג

ברוקלין

האברך טובי' שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מי"ד אלול, בו כותב על אופן לימודו עד עתה וקיום המצות שלו, והחששות שיש לו בעסק לימוד תורת החסידות.

הנהה אין לחשוש כלל וכלל, כי אין זה לימוד תורת הקבלה, אלא לימוד תורת החסידות. אף שלפעמים נזכרים ענינים מתורת הקבלה, אבל הביאור שלהם על-פי תורת החסידות שולל מקום לחששות האמורות במכתבו.

והי' מהמוכרח שילמוד את הקונטרס עץ חיים וקונטרס ומעין - מכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב - והמבוא לקונטרס עץ חיים מכ"ק מו"ח אדמו"ר - זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, אשר אז יראה עד כמה החששות שלו אין להם כל יסוד, ואינם אלא עצת היצר למנוע ממנו ידיעה בחלק גדול מתורתנו-הקדושה, אשר דוקא דורנו זה דעקבתא דמשיחא זכה שיתגלה חלק זה לרבים.

ואם בהשגחה פרטית זכה גם הוא שיוודע לו אודות זה, צריך לתפוס בהזדמנות זו בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, מבלי להכנס בשקלא-וטריא עם היצר-הרע שלו, המעורר אצלו חששות הנ"ל. ואם מעט אור דוחה הרבה חשך הרי על-אחת-כמה-וכמה הרבה אור.

ואין להקשות מה הי' בדורות הראשונים קודם שנתגלתה תורת החסידות, כי קושיא זו דומה להיש מקשים מה הי' בזמן המשנה קודם שהיתה הגמרא ובזמן הגמרא קודם שהיו ספרי הראשונים וכו' והאריכות בזה



אך למותר, ויעיין בקונטרס עץ חיים הנזכר-לעיל וינעם
 לו וירווח לו והשם-יתברך יצליחו להוסיף אומץ בתורת
 הנגלה ובתורת החסידות גם יחד ובהצלחה.

בברכת כתיבה וחתימה טובה

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

המזכיר: א. קווינט

קיד.

הוראה פרטית

יש לשאול: הוראת הרה"ק מבעלזא האמורה (אית קיב) לחדול מללמוד
 קבלה דורשת ביאור, שהרי כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע כותב בתניא קדישא
 בשם האריז"ל ש"דוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת
 החכמה" (אגרת הקודש, סימן כ"ו); ושהיא "מצוה רמה ונשאה ואדרבה עולה
 על כולנה" (קונטרס אחרון, דיבור המתחיל "להבין מ"ש בפע"ח").

אלא שכנראה היתה הוראת הרה"ק מבעלזא הוראה מיוחדת למצבו
 הפרטי של השואל (וראה להלן ב"שביב" הבא).

קטז.

"תורת החסידות שבה נכללה גם-כן חכמת הקבלה"

בהקשר לאמור מן הראוי לצטט חלק ממכתב כ"ק אדמו"ר זי"ע (אגרות
 קודש, חלק ח', עמוד רכב):

"...ובפרט שכבר עוררתי על ההכרח ללמוד תורת החסידות שבה
 נכללה גם-כן חכמת הקבלה, ודוקא על ידה נשמרים מלטעות חס-ושלום
 בחכמת האמת, ומי זה ערב לבו לאמור שהוא ילמוד בדרך משלו ויראה
 קונצין, וכבר ידוע סיפור כ"ק אדמו"ר הצמח-צדק (שרש מצות התפלה סוף פרק
 ב') שהבעש"ט ציוה שלא ללמוד ספרי הקבלה, כי מי שאינו יודע להפשיט
 הדברים מגשמיותם, מתגשמים במאד על-ידי לימוד זה כו', עיין-שם".



קטז.

ביצד נפטרים מי"פניות"?

מספר הגאון החסיד רבי יואל כהן שליט"א, ה"חוזר" של כ"ק אדמו"ר זי"ע ("בדרכי החסידים" חלק א', עמוד 152):

בשנים הראשונות לנשיאות הרבי, היה הרבי נוהג לחזור מ-770 לביתו ברגל. המזכיר, הרב חדקוב, היה מלווה את הרבי לביתו, ואם היה זה ליל 'יחידות', הוא היה נשאר במשרדו עד שה'יחידות' הסתיימו ואז היה מלווה את הרבי.

פעם קרא לי הרב חדקוב ואמר, שאתמול בלילה, כאשר ליווה את הרבי לביתו, הרבי סיפר לו על חילופי דברים שהיו בינו לבין אחד היהודים שנכנסו באותו ערב ל'יחידות', והוסיף ואמר, שיבקש ממני להעלות את הדברים על הכתב כשיחה והרבי יגיה את זה. כלומר, הרבי רצה שהמענה שנתן ליהודי פרטי ב'יחידות' יתפרסם, כיוון שיש בו הוראה לרבים, ולכן קרא לי הרב חדקוב, כדי שיוכל להרצות בפניי את הדברים ואני אכתבם ואעבירם להגהת הרבי.

וזה תוכן העניין: היהודי התלונן אצל הרבי על כך שבכל עניין טוב שהוא עוסק, הוא מרגיש שיש לו בזה פניות אישיות למיניהן.

הרבי ענה לו באמצעות משל: כאשר אדם נכנס לעסק שעשוי להניב רווח של מיליון דולר, ומלבד זה יהיה לו גם רווח מן הצד ששווה סך עשרה סנט, הרי ברור שמה שתופס את מוחו של האדם הוא הרווח של מיליון הדולר, ואילו לעשרה סנט אין כל משמעות בעיניו.

ועל-דרך-זה בעבודת ה': כאשר יהודי ילמד בחסידות אודות החשיבות של עשיית מצווה, שעל-ידי קיומה הוא מתקשר עם הקב"ה - "מצווה" מלשון צוותא וחיבור, ממילא ה'פניות' לא יתפסו מקום בעיניו. אם הוא יחשוב ויתבונן במשמעות העניין של ההתחברות שלו כנברא מוגבל עם הקב"ה, הבורא הבלתי מוגבל - אזי כל שאר השטויות לא יעסיקו אותו. כשם שכאשר עסוקים במיליון דולר, עשרה סנט אינם משמעותיים, כך כאשר חושבים על קשר עם איך-סוף ברוך הוא - כל שאר הבלי העולם אינם תופסים מקום...

יש להוסיף על כך, דרך אגב, כי לכתחלה החסידות באה להדגיש ולהחיות את כוונת ה"לשמה" בקיום המצוות ושקיום המצוות יעשה



מתוך רגש של אהבה ויראה ("דהילו ורהימו"), עד כדי כך שהמתנגדים שהיו בשעתו לחסידות האשימו את החסידים שמזלזלים בקיום המצוות עצמן, אבל מכל שורה ושורה שבתניא קדישא אנו למדים את החשיבות העצומה שבקיום המצוות המעשיות, יותר מכל ספרי המוסר והמחשבה האחרים.

ק"ז.

חתונת בן המלמד

בתקופה בה למדתי בכתתו של הרה"ג רבי אליהו סלומון זצ"ל בת"ת "עץ חיים" (תשרי - פסח תש"ה, כמסופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, קד) חיתן הרב סלומון את בנו.

בשעה שהרב סלומון לא נכח נכנס לכתתנו הרה"ג רבי אריה לייב רוחמקין זצ"ל [חותנו של הגרש"ז אוירבך זצ"ל, וסבו של - יבלחט"א - הרה"ח ר' אברהם שי' רוחמקין, מחשובי חסידי חב"ד בבני ברק], שהיה מלמד כתה גבוהה יותר שמיקומה היה מול כתתנו, ואמר לנו: "קינדערלאך" [= ילדים], הרבי מחתן את בנו. יש, איפוא, לבוא לחתונה ולקנות לו מתנה.

הוא ביקש שכל תלמיד יביא מביתו מטבע שילינג [המטבעות באותו זמן היו: מיל (פרויטה), גרוש = 10 מיל, שילינג = 50 מיל, לירה = 1000 מיל] ובכסף שנאסף קנה רבי אריה לייב את המתנה: פתילה, מכשיר נפט לבישול שבשונה מפריוס הוא בלי פתילה ובנוי על לחץ כמו על גז.

אני לא השתתפתי בחתונה באופן אישי, משום שאמי ע"ה לא הרשתה לנו לצאת מביתנו בלילה, אך השתתפתי במתנה בהבאת שילינג.

ק"ח.

"שידו לה' שיר חדש, תהלתו בקהל חסידים"

החזן המפורסם הרה"ח רבי בן ציון שנקר ע"ה, היה חסיד מודז'יץ וגדול המלחינים החסידיים בדור הקודם. לחניו הרבים הפכו לנחלת הכלל, רבים מהם - אף מבלי שהצבור ששר אותם יודע את מקורם.



בין לחניו הם הלחנים המפורסמים המושרים בשבת קודש על "אשת חיל" ו"מזמור לדוד". השיר האחרון שחיבר הוא על המלים "הטוב הטוב הטוב כי לא כלו רחמך...".

רבי בן ציון השתתף לפחות באחת מהתוועדויות הקודש של כ"ק אדמו"ר זי"ע בה כובד לשיר בעיצומה של ההתוועדות ניגון שהלחין במיוחד על פסוקים מפרק התהלים של הרבי של אותה שנה.

רבי בן ציון אף התגורר תקופה מסויימת בשכונת קראון הייטס, וזכה לעבור בחלוקת השטרות לצדקה מספר פעמים.

קיט.

הכנת ספל וקערה לנטילת ידים משנת היום

לפני כעשור הייתי מתעורר משנת הצהרים (לפי פקודת רופאים הנני ישן בצהרי כל יום משך זמן) כשאיני חש בטוב.

לכשעצמי לא ייחסתי לכך חשיבות מיוחדת אולם אחי – אבלחט"א – הרה"ג הרה"ח רבי עמרם ע"ה הזדמן באותה עת לביקור אצל כ"ק האדמו"ר מאמשינוב שליט"א (על קשרי משפחתנו עם בית אמשינוב הורחב לעיל ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, יד. ג, מד. ד, ריב-ריג. ה, קצה) והחליט להזכיר אותי לפניו בשל התופעה האמורה.

התגובה היתה: כשאחיך עולה על יצועו מדי ערב ודאי הוא נוהג כמנהג חסידים להכין ספל וקערה לנטילת ידים בצמוד למטתו, אולי בצהרים הוא אינו נוהג כך. אמור לו שינהג כך גם בצהרים.

ואכן, מאז התחלתי לנהוג כך גם ביום והמצב השתפר.

(אחר כך העירוני שהרה"ק ממונקטש זצ"ל נהג בהנהגה האמורה. "דרכי חיים ושלום", אות ש"כ, נסמן ב"פסקי תשובות", סימן רלא, אות א. וראה גם "לקוטי שיחות", חלק י"ב, עמוד 254 הערה 50).

קב.

מנהג הידיקה ב"עלינו" וטעמיו

המנהג לירוק בתפלת "עלינו לשבח" לאחר המלים "שהם משתחווים להבל ולריק" הינו קדום מאוד ומוזכר כבר בט"ז (יורה דעה, סימן קע"ט, סעיף



קטן ה'). לפי דבריו, הטעם לכך הוא ש"הרקיקה היא לבזיון הגילולים של העובדי כוכבים והיא כבוד שמים שמזכיר אחר כך".

בלוח "היום יום", בו סידר וקבע כ"ק אדמו"ר זי"ע את מנהגי חב"ד, מופיע (בתאריך ט' טבת) טעם שונה: "טעם הרקיקה, כי מדבור מתהווה רוק, ואין רוצים ליהנות מרוק זה".

נראה בחוש שלמרות שאכן מכל דיבור מתהווה רוק, אך כמות קטנה של רוק אינה מספיקה כדי שיהיה ניתן לירוק אותה.

ניתן, אולי, לומר שזה ההבדל להלכה למעשה בין שני הטעמים האמורים: כאשר לאחר אמירת המלים "שהם משתחווים להבל ולריק" הצטבר רק מעט רוק שאין בו כדי יריקה – לפי טעמו של הט"ז שמטרת היריקה היא כדי לבטא את הבוז לעבודה זרה יש ליצור רוק נוסף כדי לירוק, אולם לפי הטעם שב"היום יום" אין, לכאורה, ענין בכך.

קבא.

רעיון לקירוב יהודים בפורים

בני הרה"ג הרה"ח רבי יעקב מאיר שי' סיפר כי בשנה שעברה השתתף בהתוועדות שערך הגה"ח רבי בערל לאזאר שליט"א, שליח כ"ק אדמו"ר זי"ע ורבה של רוסיה, לפני פורים, ותוך כדי ההתוועדות אמר שבפורים ישנו דבר פשוט ובר ביצוע לכל יהודי (גם מי שאינו נושא בתואר רשמי של "שליח") הגורם לקירוב יהודים שאינם שומרי תורה ומצוות לעת עתה.

בנוסף לקיום המצווה של "משלוח מנות" והמנהג לשלוח משלוחי מנות רבים לחברים וקרובים ניתן להוסיף ולהכין "משלוח מנות" נוסף ולהביא אותו ל"סתם" יהודי שפוגשים ברחוב.

בני שי', שאימץ את הרעיון וחילק "משלוחי מנות" בתחנה המרכזית שב"גבעה הצרפתית", מעיד כי תמיד מתקבל ה"משלוח" בשמחה גדולה ובסבר פנים יפות.

קכב.

מדוע דק על ידאי ה' לא נאמר "בית"?

נאמר בתהלים (קלה, יט-ג): בית ישראל ברכו את ה', בית אהרן ברכו את ה'. בית הלוי ברכו את ה', יראי ה' ברכו את ה'.



ולכאורה דרוש ביאור: מדוע רק על יראי ה' לא נאמר "בית"?
 ניתן, אולי, לבאר זאת לאחר הקדמת הסיפור דלהלן.
 כאשר הרה"ק רבי יהודה לייב אייגר זצ"ל "נתפס" לחסידות קוצק –
 שיגר אביו הגאון רבי שלמה אייגר זצ"ל שליח מיוחד לקוצק כדי להשפיע
 עליו לחזור בו.

הגיע השליח, למדן ונשוא פנים, אל העיירה קוצק והתהלך בסימטאותיה
 ספוגות הבוץ. כאשר פגש חסיד שאלו: "היכן נמצאים כאן החסידים?".
 זקף הלה עינייים תמהות: "וכי מי בשר ודם יכול לדעת זאת, והרי איזהו
 חסיד – המתחסד עם קונו?".

על פי המובן מהסיפור ניתן לבאר את הקושי האמור: כיון ש"יראת ה'"
 אמיתית היא דבר שבלבו של אדם ובפנימיותו ואינה ניכרת על פי סממנים
 חיצוניים, לכן אין ל"יראי ה'" סימן היכר חיצוני – "בית" [ידוע גם ש"בית",
 בניגוד ל"מזון", מסמל את הענינים החיצוניים ביותר, ה"מקיף הרחוק"].
 וראה בענין זה גם "שביבים" שב"לקט ופרט" ה, קט.

קבג.

"דרוש דרש משה"

כידוע לכל היה סבי רבי משה בלוי זצ"ל נואם בחסד עליון, ובעל כושר
 ריטורי בלתי רגיל. המונים נהרו לשמוע את נאומיו, שהיו עשירים בתוכן
 גאוני יחד עם הסברה מרתקת. כל מאזיניו היו מרותקים למוצא פיו ויצאו
 חדורי התלהבות דקדושה... בשעתו היו נקראים הנאומים בחוגים שלנו
 בשם "דרשות", כהמשך טבעי לדרשות גדולי דור ודור.

בילדותי הייתי בטוח בתמימותי כי ה"מדרש" נקרא בשם זה, שכן ממנו
 הכין הסבא את "דרשותיו", כיון שלפני כל אירוע היה לומד מדרש...

קכד.

"תפלה למושה"

אכן, אדוק היה סבי רבי משה בלימוד מדרש רבה. גם אני זכיתי שלימד
 אותי מדרש רבה בהזדמנויות שונות, ובכל שבת לפנות ערב, בעת "רעוא
 דרעוין", אף מסר שיעור בבית הכנסת "ר' לייבל'ה" במדרש רבה.



אגב: סבי רבי משה התפלל בליל שבת בבית מדרשו של הגרי"צ דושינסקי זצ"ל (בו התפללנו אנו בליל וביום השבת). את תפלת השחר, בשבת כבחול, נהג להתפלל בבית הכנסת "בית יעקב" שמעל ה"שטיבלאך" של שכונת בית ישראל. בבית הכנסת "ר' לייבל'ה" נהג להתפלל בשבת תפלת מנחה, ולפני התפלה מסר את השיעור, כאמור. באופן קבוע מיד לאחר שמיעת ה"קדושה" בחזרת הש"ץ בבית מדרשו של הגרי"צ דושינסקי זצ"ל נהג אבי מורי זצ"ל ואנו עמו לרוץ לביתנו שבשכונת "בית ישראל" כדי להספיק ליטול ידיים לסעודה שלישית לפני השקיעה.

קבה.

"בחצרות בית ה"

במוצאי שבת התפלל סבי רבי משה בלוי ערבית עם מנין מיוחד של מקורביו באפולית חצר ת"ת "תורת אהרן" לעדת הבבלים (= יוצאי עירק).

אגב: בחצר הצמודה לבית הכנסת "ר' לייבל'ה" התגורר הרה"ג רבי יחיאל גולדברג זצ"ל, שהיה שד"ר של הבד"צ של "העדה החרדית". חתניו הם: א. הגאון החסיד רבי יעקב דב הכהן כ"ץ זצ"ל, ראש ישיבת "תומכי תמימים - ליובאוויטש" המרכזית בכפר חב"ד. ב. הרה"ח ר' יוסף מרטון ע"ה. ג. הרה"ח ר' יהושע שי' ליפש. ד. הגה"ח רבי אהרן הלפרין ע"ה.

בנו, הרה"ח ר' מרדכי גולדברג ע"ה, שהתגורר בלונדון, היה גם הוא חסיד חב"ד.

קבו.

"לא ימושזו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך"

גם אבי מורי זצ"ל ירש מאביו את חיבת המדרש והיה הוגה בו הרבה. אף לי יש קביעות שבועית - בלי נדר - בלימוד המדרש.

בני הבכור, הרה"ג הרה"ח רבי יעקב מאיר שי', לומד ו"חיי" את דברי המדרש, ובהיותו "טוב עין" אוהב הוא לצטט גם לתלמידיו בכל הזדמנות פנינים מהמדרש. כמתנת בר מצוה קיבל בני - יבלחט"א - מאבי מורי



זצ"ל סט "מדרש רבה", שאת הכרך הרלוונטי שלו לפי פרשת השבוע הוא נושא עמו לכל מקום.

קבו.

"בואו חשבון" ב"חודש החשבון"

את ה"ווארט" הבא, המבוסס על דברי המדרש, שמעתי מבני רבי יעקב מאיר שי':

בפרשת חוקת מספרת התורה (כא, כו-כו) על מלחמה שנלחם סיחון מלך האמורי במלך מואב, עליה נאמר "על כן יאמרו המושלים בואו חשבון" (שם, כז, וראה בפירוש רש"י).

על פי פנימיות הענינים מבואר שבמלים "בואו חשבון" נרמז שעל עובד ה' לערוך מדי פעם חשבון נפש וחשבון צדק היכן הוא עומד בעבודת ה' האישית. ידוע גם שחודש אלול נקרא "חודש החשבון" על שם שהוא מיוחד לעריכת חשבון נפש על ההנהגה במשך השנה כולה.

במדרש רבה נאמר (פרשה יט, פיסקא לב) "יש אומרים מלחמת סיחון עשו באלול", אם כן דברי המדרש מתאימים למשמעות הפנימית של "בואו חשבון".

קבח.

ממה פחדו המואבים?

בתחלת פרשת בלק נאמר "ויגר מואב . . מפני בני ישראל". ולכאורה דרוש ביאור (בלשון ה"כלי יקר", במדבר כב, ד): "למה זה היה [היו] מואב יראים, הלא כבר נאמר (דברים ב, ט) אל תצר את מואב?"

ניתן, אולי, לבאר:

המואבים ידעו שלעתיד לבוא יירשו בני ישראל את ארצות הקיני, הקניזי והקדמוני, שאחת מהם היא ארץ מואב, כמובא במדרש רבה, לך לך, פרשה מד, פיסקא כג: ... כִּן עָלָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁל מְקוֹם לְהִנְחִיל לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל אֶרֶץ עֲשָׂרָה עַמִּים, אֶת הַקִּינִי וְאֶת הַקִּנִּזִּי וְאֶת הַקְּדֻמִּי, וְלֹא נִתֵּן לָהֶם אֶלָּא שְׁבָעָה, אֶת הַחֲתִי וְאֶת הַפְּרִזִּי וְאֶת הַרְפָּאִים וְאֶת הָאֹמְרִי וְאֶת הַכְּנַעֲנִי וְאֶת הַגְּרָגְשִׁי



נְאֻת הַיְבוּסִי, . . קִינִי וְקִדְמוֹנִי הוּא מְעַמּוֹן וּמוֹאָב, אָבֵל לַיְמֹת הַמְּשִׁיחַ יִחְזְרוּ
וַיִּהְיוּ לְיִשְׂרָאֵל כְּדֵי לְקַיֵּם מַאֲמָרוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא...

המואבים לא ידעו מתי תתרחש הגאולה ולכן פחדו שמא עתה תבוא
הגאולה ובני ישראל יירשו את ארצם.

קבט.

"אראנו ולא עתה"

לפי האמור לעיל ניתן, אולי, לבאר את הפסוק (במדבר כד, יז) "אֲרָאֲנוּ וְלֹא
עָתָה, אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קָרוֹב, דֶּרֶךְ כּוֹכַב מִיַּעֲקֹב, וְקָם שֶׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל, וּמִחֵץ
פְּאֵתֵי מוֹאָב, וְקָרַקַר כָּל בְּנֵי שֵׁת", כדלהלן.

פסוק זה הינו חלק מנבואת בלעם על לעתיד לבוא (ראה תרגומי אונקלוס
ויונתן על הפסוק), ובו נאמר במפורש שאז עם ישראל יכבוש את מואב ("ומחץ
פאתי מואב"), אך יחד עם זאת, כיון שבלעם רצה לפייס את בלק מעט, גילה
לו שהדבר יתרחש רק שנים רבות לאחר מכן – "אראנו ולא עתה, אשורנו
ולא קרוב", ולכן אין לבלק מה לחשוש כעת מבני ישראל (ראה גם ספורנו,
בלק, כד, יד).

קל.

"אראנו ולא עתה" היא אמירתו של בלעם...

הספר "בית רבי", שחובר על ידי הרה"ח רבי חיים מאיר הילמן
ע"ה (ברדיטשוב, תרס"ב), הוא הספר המקורי והמהימן ביותר המתאר את
תולדותיהם של שלושת אדמו"רי חב"ד הראשונים: כ"ק אדמו"ר הזקן,
כ"ק אדמו"ר האמצעי וכ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" – נשמתם עדן.

בסיום החלק הראשון של הספר, העוסק בתולדות כ"ק אדמו"ר הזקן,
הוא כותב את דלהלן (פוענחו ראשי תיבות ונוספו סימני פיסוק):

"ונסיים בדבר טוב, מענין ביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

הנה אחר פטירת רבנו [כ"ק אדמו"ר הזקן] נ"ע, היה נכדו, אדמו"ר בעל
צמח צדק נ"ע, בעיר אחת על חתונה, וישבו פעם אחת החסידים ודברו
"אחרי שרבנו נסתלק ה' יודע מתי יבא משיח צדקנו כו'". והגיעו הדברים



לאזני נכדו אדמו"ר בעל צמח צדק הנ"ל (שהיה בחדר הסמוך להחדר שישבו החסידים) ופתח אדמו"ר הדלת ואמר: הנה זה אמר בלעם – "אראנו ולא עתה, אשורנו ולא קרוב", אבל ישראל צריכים לקוות ולצפות בכל יום כו'.

אחר כך אמר: שמעתי מרבנו שהרב המגיד נ"ע היה יכול להמשיך "יראה עילאה" בתינוק בן יומו כו', והבעש"ט נ"ע היה יכול להמשיך גם בדומם כו', ואם כן למה לא עשו כן והיה בא משיח? אלא שלא היה עדיין הרצון עליון לזה, וכיון שזה תלוי בהרצון עליון מהו הנפקא מינה אם רבנו נסתלק כו', כשיהיה עת רצון שיהיה רצון עליון על ביאתו בודאי יבא.

הרחמן הוא יזכנו לזה במהרה בימינו אמן".

קלא

בין אויב לאוהב

מעניין לציין כי דבר דומה מצוי ב"דעת זקנים מבעלי התוספות" על הפסוק "אראנו ולא עתה":

אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב. אני שר ומעייף הדבר ולא יהיה בקרוב, ודבר רחוק הוא, אך משה לא אמר כן, אלא "כי קרוב יום אידם" של אומות העולם "וחש עתידות למו".

משל למלך המהלך בדרך ועמו אוהבו ושונאו. צמא המלך למים, האויב אמר לו: רחוקים אנו למים, כדי לצערו. האוהב אמר: אדוני המלך רכב כי קרוב לנו המים, כדי להשיב נפשו עליו. כך, בלעם, האויב, אומר כי הישועה רחוקה, אבל האוהב אומר: שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות.

קלב

"על שהנחלת לאבותינו"

בברכת המזון אנו אומרים: "נודה לך ה' אלוקינו על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה. ועל שהוצאתנו ה' אלוקינו מארץ מצרים..."

לכאורה הסדר היה צריך להיות הפוך, שכן תחלה התרחשה יציאת מצרים ורק לאחר מכן הקב"ה הנחיל לעם ישראל את הארץ?



על כרחנו צריך לומר ש"על שהנחלת לאבותינו" מוסב על הבטחת הקב"ה לאבות הקדושים שינחיל לבניהם את הארץ, שקדמה ליציאת מצרים.

קלג.

"ארץ חמדה טובה ורחבה"

אחד ההבדלים בין הבטחת הקב"ה לאבות על ארץ ישראל ובין כיבוש הארץ בפועל על ידי עם ישראל הוא שבהבטחה נכללות גם ארצות הקיני הקניזי והקדמוני (ראה בראשית טו, יט), לעומת הכיבוש בפועל שכלל רק את נחלת שבעה אומות.

לפי המוסבר לעיל (אות קלא), שב"על שהנחלת לאבותינו" מדובר על ההבטחה תובן היטב המלה "ארץ חמדה טובה ורחבה", שכן במלה זו רמוזה ארץ קיני קניזי וקדמוני, עליה נאמר (דברים יט, ח) "ואם ירחיב ה' אלוקיך את גבולך כאשר נשבע לאבותיך, ונתן לך את כל הארץ" (ראה רש"י שם. רמב"ם, הלכות מלכים, פרק י"א, הלכה ב').

קלד.

בברכת המזון מודים גם על הגאולה העתידה

לפי המבואר בהרחבה בפנימיות התורה כיבוש ארץ שבעה אומות רומז על השלמת בירור וזיכוך שבעת המדות (חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות) – אותן יש בכוחנו להעלות לקדושה גם בזמן הגלות, ואילו כיבוש קיני קניזי וקדמוני, שיתאפשר רק עם ביאת המשיח, רומז על בירור וזיכוך ה"מוחין", הספירות: חכמה בינה דעת (הב"ד).

לפי המבואר לעיל נמצא שבברכת המזון אנו מודים לקב"ה, גם כיום, על הגאולה השלימה, בה יזדככו גם כוחות החב"ד ויתעלו לקדושה.



קלה.

המלחמה על ה"מוחיין"

הוסבר לעיל בהרחבה (אותיות קכו. קלג) כי כיבוש עמוך ומואב (שהם "קניי קניי וקדמוני") יתרחש לעתיד לבוא, וכי משמעותו הרוחנית של כיבוש זה היא הכנעת ה"מוחיין" של כחות ה"סטרא אחרא" תחת ה"מוחיין" של הקדושה, חכמה, בינה, דעת.

על פי זה ניתן, אולי, לפרש את אמירתו של בלעם לבלק (בלק, כד, יד): "וְעַתָּה הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי לְכֹה אֵי עֲצָךְ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעַם הַזֶּה לְעַמְךָ בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים", וכפי המוסבר בפירושו רש"י: "מקרא קצר הוא זה, איעצך להכשילם, ואומר לך מה שהן עתידין להרע למואב באחרית הימים, ומחץ פאתי מואב", כדלהלן.

בלעם אמר לבלק: מבחינה פיזית אין לך מה לדאוג, שכן הכיבוש הפיזי של "מואב" יתבצע רק לעתיד לבוא, אך אתן לך עצה כיצד ביכלתך לפגוע כבר עתה בעם ישראל ולכבוש אותם מבחינה רוחנית, לפגום בבחינת ה"מוחיין" של הקדושה, וכך במלחמה הרוחנית עמם – ידך, יד ה"מוחיין" דקליפה, תהיה על העליונה.

מסיבה זו עצתו של בלעם היתה להכשיל את עם ישראל דווקא בחטא בנות מואב, משום שחטא זה פוגם ב"מוחיין" של הקדושה, כמוסבר ב"אגרת התשובה", לכ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע, פרק ט': "...שְׁפָגַם הַבְּרִית בְּהוֹצֵאת זָרַע לְבִטְלָהּ, וְאֵין צְרִיךְ לוֹמַר בְּעֲרִיזוֹת אוֹ שְׂאֵר אֲסוּרֵי בִיאָה דְּאוֹרְיִיתָא אוֹ דְּרַבְּנֵן (פי חמוריים דבְּרֵי סוֹפְרִים וְכוּ'), פּוֹגֵם בְּמַח... (יעוין שם כיצד יש לתקן פגם זה).

קלו.

ממשפחת הרה"ח ר' חיים הערש אייזנבך זצ"ל

כבר הזכרנו (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ה, לב) את אחד מעובדי ה' ומזקני וחשובי החסידים בירושלים, הרה"ח ר' חיים הערש אייזנבך זצ"ל.

אוסף עוד מספר פרטים על חלק מבני משפחתו.



בנו הגדול של רבי חיים הערש הוא הרה"ח ר' זאב (וועלוועל) אייזנבך ע"ה, שזכיתי ללמוד אצלו בת"ת "ישיבת ציון" (כמסופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, כה-כו. ד, קא). לר' וועלוול יש נכדים חסידי חב"ד, ביניהם: הרה"ח ר' צבי עקיבא שי' אייזנבך, חתנו של הגה"ח רבי שמואל אלעזר הלפרין זצ"ל וחבר הנהלת בית הספר העל-יסודי "בית חנה".

חתנו של רבי חיים הערש הוא הרה"ח ר' ישראל רוזנצווייג ע"ה, מזקני וחשובי חסידיו של הרה"ק רבי אהרל'ה ראטה, בעל "שומרי אמונים" זצ"ל, יחד עם הרה"ח ר' אברהם מרדכי יוזביץ ע"ה (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ד, רמה-רמו) והרה"ח ר' חיים יוסף גוטליב ע"ה (שבניהם, הרה"ח ר' יהושע שי' יוזביץ ולהבדיל בין חיים לחיי החיים הרה"ח ר' נפתלי גוטליב ע"ה, הינם חסידי חב"ד. ראה אודותם ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, סג. ג, קסו. ד, סא. סג-סד. רמה-רמט. ה, פט. רו. רלג). בנו של ר' ישראל הוא חברי, הרה"ח ר' אליעזר ליפא רוזנצווייג, מי שהביא אותי לשיחה עם הרה"ק מביאלה זצ"ל (כמסופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, מה. ד, רנו).

קלו.

תנועת "פאג"י", דרכה ומנהיגיה

כבר סופר בהרחבה ("שביבים" שב"לקט ופרט" ב, יט. כא-כב. ג, קנה. קנח-קסא. ה, קצו. קצט) על תנועת "פאג"י" שבראשה עמדו אישים אידאליסטיים מסלתה ושמנה של היהדות החרדית בארץ הקודש, שפרשו מתנועת "פועלי אגודת ישראל" (שכינויה: "פא"י"), לאחר שהתברר שאיננה הולכת בתלם האגודאי המקובל כפי שהותווה על ידי גדולי ירושלים, בהנהגת סבי, רבי משה בלוי זצ"ל.

גם לאחר פטירת סבי זצ"ל (בשנת תש"ו) וקום המדינה (בשנת תש"ח) המשיכה תנועת "פאג"י" וצעדה ללא סטיות בדרכה המקורית – השקפתם של רוב גדולי ישראל ש"פאג"י" היתה המפלגה היחידה שדגלה בה בזמנו – שכללה, מחד, התנגדות רעיונית לציונות ולמדינה, ומאידך, הכרה "דה פקטו" במדינה והשתדלות לחזק את צביונה היהודי הנאמן לתורה ומצוותיה (ראה "סקירה היסטורית-אידיאולוגית על דרכה של אגו"י באה"ק" – "לקט ופרט", ה, עמודים רטז-ריז).

בין ראשי "פאג"י" ומייסדיה בלטו במיוחד: אבי מורי זצ"ל ושלושת ה"אברהם"ס": הרה"ח ר' אברהם טרגר ע"ה (עליו ראה "שביבים" שב"לקט



ופרט" ב, יט-כ, ג, קנט-קס. ד, לא), הרה"ח ר' אברהם מוקוטובסקי ע"ה (עליו ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, ט. יא-יב, ב, יט. לג. סט. ג, צו. קנח. קס-קסא. ד, כה. כז-כח. נו. קנח. קעג. קפג. ה, קיז. קצו. קצח. רכט-רלא), והרה"ח ר' אברהם פרשן ע"ה (עליו ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, סב, ב, יט. ג, קנט-קסא. קפ. קפד. ד, נד-נה. קיד. ה, פו. קיב).

קלח.

תנועת "פאג"י" וחסידות חב"ד

כן סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, ט. יא. ג, קסא) על הקשר בין "פאג"י" לחסידות חב"ד ולכ"ק אדמו"ר זי"ע, ועל כך שלאחר התפרקות התנועה (בשנת תשי"ב) הפכו חלק מראשיה לחסידי חב"ד וחלק נוסף זכה שמצאצאיו היו לחסידי חב"ד.

חתני הרה"ג הרה"ח רבי מרדכי מנשה שי' לאופר העיריני כי בהמשך לכך כדאי לפרסם את מכתבו של אבי מורי זצ"ל, שהיה, כאמור, מראשי פאג"י, לרבי בשם התנועה.

בשני השביבים הבאים יועתק המכתב האמור ומכתב המענה של הרבי עליו (שניהם נדפסו ב"אגרות קודש", חלק ד', עמוד שכד, אגרת א'מו) שעוסקים בדבר "חזית דתית מאוחדת" בשנת תשי"א שהרבי רצה מאוד שתוקם (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ד, מב-מט).

קלט.

"הננו שמחים להודיע לכבוד-קדושתו

כי מצאנו בדבריו חזק ועדוד רב"

הנה מכתבו של אבי מורי זצ"ל לכ"ק אדמו"ר זי"ע מי"ב לחדש אדר שני תשי"א. יצויין שהמכתב נכתב לפני וכהקדמה לבחירות לכנסת השניה, שלבסוף לא צלחה ה"חזית הדתית המאוחדת" וכל המפלגות הדתיות רצו בנפרד. עוד יצויין שכתבת המכתב בידי אבי מורי זצ"ל היתה כעבור חודש בלבד מאז קיבל הרבי על עצמו את הנשיאות, בי' שבט תשי"א.

כבוד-קדושת הגאון-הצדיק מורנו-הרב-רבי-מנחם-מענדל שניאורסון שליט"א



האדמו"ר מליובביץ

ניו יורק

המברק והמכתב של כבוד-קדושתו היו נושא אצלנו לדיון, והננו שמחים להודיע לכבוד-קדושתו כי מצאנו בדבריו חזוק ועודד רב לעמדתנו. כל היודעים ומכירים את התהומות שבין אדם לחברו בארץ הזו - והמחיצות המבדילים, אינו יכול שלא להיבהל מפני זוועת הבחירות. וכן אין אצלנו ולא היה לעולם שום כונה או רצון להופיע בבחירות עם רשימה נפרדת, למרות שאנו היינו מלאים היסוסים על צדדי המגרעות שישנם בהקמת "חזית דתית". ההיסוסים הללו שאין כאן המקום לפורטם עוד גברו במשך השנתיים ומחצה של קיום החזית והשתתפותו בממשלה. אבל אחרי שכבר נוצר החזית הדתית, איום הוא הפירוד עד כדי, שדי בפחד ממנו כדי להכריע לצד ההופעה האחידה.

בבחירות הראשונות הבענו עמדה זו במפורש, אלא שההופעה האחידה הזו נכשלה בגלל עמדתם הנוקשה של אנשים שמעמידים ענינים מפוקפקים מעל לאינטרסים צבוריים. אנו נאצלנו אז לעשות מעשה שלא כרוחנו, ואף היום קיימת אפשרות מלאה להופעה אחידה באם לא ישלילה הללו שהיו אחראים לכשלון הראשון.

וה' הטוב יפרוש את סכת שלומו עלינו ועל-כל-ישראל ועל ירושלים.

יהודה בלויא

הסתדרות פועלי אגודת ישראל (פאג"י) בארץ ישראל

המרכז

קמ.

מענה כ"ק אדמו"ר זי"ע:

ברוך-השם, י"ג סיון, תשי"א

ברוקלין.

להסתדרות פועלי אגודת ישראל (פאג"י) בארץ

ישראל

שלום וברכה!

קוה קוייתי אשר הבחירות בארץ-הקודש תבנה-

ותכוונן לא תתקיימנה כעת או לכל הפחות יודחו למשך זמן, כי מכמה טעמים אין הזמן גרמא לכך, ועל כל פנים אשר תהי' אחדות בתוך היהדות החרדית, כדי להקים חזית מאוחדת לבחירות.

ומה נבהלתי בקבלתי הידיעות מהפרת החזית הדתית.

בודאי למותר להאריך לפניהם אשר [בשאלה] כמו שאלה הנ"ל, הרי על כל מפלגה לוותר על רווחים מפלגתיים המנגדים לטובת הכלל, ואשר לענינים הנוגעים ליהדות החרדית בכללותה, דין קדימה על כל ריוח גשמי אפילו אם ריוח זה בטוח הוא, ואין צריך לומר אם הריוח מדומה ומוטל בספק, ובפרט אשר יכול הוא להיות גם קרוב להפסד.

מטעמים אלו, ונשען על מכתבם אלי מי"ב לחדש אדר שני, אחשוב אשר האריכות בכל-הנזכר-לעיל למותר, ובטח יתאמצו בכל יכולתם, שהחזית הדתית תתקיים, דבר אשר באמת למוכרח הוא לא רק לטובת הכלל, אלא גם לכל אחת מהמפלגות.

בת"ח מראש על הודעתם בשורות טובות בזה.

בפרישת-שלום וברכה.

קמא.

"זהביטו אחרי משה עד בואו האזהלה" (שמות לג, ח)

מספר בני הרה"ג הרה"ח רבי יעקב מאיר שי' :

"בשנת תשל"ט, השנה בה זכיתי ללמוד בחצר כ"ק אדמו"ר זי"ע (במסגרת שנת ה"קבוצה"), התוועדויות הרבי לא התקיימו בשבתות אלא במוצש"ק. כיון שכך נהג הרבי לחזור מבית המדרש לביתו לאחר תפלת שחרית.

כדרכו בקודש משך שנים רבות נהג הרבי לצעוד לביתו (וכן מביתו לבית המדרש) לבדו ללא ליווי גבאים כפי רצונו הקדוש.

כיון שמחד רצו ללוות את הרבי, ומאידך, לא רצו לעשות זאת בניגוד לרצונו של הרבי, עשו להם תלמידי הישיבה מנהג ללוות את הרבי בתורנות מוסכמת, בכל פעם שני תלמידים אחרים, אך המלווים צעדו במרחק רב מהרבי כדי שלא ייראו כמלווים, והיו עוקבים אחרי הרבי בדרכו עד בואו לביתו".

קמב.

"מה נהדר היה מראה כהן גדול בצאתו..."

ממשיך ומספר בני הרה"ג הרה"ח רבי יעקב מאיר שי' על חוויותיו האישיות מהמעמד האמור:

"באחת מהשבתות הגיע תורי ללוות את הרבי יחד עם הרה"ח ר' מרדכי שי' לישנר.

הרבי יצא מ-770 ופנה שמאלה לשדרת איסטערן פארקוויי בה צעד עד לרחוב ניו יורק, שם פנה הרבי שמאלה וצעד עד לרחוב פרזידנט (הרבי צעד בצד הימני של הרחוב ולא בצד השמאלי, שם שוכן בית תיפלה).

בפינת הרחובות 000-000 היה שטיבל של חסידי בעלזא, ובערך בשעה 1 הסתיימה התפלה שם והמתפללים החלו לצאת לבתיהם כשהם מעוטפים בטליתותיהם.

כאשר הבחינו היוצאים ראשונים שהרבי צועד לביתו נעצרו והמתנינו, ולא יצאו לרחוב כדי לא להפריע להילוכו של הרבי.

כשהרבי עבר לידם בירכו את הרבי בברכת "גוט שבת" והרבי השיב להם בניע ראשו הק".

קמוג.

שכונות ה"כנסת"

מדרום לשכונת "מחנה יהודה" ועד שכונת "שערי חסד" בירושלים שכנו ה"שטעטלאך", מספר שכונות קטנות, שכונת בירושלים בשם זה, שמשמעותו המילולית: "עיירות".



מתוכן הן שלוש שכונות שכונו: כנסת א', כנסת ב' וכנסת ג' (או: "די אלטע כנסת", "די מיטלע כנסת", "די נייע כנסת" [= כנסת הישנה, כנסת האמצעית וכנסת החדשה]), על שם המוסד שהקים אותם – "ועד הכללי כנסת ישראל", המוסד המרכזי של זרם ה"פרושים" בהנהגת הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל (על הזרמים השונים בירושלים הורחב ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, לג. ד, קב-קג. קפד-קפז. רכ).

השכונות האמורות הן קטנות מאוד, כל אחת כללה מספר מצומצם של בתים. "כנסת ג'" כללה, לדוגמא, בלוק וחצי.

קמ"ד.

נדודים בין שכונות ירושלים

היכרותי הקרובה עם שכונת "כנסת ג'" החלה לאחר שמשפחת הורינו עזבה את שכונת פאג"י, בתקופת ובגלל מלחמת תש"ח (ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, קנב. קנד). אז התארחנו תחלה בבית דודי רבי עמרם בלוי (בר"מ) ע"ה, שהתגורר ב"כנסת ג'" [אגב: גם ר' מנחם פרוש ע"ה התגורר שם], עד אחרי ל"ג בעומר תש"ח.

לאחר מכן רבי הלל ליברמן ע"ה (שגם הוא עצמו התגורר בכנסת ג') העמיד לרשותנו חדרים בבית הספר "בית יעקב" שברחוב דוד ילין (לא התקיימו בתקופה זו לימודים בירושלים).

כשחלה ה"הפוגה" הראשונה, לקראת חג השבועות תש"ח, שבנו לדירתנו בשכונת פאג"י למשך ארבעת השבועות של ה"הפוגה".

עם תום ה"הפוגה" נדדנו שוב, והפעם לשכונת "אחווה", בחלקה התגוררנו בבית דודי רבי צבי אריה ושרה זייבלד ע"ה. על תקופה זו (תמוז תש"ח-השני תש"ט) סופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ה, רכ.

קמ"ה.

האם "אין אנו מספיקים להודות" או "הן הן יודו"?

כפיוט "נשמת כל חי" נאמר תחלה: "אילו פינו מלא שירה כים ולשונונו רינה כהמון גליו ושפתותנו שבח כמרחבי רקיע ועינינו מאירות כשמש וכירח וידינו פרושות כנשרי שמים ורגלינו קלות כאילות אין אנו מספיקים



להודות לך . . על אחת מאלף אלפי אלפים . . הטובות נסים ונפלאות שעשית...”.

מאיךך - בהמשך נאמר: ”על כן אברים שפילגת בנו ורוח ונשמה שנפחת באפינו הן הן יודו וישבחו...”.

והפליאה ברורה: כיצד מסתדרות שתי האמירות יחד?

קמו.

”אין אנו מספיקים” כראוי לו

יתכן שכוונת התפלה האמורה היא:

אנו אומרים לקב”ה: אילו באנו להודות לקב”ה בכל מדת השבח שהקב”ה זכאי לה - איננו מסוגלים לכך, שכן שבחיו של הקב”ה הינם בלתי מוגבלים וככל שנודה לו לא נספיק להודות על הכל, וכיון שכך - נודה לקב”ה רק כפי מה שיש ביכלתנו ובכוחנו להודות לו.

הדבר מזכיר את המסופר בגמרא (ברכות לג, ב): ההוא דנחית קמיה דר’ חנינא, אמר הא-ל הגדול הגבור והנורא והאדיר והעוזו והיראוי החזק והאמיץ והודאי והנכבד, המתין לו עד דסיים, כי סיים אמר ליה: סיימתניהו לכולהו שבחי דמרך? למה לי כולי האי, אנן הני תלת דאמרינן, אי לאו דאמרינהו משה רבנו באורייתא ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה לא הוינן יכולין למימר להו, ואת אמרת כולי האי ואזלת, משל למלך בשר ודם שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב והיו מקלסין אותו בשל כסף והלא גנאי הוא לו.

קמו.

’דבר תודה’ באזני הטכנאי

פעם אחת הוזמן טכנאי מזגנים לתקן תקלה במזגן בחדרו של הרבי. הטכנאי, חסיד מווליאמסבורג, סיים את מלאכתו וביקש שהרבי יזכה אותו בדבר-תודה, כדי שיוכל לחזור עליו באזני חבריו בשכונתו. הרבי נענה לבקשתו ואמר לו (הדברים פורסמו על-ידי הרה”ח הרב יוסף יצחק שי’ חיטריק מצפת ב’כפר



בתפילת "נשמת כל חי" אנו מאריכים בדברים על כך שגם אילו פינו מלא שירה כים וכו', אין אנו מספיקים להודות לך, גם לא על אחת מאלף אלפי אלפים וריבי רבבות הטובות והניסים שעשה לנו ה',

אך בכל זאת אנו מעיזים בהמשך לפרט אי-אלו ניסים - ממצרים גאלתנו, מבית עבדים פדיתנו... על כן, איברים שפילגת בנו... ולשון אשר שמת בפינו, הן הם יודו ויברכו. והלוא טענו בהתחלה כי גם אילו פינו מלא שירה כים, אין אנו מספיקים להודות.

פליאה זו תובן על-ידי משל פשוט:

הנסיך, יורש-העצר, ירד לטייל ביער לבדו. הוא הסתבך בעבי היער ולא מצא את דרך היציאה, עד שראה אזרח פשוט, מוזנח, שהכיר את נתיבי האזור והובילו למקום יישוב. בתמורה להצלת חייו שיגר לו הנסיך במתנה כלי-אוכל מכסף. לימים עלה הנסיך על כס המלוכה, וכאשר נזכר באותו נתין שהציל את חייו, החליט ללכת לבקרו. האזרח, בראותו את כבוד הוד מלכותו בביקתתו הדלה והמוזנחת בתוך היער, התרגש עד למאוד, ולא מצא את הדרך להביע את הערכתו לאותה זכות שהאציל לו המלך בביקורו המיוחד.

אמר האזרח: "הוד כבוד מלכותו, במה אכבדך. אין דבר ולא חצי דבר השייך לי שיש לו איזה שהוא ערך ביחס להוד גדולתו. יש רק דבר אחד שיכול לקרב ולקשר אותי עם המלך, וזו אותה מתנה שהמלך הואיל להעניק לי בעבר - בעת שהצלתי את חיך הנסיך".

כך גם אנו אומרים לקדוש-ברוך-הוא: אין אנו מספיקים להודות לך. כי מי אנו ומה חיינו. אין לנו שום אפשרות להודות לך. הקב"ה הלוא הוא לעילא מכל ברכתא ושירתא.

לו גם היו לנו עיניים גדולות ובהירות ביותר, ופה גדול כים, ושפתותינו כמרחבי רקיע, אין אנו מספיקים להודות לה'. אך רק בזכות זאת, שפינו אינו אלא מתנה ממך, והאיברים הם שאתה פילגת בנו, ולשון אשר אתה שמת בפינו, באותן מתנות שהענקת בעצמך לנו, ורק בהן, אנו יכולים להודות ולהלל. אילו היינו מדמים לחשוב שהיכולת לדבר היא מכוחנו - היינו חס-ושלום חוטאים בשפתינו (ניתן לקשר זאת למובא בשם הבעש"ט ב"כתר שם טוב" סימנים קצא; קצג. שנג'שנד על הפסוק "כי אתה תשלם לאיש כמעשהו").

(על פי "ניצוצי רבי" שב"התקשרות" גליון תקיז)



קמוח.

"כי חק - לישראל הוא"

את הפסוק (תהלים פא, ה) "כי חק לישראל הוא, משפט לאלוקי יעקב" ניתן, אולי, לפרש כך:

גם המצוות שביחס לבני ישראל הם בגדר "חק", כיון שטעמם אינו מובן בשכלנו, הרי כך הוא הדבר רק ביחס לבני ישראל ("כי חק - לישראל הוא"), אולם ביחס לקב"ה ("אלוקי יעקב") הם בגדר "משפט" ("משפט - לאלוקי יעקב"), כיון שבחכמתו העליונה של הקב"ה יש טעמים גם למצוות אלה (אלא שהטעם לא הצטמצם עד כדי שיוכל להיות מובן ובר השגה גם בשכל האנושי).

קמט.

"הושיענו" אומרים תמיד...

בלוח "ה יום יום", בו נקבעו, בין השאר, מנהגי חסידות חב"ד, הציב כ"ק אדמו"ר זי"ע את המנהג הבא (בתאריך כה אדר א):

"הושיענו אחר שיר של יום אומרים הן בחול הן בשבת, יום-טוב, ראש-השנה ויום-הכפורים".

מנהג זה מהווה חידוש גדול ביחס לנהוג בקהילות רבות לא לומר "הושיענו" בשבתות ובימים טובים.

על פי דברי הרבי ("שביבים" שב"לקט ופרט" ה, רמג) שהסיבה שבדורות האחרונים נהוג למנות את המתאספים לתפלה בציבור במלים של הפסוק "הושיעה את עמך וגו'" (ולא בפסוק "ואני ברוב חסדך גו'") היא משום שמתקרבים לגאולה יתכן שהטעם שהמנהג האמור של אמירת "הושיענו" התפרסם רק בדורנו, עקבתא דמשיחא, הוא משום שבהיותנו קרובים ממש לגאולה השלמה מתגבר הצורך לבקש תמיד "הושיענו". . . . וקבצנו מן הגויים" (למרות שבדרך כלל לא אומרים בשבת פסוקי תחנונים שיש בהם שאלת צרכים), כדי לחזק את הציפייה והבקשה לגאולה.

וראה עוד בענין זה בחוברת "לקט ופרט", חלק חמישי, במדור "נר למשיח", עמודים מ-מא.



קנ.

הסוכה מגינה "מזרם וממטר" – בל תוסיף ובל תגרע

להלן "ווארט" על מצות סוכה ששמע כ"ק אדמו"ר זי"ע מאביו הרה"ק רבי לוי יצחק נ"ע ("תורת מנחם – התוועדויות" חלק י עמוד 61, יצויין כי הדברים לא הוגהו על ידי הרבי) :

שמעתי מאאמו"ר ז"ל שמצות סוכה רומזת על שלימות הקיום דרמ"ח מצוות עשה ("רמ"ח פיקודין דמלכא") – שעל ידם נעשה איש הישראלי, ועל ידו גם העולם כולו, משכן לו יתברך – באופן דלא תוסף ולא תגרע, כמרומוז במה שנאמר (ישעיה ד, ו) "וסוכה תהי' גו' למחסה ולמסתור מזרם וממטר", זר"ם הוא אחד פחות מרמ"ח, ומט"ר הוא אחד יותר מרמ"ח, והסוכה היא "למחסה ולמסתור מזרם (לא תגרע) וממטר (לא תוסיף)".

קנא.

"זוהיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'"

בשנות הבראשית לנשיאות כ"ק אדמו"ר זי"ע היתה דרכו בקודש ללמד את ציבור החסידים מדי שנה ניגון חסידי שלא היה ידוע לקהל קודם לכן.

המנהג האמור התקיים בשמחת תורה לפנות בוקר לאחר גמר התוועדות בת מספר שעות כהכנה להקפות, וההקפות עצמן בהן הידר הרבי להרבות לפזז ולכרכר בשמחת התורה כשספר תורה בידי הקדושות, ולאחר סעודת החג.

תחלה נהג הרבי למזוג "לחיים" לחסידים שקיבלו על עצמם להוסיף במשך השנה הקרובה בלימוד התורה, בלימוד הנגלה ובלימוד החסידות, ולאחר מכן היה מלמד את הניגון.

אשרי עיני ראתה זאת !

קנב.

שמות הניגונים שהרבי לימד

המנהג האמור התקיים עד לשנת תשכ"ד, אז לימד הרבי ניגון בפעם האחרונה.

אני זכיתי להשתתף במעמד זה בשמחת תורה תשכ"ג, אז לימד הרבי את הניגון "סטאו יא פיטו".

עשרת הניגונים שהרבי לימד באותו מעמד היו (ראה "אוצר מנהגי חב"ד", תשרי, עמודים שעה-שעו): "דרכך אלוקינו" (תשט"ז), "כי אנו עמך" (השמה יותר, תשי"ז), "צמאה לך נפשי . . . עך טי דורין מרקו" (תשי"ח), "שאמיל" (תשי"ט), "רחמנא דעני" (תש"כ), "אתה בחרתנו" (תשכ"א), "אנעים זמירות" (תשכ"ב), "סטאו יא פיטו" (תשכ"ג), "כי אנו עמך" (השני) ו"הוא אלוקינו" (תשכ"ד).

לרובם ככולם של הניגונים האמורים התלוו גם ביאורי תוכן הניגונים ומשמעותם בעבודת ה', והם, כמו גם תוי הנגינה שלהם, נדפסו ב"ספר הניגונים" חלקים ב-ג.

קנג.

סגולה להולדת בן

בהתוועדות שבת פרשת בלק תשט"ז לימד כ"ק אדמו"ר זי"ע את הניגון על הפיוט "אסדר לסעודתא". הרבי שר את הניגון מספר פעמים, ובאמצע הניגון סיפר ("תורת מנחם – התוועדויות", חלק י"ז, עמוד 97):

"פעם בא יהודי אל הרה"ק רבי ישראל דב בער, בעל "שארית ישראל" מווילעדניק זצ"ל, וביקש ברכה ללידת בן. הרה"ק מווילעדניק אמר לו שיפרוש משי ("זיידענס") בחדר המטות ויוולד לו בן.

כאשר היהודי יצא, שאלו התלמידים אצל רבם מניין המקור לכך ש"משי" מהווה סגולה לבן? והשיב להם שהדבר מפורש ב"אסדר לסעודתא": "ואלין מליא יהון לרקיעיא ותמן מאן שריא הלא הוא שמשא": "מליא" היינו משי, וכאשר "אלין מליא יהון לרקיעיא" – מלשון פרישה, שיפרשו אותם, אזי "תמן מאן שריא" – מי שיימצא שם, "הלא הוא שמשא" – שמש באידיש היא בן ("א זון")...".

*

עוד על ניגונים ומקורותיהם נכתב כבר ב"שביבים" שב"לקט ופרט": א, מב ("ושמחת"). ב, לג ("שלה אורך ואמיתך"). סא-סג ("האדרת והאמונה", "אימתי קאתי מר", "עוזר דלים", "ושמחת"). ג, לא ("צמאה לך נפשי"). צט ("האדרת והאמונה"). קה ("והיא שעמדה"). קעג ("היום תאמצנו"). ד, צא ("אנא עבדא"). קלב ("צמאה נפשי").



קצג ("ואמרתם כה לחי", "בר יוחאי"). רצג (ברכת כהנים). ה, עו (של הרה"ק ממודז'ין בעת הניתוח). קנב-קנד ("אנה אלך מרוחך", "ולירושלים עירך") לעיל אותיות: י ("בך בטחו"). קיח (לחניו של ר' בנציון שנקר). להלן אות קעב ("צמאה נפשי", "דורו יקרא").

קנד.

הרה"ק רבי לוי יצחק שניאורסאהן נ"ע

הרה"ק רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל, אביו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, היה גאון עצום בנגלה, בחסידות ובקבלה. הוא היה מגדולי תלמידיו של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע אשר בהשתדלותו התמנה לרבה של העיר יקטרינוסלב (כיום: דנייפרופטרובסק), שם פעל ללא חת למען חיזוק היהדות והחסידות עד שנאסר על ידי השלטון הסובייטי בשל כך, והוגלה למקום נידח עד אשר יצאה נשמתו בטהרה בהיותו בגלות, בכ' מנחם-אב תש"ד.

רעייתו של רבי לוי יצחק ואמו של הרבי – הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה – נסעה במסירות נפש בעקבות בעלה למקום גלותו להיות לו לעזר, ובידעה עד כמה מהווה לימוד התורה, ובפרט – פנימיות התורה, את כל חיותו הביאה עמה מספר ספרים, ביניהם תניא קדישא וזהר הקדוש.

מחוסר נייר כתב רבי לוי יצחק את חידושו על גליונות הספרים, כאשר את הדיו לכתיבה הכינה הרבנית בעצמה על ידי כישול צמחים שונים שליקטה.

קנה.

כיבוד אב

לאחר מאמצים מרובים הגיעו הספרים שבשוליהם החידושים לידי בנו, כ"ק אדמו"ר זי"ע, שהורה להוציאם לאור, והגדיר את הגעת הספרים לידיו כ"זכות רבה ונפלאה".

החל מזמן הדפסת החידושים נהג הרבי להקדיש בכל התוועדות שבתית אחת משיחות הקודש לעיון בכתבי אביו נ"ע. בשיחות אלה מתגלית במלוא זוהרה אישיותו התורנית הכבירה של רבי לוי יצחק וסגנון לימודו המיוחד (יעיין גם במאמרי "איש האלוקים ותורתו", הנדפס להלן במדור "עלי הגיון").



חלק משיחות הקודש שבהן ביאורי הרבי על חידושי אביו על הזהר הקדוש נדפסו בסדרת הספרים "תורת מנחם - תפארת לוי יצחק". הביאורים על החידושים לתניא תופסים מקום של כבוד בין הביאורים הרבים של הרבי בתניא קדישא.

קנו.

כיבוד אם

בשונה מרבי לוי יצחק שלא התראה עם בנו, הרבי, מאז צאת הרבי מרוסיה, בראשית שנת תרפ"ח, זכתה "אם המלכות", הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה, לצאת מעמק הבכא הסובייטי ולראות את בנה הגדול בשנות הנהגתו עד להסתלקותה בו' תשרי תשכ"ה.

הרוצה לדעת "עד היכן הוא כיבוד אם" יתוודע לעובדה המפליאה, כי על אף טרדותיו העצומות של הרבי בהנהגת כלל ישראל וחסידות חב"ד, אמירת שיחות ומאמרי הקודש, קבלת מאות ואלפים ל"יחידות" וכתיבת אלפי תשובות בכל מקצועות התורה ובנתינת עצה ותושיה הקדיש הרבי מדי יום ביומו חצי שעה (!) לביקור בכית אמו הרבנית.

קנו.

"אשרי וולדתו"

בעיני נוכחתי לראות את ה"כיבוד אם" כאשר זכיתי להיות בחצר הרבי במשך חודש תשרי תשכ"ג.

הרבנית חנה נהגה להתפלל בשבתות וחגים בבית מדרשו של הרבי, ולאחר כל תפלה ירדה מעזרת הנשים ונכנסה לחדרו הקדוש של הרבי כאשר הרבי נמצא שם.

לאחר מספר דקות יצאה הרבנית מן החדר ומהדלת הראשית של 770 כשהרבי צועד בעקבותיה. הרבי נעמד בדלת האמורה מעוטף עדיין בטלית עוקב במבטו אחריה כל עת ירידתה במדרגות לאיטה. לאחר שהגיעה אל הרחוב פנתה ימינה בשדרת "איסטערן פארקוויי", ולאחר מכן שוב ימינה לרחוב "קינגסטון". כל אותה העת עמד הרבי במקומו וליווה אותה במבטי עיניו הקדושות עד שנעלמה מעיניו.

קנה.

"אגלה לכם מי הוא..."

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ה, קכב-קכג) כי בזמן נישואי כ"ק אדמו"ר זי"ע, ביי"ד כסלו תרפ"ט בוורשה, הכריז עליו כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע: "את בתי נתתי לאיש. הוא בקי בבבלי ובירושלמי. יודע ראשונים ואחרונים ועוד ועוד ועוד. בשעה ארבע לפנות בוקר אינו ישן לעולם. או שעדיין לא הלך לישון, או שכבר עמד משינתו..." (ראה "ימי מלך" חלק א', עמוד 273 בהערה ועמוד 292).

מעניין לציין כי כאשר ניצלו הרבי והרבנית בני נסים מאירופה הבוערת בעת מלחמת העולם השניה והגיעו בשלום לחופי ארצות הברית, בכ"ח סיון תש"א, קרא הרבי מוהריי"צ לארבעה מגדולי החסידים: הגאון החסיד רבי שמואל הלוי לויטין זצ"ל, הגאון החסיד רבי ישראל גייקובסון זצ"ל, הגאון החסיד רבי אליהו סימפסון זצ"ל והגאון החסיד רבי שלמה אהרן קזרנובסקי זצ"ל, וביקשם לצאת לנמל ולקבל את פני חתנו ובתו.

גם אז גילה הרבי מוהריי"צ טפח מגדולתו של הרבי באמרו לחברי המשלחת ("ימי מלך", חלק א', עמוד 536):

"אגלה לכם מי הוא: הוא עורך תיקון חצות בכל לילה. הוא בקי בעל פה בבבלי עם הר"ן הרא"ש והרי"ף, בירושלמי ונושאי כליו, ברמב"ם וב"לקוטי תורה" עם כל ה"עייני'ס" [= הגהותיו של ה"צמח צדק" המשולבות ב"לקוטי תורה" ונפתחות בדרך כלל במלה "עייין..." כשהוא מפנה לשפע של מקורות], לכו וקבלו את פניו".

קנט.

הדרבת הרה"ק מאמישינוב זצ"ל

את הדברים דלהלן התלבטתי אם לכתוב מחשש שמא לא יובנו כראוי, אך לבסוף החלטתי לכתבם בתוספת הסבר.

כבר סופר לעיל (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, קסב) כי מיד אחרי חתונתי, עוד בתוך ימי ה"שבע ברכות", נפלתי למשכב למשך חצי שנה, ועל כך שבזכות ברכת כ"ק אדמו"ר זי"ע החלמתי בחסדי השם יתברך.

[על מאורע זה כתב הרבי לרעייתי שתליט"א כי ראתה את חסדי השם יתברך עמי ואל לה לדאוג, על משפט זה חזר הרבי פעמיים נוספות במשך השנים (ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, לד. קסד)].

לאחר החלמתי הזדמן לי ולרעייתי לבקר בבית הרה"ק רבי ירחמיאל יהודה מאיר מאמשינוב זצ"ל. רעייתי נכנסה לשוחח עם אמו של הרה"ק מאמשינוב, הרבנית הזקנה מרת פייגא ע"ה (שנהגה להתפלל בהתלהבות ובהתפעלות, ב"קולות וברקים") ואילו אני נכנסתי לשוחח עם רבי מאיר'ל (כפי שכונה). אז אמר לי הרה"ק מאמשינוב את ההוראה דלהלן: "כשאתה מדבר עם רעייתך – דַּבֵּר מתוך ספר".

הסבר הדברים (ראה גם להלן ב"שביב" הבא): באופן כללי שיטתם של אדמור"י בית אמשינוב זצ"ל בימים ההם היתה שקשר הדיבורים בין איש לאשתו צריך להיות ענייני ולא להרבות בדיבורי חולין, אבל כיון שהייתי לאחר מספר חודשי מחלה שיצרו אצל רעייתי תחושת בדידות היה צורך שהדיבור בינינו לא יהיה ענייני בלבד אלא יכלול גם סתם דיבורים, בענייני חולין, כדי לפייסה ולפצותה על תקופת המחלה.

אולם כדי שהדיבורים לא ייגררו יתר על המדה כדאי שהשיחה תתקיים כאשר ספר קודש פתוח לפניי, דבר שעשוי למנוע את החשש האמור.

קס.

מענין לענין באותו ענין:

בספר תולדותיו של הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, שנכתב בידי סבי רבי משה בלוי זצ"ל, מסופר שפעם הגריח"ז שם לב שרעייתו חשה תחושת בדידות בשל העובדה שרוב שעות היום הוא הוגה ומתעמק בלימודיו. משכך קבע עמה הגריח"ז שיעור קבוע בשולחן ערוך אורח חיים, הכולל, כידוע, הלכות הנצרכות לחיי היום יום.

המסר:

יש לשים לב לתחושות האשה ולחזק את הקשר הזוגי ואת שלום הבית. כיון שכך, בדורנו לא ניתן, בדרך כלל, להסתפק בשיחות ענייניות בלבד בין בני הזוג, אלא שהדרכת הרה"ק מאמשינוב זצ"ל היתה שיש לשוחח מתוך ספר כדי שהמסגרת של השיחות תישמר.

קסא.

"וצונו לברך את עמו ישראל באהבה"

נוסח הברכה שמברכים הכהנים לפני "ברכת כהנים" הוא: "אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה". התוספת של "באהבה", מכוונת, לכאורה, לכך שהכהנים צריכים לברך את ישראל מתוך אהבה (כפי ההלכה).

השאלה הנשאלת: היכן מצאנו לגבי קיום מצוה כלשהי שהברכה תכלול גם את אחד מתנאי קיומה?

ניתן, אולי, לומר שכוונת הברכה היא שציוויו של הקב"ה לברך את ישראל נובע מאהבתו אותנו. כלומר: משמעות הברכה היא "אשר קדשנו וכו' וצונו... באהבה", הביטוי "באהבה" מוסב על "וצונו".

קסב.

"לפי שיש בה הודאה למקום וקילוס לתורה ולישראל"

במסכת ברכות (יא, ב) מובאות שלוש דעות בקשר לנוסח ברכת התורה שבסיכומן קובעת הגמרא כי יש לברך את שלושתן. וכך, כידוע, נפסק להלכה ונהוג בכל קהילות ישראל. לגבי הברכה השלישית, שהיא "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו", אומר רב המנונא: "זו היא מעולה שבברכות", ורש"י מפרש: "לפי שיש בה הודאה למקום וקילוס לתורה ולישראל".

נמצאנו למדים – ראה זה פלא – כי גם כשמדובר בברכות התורה הרי המעולה שבהן היא זו שיש בה גם קילוס לישראל. לאמור: תוך כדי ברכה ושבח והודאה לה' על התורה הקדושה שהנחיל לנו – אנו צריכים גם לקלס את עם ישראל.

יושם לב: הקשר המשולש של קוב"ה ואורייתא וישראל מופיע כאן בשלימותו ("הודאה למקום וקילוס לתורה ולישראל"), אלא שמתוך מרכיבי המשולש הזה – הזכרת הקב"ה והתורה מובנת וטבעית, שהרי כל עצם התוכן העיקרי של ברכת התורה הוא – ברכה לה' על התורה. החידוש כאן הוא בהזכרת הקילוס לישראל, ומובן שחידוש זה ותוספת זו הם העושים

את הברכה ל"מעולה שבברכות" (שהרי ה"הודאה למקום" וה"קילוס לתורה" ישנם, כמוכן, גם בשתי הברכות הקודמות).

לאור זה נבין מדוע נקבעה פרשת ברכת כהנים לקיום מצות העסק בדברי תורה אחרי ברכת התורה, כדי שלא תהיה הברכה לבטלה, שכן אין כמו המצוה של ברכת כהנים כדי לבטא "קילוס לישראל" ברמה הגבוהה ביותר, שהרי הכהנים המקיימים את המצוה ומברכים את העם עושים זאת בשליחותו המפורשת של נותן התורה ובשמו.

קסג.

"אל תפנו אל האלילים"

רבות סופר כבר על אבי משפחתנו – הגאון החסיד רבי אורי אורנשטיין זצ"ל (ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, לט. ג, קל. ה, צו. קלז). יש בנותן טעם להוסיף כאן סיפור אופייני עליו.

מנהג החסידים הוא להדליק את נרות החנוכה בצאת הכוכבים. לעומת זאת מנהג הליטאים, ה"פרושים", הוא להדליק את הנרות מיד עם תחלת שקיעת החמה.

כדי להדליק בדיוק בשעת השקיעה השתמשו חלק מה"פרושים" ב"מואזין" הערבי הנוהג להתחיל את תיפלתו בדיוק בשקיעה, ועמדו הכן עם השמש הבוהק ומיד כששמעו את המואזין הדליקו את הנרות.

ההנהגה האמורה צרמה לרבי אורי, שהיה חסיד שורשי ניש להניח שבעיקר הפריעה לו העובדה שכדי לקיים מצווה קדושה כהדלקת נרות חנוכה מסתמכים על תיפלתם של גויים], שהחליט לעשות מעשה: הוא ניגש לערבי שהיה ממונה על ה"מואזין" ושיחד אותו כדי שיאחר את ה"מואזין", וכך היה...

קסד.

"הספר "אקטואליה בזוית חב"דית"

לאחרונה הוציא לאור הרה"ח ר' שבתי שי' ויינטראוב את הספר "אקטואליה בזוית חב"דית".

הספר (כ-500 עמודים) כולל כ-70 פרקים כשכל פרק מוקדש לנושא מסויים המואר בהתייחסויותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע אל אותו נושא.

הנושאים מגוונים ומקיפים את כל תחומי החיים והעניינים, כך למשל ניתן למצוא את הנושאים הבאים: קביעות עתים לתורה בכל יום, החופשה במוסדות ומחנות הקיץ לתלמידים, לעודד ריבוי ילודה בעם ישראל, צניעות במוסדות חינוך ותנועות נוער, הנהגות והוראות ליום הולדת, לצייר את מנורת המקדש בקנים אלכסוניים, מעלת וחיבות הדיבור בשפת האידיש, הנהגות והוראות בל"ג בעומר והעליה למירון, האדם על הירח וחקר החלל בראי היהדות, לערוך חיסונים לילדים, הפטור לבני הישיבות מגיוס לצה"ל, החובה להצביע לבחירות לכנסת.

בספר מובאים עשרות ומאות מכתבים וחלקי שיחות קודש של הרבי המתיחסים לנושאי הספר ושופכים אור בהיר של דעת התורה על העניינים הנידונים.

קסה.

הברכה בפרנסה תלויה בקביעות עתים לתורה

להלן יועתקו מספר קטעים מהספר "אקטואליה בזוית חב"דית".
יהודי שביקש מכ"ק אדמו"ר זי"ע ברכה לפרנסה קיבל את המענה הבא אותו רשם הרבי בכתב יד קדשו:

"יקבע עתים בלימוד נגלה ובלימוד חסידות והן למיגרס והן לעיוני, וכפסק רז"ל בעמל וביגיעה - ניט שפילען זיך מיט דעם] = לא "לשחק" עם זה], ומהיכי תיתי - ועל-ידי "שתהיו עמלים בתורה" ונתתי גשמיכם בעתם וגו'".

קסו.

"עסקן או שליח שיש לו יותר קביעות עתים לתורה, כך גדולה יותר ההצלחה בפעילות שלו"

ב"יחידות" שזכה אחד מעסקני הציבור בארץ הקודש אצל כ"ק אדמו"ר זי"ע בחודש תשרי תשל"ז אמר הרבי, בין השאר, את הדברים הבאים (נדפסו ב"התקשרות" גליון 863):



“...האמת היא שמי שאין לו קביעות עתים בתורה – הדבר פוגם בכל העסקנות הציבורית שלו, וכפי שרואים במוחש שעסקן או שליח שיש לו יותר קביעות עתים לתורה, כך גדולה יותר ההצלחה בפעילות שלו, וכן להיפך...”.

קסז.

“האזינו השמים ואדברה, ותשמע הארץ אמרי פי”

ידוע הפתגם שמובא בספר החינוך (מצות סיפור יציאת מצרים) “אחרי הפעולות נמשכים הלבבות”, כלומר: לעתים הסדר הוא שהתחלה היא בפעולות מעשיות ולאחר מכן וכתוצאה מכך מעוררים הדברים את רגשי הלב ואת הכחות השכליים.

מאידך, בתורת החסידות, החל מספר תניא קדישא, מוסבר ומודגש כי הסדר הרצוי הוא להיפך: תחלה ההבנה וההשגה בשכל, לאחר מכן ה“דעת” – התבוננות המורידה את ההבנה לרגש הלב, ורק לבסוף – מתבטאים השכל והרגש בדרך ממילא בפעולות המעשיות של המצוות, במחשבה דיבור ומעשה.

לפי המוסבר בחסידות, כאמור, מתפרש יפה הפסוק “האזינו השמים ואדברה, ותשמע הארץ אמרי פי” כדלהלן.

פנייתו של משה רבנו תחלה מופנית לשמים, הרומזים על הכחות הרוחניים, שהשכל והרגש של האדם יקבלו ויפנימו את דבר ה' (“האזינו השמים”), וכתוצאה מכך – “ותשמע הארץ” – הכחות המעשיים, הנרמזים ב“ארץ” בהיותם נחותים, יפעלו בדרך ממילא את הפעולות המעשיות הנדרשות לקיום המצוות.

קסח.

ברכת “מזונות” בתוך הסעודה

כיון שרבים נכשלים באיסור ברכה לבטלה בברכת “מזונות” בתוך הסעודה ראיתי צורך לסכם מספר הקדמות וכללים עיקריים בענין זה.

[מובן שאין כאן סיכום ממצה של כל ההלכות המופיעות בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן (סימן קס"ח, סעיפים ט-כג) ובסדר ברכת הנהנין (פרק ב', סעיפים ה-טו), אותן על כל אחד ללמוד ולזכור הלכה למעשה].

קס"ט.

למזון ולהשביע או לתענוג ולקינוח

הכלל הגדול בענין זה הוא (שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, סימן קס"ח, סעיף י"ד. סדר ברכת הנהנין, פרק ב', סעיף י') שאם אוכל את המאכלים שברכתם "מזונות" כמזון ובמטרה לשבוע מהם – הרי הם נפטרים בברכת "המוציא" שבתחלת הסעודה ואין לברך עליהם כלל בתוך הסעודה.

אולם אם אוכל את המאכלים שברכתם "מזונות" לשם עידון ותענוג או לקינוח הסעודה, להקל מכובד המאכל – הדבר תלוי:

אם העובדה שברכת המאכל "מזונות" היא משום שברכתו "מזונות" היא בוודאות – יש לברך "מזונות" גם בתוך הסעודה, אך אם העובדה שברכת המאכל "מזונות" היא רק מטעם ספק – אין לברך "מזונות" בתוך הסעודה. מושגים אלה יובהרו להלן.

קע.

דברים שברכתם "מזונות" בוודאות

א. מיני מאפה שצורת הכנתם היא מעיסה שבלילת הקמח והמים היא בלילה רכה עד כדי כך שלא ניתן ללוש אותה בידים אלא לערבבה עם כף בקערה.

ב. מיני מאפה שצורת הכנתם היא מעיסה שבלילת הקמח והמים היא בלילה רכה מאוד (יותר מהמבואר לעיל), כמו "בלינצ'עס", אף אם לאחר האפיה הם נעשים עבים קצת [כאמור – מברכים עליהם "מזונות" בתוך הסעודה רק אם נאכלים לעידון ותענוג, אך כאשר הם נאכלים למזון ולהשביע אין לברך עליהם].

ג. בצק רגיל הממולא קודם האפיה במיני מתיקה, והמילוי הוא העיקר במאפה, משום שמאפה זה נעשה לעידון ותענוג.

(על פי "סדר ברכות הנהנין", פרק ב', סעיפים ה-ז. י')



קעא.

דברים שברכתם "מזונות" מחמת ספק

א. בצק שנילוש עם יותר מי פירות (חלב, המאה, דבש, שמן, יין, בצים, שומן) מאשר מים (כמו בורקס, רוגלה).

ב. בצק רגיל שאפייתו היא באופן שלאחר האפיה הוא יבש וכוססים אותו לתיאבון ולא כדי להשביע (כמו בייגלה, קרקרים וכדומה).

שני סוגים אלה הם פירושים שונים בראשונים למושג "פת הבאה בכיסנין" שבגמרא נאמר שברכתו "מזונות", אך יש ראשונים החולקים עליהם וסוברים שאין מאפים אלה בכלל "פת הבאה בכיסנין" וברכתם "המוציא".

להלכה נפסק להקל, שמחמת הספק בברכתם מברכים עליהם "מזונות", אולם כאשר אוכלים אותם בתוך הסעודה (גם לתענוג ולקינוח) לא ניתן לברך עליהם "מזונות", כיון שלדעת הראשונים שברכתם "המוציא" כבר נפטרו בתחלת הסעודה, ונמצא שאותה סברה שבגללה אנו מברכים על מאפים אלה "מזונות" (כשאיננו אוכלים אותם בתוך הסעודה) מחייבת אותנו שלא לברך עליהם "מזונות" בתוך הסעודה (לסברא זו העיריני נכדי הרה"ח ר' משה לוי יצחק שני' לאופר).

[על מין מאפה הכולל את כל התנאים שבשני המאפים האמורים (המסומנים באותיות א-ב) ניתן לברך "מזונות"].

(על פי שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, סימן קס"ח, סעיפים יא-יב. יד.)

"סדר ברכות הנהנין", פרק ב', סעיפים ז. ט-י.)

קעב.

"דרודר יקרא"

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, קלב) על כך שבילדותנו הקדיש אחי הגדול, הגאון רבי יעקב ישעיה זצ"ל זמן רב כדי לחנך אותי - אבלחט"א - ואת אחיי הצעירים.

בין השאר הוא לימד אותנו מספר פיוטים ומנגינות, ביניהם הפיוט "צמאה נפשי" של רבנו אברהם אבן עזרא, במנגינה שאותה למד מסבא-

רבא שלנו רבי יצחק שלמה (אביו של סבנו רבי משה) בלוי, שהיה בעל תפלה מחונן.

ראוי להוסיף על כך ולציין כי פיוט נוסף שלימד אותנו היה הפיוט המפורסם "דרור יקרא", אותו חיבר המדקדק הידוע מתקופתו של רש"י – דונש בן לברט, ששמו רמוז בראשי החרוזים של הפיוט, ואף אותו – במנגינה שקיבל מסבא-רבא.

קעג.

נושא השיחה של ילדים בני שמונה

לאחרונה נזכרתי באנקדוטה משנות ילדותי המלמדת מעט על שיחם ושיגם של ילדי ירושלים באותן שנים.

בשנת תש"ד למדתי בת"ת "תורה ויראה" (כמסופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, קב).

אחד מחברי כתתי ב"תורה ויראה" היה ילד בשם חיים חזקיהו קעניג, שהיה בנו של הרה"ג רבי יוסף הלל קעניג זצ"ל, אחיו של – יבלחט"א – הגה"ח רבי זושא שי' קעניג, מזקני וחשובי חסידי חב"ד, וחתנו של הרה"ג רבי צבי בלוי זצ"ל – אחיו של סבי רבי משה בלוי זצ"ל (על משפחת קעניג סופר כבר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ה, צו).

היינו אז בגיל שמונה, והילדים הכשרוניים יותר החלו אז להתעניין אצל חבריהם איזה פסוק הם נוהגים לומר לפני "יהיו לרצון" (כידוע המנהג לומר לפני "יהיו לרצון" שבסיום תפלת "שמונה עשרה" פסוק הפותח ומסיים באותן אותיות בהן פותח ומסיים השם הפרטי), וכל אחד מהילדים סיפר ב"חדר" מהם הפסוקים שלו.

זכור לי בבירור כי חיים חזקיהו קעניג סיפר לנו כי הוא נוהג לומר את הפסוק "חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם" (תהלים לד, ח) עבור השם "חיים", ואת הפסוק "חרבם תבוא בלבם וקשתותם תשברנה" (תהלים לז, טו) עבור השם "חזקיהו".

[שנים לאחר מכן סיפרתי זאת לדודו הגה"ח רבי זושא שי', שהביע את פליאתו על כך, שהרי בן אחיו נקרא על שם ה"שדי חמד" שנקרא בשם חיים חזקיהו, וכן זכור לו בבירור ששם בן אחיו היה חזקיהו, ולשם



חזקיהו לא מתאים הפסוק האמור שמסתיים באות ה' ומתאים רק לשם חזקיהו...].

קעד. ניצול הזמן

במדור "קוראים כותבים" שבעתון "כפר חב"ד" (גליון 1816 עמוד 18) התפרסם המכתב דלהלן, שיועתק בלשונו ב"שביב" זה ושלאחריו [יצויין כי הסיפור עצמו פורסם במספר מקומות במהלך השנים, גם מפי בנו של בעל המעשה, הגה"ח רבי יהודה לייב שי' גרונר, מזכירו של כ"ק אדמו"ר זי"ע].

בקשר לכתבה היפה בגליונכם האחרון על אודות הגאון הרוגוצ'ובי זצ"ל, הנה לפני כחמישים שנה לערך, בהיותי בחור, סעדתי בשבת קודש אצל הרה"ח ר' מרדכי גרונר ע"ה, וסיפר בסעודה מה ששמע מהרבי בעצמו בקשר לרוגוצ'ובי.

זה היה לפני הנשיאות, כאשר ר' מרדכי ע"ה התגורר בשכונת ברונווויל, שהייתה רחוקה מ-770 כחצי שעת הליכה, ובכל זאת היה הולך הלוך וחזור גם בליל שבת וגם ביום השבת.

בשביעי של פסח תש"ט לא יצא כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע להתוועדות מסיבה בריאותית, אך ר' מרדכי שלא ידע על כך בא להתוועדות. הרבי (שהיה מכונה אז הרמ"ש) ראה אותו ואמר:

"כיון שר' מרדכי גרונר בא, חבל על הזמן שלו, ויש לעשות משהו בשביל הזמן שלו".

והרבי נעמד אז יותר מחצי שעה או שעה, וסיפר כמה סיפורים ששמע מחותנו, כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ. להלן (ב"שביב" הבא) יובא אחד מאותם הסיפורים.

קעה. הנזירות של הרוגוצ'ובי

הגאון הרוגוצ'ובי נכנס פעם עם אביו אל כ"ק אדמו"ר ה"צמח-צדק" נ"ע, והצמח-צדק אמר לו: "תהיה למדן ותלמד מסכת נזיר". הוא היה אז

כבן חמש או שש שנים, וכשיצא מהצמח-צדק שאל את אביו מה הקשר בין להיות למדן לבין לימוד מסכת נזיר דווקא, הרי למדן פירושו ללמוד את כל התורה כולה ולא דווקא מסכת נזיר?!

אביו לא ידע מה לענות לו, והילד הקטן, הרוגז'ובי, שהיה בן חמש או שש' (כך היה הלשון של הרבי) אמר לאביו:

"אני מבין את זה. הרבי רוצה שאני אהיה נזיר, אם אהיה נזיר אזי תקוים בי הברכה של הרבי שאהיה למדן, אך אם אספר את שערוטי לא אהיה למדן".

ומאז, כשהיה בן חמש או שש, לא הרשה שיספרו את שערוטיו.

משה גליקמן

ברוקלין נ. י.

קעז.

"מי יראנו טוב"

בפורים תשי"ב, בבחרותי, ביקרתי את הגה"צ רבי יוחנן סופר, הרה"ק מערלוי זצ"ל, בביתו בשכונת קטמון, כיון שהייתי באותן שנים משומעי לקחו (כמסופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, יז).

היו שם מספר תלמידים, ולאחר דברי תורה ושירה ביקש הגרי"ס מן הנוכחים, ואני בתוכם, להצטרף אליו לביקור אצל הגאון רבי יוסף נפתלי שטרן זצ"ל, שהיה נשיא "אוצר הפוסקים", חבר מועצת גדולי התורה, ראש ישיבת פרשבורג והמהדיר הראשי של כתבי ה"חתם סופר".

הגרינ"ש השמיע דברי תורה בשטף.

זכור לי כי הגרי"ס זצ"ל פצח בשירת "רבים אומרים מי יראנו טוב, נסה עלינו אור פניך ה'".

*

נקודת הסיפור האמור פורסמה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, נב, אך כאן הובא הסיפור במלואו ובתוספת פרטים.



קעז.

בין ט' לט"ז באב

כתב הב"ח (אורה חיים, סימן רל"ח): האחרונים קבלו לומר מ"שכבי" עד "קומי" - שכבי, ומ"קומי" עד "שכבי" - קומי. דמחג שבועות, שאומרים מגלת רות שכתוב בה (ג, ג) "שכבי עד הבקר", עד ט' באב, שאומרים מגלת איכה שכתוב בה (ב, יט) "קומי רוני בלילה לראש אשמורת" - שכבי, דאין צריך לקום קודם אור הבוקר כדי ללמוד תורה, כיון דהלילות קצרים, אבל מתשעה באב, שאומרים "קומי", עד חג השבועות, שאומרים "שכבי" - קומי, חייב לקום קודם אור הבוקר בראש אשמורת ללמוד, כיון דהלילות ארוכים.

ומשמעות הדברים שמתשעה באב יש להשכים וללמוד תורה בלילה.

נשאלת השאלה: כיצד מתאים הדבר עם הנאמר בגמרא (תענית לא, א. בבא בתרא קכא, ב, רש"י ורשב"ם שם) שמחמשה עשר באב יש לעשות זאת?

מתרץ על כך כ"ק אדמו"ר זי"ע, שענין זה הוא על-דרך מה שחז"ל קבעו את יום חמשה עשר באב ליום טוב משום שביום זה התברר שבטלה גזירת מתי מדבר למרות שלמפרע התברר שהגזרה בטלה כבר בט' באב, ובדומה לכך גם כאן, שלמרות שהלילות מתארכים החל מט' באב קבעו את ההוספה בלימוד לט"ו - חציו של חודש אב.

קעח.

שתי המהדורות של הלכות "ברכות הנהנין"

את הלכות "ברכות הנהנין" כתב כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע במספר מהדורות: הראשונה היא בתוך ה"שולחן ערוך" שלו (סימנים קס"ז-רט"ו), אותו חיבר לפי הוראת רבו, המגיד ממעזריטש, בחיים חיותו ובימי שבתו במעזריטש, בין השנים תקל"ב-תקל"ג.

כשלושים שנה לאחר מכן, בשנת תקס"ג, הדפיס רבנו בתוך הסיודור שלו מהדורה נוספת של הלכות אלה, בשם "סדר ברכת הנהנין", והיא חטיבת הלכות מלוקטות מדיני ברכות הנהנין.

בכל אחת מהמהדורות האמורות יש מה שאין בחבירתה, שכן, מחד, מספר סימנים מה"שולחן ערוך" לא הגיעו לידינו, ומאידך, ב"סדר ברכת



הנהנין" נכללו רק הלכות שכיחות יותר ולא כב"שולחן ערוך", בו נכתבו ההלכות כולן עם טעמיהן.

גם בהלכות המופיעות בשתי המהדורות ישנם שינויים, חלקם נובעים מכך שאדמו"ר הזקן חזר בו ממה שכתב בצעירותו (בהם ההכרעה למעשה היא כ"משנה אחרונה", כמוכן) וחלקם מסיבות אחרות. להלן תובא דוגמא של שינוי אחד בין המהדורות.

קעט.

השינויים בין השולחן ערוך לסידור

יצויין כי רבים הם השינויים בין פסקי אדמו"ר הזקן בסידורו לבין פסקיו בשולחן ערוך. שינויים אלה נאספו ונתבארו על ידי מורי ורבי הגרא"ח נאה זצ"ל בספרו "פסקי הסידור".

שינויים אלה צויינו גם בהערות שבשולי הגליון במהדורה החדשה ומאירת העיניים של שולחן ערוך אדמו"ר הזקן שיצאה לאור בשנת תשס"א על ידי הוצאת הספרים "קה"ת".

אחד השינויים הבולטים בין השולחן ערוך לסידור הוא בענינים בהם נחלקו הפוסקים והמקובלים, שבשולחן ערוך נפסק כדעת הפוסקים, ובסידור כדעת המקובלים (ראה שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, סימן כ"ה, סעיף כ"ח. שו"ת אדמו"ר הזקן, שער השמועה, סימן א').

שינוי בולט ומפורסם הוא פסק ההלכה לגבי שקיעת החמה, שבשולחן ערוך פסק אדמו"ר הזקן כדעת רבנו תם ובסידור הכריע כדעת הגאונים, ולאור פסק זה נוהג, כידוע, רובו המוחלט של עם ישראל.

קפ.

שינוי בין ה"שולחן ערוך" ל"סדר ברכת הנהנין"

כתב אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך שלו (סימן קס"ז, סעיף א'), וזלה"ק: "מצות עשה מן התורה לברך את ה' אחר אכילת מזון, שנאמר ואכלת ושבעת וברכת..."

בתחלת "סדר ברכת הנהנין" העתיק אדמו"ר הזקן את המלים האמורות בהשמטת שתי המלים "את ה'".

בשיחת קודש נפלאה ("לקוטי שיחות", חלק כ"ד, פרשת עקב, שיחה א') מתייחס כ"ק אדמו"ר זי"ע לשינוי האמור (בתוך השינויים מלשון הרמב"ם בענין זה) ומבאר את הטעם לכך בהסבר קולע, כדלהלן.

קפא.

ביאורו של הרבי בשינוי האמור

משמעותה של המלה "את" בתורה שבכתב היא ריבוי והוספה. גם בפסוק "ואכלת ושבעת וברכת את..." מופיע בראשונים הריבוי: "וברכת את - לרבות בעל הבית", כפי ההלכה שאורח מברך ברכת המזון כדי שיברך את בעל הבית.

לפיכך מוסיף אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך שלו "מצות עשה מן התורה לברך את ה'" - כדי לשלול הבנה מוטעית שגם הברכה לבעל הבית נכללת במצות עשה מן התורה.

אולם ב"סדר ברכת הנהנין", שהודפס למטרת ידיעת ההלכות למעשה, אין צורך בשלילת ההבנה האמורה, ומה גם שבסידור עצמו מופיע הפסוק "וברכת את ה' אלוקיך", וכן בהמשך ההלכה.

הרבי מוסיף על האמור שב"סדר ברכת הנהנין" לא מופיע כלל הדין שעל האורח לברך את בעל הבית ולכן אין מקום לשלילת ההבנה בקשר לכך.

קפב.

ביאור נוסף ב"דרך אפשר"

לאור ההסבר האמור של כ"ק אדמו"ר זי"ע ניתן, אולי, להוסיף הסבר דומה, כדלהלן.

בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן (סימן קפ"ה, סעיפים א-ב) מובאת דעה "... שכתוב בברכת המזון וברכת את ה' אלוקיך, לפיכך אם אינו מבין התיבות



שהן עיקר הברכות או שלבבו פונה לדבר אחר בשעת אמירתן לא בירך כלום אפילו בירך בלשון הקודש...".

לפי זה יתכן הסבר נוסף מדוע בשולחן ערוך הביא אדמו"ר הזקן את המלים "את ה'", כדי להביא גם את המקור לדעה האמורה, בשונה מ"סדר ברכת הנהנין" שם אין צורך בהוספת מלים אלה כיון ששם לא הובאה כלל דעה זו.

קפג.

האדון ועבדו

סיפר לי אבי מורי זצ"ל:

כאשר ערך בן יהודה את מילונו היה נוהג לבקר מפעם לפעם את זקננו הגאון החסיד רבי יעקב אורנשטיין זצ"ל (עליו סופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, לו, ג, קל-קלב, ד, כו. פה. רסה) כדי לשאול אותו על משמעותן של מלים מסוימות בש"ס לצורך הכנסתן למילונו, כמסופר על ידי סבי רבי משה בלוי בספרו "על חומותייך ירושלים".

את שיחותיו עם זקננו היה בן יהודה פותח בדרך כלל במלה "אדוני".

זקננו זצ"ל היה נוהג לענות לו "כן, עבדי", שכן, כידוע, בלשון הקודש המלה אדון נאמרת על ידי עבדו של האדון... (ראה לדוגמא בתחלת פרשת משפטים (כא, ב-ה): "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֲבָרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבְשִׁבְעַת יָצָא לְחֻפְשֵׁי חָנָם. . . וְאִם אָמַר יֹאמֵר הָעֶבֶד אֶהְבֹּתִי אֶת אֲדֹנָי. . . לֹא אֲצַא חֻפְשִׁי..."), וכהנה רבות).

קפד.

הרה"ח רבי משה וייס "בטלן" זצ"ל

לפני שנים היה מפורסם בירושלים חסיד שכינויו היה רבי משה וייס-בטלן, הוא היה חסיד של הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זצ"ל ונחשב לדמות חסידית עילאית של עובד ה' בדחילו ורחימו. גם בעל חסד גדול היה רבי משה וביתו היה פתוח לרווחה, ובו היה מוכן בכל עת קפה ועוגה לכל דורש.



תקופה מסויימת לאחר הסתלקות הרה"ק מבעלזא זצ"ל נעשה רבי משה חסיד סקווירא וכד בחד החל ליצור קשר עם כ"ק אדמו"ר זי"ע וראה בו דמות עילאית, ואף שלח לרבי "קוויטלאך" לבקשות ברכה שנמסרו לו על ידי אנשים שונים כדי שיתפלל עליהם.

בשנותיו האחרונות עבר רבי משה להתגורר בניו סקווירא שבארצות הברית ומיד עם הגיעו לארצות הברית נסע אל הרבי.

כאשר נפגש עם הרבי אמר לו הרבי מיד (תוכן הדברים בלבד): "עד עתה הקשר שלנו היה רק דרך הכתב, וברוך השם שנפגשים ורואים אתכם, ואני שמח מכך".

קפה.

הרה"ג רבי אברהם חיים הקלמן זצ"ל

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, לה. ג, טז) על חבורת העילית הצעירה מקנאי ירושלים שהתאגדה סביב הגה"צ רבי דוד בהר"ן זצ"ל בשכונת "שערי חסד" הירושלמית.

הרה"ג רבי אברהם חיים הקלמן זצ"ל, שהיה בחבורה האמורה ואף היה ידיד קרוב של אבי מורי זצ"ל, הקים ב"שערי חסד" את חברת "לעמ"ל" [= ללמוד על מנת ללמד ו לקיים] שאיגדה חבורת בעלי-בתים ברמת לימוד ישיבתית גבוהה ללימוד משותף, כאשר הרא"ח היה מגיד-השיעור.

הרא"ח, שהיה תלמיד חכם בעל שיעור קומה, שימש כמלמד בכתות הגבוהות של ת"ת "עץ חיים", שהשתייך לחוג ה"פרושים", ומראשית קיץ תש"י (שנתון הלימודים ב"עץ חיים" התחיל ונגמר בפסח) התחלתי ללמוד אצל הרא"ח.

באמצע שנת הלימודים פרש רבי אברהם חיים מתפקידו כמלמד בשל חולשה שתקפה אותו (בשל גילו המבוגר נחלשה ראייתו ולכן הקריאה היתה קשה עלי) והמשיך בת"ת בתפקיד "בוהן", דבר שהיה, למעשה, כעין סוג של יציאה לפנסיה [את מקומו כמלמד מילא הגר"ח ש סגל זצ"ל (ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, קג)].

קפז.

”בזאת תבחנו”

תפקיד ה”בוחר” ב”עץ החיים” כלל הן בחינות כלליות – להכנס מפעם לפעם לאחת הכתות כדי לשאול שאלות את התלמידים ולבחון את מדת הלימוד וההבנה, והן בחינות פרטניות – להזמין לחדרו בחורים מסויימים ולבחון אותם פרטנית.

פעם הזמין אותי לחדרו ואמר לי: אתה חייב לקבוע שיעור לימוד בגמרא עם אביך, ואם אין לו פנאי בכל יום, עליכם ללמוד לפחות פעם בכמה ימים.

היה זה בשנים תש”י-תשי”א בהן עסק אבי מורי זצ”ל באינטנסיביות בעסקנות צבורית במסגרת תנועת פאג”י (ראה לעיל אותיות קלו-קלט. התנועה התפרקה בשנת תשי”ב), והרא”ח, שהיה מבוגר בהרבה מאבי ודאג לו, שיער שאין לו קביעות עתים מסודרת ללימוד.

למעשה אבא לא קיבל את ההצעה והמשיך לקבוע עתים לתורה כדרכו עד אז.

קפז.

בראשית...

ידוע פתגם רבותינו הקדושים נשיאי חב”ד: “כפי שאדם מציב את עצמו ב”שבת בראשית” – כך הוא עומד כל השנה”.

ניתן למצוא רמז לדבר בעצם משמעותה של המלה “בראשית”.

רש”י בפירושו על התורה (בראשית א, א, דיבור המתחיל “בראשית ברא”) מתייחס למלה “בראשית” ומזכיר לנו שהמושג “ראשית” הוא מושג “נסמך”. כלומר: המושג “ראשית” חייב, מבחינה לשונית, להיות צמוד למושג אחר המהווה המשך אליו.

נמצא, אם כן, שהמושג “שבת בראשית” עצמו אומר לנו שיש לו המשך...
המשך...

קפח.

"כל אחד צריך להיות לו בחינת משה"

בספה"ק קדושת לוי להרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל (פרשת ראה, דיבור המתחיל "לשכנו") מביא מה שנאמר בתקוני זהר (תיקון ס"ט, קיב, א) כי ראשי התיבות של "ממכון שבתו השגיח" (תהלים לג, יד) הן "משה", ומפרש זאת "על פי מאמר חזו"ל משה שקול כנגד כל ישראל וכל אחד צריך להיות לו בחינת משה. וזהו "ממכון כו' כל יושבי הארץ", על ידי משה משגיח הקב"ה על כל הארץ הם ישראל".

יש לחבר את דברי הרה"ק מברדיטשוב זצ"ל עם דברי מחותנו, כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע, בפרק מ"ב בתניא קדישא. שם מובאים דברי הגמרא על הפסוק "ועתה ישראל מה ה' אלוקיך שואל מעמך, כי אם ליראה...". שואלת הגמרא (ברכות לג, ב. מגילה כה, א): "וכי יראה מלתא זוטרתא היא?" ומתרת: "אין, לגבי משה מילתא זוטרתא היא".

שואל אדמו"ר הזקן: "דלכאורה אינו מוכן התירוץ, דהא "שואל מעמך" כתיב".

ומבאר בתירוץ הראשון, וזלה"ק:

"אַלֵּא הָעֲנִין הוּא, כִּי כָּל נַפֶּשׁ וְנַפֶּשׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל יֵשׁ בָּהּ מִבְּחִינַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם, כִּי הוּא מְשַׁבְּעָה רוּעִים הַמְּשִׁיכִים חַיּוֹת וְאַלְקוֹת לְכָל־לוֹת נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, שְׁלֹכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם "רוּעִים". וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם הוּא כָּל־לוֹת כָּלֵם, וְנִקְרָא "רַעֲיָא מְהִימְנָא". דְּהֵינּוּ שְׁמֵיךְ בְּחִינַת הַדַּעַת לְכָל־לוֹת יִשְׂרָאֵל, לִידַע אֶת ה', כָּל אֶחָד כְּפִי הַשְּׂגָת נְשָׁמוֹת וְשָׂרְשָׁה לְמַעַלָּה וַיִּנְיֶקְתָּהּ מִשָּׂרֵשׁ נְשָׁמַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם...".

*

וראה לעיל אות עא שעל פי דברי אדמו"ר הזקן האמורים מתורצת קושיה על הרמב"ם.

קפט.

משה רבנו ו"אתפשטותא דמשה"

התירוץ השני של אדמו"ר הזקן לשאלה האמורה על דברי הגמרא הוא:



”וְעוֹד זֹאת יֵתֵר עַל כֵּן, בְּכָל דּוֹר וְדוֹר יוֹרְדִין נִיצוֹצִין מִנְשַׁמַּת מֹשֶׁה רַבְּנוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם וּמִתְלַבְּשִׁין בְּגוֹף וְנִפְשׁ שֶׁל חֲכָמֵי הַדּוֹר עֵינֵי הַעֲדָה, לְלַמֵּד דַּעַת אֶת הָעָם וְלִידַע גְּדֻלַּת ה' וְלַעֲבֹדוֹ בְּלֵב וְנִפְשׁ. כִּי הַעֲבֹדָה שְׂבֵלֵב הִיא לְפִי הַדַּעַת...”.

כלומר: אמנם היראה היא “מלתא זוטרתית” לגבי משה עצמו, אך כיון שבכל דור יש “אתפשטותא דמשה שבכל דרא ודרא” (לשון התקוני זהר שהובא בדברי ה”קדושת לוי” כמקור לכך ש”ממכון שבתו השגיח” ראשי תיבות “משה”), הרי שהם מלמדים את עם ישראל ומעניקים להם את האפשרות של דעת באלקות.

[וראה להלן אות קצ שעל פי דברי אדמו”ר הזקן האמורים מתורצת קושיה על דברי חז”ל].

בהקשר זה מעניין לציין כי הפסוק הצמוד מלפניו לפסוק “ממכון שבתו השגיח”, שהוא ר”ת “משה”, כאמור, הוא “משמים הביט ה' ראה את כל בני האדם” (לג, יג), שהוא פסוק המתאים לשם “מנחם”, שמו הראשון של כ”ק אדמו”ר זי”ע, “אתפשטותא דמשה” שבדורנו, שכן הוא מתחיל ומסיים באות מ’.

*

יש להעיר על דבר הדומה ממש לתופעה האמורה:

בתהלים מזמור ס”ה מופיעים בצמידות שני הפסוקים דלהלן (ז-ה):

”מִכֵּין הָרִים בְּכַחוֹ נֶאֱזָר בְּגִבּוֹרָה: מְשַׁבֵּיחַ שְׁאוֹן יָמִים שְׁאוֹן גְּלִיָּהֶם וְהִמּוֹן לְאָמִים”.

וראה זה פלא: הפסוק הראשון מתחיל באות מ’ ומסתיים באות ה’ – ממש כמו המלה “משה”, ואילו הפסוק השני מתאים לשם “מנחם”, שמו הראשון של כ”ק אדמו”ר זי”ע, “אתפשטותא דמשה” שבדורנו, שכן הוא מתחיל ומסיים באות מ’.

קצ.

”ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד”

חז”ל מספרים על המן הרשע (מגילה יג, ב): “כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה, אמר: נפל לי פור בירח שמת בו משה. ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד”.



ולכאורה לפי פשוטו דרוש ביאור:

כוונתו של המן היתה, לכאורה, שכיון שמשה רבנו הסתלק ביום זה הרי כחו אינו מגן על עם ישראל, ואם כן – כיצד העובדה שיום זה הוא גם יום הולדתו של משה סותרת כוונה זו של המן, הרי ההסתלקות היתה שנים רבות לאחר הלידה?

אמנם לפי ביאורו של אדמו"ר הזקן (לעיל אות קפט) שמשה רבנו כולל גם את נשיאי הדורות הבאים בכל דור כממלאי מקומו, ובלשון הזהר "אתפשטותא דמשה שבכל דרא", מובן הדבר, שכן כוונת חז"ל היא שביום הסתלקותו של משה "נולד" משה רבנו אחר – נשיא הדור שלאחריו, ובשל עובדה זו לא יוכל המן להזיק לעם ישראל.

קצא.

באבע שיינדל

אחד הבתים שאהבתי להכנס אליהם בילדותי הוא ביתה של זקנתי הצדקנית מרת שיינא אסתר ע"ה, שנקראה בפני מכירה בשם שיינדל. היא היתה אלמנתו של זקננו רבי יצחק שלמה זצ"ל (עליו ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט"א, לט. ב, טו. ג, סו. קיט. ד, קלב. רעח. לעיל אות קעב), ואמו של זקננו רבי משה בלוי זצ"ל.

היא נולדה בשנת תרכ"ו לאביה הגה"ח רבי ישעיה אורנשטיין זצ"ל (עליו ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט"ב, לט. ג, קל. ד, כו. פה-פו. פח. רה. רסה. רסה. ה, צז. לעיל אות סה), ובגיל 19 נישאה לבעלה רבי יצחק שלמה זצ"ל. רבי יצחק שלמה נולד בשנת תרי"ז, היה מבוגר ממנה בתשע שנים ואף התאלמן מאשתו הראשונה. למרות זאת ניאיתה מרת שיינדל להנשא לו, רק בגלל היותו גדול בתורה וירא שמים מובהק, מתלמידיו של הגאון מהרי"ל דיסקין זצ"ל.

רבי יצחק שלמה נפטר בפורים שנת תש"ג בהיותי פחות מבן שבע שנים, אך זכיתי לבקר אצלו מספר פעמים. בתודעה שלי היתה חרוטה מילדותי העובדה כי ישנן שתי משפחות הקרובות אלי אשר ראש המשפחה מדבר יידיש בהברה מזרח אירופית (קמץ נהגה כשורוק והשורוק נהגה כחיריק), ואילו כל בני המשפחה, האשה והילדים, מדברים יידיש בהברה ירושלמית, הקרובה לליטאית. שתי המשפחות היו משפחת הסבא רבי יצחק שלמה זצ"ל,



כאמור, שהגיע לירושלים בהיותו בן שתים עשרה מהונגריה עם אביו רבי עמרם זצ"ל (עליו ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, סו. קיט), והשניה היתה משפחתו של דודי זקני הרה"צ רבי שמואל דייטש זצ"ל (עליו ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, יח. מ-מא. ד, רעו. ה, סא). שתי המשפחות התגוררו בשכונת בתי אונגריין.

קצב.

"חכמות נשים בנתה ביתה" (משלי יד, א)

אחרי פטירת בעלה המשיכה באבע שיינדל לחיות עד שנת תשי"ח, בגיל של למעלה מתשעים שנה.

כאמור אהבתי להכנס לביתה ולשמוע ספורים ואמרות, בהיותה חכמה וצדקנית. היה לי תענוג לשוחח אתה. אגב: היא אמרה לי לא אחת שאבי מורי זצ"ל הוא המוצלח מבין בני סבי זצ"ל.

היא התגוררה, כאמור, בשכונת בתי אונגריין ב"צייל" (טור) הראשון מבין "דריי ציילן" – טור מבין שלושה טורים ארוכים הידועים בשכונת בתי אונגריין.

חגיגת הנישואין שלנו לאוי"ט התקיימה באולם בית הספר "בנות ירושלים" במשכנו הקודם, מול בתי אונגריין, ולכן התקיימה החופה מאחורי חלון ביתה כדי שהיא תוכל לצפות בחופה.

כאשר ביקרתי אותה יחד עם רעייתי תליט"א היא ברכה אותנו בילד ונתנה לנו מתנה "יארמולקע", כיפה לבנה סרוגה שהיתה נהוגה בישוב הישן בירושלים, שסרגה במו ידיה עבור הבן שיוולד, למרות שאז עדיין לא נכנסה אשתי להריון.

קצג.

האם ובנה

סבי רבי משה זצ"ל הידר מאד במצות כבוד אם. לאחר הסתלקות אביו, נהג, בין השאר להוליך אליה מפעם לפעם, ובפרט לפני כל שבת קודש, סיר ובו תבשיל אותו בישראל רעייתו, סבתנו הרבנית מרת רבקה ע"ה. הוא הקפיד להוליך אליה את התבשיל במו ידיו, ולהמנע משימוש בשליחים.

כאשר סבי זצ"ל נפטר בחייה בשנת תש"ו בחו"ל, וארוננו הובא לקבורה בירושלים, אמרה רק: אני מודה לה' שהוא זכה לבוא לקבורה בירושלים עיה"ק.

שמה הראשון של בתנו מרת שיינא צפורה תחי' וילהלם הוא על שמה, לאוי"ט.

קצד.

"טעמו ודאו"

סיפר כ"ק אדמו"ר זי"ע (בשיחת י"ב תמוז תשי"ג, ועל דרך זה בשיחת פורים תשח"י ("תורת מנחם - התוועדויות", חלק ט', עמודים 66-65; חלק כ"ב, עמוד 166):

פעם אחת, היה זה בתקופה שבה סבלו החסידים רבות מרדיפותיהם של המתנגדים, הגיע אדמו"ר הזקן לשקלוב וכאשר עלה על בימת בית-הכנסת כדי להשיב על הטענות והשאלות שהכינו עבורו, אמר תורה קצרה - כפי שנהג בתקופה ההיא לומר תורות קצרות, וכדרכו - בניגון: "טעמו ודאו כי טוב הוי", [ותרגם זאת לאידיש, שהיתה השפה המדוברת:]פאָרזוכט און זעהט אַז דער אויבערשטער איז גוט". וכשירד מהבימה, רצו אחריו כמה מינינים של אברכים, אשר במשך הזמן נעשו מעמודי החסידות.

עד כאן דברי הרב.

בעבר שמעתי גירסה שונה לספור האמור ולפיה אמר אדמו"ר הזקן: דער אויבערשטער איז זיס און ניט זויער [= הקב"ה 'מתוק', לא 'חמוץ'].

יתכן שמדובר בשתי הזדמנויות שונות, או שאדמו"ר הזקן אמר את שני הדברים ומכל מקור נמסר לנו חלק אחד. יש להעיר שהגירסה השניה מותאמת למושג "טעימה".

קצה.

"זמידות היו לי חזקין"

בהמשך לאמור ב"שביב" הקודם, אמסור בזה אמרה נאה, אותה שמעתי מחסידי פולין:



נאמר בתהלים (ק"ט, נד-נה) "זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי, זכרתי בלילה שמך ה'".

כאשר אדם מקבל בילדותו ("בבית מגורי" - כפי הסגנון השגור לגבי תקופת הילדות "מבית אבא", או בקיצור, "מהבית") את התחושה כי לימוד התורה ושמירת המצוות ("חוקיך") הינם דבר טוב ונעים, ורואה את הוריו שמחים בהם ("זמירות") -

או אז גם בבגרותו ("בלילה" - ראה קהלת יב, ב "עד אשר לא תחשך השמש", ובשבת קנא, ב מפרשים זאת חז"ל על ימי הזקנה) ימשיך ללכת בדרך ה' ("זכרתי . . שמך ה'").

[אגב: ראה תניא קדישא, קונטרס אחרון, ד"ה זמירות קרית להו, ופירושו ב"נר למשיחי" (במהדורת תשע"ט עמודים תכה-תכו, ובמהדורת תש"פ עמודים תעב-תעג)].

זה גם המסר העולה ממאמר חז"ל שהיה שגור על לשונו קדשו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, "כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, והמפייסו בדברים מתברך ב"א ברכות" (בבא בתרא ט, ב): השמחה וה"טוב עין" חשובים עוד יותר ממעשה הנתינה עצמו (ראה "תורת מנחם - התוועדויות", חלק מ"א, עמוד 144. ועוד).

קצו.

תחושות ותוצאותיהן

ובהמשך לשני השביבים הקודמים: שמעתי ספור (אם כי אינני אחראי לדיוק כל פרטיו) על שני יהודים שהיגרו מאירופה לארצות הברית בתקופה בה שררו שם נסיונות קשים בקשר לשמירת השבת.

אחד מהיהודים האמורים היה הולך לעבודתו גם בש"ק, ואילו חברו, למרות שגם הוא לא הצליח למצוא מקום עבודה בו לא ידרשו ממנו לעבוד בשבת, עמד בנסיון ולא חילל את השבת.

למרבה הפלא, בדור הבא התהפכו היוצרות: בניו של היהודי הראשון חזרו לשמירת מצוות קלה כחמורה, בעוד שבניו של היהודי השני, שהסכים לסבול חרפת רעב למען השבת, התרחקו מדרך היהדות.

כששאלו את הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל לפשר הדבר, השיב שהדבר פשוט מאד:



האדם שעבד בשבת חש צער רב על שהוא נאלץ לעבוד בשבת, והביע בכל עת את כאבו על כך ואת הסבל שהוא סובל מכך. אך טבעי הוא שכאשר באה רווחה יחסית והנסיון לא היה קשה כל-כך, יחזרו בניו לשמירת השבת.

לעומתו מי שנשאר בביתו בשבת – שידר לילדיו קושי וצער על ההפסד הכלכלי שנגרם לו בשמירת השבת. מי ששומע את אביו מתייחס כך לשבת – קשה לצפות שהוא ימשיך לשמור עליה.

קצו.

המספר 53 וחסידות חב"ד

ידועים דברי כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע (ספר השיחות תש"ג, עמוד 59), כי חמשים ושלושה ימי המאסר של אדמו"ר הזקן הינם כנגד נ"ג פרקי התניא. לגבי חמשים ושלושה פרקי התניא מקובל כי מספר זה מקביל למספר פרשיות התורה (ראה תורת מנחם חלק ג' עמ' 216-217, ועוד (וידועים שני האופנים האם "נצבים" ו"וילך" נחשבים כפרשה אחת או כשתים – ראה לקוטי שיחות, חלק י"ט, עמוד 298 הערות 2, 3. תורת מנחם שם)).

ב"לקט ופרט" חוברת חמישית (עמוד ט') הבאתי את דברי הרה"ק רבי מנחם מענדל טאוב זצ"ל, האדמו"ר מקאליב, שפירש את הפסוק (בראשית ג, ח) "וישמעו את קול ה' אלקים מתהלך בגן" כך: הקב"ה "נמצא" בתוך ג"ן פרקי ספר התניא. לאמור: המעוניין "למצוא" כביכול את הקב"ה ולהתחבר אליו, עליו ללמוד תניא.

ממוצא דבר נמצאנו למדים כי המספר חמשים ושלוש נושא קשר סימבולי לאדמו"ר הזקן ולחסידות חב"ד.

[יתכן, אולי, שהדבר קשור בהדגשת החסידות לגלות את הקב"ה בבריאה, דבר הרמוז בלשון הפסוק "באתי לגני", כמבואר בהרחבה בשיחת כ"ק אדמו"ר זי"ע, י' שבט תשל"ב. עיין שם].

וראה זה פלא: מאסר וגאולת אדמו"ר הזקן התרחשו (בשנת תקנ"ט) בהיותו בגיל 53. כך גם בנו, אדמו"ר האמצעי, גאולתו מהמאסר היתה ביום י' כסלו תקפ"ז – למחרת יום הולדתו ה-53!



קצה.

"לעשות רצון קונם"

את המלים "שמחים בצאתם וששים בכואם, עושים באימה רצון קונם" (שבפיוט "א-ל אדון") נראה לפרש כך:

שמחת המאורות בצאתם (כאשר הם מתחילים להאיר) אינה שמחה וסיפוק אישי מכך שהם מאירים, אלא מכך שהם זוכים לעשות את רצון קונם. לכן גם "בכואם" – בסיום תפקידם (כמו "ויחי השמש לבוא" (לך לך טו, יב) שפירושו שהשמש שקעה; וכן "כבא השמש" (כי תצא כד, יג)) הם ששים באותה המדה, משום שכעת זהו "רצון קונם".

הדבר מזכיר את מאמר שמעון העמסוני (פסחים כב, ב) "כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אני מקבל שכר על הפרישה".

קצט.

"חסד לאברהם"

בפרשת וירא מתארת התורה כיצד השתדל אברהם אינינו לבטל את רוע הגזרה מעל אנשי סדום. בפרשה זו מופיע הביטוי המפורסם שאמר אברהם "ואנכי עפר ואפר" (יה, כז).

נראה לומר כי אכן יש קשר בין התבטאות זו ובין תוכן הדברים המסופר שם, זאת לאור פירוש כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע (תניא, אגרת הקדש, סימן ט"ו) בשם מורו הרב המגיד ממעזריטש נ"ע על הפסוק: מדת החסד והאהבה שהאירה באברהם, היא היא מדת האהבה וחסד העליון שבאצילות; אלא שברדתה למטה להתלבש בגופו אין דמיון וערך מהות אור האהבה המאיר בו אל מהות אור אהבה וחסד עליון שבאצילות אלא כערך ודמיון מהות העפר שנעשה אפר אל מהותו ואיכותו כשהיה עץ. – יעויין שם.

אם כן, בנסיונותיו החוזרים ונשנים של אברהם להציל את אנשי סדום, אף שהיו חוטאים (בהתאם למאפיין של מדת החסד "שהיא להשפיע לכל" – ראה אגרת הקדש שם), דבר המבטא כמובן את מדת החסד, מתאים להזכיר ש"אנכי עפר ואפר".



ד.

בין מבשר הגאולה לגואל

בברכת משה רבנו לשבט יוסף לפני פטירתו, השתמש בביטוי "שוכני סנה" (וזאת הברכה לג, טז). רש"י מפרש: הקב"ה הנגלה עלי תחלה בסנה. יתכן לומר שהסיבה שדוקא בברכה ליוסף מזכיר משה את העובדה ש"הקב"ה נגלה עלי בסנה" היא כדלהלן. בהתגלותו של הקב"ה בסנה, אמר למשה "לך ואספת את זקני ישראל, ואמרת אלהם... פקד פקדתי אתכם" (שמות ג, טז). ופירש רש"י (שם, יח), "מכיון שתאמר להם לשון זה ישמעו לקולך, שכבר סימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף שבלשון זה הם נגאליים". לכן ההתגלות בסנה קשורה במיוחד עם יוסף. יתכן לומר שזו הסיבה שמשה רבנו הוא זה שלקח את עצמות יוסף, דבר המהווה ביטוי נוסף לקשר שבין מבשר הגאולה והגואל, כפי המובן ממשמעות הדברים האמורים.

דא.

בין מקרא ביכורים להגדה של פסח

כבר ביארנו (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ה, קנו) כי יתכן שהסיבה שחז"ל בחרו לבסס את קיומה של מצוות "והגדת לבנך" על פסוקי פרשת הביכורים היא משום שבשתי המצוות האמורות מופיעים בתורה במקביל שלושה ביטויים זהים: "אמירה", "הגדה" ו"עניה", יעויין שם בהרחבה. על האמור שם יש להוסיף כי עיון בתוכן הדברים מגלה כי אכן דוקא במקרא ביכורים בא לידי ביטוי תוכן מיוחד בקשר ליציאת מצרים, החשוב לקיום מצוות "והגדת לבנך". בלקוטי שיחות (חלק י"ז, שיחה ב' לחג הפסח. - עיין שם ובפרט בסעיף 9) מבאר כ"ק אדמו"ר זי"ע נקודה כללית בסיפור יציאת מצרים: היציאה ממצרים לא היתה יציאה מוחלטת משעבוד מצרים, אלא שיציאה זו "פתחה את הדרך והצינור" לגאולה, אשר מובילים לגאולה שלימה; מזמן יציאת מצרים ועד הגאולה העתידה אנו שרויים בהמשך אחד של יציאה ממצרים. עד כאן דברי כ"ק אדמו"ר זי"ע.

והרי תוכן זה רמוז בכך שלאחר "ויוציאנו ה' ממצרים" ממשיך הפסוק מיד, כרצף אחד, "ויביאנו אל המקום הזה", ללמדך שיציאת מצרים אכן אינה התכלית כי אם הכנה ושלב ראשון בתהליך מתמשך. לפי זה מובן היטב כי פסוקים אלה הינם המתאימים ביותר לקיים בהם את מצות "והגדת לבנך".

דב.

"אתחלתא דגאולה"

כבר סופר (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ה, קמט) כי בהתוועדות שבת קודש פרשת בשלח תשל"ו, שזכיתי להיות נוכח בה, התייחס כ"ק אדמו"ר זי"ע לשני המנהגים בהפטרה של פרשת בשלח: יש המתחילים ב"ותשר דבורה", ויש המקדימים ומתחילים "ודבורה אשה נביאה". למנהג חב"ד, אף שבדרך כלל מקצרים בהפטרות, בהפטרה זו מתחילים "ודבורה אשה נביאה". נשאלת השאלה: בקטע זה מסופר על המלחמה – והדבר אינו מתאים ל"שבת שירה". כך גם בפרשת בשלח עצמה מדובר אודות המלחמה שקדמה לאמירת השירה – "ה' ילחם לכם".

אלא, ביאר הרבי, מכך אנו רואים שגם המלחמה "שייכת" לשבת שירה: דוקא כאשר מספרים ומאריכים בכך שתחלה היה ענין בלתי רצוי, ולאחר מכן הפך לענין של "שירה" – או-אז בולט יותר גודל המעלה של השירה. – הדברים הובאו כאן בתמצית, ומומלץ לעיין בהרחבה ב"הנחה" (בשיחות קודש תשל"ו חלק א' עמוד 459).

על פי שיחה זו מתבאר לנו כוונת חז"ל באמרם (מגילה יז, ב) "גאולה בשביעית [גואל ישראל" היא הברכה שביעית משמונה-עשרה הברכות שבתפלה]. והאמר מר בששית קולות בשביעית מלחמות במוצאי שביעית בן דוד בא, מלחמה נמי אתחלתא דגאולה היא".

דג.

הדה"ג המקובל רבי אליהו דוד סלאטקי זצ"ל

ב"שביבים" שב"לקט ופרט" (ד, רעו) פורטו בחלקם חכמי ורבני ישיבת "אהל משה" שלמדו בה בשנים שלמדתי בה, והייתי זנב לאריות.

עולה בזכרוני גם שמו של הרה"ג המקובל ר' אליהו דוד סלאטקי זצ"ל. גם הוא מלומדי "אהל משה" באותן שנים.

הרא"ד סלאטקי היה בשנות צעירותו ואברכותו מן העומדים על משמרת הדת והשבת במאבקים שהתנהלו אז בירושלים והיה ממקורביו של סבי הרב משה בלוי זצ"ל.

מאוחר יותר החל לעסוק בתורת הקבלה, אותה למד מפי אביו הרה"צ רבי אהרן סלאטקי זצ"ל, שכיהן כראש ישיבת המקובלים "שער השמים". רבי אהרן זצ"ל עצמו למד קבלה מפי גדולי המקובלים הספרדים בירושלים העתיקה.

חתנו של רבי אהרן זצ"ל היה הרה"ג ר' שלמה גרינוולד זצ"ל, שהיה אביהם של הרה"ח ר' מרדכי צבי ור' יונה גרינוולד ע"ה (על שלשתם סיפרתי כבר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, מזו. ב, כה. כז. סב. ג, קד. קסו. ד, צב. קא. רמו-רמז. ה, ס) וחתנו של יבלח"ט הגה"ח רבי זושא קעניג שליט"א (עליו ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, רעו. ה, צו. לעיל אות קעג).

בהזדמנויות שונות סיפר לי הרה"ח ר' מרדכי צבי זצ"ל דברים ששמע מפי סבו הרה"צ רבי אהרן סלאטקי זצ"ל.

רד.

הרה"ח ר' משה חיים ברנדווין זצ"ל

בין חכמי ורבני ישיבת "אהל משה" באותן שנים יש להזכיר גם את הרה"ח ר' משה חיים ברנדווין זצ"ל.

רבי משה חיים ז"ל היה בנו של הרה"צ רבי יהודה צבי ברנדווין זצ"ל, האדמו"ר מסטרטין, מבכירי תלמידיו של הרה"ק רבי יהודה לייב אשלג זצ"ל, ועמד בקשר מכתבים עם כ"ק אדמו"ר זי"ע (ראה "אגרות קודש", חלק י"ג, עמוד תס).

רבי משה חיים היה חתנו של הרה"ח ר' מרדכי גנזל זצ"ל. בנו, הרה"ח ר' אלעזר גנזל ע"ה, היה חותנו של, יבלח"ט"א, הרה"ג רבי משה אורי בלוי שליט"א, בנו בכורו של אחי מו"ר הגאון רבי יעקב ישעיה זצ"ל.

בין חתניו של האדמו"ר מסטרטין זצ"ל – הרה"ח ר' אברהם סגל ז"ל, מחשובי חסידי חב"ד בירושלים, שהיה מנהל ת"ת חב"ד בירושלים שנים



רבות, וכן יבלחט"א הרה"צ רבי מרדכי שיינברגר שליט"א, העומד בראש עדת חסידים, שומעי לקחו בעבודת הנפש ובעבודת ה'.

רבי מרדכי שליט"א הוא בנו של הרה"ח ר' מנחם שיינברגר ז"ל, בנו של הרה"ג רבי יוסף חיים שיינברגר זצ"ל (ראה עליו לעיל אות סה) שהיה חתנו של זקננו הגה"ח רבי ישעיה אורנשטיין זצ"ל (ראה עליו לעיל אות קצא ובנסמן שם).

דה.

"דרך ארץ קדמה לתורה"

מכ"ק אדמו"ר זי"ע והנהגותיו בקודש ניתן ללמוד, נוסף, כמובן, לענייני תורה והלכה, ניצול הזמן והידור בקיום המצוות, גם את הקיום בפועל של "דרך ארץ קדמה לתורה", רגישות לזולת, הנהגה אנושית והכרת הטוב גם על דברים זעירים, כדרכה של תורה, ש"דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום" (ראה דוגמאות נוספות ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ד, לז. קכב. רצג. לעיל אותיות קנד-קנה).

ובדידי הוה עובדא :

בהגיעי יום אחד ל-770, בית הכנסת ובית המדרש של הרבי (באחד מביקוריי בחצר קדשו של הרבי), התקדמתי לכיוון דלת הכניסה הראשית של הבנין במטרה להכנס אליו, כשלתע הבחנתי כי המכונית בה נסע הרבי נעצרת והרבי יוצא ממנה בזריזות, כדרכו בקודש, ופונה להכנס ל-770. מיד פתחתי את הדלת והחזקתי בה כדי שהרבי יוכל להכנס. הרבי נכנס לא לפני שפנה אלי ואמר לי "א דאנק" [= תודה]...

*

יושב לב: ברור מאליו שמי שהיה צריך לומר תודה זה אני ובכך להודות לרבי על הזכות הגדולה שזיכני לשמש אותו בכך, אולם הרבי בענוותנותו הרבה הרגיש שכביכול אני הוא זה שעושה לו טובה ועל כך הביע את תודתו.

דו.

אוצר ה"רשימות"

לאחר הסתלקות כ"ק אדמו"ר זי"ע, בג' תמוז תשנ"ד, נמצא אוצר מופלא בבית גנזיו: אוצר של "רשימות" כתובות בכתב ידו הקדושה, בכתב זעיר



ובשורות צפופות, שנכתב על ידי הרבי בשנות צעירותו (תרפ"ה-תשי"א), טרם קיבל על עצמו את ההנהגה.

לאחר עבודת פיענוח מאומצת של חבר תלמידי חכמים במשך מספר שנים נחשף האוצר היקר לעיני הציבור ויצא לאור בסדרת ספרים על ידי הוצאת הספרים החבדי"ת – "קה"ת".

שלושה כרכים של ה"רשימות" כוללים מיגוון חידושי תורה שרשם לעצמו בנגלה ובפנימיות התורה, העתקי התכתבויות תורניות עם גדולי התורה דאז, ביניהם הגאון הרוגאצ'ובי, ונאומים גדושי תורה וחסידות אותם נשא בפני חסידים ואנשי מעשה בשבתות, במועדים ובאירועים נוספים.

שלושה כרכים נוספים, כל אחד מהם כולל חיבור מיוחד: א. "רשימת המנורה", ביאור מקיף בנגלה ובחסידות בדעות השונות בראשונים בענין סדר הדלקת והטבת הנרות בבית המקדש. ב. "שנים אוחזים בטלית", ביאור מקיף לפי פנימיות התורה על סוגיית הגמרא בתחלת מסכת בבא מציעא. ג. "מראי מקומות, הגהות והערות קצרות לספר של בינונים", חיבור הכולל הערות מעמיקות, מראי מקומות ושינויי נוסחאות על ספר תניא קדישא.

דז.

"תורת מנחם – רשימת היומן"

כרך נוסף מסדרת ה"רשימות" הוא הספר "תורת מנחם – רשימת היומן". בנוהג שבעולם "יומן" מכיל רישומים אודות מאורעות שעבר כותב היומן, אולם הספר האמור יוצא מן הכלל: הוא אינו עוסק כלל במאורעות שעברו על כ"ק אדמו"ר זי"ע, אלא כל כולו רישומים ותיעודים מדברי והנהגות כ"ק מורו-וחמיו, אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע.

מאות סיפורים על נשיאי החסידות וחסדיהם ורעיונות וביאורים שנמסרו מפי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נשתמרו בדייקנות ב"רשימת היומן", וכך הנהגות קדשו שחלק מהן פורסמו על ידי הרבי במשך השנים (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ה, קכא).

ב"שביב" דלהלן יבוא תוכן קטע מתוך "רשימת היומן".



ד.ח.

"בנהירו דאנפיו"

בסעודת ליל כ' כסלו תרצ"ג סיפר כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע:

כ"ק מורנו הרב המגיד ממעזריטש נ"ע העניק במתנה לכ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע חיוך ("א שמייכעל") ועל-ידו יכול היה אדמו"ר הזקן "לקנות" את העולם.

כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע שאל את אביו, כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע, האם החיוך האמור עובר בירושה, ויענהו: נשמה דאצילות, נשמה כללית, נשמה עליונה, יש לה חיוך זה.

עד כאן מ"רשימת היומן" (עמוד שיט והערה 34).

*

בשולי הדברים יצויין כי כל מי שזכה לקבל חיוך מכ"ק אדמו"ר זי"ע יודע שאין דבר גדול מזה. באותו רגע נשכחים כל הקשיים. מעמד זה נותן שמחה חיות וכח לשנים רבות. גם אני זכיתי לא אחת לכך שהרבי העניק לי חיוך במאור פנים

*

להעיר שרש"י כותב במספר מקומות (בראשית לג, ד. דברים לג, טז) שמשמעות המושג "רצון" במקרא הוא "נחת רוח ופיוס", כלומר: ביטוי של סבר פנים יפות.

ד.ט.

על ההשמטה של אדמו"ר הזקן

בברכת "גואל ישראל" בשמונה עשרה, בנוסח מסויים אומרים "וגאלנו גאולה שלמה מהרה למען שמך". מאידך יש נוסח, המופיע בסידורי הראשונים, "וגאלנו מהרה למען שמך" ללא המלים "גאולה שלמה". כך הוא גם נוסח רבנו הזקן בסידורו.

הסיבה להעדפת נוסח זה היא על פי דברי חז"ל (מגילה יז, ב - וראה הסבר ב"שביב" הקודם) ביחס לברכה זו "גאולה בשביעית... מלחמה נמי אתחלתא



דגאולה היא". אם כן בשלב זה עדיין לא מבקשים על גאולה שלמה, כי אם בהמשך תפלת שמונה עשרה – בברכות "תקע בשופר", "ולירושלים עירך ברחמים תשוב" ו"את צמח דוד עבדך".

די.

הדרישה של הבעש"ט

בעת עליית הנשמה שעשה מורנו הבעל שם טוב הק' בראש-השנה בשנת תק"ז (כמסופר באגרת-קודש שנדפסה בתחילת הספר "כתר שם טוב"), שאל את מלך המשיח "אימתי קאתי מר" – ונענה "לכשיפוצו מעיינותיך חוצה". מכך שהדבר היה בראש השנה, מה גם שהבעש"ט ציין עובדה זו, נמצאנו למדים כי יש קשר בין משמעותו של ראש השנה, והפצת מעיינות הבעש"ט.

התוכן העובר כחוט השני בבקשותינו בתפלת ראש השנה הוא, התגלות מלכותו של הקב"ה בשלמות, כפי שתהיה בגאולה השלמה: "ובכן צדיקים יראו וישמחו. . . והרשעה כולה בעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ", "מלוך על העולם כולו בכבודך", "וידע כל פעול כי אתה פעלתו". – כל אלה יתרחשו, כמובן, רק בגאולה, וזו היא בעצם משמעותה של הגאולה. הבעש"ט התפלל את תפלת ראש השנה, וכתוצאה מתבקשת מכך בא בדרישה: "עד מתי?", "אימתי קאתי מר" ויקויים "מלוך על העולם כולו בכבודך"?

על כך ענה לו מלך המשיח כי יש להקדים את הפצת מעיינות החסידות, המהווה "טעימה" והכשרת הקרקע להתגלות אלקות בבריאה, ורק אז יבוא הגילוי המלא בביאת המשיח.

הדברים מובנים יותר לאור ביאורנו ב"נר למשיחי" לתניא פרק כ"ד.

דיא.

חשבון נפש בח"י אלול

ידועים דברי כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע (ספר השיחות ה'תש"ג עמוד 177): ח"י באלול הוא התחלת שנים עשר הימים האחרונים של חודש אלול, שהם כנגד שנים עשר חדשי השנה, יום לחודש יום לחודש, שבהם צריך



להיות חשבון-נפש על שנים עשר חדשי השנה: ביום ח"י אלול - חשבון-נפש על חודש תשרי העבר, וכך בכל שנים עשר הימים עד ראש-השנה.

"חשבון נפש" זה על חודש תשרי, מה הוא ?

ידועים דברי חז"ל כי "מיום הכפורים עד החג כל ישראל עסוקין במצות, זה עוסק בסוכתו וזה בלולבו, וביום טוב הראשון של חג כל ישראל עומדין לפני הקדוש ברוך הוא ולולביהן ואתרוגיהן לשמו של הקדוש ברוך הוא" (ויקרא רבה פרשה ל, ז). על שמיני עצרת ושמחת תורה מובא הפסוק "יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך", ובלשון הזוהר "ישראל ומלכא בלחודיה" (ראה "אגרות מלך" חלק א' עמוד תמח, ובמקורות שצויינו בהערות שם). בזמנים אלו, ודאי שבני ישראל אינם נכשלים בחטאים ח"ו.

אפילו מי שנכשל בעבר - שב בחודש תשרי בתשובה, ועד שעשרת הימים הראשונים שלו מכוונים "עשרת ימי תשובה"; "יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל, ליחיד ולרבים... חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים" (רמב"ם הלכות תשובה פרק ב' הלכה ז'); גם הזמן שלאחר יום הכפורים שייך לתשובה, כפתגם כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע שאמר למחרת יום הכפורים "עתה ביחוד צריך לעשות תשובה" (ראה לקוטי שיחות, חלק י"ד, עמוד 400, ובהערות 1-2 שם). לאחר שבחודש תשרי שב כל יהודי בתשובה שלמה, שהרי "כל ישראל בחזקת כשרות", והוא נקי מעוונות כפשוטם, מסתבר שחשבון הנפש על חודש זה עוסק בעיקר ברובד עמוק יותר ממאפייני החודש.

בעת עליית הנשמה שעשה מורנו הבעל שם טוב הק' בראש-השנה בשנת תק"ז, שאל את מלך המשיח "אימתי קאתי מר" - ונענה "לכשיפוצו מעיינותיך חוצה". על הקשר בין הדברים לראש השנה דוקא - ראה ב"שביב" הקודם.

לאור זאת, לכאורה, חשבון הנפש על חודש תשרי צריך להתמקד בהפצת המעיינות, ובקבלת החלטה להוסיף בכך בשנה הקרובה.

לא בכדי התאריך שנקבע לחשבון נפש זה הוא ח"י באלול. יום זה הוא יום הולדתם של שני המאורות הגדולים - הבעל שם טוב שהחל בגילוי ופרסום המעיינות, ואף זכה לקבל את המענה האמור מפיו של מלך המשיח; ורבנו הזקן שהרחיב ופיתח את דברי החסידות של קודמו בחכמה ובינה ודעת והנגיש אותם לכל; בעקבותיו המשיכו ממלאי מקומו נשיאי חב"ד לדורותיהם להביא את הפצת המעיינות לממדים חדשים

ורחבים הרבה יותר מכפי שהיתה לפני כן (ראה לקוטי שיחות חלק ט"ו שיחה ג' לפ' וישלח - י"ט כסלו, ועוד). תאריך זה הוא המסוגל ביותר להוסיף ולהרחיב את חלקנו בהפצת המעיינות, עדי נזכה בקרוב ממש למימוש הבטחתו של מלך המשיח, שעל-ידי כך "אתי מר".

דיב.

הקשר בין ח"י אלול לפרשת תבוא

כבר הובאו לעיל (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, מה. ד, קסט) דברי הרמב"ם (הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ג' הלכה י') על הפסוק "לא נתתי ממנו למת" הנאמר בוידוי מעשרות, בפרשת תבוא, ופירושו: "כלומר לא הוצאתי אותו בדבר שאינו מקיים את הגוף". היינו, שדברים שאינם יוצרים המשך קרויים מתים, כי אין בהם אלמנט של נצחיות, כיון שלא נראית בהם החיות, קרי: המשכיות ונצחיות. הוסבר כי ענין זה שייך לח"י אלול - כי תורת החסידות גילתה שגם הדברים הגשמיים יש בהם חיות אלוקית, ניצוץ אלוקי המייצג נצחיות, וכך שלפי זה מובן הקשר בין ח"י אלול לבין פרשת השבוע שבו חל ח"י אלול, פרשת תבוא.

יש להוסיף ולהאיר את הדברים מפן נוסף - בהמשך לאמור ב"שביב" הקודם - כי גוף חי (בניגוד ל"נתתי ממנו למת") הוא דבר הפרה ורבה. כך גם העיסוק בתורת החסידות ובדרכי החסידות דורש התרחבות ורתימת יהודים נוספים לשורות החסידות. שוב לפנינו דבר "חי", ומובן היטב כי חשבון הנפש ביום "ח"י" באלול מתמקד בהפצת המעיינות - פריה ורביה של החסידות.

דיג.

הציפיה שבאמירת הקרבנות

לפני אמירת סדר הקרבנות - התמיד והקטורת - תיקנו חכמים לומר (כנוסח אדמו"ר הזקן בסדורו) "יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו, שתרחם עלינו ותמחול לנו על כל חטאתינו, ותכפר לנו על כל עונותינו, ותמחול ותסלח לנו על כל פשעינו, ושיבנה בית המקדש במהרה בימינו, ונקריב לפניך קרבן התמיד שיכפר בעדנו".



[לגבי הבקשה הכפולה, לכאורה, בקטע זה על כפרה – ראה "נר למשיח" לאגרת התשובה פרק ב' (במהדורת תשע"ט עמוד שנב, ובמהדורת תש"פ עמוד שפח)].

בסיום סדר הקרבנות הנוסח הוא "יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו שיהא שיח שפתותינו חשוב ומקובל לפניך, כאלו הקרבנו קרבן התמיד במועדו ועמדנו על מעמדו והקטרנו הקטרת בזמנה, כמה שנאמר ונשלמה פרים שפתינו, ונאמר זאת התורה לעלה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים".

התמיהה עולה מאליה: לפנינו סתירה באשר לסיבה שבגללה תיקנו לומר סדר זה – האם כדי להתפלל לזכות לבנין בית המקדש והקרבת התמיד (כתוכן הקטע הראשון), או כדי שהקריאה תחשב במקום הקרבת הקרבן (כפי שאומרים בקטע האחרון)?

ביחזקאל (מג, י) נאמר "אתה בן אדם הגד את בני ישראל את הבית ויכלמו מעוונותיהם". כוונת הנבואה היא שכאשר בני ישראל ילמדו את צורת בית המקדש ואת פרטיו יזכרו בעוונותיהם שגרמו לחורבנו, והדבר יביא אותם לבושה ולחרטה, וממילא לבקשה שיבנה בית המקדש במהרה.

הרי לנו שלימוד המצוות שיקויימו לעתיד לבוא מעורר את הציפיה והתפלה לטוב הרוחני שבגאולה, דבר שהוא עצמו יזרז את הגאולה [– לענין זה ראה בהרחבה בלקוטי שיחות חלק יח עמ' 411–420; ובמאמרי "חובת ומהות הציפיה למשיח" הנדפס בסוף ספר "נר למשיח"].

לפי זה ניתן לבאר גם בענייננו, שהכל עולה בקנה אחד: חובת "ונשלמה פרים שפתינו", אין משמעה שאנו מסתפקים בקריאת הקרבנות בלבד. אלא להתעורר בציפיה ובתפלה כדי לזכות להקרבת הקרבנות בבית המקדש כפשוטו.

דיד.

זה לא לחש...

את הרה"ק רבי יעקב לייזר מפשרסק-אנטוורפן זצ"ל (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" א, יד) זכיתי להכיר עוד בשנות מגוריו בשכונת "פאג"י", שנים רבות לפני התמנותו לאדמו"ר.



שמעתי שהרי"ל זצ"ל נהג להגיש בעצמו למתפללי ומבקרי בית הכנסת שלו עוגה ומשקה (תה או מים) לפני התפלה, להסתובב סביבם ולספק את צרכיהם.

פעם העיר לו מאן דהו שאין מתאים לעסוק בהנהגה האמורה לפני התפלה.

נענה הרי"ל ואמר: וכי הנך סבור שאמירת "הריני מקבל עלי מצוות עשה של ואהבת לרעך כמוך" לפני התפלה פועלת בעולמות העליונים כמו אמירת "לחש" בה אין צורך להבין ולהתכוון למה שאומרים? ...

דטז.

"יהיב פרוטה . . . וזהדר מצלוי"

בהקשר לענין האמור ב"שביב" הקודם יובא הסיפור דלהלן מפי כתבו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, המפורסם בלשונו הציורית והמיוחדת ("אגרות קודש", חלק ד', עמוד תקכב. להלן נוספו אי אלו סימני פיסוק והושלמו קיצורי מלים).

רגיל הייה הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק צמח צדק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע לראות את הוד כ"ק זקנו אדמו"ר הזקן, אחר הסתלקותו, בהקיץ או במחזה לילה, והייה פותר לו שאלותיו בנגלה ובנסתר.

בעת ההיא, בשנת תקע"ה, והוא יושב סגור ושוקד בלימודו ונקבצו אצלו כמה שאלות בלימודיו אשר לא ידע איך להכריע, והשתוקק במאד לראות את הוד כ"ק זקנו אדמו"ר הזקן כרגילותו, אבל לא עלתה לו, והייה בצער גדול מזה.

פעם בהשכמה הלך הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק צמח צדק להתפלל אל בית הכנסת של הוד כ"ק חותנו אדמו"ר האמצעי זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע ובעברו דרך השוק פגש באחד מאנשי השוק ור' מרדכי אליהו שמו, איש פשוט וירא שמים הנהנה מיגיעו כפו במסחר השוק, והיום הייה יומא דשוקא, ויבקש רמ"א מאת הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק צמח צדק כי ילוה לו סך חמשה ששה רובל-כסף עד ערב או מחר בקר, כי ביום הזה יכול להרוויח. ויענהו הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק צמח צדק כי בחזירתו מבית-הכנסת יבוא אל בית דירתו ויתן לו הגמ"ח אשר מבקש.



בבוא הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק צמח צדק לבית-הכנסת נפל ברעיונו הקדוש המאמר "ר' אלעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי", והמאמר "גדול גמ"ח מצדקה" ויתבונן הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק צמח צדק אשר לא טוב עשה כי לא נתן להרמ"א הגמ"ח אשר ביקש תיכף, וילך הוד כ"ק אאזמו"ר הנ"ל וביני לביני התקבצו הרבה אנשין הכפר עם עגלותיהם וסחורתם עלה לו להוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק צמח צדק בטורח רב למצוא את הרמ"א הנ"ל ויתן לו הגמ"ח ויחזון לבית-הכנסת להתפלל.

כשלבש הוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר הרה"ק צמח צדק את הטלית ותפילין הנה פתאום ראה את הוד כ"ק זקנו כ"ק אדמו"ר הזקן נכנס לבית-הכנסת בפנים צהובות ויאמר לו: הנותן גמילות חסד לאיש ישראל בלבב שלם בלי שום מניעה והעושה טובה לאיש ישראל באהבה כציווי "ואהבת לרעך כמוך" – שערי היכל מעלה פתוחים לפניו.

דטז.

"דברתי תיכף ומיד עם הרבי מליובאוויץ ואמר לי"

בגליון מספר 10, מחודש אלול תשע"ט, של "תחיינו", במדור "מכתבים למערכת", מופיע מכתב תחת הכותרת עובדה מעוררת עניין:

למכתבו מצרף הקורא הנכבד תצלום של מכתב שכתב הגר"א קווינט אל הגר"י סרנא, ראש ישיבת חברון באה"ק, מיום כ"ד אלול תשי"ז.

לצערי, לא הצלחתי לקרוא את התצלום, אבל בגוף מכתבו כותב הקורא: "מספר הרב קווינט לרב סרנא כי דיבר עם הרבי (דברתי תיכף ומיד עם הרבי מליובאוויץ ואמר לי)" שאמר לו שלא קיבל מהרב סרנא שום מכתב על תניא, ואילו היה מקבל היה משיב מיד".

הקורא הנכבד מעלה השערה שהרב סרנא "שלח אל הרבי שאלות בתניא והמכתב לא הגיע לרבי בפועל. שחלף זמן רב ולא קיבל מהרבי תשובה ברור הרב סרנא אצל הרב קווינט האם ידוע לו מהנעשה עם זה. על-כך השיב לו הרב קווינט במכתב זה".

אתכבד להביע את דעתי העניה כי ההשערה האמורה, שהיא חביבה ונחמדה לכשעצמה, מופרכת לגמרי, כפי שמוכן לכל מי שמכיר את הנפשות הפועלות.

ריז.

"דידן נצח" בישיבת חברון

ארשה לעצמי להתכבד להעלות השערה משלי כדלהלן:

ידידי וחברי הרה"ג הרה"ח הרב נפתלי הכהן שליט"א רוט למד באותן שנים בישיבת חברון וקיים שם שיעור בתניא עם כמה מחבריו. על זה יצא הקצף מצד הנהלת הישיבה, עד כדי איום להוצאתו מן הישיבה. הרב רוט הודיע על כך לרבי וקיבל תשובה מאלפת מאוד ("אגרות קודש", חלק י"ג, עמ' ת"ג). ראוי מאוד לכל אחד ללמוד את המכתב היטב ובעיון. בהמשך לכך יש מכתב של הרבי מתאריך י"א ניסן תשי"ז שקיבל הרב רוט (המופיע ב"אגרות קודש" חלק ט"ז, עמ' ג'). ובו, בין השאר: "בכלל דעתי שצריך להמשיך ללמוד במקום בו לומד עתה ומכמה טעמים, ובפרט שגם הוא כותב שהפסיקו מלדבר אודות לימוד דא"ח וכו'".

לפנינו תופעה מופלאה של "דידן נצח".

מה אירע בינתיים? מה שידוע הוא שהיתה מן המזכירות פניה לרב מנחם פרוש להיכנס לעובי הקורה ולשכנע את הנהלת ישיבת חברון להרפות מהרב רוט.

דבר שלא היה ידוע עד עתה, ונחשף, כנראה לראשונה, הוא, שלצורך זה הופעל גם הרב קווינט, שהוא עצמו היה בוגר ישיבת חברון ומוערך על ידי ראשיה. מכאן נראה שעל פי האמור יש להבין את תוכן ההתכתבות בין הרב קווינט לבין הרב סרנא. אגב: המכתב שהיה הרבי אמור לקבל, על פי המכתב של הרב קווינט, לא היה, להערכתו, מכתב של הרב סרנא לרבי אלא של הנהלת הישיבה.

דברתי עם הרה"ג הרה"ח הרב רוט שליט"א והוא הסכים בפה מלא עם הדברים האמורים.

ריח.

הכרזת "משיב הרוח ומזריד הגשם"

כתב כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע בשולחן ערוך שלו (סימן קי"ד, סעיף א', ושם

צויינו גם המקורות לדבריו):



”ומתחילין להזכיר הגשם בברכה שניה בתפלת מוסף של שמיני עצרת, ואין פוסקין עד תפלת מוסף של יום טוב הראשון של פסח...”

ולמה אין מזכירין בשחרית, לפי שאסור להזכיר הגשם עד שיכריז הש”ץ או השמש בקול רם ”מוריד הגשם” קודם התפלה, ובשחרית אי אפשר להכריז, מפני שצריך לסמוך גאולה לתפלה...”.

וכן מנהגנו גם בפועל, שהשמש מכריז לפני תפלת מוסף, כפי שכתב אדמו”ר הזקן בסידורו (בתפלת שלוש רגלים): ”ואין הצבור רשאים להתחיל עד שישמעו מפי הש”ץ, ונוהגין שהשמש מכריז קודם התפלה... משיב הרוח... [ו]מוריד הגשם”.

דיט.

הכרזת ”יעלה ויבוא” ו”אתה חוננתנו”

על פי המוזכר לעיל בדברי אדמו”ר הזקן ש”בשחרית אי אפשר להכריז, מפני שצריך לסמוך גאולה לתפלה” מתעוררת השאלה כיצד יש לנהוג לפני תפלת שמונה עשרה של תפלת ערבית בראש חודש, לגבי הכרזת ”יעלה ויבוא”, או, במוצש”ק, לגבי הכרזת ”אתה חוננתנו”, שהרי גם בתפלת ערבית נפסק בשולחן ערוך (סימן רל”ו, סעיף ב’) ש”אין לספר בין גאולה דערבית לתפלה”.

המחבר בשולחן ערוך (שם) מתייחס לכך ופוסק ש”מה שמכריז שליח-ציבור ”ראש חודש” בין קדיש לתפלת ערבית לא הוי הפסק, כיון שהוא צורך התפילה”, וטעמו הוא משום שבדיני ההפסק בין גאולה לתפלה בתפלת ערבית ניתן להקל יותר מבשחרית (שער הציון שם ס”ק ד’ בשם הט”ז וה”פרי מגדים”).

אולם אדמו”ר הזקן בסידורו (בענין אמירת ”ושמרו”) החמיר מאוד בהפסק בתפלת ערבית, וכתב: ”ואין להפסיק להכריז יעלה ויבא בליל ראש-חודש”.

מנהגנו בפועל הוא להזכיר לציבור את השינוי בתפלה באמצעות טפיחה על השולחן לפני התחלת תפלת שמונה עשרה.



דב.

הרמת הקול בתוך תפלת הלחש

יש שאינם מסתפקים בטפיחה על השולחן שלפני שמונה עשרה וכאשר הם מגיעים בתפלת הלחש שלהם ל"אתה חוננתנו" או ל"עלה ויבוא" הם מגביהים את קולם במלים אלה כדי להזכיר לשאר הציבור על אמירתם.

לעניות דעתי הנהגה זו אינה ראויה, ממספר סיבות שיפורטו להלן.

ראשית, תפלת הלחש כשמה כן היא ועליה להיאמר בלחש ולא בקול רם [ראה שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, סימן קא, סעיף ב': "ומשמיע לאזניו בלחש, ולא ישמיע קולו (לאחר העומד אצלו חוץ לדי' אמותיו), שנאמר רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע, וכל המשמיע קולו בתפלתו ה"ז מקטני אמונה, כאלו אין הקב"ה שומע תפלת לחש (וחכמים תקנו תפלה בלחש לגמרי שלא להשמיע אלא לאזניו בלבד כדי שלא לבייש עוברי עבירה שהם מתוודים על עונותיהם בתפלה)"].

נמצא שמי שנוהג בהנהגה האמורה אומר מספר מלים מן התפלה בקול רם, שלא כפי ההלכה.

דבא.

"כעומד לפני המלך"

שנית, הרמת הקול בתוך תפלת הלחש מפריעה לשאר המתפללים, הנמצאים במקום אחר בשמונה עשרה, להתפלל בכוונה כפי ההלכה [ראה שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, סימן קא, סעיף ג': "... אבל בצבור אסור להגביה קולו, מפני שמטריד הצבור, אלא אם אינו יכול לכוין בלחש, ילך ויתפלל בביתו בקול...". בגדר האיסור בהרחבה לשיטות הפוסקים ולשיטת הזהר הק' יעויין בהרחבה בלקוטי שיחות, חלק ל"ה, פרשת ויגש]. מה גם שפעמים נוהגים כך מספר מתפללים וכל אחד מפריע בתורו...

שלישית, בתפלת שמונה עשרה יש לעמוד ולהתפלל "כעומד לפני המלך", ומוכן בפשטות שאין הדבר מכובד כאשר עומדים לפני מלך ומתפללים בטון מסויים ולפתע מגביהים את הקול במספר מלים כדי להזכיר לאנשים אחרים הנהגה מסויימת, כך שהם פונים אליהם במקום לקב"ה.



דבב.

דברי הפוסקים

יש לציין שאמנם מובא בפוסקים (ב"ח בסימן רל"ו, ו"מטה משה" סימן תקי"ט) שהמהרש"ל הציע שהשמש יתחיל את תפלתו מוקדם ויגביה את קולו באמירת "משיב הרוח ומוריד הגשם", אך מלבד שהפוסקים חלקו עליו וכתבו שאין נוהגים כן (אלא השמש מכריז לפני התפלה, כאמור), הרי גם המהרש"ל עצמו כתב זאת רק לגבי השמש ולא כהנהגה גורפת לגבי שאר המתפללים].

נכדי הרה"ח ר' משה לוי יצחק שי' לאופר העירני כי בדבריי האמורים כיוונתי לדברי גדולי הדורות האחרונים שכתבו שלא לנהוג כן, מהסיבות האמורות (נסמנו ב"פסקי תשובות", חלק ב', עמוד תתנד).

דבג.

המקווה באלקנה

לפני מספר שנים בנו מקווה ביישוב אלקנה. מספר תושבים ביישוב, חסידי חב"ד, רצו שהמקווה יבנה כפי תקנתו המהודרת של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, באופן של "בור על גבי בור", אולם רב היישוב (הנמנה על המחנה הדתי-לאומי) התנגד לכך.

כאשר פנו אליי התושבים האמורים, הרה"ח ר' חנן שי' חסן והרה"ח ר' ירון שי' בבלי, לעזרה בנידון שיגרתי את השאלה אל הגאון המקובל רבי מרדכי אליהו זצ"ל (ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, נו), והוא, בתגובה, כתב אליי מכתב בו הוא מביע את דעתו כי במקווה של "בור על גבי בור" אין כל פקפוק והוא מהודר לפי כל הדעות.

באמצעות מכתב זה עתרו התושבים לבג"צ בנידון.

הכרעת בג"צ (2957106, כ' תמוז תשס"ו) נכתבה על-ידי השופט מר אליקים רובינשטיין ותוכנה היה שלמרות מכתבו של הגר"מ אליהו יש להתחשב אך ורק בדעתו של רב היישוב, שהוא "מרא דאתרא", כיון שהמועצה הדתית שם הצטיידה במכתב של הגר"מ אליהו שצריך לשמוע בקולו של "מרא דאתרא".

רכב.

מספר עקרונות בסיסיים

להלן יועלו מספר תמיהות על הכרעתו האמורה של מר רובינשטיין, המנוגדת לפי דעתי הן לעקרונות ההלכתיים הפשוטים והן להגיון הפשוט, למוסר הבסיסי ולחוקי הצדק והישר.

תחלה מספר עקרונות פשוטים וברורים לכל בר דעת:

א. סמכותו של "מרא דאתרא" הינה סמכות הלכתית בלבד. כלומר: במקומו של הרב יש לנהוג כפי עמדתו ההלכתית של רב המקום הנובעת ממקורות בהלכה, אך בשום אופן אין סמכות למרא דאתרא לכפות את דעתו האישית שאין לה מקום ומקור בהלכה – על תושבי המקום [הדבר יומחש באמצעות דוגמא משעשעת: לא יעלה על הדעת שבסמכות ה"מרא דאתרא" לאסור מכירת מאכל כלשהו מכיון שהמאכל אינו ערב לחיכו של ה"מרא דאתרא"].

ב. זכותו של כל בעל דין לדרוש מהרב הפוסק שיציג בפניו את מקורותיו ההלכתיים לפסק דינו, ובלשון ההלכה (שולחן ערוך, חושן משפט, סימן י"ד, סעיף א'): "מאיזה טעם דנתוני".

ג. כאשר הרב הפוסק אינו מציג את מקורותיו ההלכתיים לפסק דינו בהכרח לומר (אם אין ברצונו לומר שהרב אינו מקיים את ההלכה האמורה בסעיף הקודם) שלרב אין מקורות הלכתיים ופסקו נובע מדעתו האישית בלבד, ללא מקור בהלכה ולכן הוא אינו מציג אותן.

ד. על מקרה ש"זה נהנה וזה לא חסר" נפסקה ההלכה ש"כופין על מדת סדום" (ראה לדוגמא: שולחן ערוך, אורח חיים, סוף סימן שפ"ו. חושן משפט, סימן קנ"ד, סעיף ג').

רכה.

העובדות:

על פי האמור לעיל ניגש לרון בפסק הבג"צ האמור.

1. התובעים הגישו בפני השופטים את חוות דעתם בכתב ידם של גדולי הפוסקים, עמודי ההוראה בדורנו, הסוברים שאין כל פגם וחשש הלכתי



כלל במקוה בור על גבי בור כאשר יחד עמו יש גם בור "השקה" מן הצד. הגאונים הגדולים: הגר"מ אליהו זצ"ל, הגר"מ הלברשטם זצ"ל, הגר"ש וויזנר זצ"ל, הגר"ע יוסף זצ"ל, הגרמי"ל לנדא זצ"ל, ויבלחט"א - הגרו"נ גולדברג שליט"א.

2. כן התחייבו התובעים בפני הבג"צ לממן מכיסם את הפרשי העלויות של תוספת ה"בור" התחתון באופן מלא.

3. רב המקום שהתנגד ל"בור על גבי בור" לא הציג כלל ולו טענה הלכתית אחת נגד "בור על גבי בור", כמוזכר גם בפסק הבג"צ סעיף ג': "נטען - ודומה כי על כך לא חלקו גם המשיבים - כי בניית המקוה בהתאם למנהג חב"ד אינה פוגעת בכשרותו לפי שאר השיטות ההלכתיות", ובסעיף י"א: "אין לומר, וגם הרב אינו טוען, כי המקוה המוצע על ידי העותרים פסול הלכתית - ואוסיף כי העתירה מלווה באסמכתאות הלכתיות כבדות משקל לעניין זה".

רבו.

אין קשר בין המושג "מרא דאתרא" לענייננו

4. מהאמור מובן שאין לו מקורות הלכתיים לכך וההתנגדות היא מטעמים פוליטיים ו אישיים בלבד.

5. לפי זה מובן שאין כאן מקום כלל להתחשב בסמכות של "מרא דאתרא", כיון שאין לדעתו מקור בהלכה.

6. לפי כל האמור יש להתפלא מדוע החליט בג"צ להתחשב ב"מרא דאתרא" למרות שכאמור אין למושג זה שום משמעות בענייננו.

רבו.

"השיבה שופטנו כבראשונה"

7. במקום לנקוט כפי ההלכה הברורה של "כופין על מדת סדום", כיון שהדבר אינו מחייב את הנתבע בשום תשלום ו התחייבות נוספת - בחר בג"צ כאן שלא להתערב בשונה מהתערבותו הבוטה בתחומים רבים שאינן מתחמו כלל.

8. חוששני שיתכן שה"חזקה" של בג"צ לפסוק נגד התורה והמצוות מתבטאת גם בפסק האמור המנוגד גם לחוקי הצדק והיחוס.

9. מר רובינשטיין עצמו נמנה בין מקימי "אלקנה" והיה ביחסי ידידות קרובים עם ראשי היישוב כולל רב היישוב, ולכן היה עליו לפסול את עצמו מלדון בכך בשל ידידותו עם מייסדי היישוב (שהם, למעשה, הנתבעים).

10. להערכתי ההתנגדות של ראשי אלקנה להקמת המקוה וכן התנגדות מר רובינשטיין נובעות מן היריבות האידיאולוגית העמוקה בין חב"ד ל"מזרחי".

דבח.

"אל תחזיק טובה לעצמך"

הפירוש הפשוט במאמר המשנה (אבות, פרק ב', משנה ח) "אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת" הוא שאין לאדם שלמד הרבה תורה להתגאות ולהחזיק טובה לעצמו.

מאידך, "ווארט" ידוע מפרש את המשנה במשמעות שונה: אין לאדם שלמד הרבה תורה להחזיק טובה זו ("אין טוב אלא תורה") לעצמו בלבד ולהשאיר אצלו, אלא עליו ללמד יהודים נוספים את התורה שלמד.

על פי הכלל שקבע כ"ק אדמו"ר זי"ע (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ה, כח-כט) כי כל הפירושים שנאמרו על פסוק או מאמר חז"ל קשורים זה בזה – נדרש ביאור כיצד קשורים שני הפירושים האמורים?

דומה שהתשובה הברורה לכך מצויה בפתגם אותו הציב הרבי בלוח "היום יום", בתאריך ראש חודש מנחם אב: "מעלת המשיח שיהיה עניו, דהגם שיהיה בתכלית הגדלות, וילמוד תורה עם האבות ומשה רבנו ע"ה, בכל זה יהיה בתכלית הענוה והביטול ללמוד גם עם אנשים פשוטים".

הרי שלימוד אחרים הפחותים ממנו בדרגה נובע מענווה.

דבט.

מה הקשר בין "דובב ערבות" ל"אבי יתומים"?

את הלכות נחלות בספרו מסיים הרמב"ם בהלכה דלהלן (פרק י"א, הלכה י"ב): אף על פי שאין האפוטרופוס צריך לעשות חשבון כמו שבארנו. צריך



לחשב בינו לבין עצמו לדקדק ולהזהר הרבה מאביהן של אלו היתומים
שהוא רוכב ערבות שנאמר "סלו לרכב בערבות וגו' אבי יתומים וגו'".

בפשטות הסיבה לכך שהרמב"ם הביא כאן על הקב"ה ("אביהן של אלו
היתומים") דווקא את הכינוי "רוכב ערבות" היא משום שמקור ביטוי זה
מופיע בתהלים, מזמור ס"ח, בצמידות לכך שהקב"ה הוא "אבי יתומים
ודיין אלמנות", שם נאמר (פסוקים ה-ו): "שירו לאלקים, זמרו שמו, סלו לרכב
בערבות, ביה שמו ועלזו לפניו: אבי יתומים ודין אלמנות, אלקים במעון
קדשו".

אולם הדבר עצמו דורש ביאור: מהי הסיבה שהפסוק משתמש בכינוי
זה בצמידות לכך שהקב"ה הוא אבי יתומים.

דל.

"ערבות - שבו צדק ומשפט" ו"טל תחיה"

כ"ק אדמו"ר זי"ע ביאר במספר הזדמנויות את דברי הרמב"ם האמורים.
להלן יובא אחד מן הביאורים האמורים (לקוטי שיחות, חלק לח, עמוד 116,
לביאור בשלמותו ומקורותיו יעויין שם):

"...יש לבאר על-דרך הדרוש והרמז הטעם להדגשת הרמב"ם שהקב"ה
הוא רוכב ערבות", דלכאורה הוה-ליה-למימר "זה הקב"ה" וכיוצא-בזה,
או רק להביא הכתוב ("אביהן של אלו היתומים") שנאמר סולו לרוכב בערבות
וגו' אבי יתומים וגו'".

על-פי פשט יש-לומר על-פי דברי הגמרא (חגיגה יב, ב, בהסוגיא על-דבר ז'
רקיעים) "ערבות - שבו צדק ומשפט", ולכן "צריך לחשב בינו לבין עצמו
לדקדק ולהזהר הרבה מאביהן של אלו היתומים שהוא רוכב ערבות",
ששם מקור הצדק ומשפט.

אבל על-דרך הרמז יש להוסיף על-פי מה-שכתוב עוד בגמרא שם,
שב"ערבות" שם "טל שעתידי הקב"ה להחיות בו מתים" — כולל גם
אביהם של היתומים, ואם-כן הרי-זה מוסיף זהירות בקיום מצות חינוך
(שבמקורה מוטל על אביהם בפשטות של היתומים, וכאן הוטלה על האפוטרופוס) בידעו
שה"רוכב בערבות" עתיד להחיות את אביהם כו'".



דלא.

”לפי מעשיי אני נקרא...”

בשולי ביאורי הרבי יש לציין שני פרטים נוספים בהקשר לשני הביאורים:

א. מאמר חז”ל (מדרש רבה, פרשת שמות): ”אמר לו הקב”ה למשה, שמי אתה מבקש לידע, לפי מעשיי אני נקרא...”. ממאמר חז”ל זה ברור כי התואר ”רוכב ערבות” על הקב”ה בא לבטא תפקיד מסויים של הקב”ה, אם תפקיד של צדק ומשפט (הביאור הראשון), ואם תפקיד של ”מחיה מתים” (הביאור השני).

ב. בקשר לביאור השני שהתואר ”רוכב ערבות” הוא על שם הטל שעתיד הקב”ה להחיות בו את המתים – יש להעיר כי מקורו של תואר זה על הקב”ה בקשר ל”אבי יתומים” הוא, כמוזכר לעיל, במזמור ס”ח בתהלים. יושם לב שהגימטריה של המלה ”חיים” היא ס”ח, והקשר בין הדברים ברור וכולט.

דלב.

”רוכב ערבות שיש ושמה בבא אליו נפש נקי וצדיק”

לפי שני ביאוריו האמורים של כ”ק אדמו”ר זי”ע שהובאו לעיל ניתן להבין גם את דברי הגמרא (מועד קטן, כה, א-ב):

”כי נח נפשיה [= כאשר הסתלקו] דרבה בר הונא ורב המנונא . . פתח עליה ההוא ינוקא [= פתח עליהם אותו ילד בדברי הספד, וכך אמר: . . ושמו [הקב”ה] בהם כ[חתן השמוח ב]כלה חדשה, [כי הקב”ה, שהוא] רוכב ערבות, שיש ושמה בבא אליו נפש נקי וצדיק”.

גם כאן נדרש ביאור: מדוע הוזכר כאן הכינוי רוכב ערבות דווקא?

ניתן, אולי, לומר שהביאורים הם (על יסוד ביאורי הרבי האמורים): א. כיון שלאחר הסתלקות נשמת האדם בא זמן הדין והמשפט שלו על ידי הקב”ה, לכן בשעה זו נזכר הקב”ה בתואר ”רוכב ערבות”, ששם מקום הצדק והמשפט. ב. כיון שעולה נשמת צדיק הראויה לתחיית המתים בדרגותיה

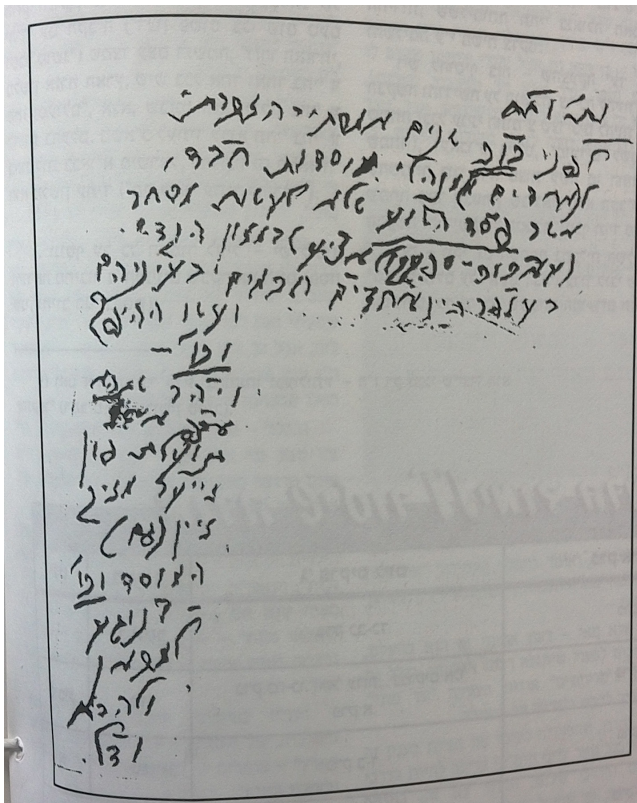
הנעלות ביותר הדבר גורם שמחה לקב"ה בענין זה של תחיית המתים, שעתידה להתבצע באמצעות ה"טל תחיה" שמצוי ב"ערכות".

דלג

מענה קודש

בחודש אייר תשמ"ו נסעתי לחצרות קדשנו כדי לשהות במחיצת כ"ק אדמו"ר זי"ע ביום הולדתי ה-50 שחל בט"ז אייר. באותה הזדמנות (ביום ט"ו באייר) כתבתי פתק אל הרבי ובו שאלתי מספר שאלות בתחומים שונים. על פתק זה זכיתי לקבל מענה ארוך ומפורט מהרבי על שאלותיי.

ב"שביבים" הבאים יבואו חלקי מענה הרבי עם דברי רקע והסבר לפי עניות דעתי.



דלד.

עשיית מסחר בממון הקדש

בחלקו הראשון של מענה הרבי מצויה הוראת הרבי הנוגעת לכלל המוסדות ולמוסדות חב"ד בפרט (בשעתו ניתנה לי רק הרשות להעתיק את מענה הרבי נדפס ב"היכל מנחם" חלק א עמודים סד-סה), אולם בשנים האחרונות התפרסם כתב-יד-קדשו של הרבי מחלק זה של המענה. להלן תצלומו (000):

נת' [= נתקבל] ות"ח

לפני כו"כ [= כמה וכמה] שנים אמרתי-הזכרתי ל(אחדים מ)מנהלי מוסדות חב"ד, אשר פס"ד השו"ע [= פסק-דין השולחן-ערוך] שלא לעשות מסחר (עאכו"כ [= על-אחת-כמה-וכמה] - ספֶּעֶקוּלָאֲצִיעַ [= השקעה כספית בהימור למטרת רווח]) בממון הקדש.

בעוה"ר [= בעוונותינו-הרבים] היו אחדים חכמים בעיניהם ועשו ההיפך [מכך] וכו' -

ויה"ר [= ויהי-רצון] שתהא עכ"פ [= על-כל-פנים] איזו תועלת פון זייער מזיק זיין (גם) המוסד [= מההיזק שגרמו לעצמם וגם למוסד שניהלו] וכו' - בנוגע למכאן ולהבא וד"ל [= ודי-למבין]. כלומר, שהתועלת מההיזק תהיה שלהבא יזהרו ממעשים כאלה].

*

העתקת חלק זה של מענה הרבי נדפסה כבר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, יט (בתוספת מקורות בגמרא וברמב"ם לדברי הרבי), אך לשלמות הענין מובאת כאן שוב.

דלה.

יום הולדת של גיל חמישים

על בקשתי את ברכת הרבי לרגל יום הולדתי ה-50 שחל, כאמור, יום למחרת, ענה הרבי בכתב יד קדשו:

מנהגי יום הולדת ולהעיר משערי זוהר לאבות ספ"ה.

*



כלומר: ראשית, הרבי הורה לי לקיים את מנהגי יום ההולדת שפורסמו על ידי הרבי במשך השנים [ביניהם: עליה לתורה ביום ההולדת ובשבת שלפניו, הוספת שיעור בתורה ובכוונת התפלה ביום ההולדת וקבלת החלטות טובות על מנת לקיימם החל מיום ההולדת].

יחד עם זה הפנה הרבי למבואר בספר "שערי זוהר" (שחיבר הגאון רבי ראובן מרגליות זצ"ל), כדלהלן.

על המשנה בסוף פרק ה' במסכת אבות, בה נאמר: "בן חמשים לעצה, בן ששים לזיקנה", מביא ב"שערי זוהר" כי בתקוני זהר (תיקון כ"א, דף נו, עמוד א') מובא כי "בן חמשים לזקנה", וכן מובן גם מסידור האריז"ל. ומבאר זאת לפי המבואר בתלמוד הירושלמי (ביכורים, תחלת פרק ג') שמיתת כרת היא עד גיל חמישים, ונמצא שהנפטר מגיל זה והלאה פטירתו היא מחמת זקנה ולא מחמת כרת.

לפי האמור מובנת החשיבות והשמחה הגדולה שצריכה להיות לאדם כאשר הוא מגיע לגיל חמישים.

דלו.

המעשה הוא המבחן

באותו מכתב דיווחתי לרבי שנבחרה "הנהלה פעילה" לצעירי אגודת חב"ד בירושלים ת"ו. על כך כתב הרבי:
- הבחינה בזה כדרז"ל - מעשיך כו'.

*

כוונת הרבי בתשובתו היא שהמבחן לכך אם אכן ההנהלה החדשה תהיה פעילה או לא תלוי במעשים שיתבצעו על ידה בפועל, זאת על פי דברי רבותינו זכרונם לברכה (מסכת עדויות, פרק ה', משנה ז') "מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחקוך".

דלו.

גשמיזות ורוחניות יחדיו ילכו

באותה תקופה הרגשתי שעיסוקי כמנהל בית הספר העל-יסודי "בית חנה" בירושלים גם מהבחינה הגשמית פוגע בהתמסרותי לנהל את בית

הספר מהבחינה הרוחנית. כתבתי, איפוא, שאני חש שעלי לעסוק רק בענייני רוחניות המוסד ולא בענייני הגשמיים.

תשובת הרבי היתה:

כפשוט - אפשרי ביחד עם הנ"ל.

*

כוונת הרבי היתה שהעיסוק בשני המישורים, הגשמי והרוחני, גם יחד אפשרי מבלי שתחום אחד יפגע בשני [יצויין כי כעשרים שנה קודם לכן, בשנת תשכ"ז, קיבלתי מענה בתוכן דומה מכ"ק אדמו"ר זי"ע, כמסופר ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, לב].

פעמים רבות ביאר הרבי כי הוראות וציוויי התורה מהווים גם נתינת כחות לשם כך, שהרי הקב"ה אינו מבקש אלא לפי כחם של הנבראים, ואכן חשתי כי רק הוראה זו של הרבי אכן נתנה לי את הכוחות לעמוד בשתי המשימות בעת ובעונה אחת.

דלה.

הספר "כללי רש"י"

שני הסעיפים הבאים במענה הרבי משנת תשמ"ו עוסקים בספר "כללי רש"י". לשם הבנת הדברים אקדים את הרקע דלהלן [מתוך הסקירה המלאה על התייחסויותיו של הרבי לספר, שנדפסה בסוף "כללי רש"י" מהדורת תשע"ח].

בשנת תשמ"מ זכיתי להוציא לאור על פי הוראת כ"ק אדמו"ר זי"ע את הספר "כללי רש"י" ובו ריכוז של 207 כללים בלימוד פירוש רש"י על התורה מתוך שיטת הלימוד המיוחדת של הרבי בנושא, בצירוף דוגמאות להמחשת הכללים.

היוזמה לכתיבת הספר החלה ב"אתערותא דלעילא", ביוזמת הרבי עצמו, דבר נדיר במיוחד, והכתיבה עצמה לוותה כל העת ובאופן יוצא מן הכלל על ידי הרבי. על כך סופר בקצרה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, סח, ובהרחבה ב"סקירה" שנדפסה בסוף הספר "כללי רש"י" מהדורת תשע"ח.



יצויין רק כי במכתב ששיגר אליי על הספר כתב הרבי: "ת"ח ת"ח במיוחד על כל ששלח בקשר לכללי רש"י וכו', וחכמה (נוסף על המלאכה גדולה) יש כאן וכו' וכו'".

רלט.

"תבוא מהדורא ב'..."

עוד לפני הדפסת הספר במהדורתו הראשונה הורה לי הרבי במכתב קדשו (מ"א אדר תש"מ) על המשך העבודה בהכנת מהדורה נוספת: ובלאו-הכי – כבכל כיוצא-בזה דפירוש-רש"י – דהפך בה והפך בה כו' ובה תחזי כו' – תבוא מהדורא ב' (יותר נכון – הוספות) ואחר-כך ג' כו'. וזכות ר(בן) ש(ל) י(שראל) מסייעת ומזרזת ומוסיפה הצלחה רבה. בחודש החגים שלאחר מכן, תשרי תשמ"א, שהיתי בחצרות קדשנו. ובסיומו, ביום שני כ"ז תשרי, בסביבות השעה 5 אחר-הצהריים, זכיתי להיות ביחידות בהיכל קדשו של רבנו, ובה דובר, בין השאר, אודות הספר. גם באותה יחידות דיבר עמי הרבי על הכנת חלק שני של "כללי רש"י", באמרו (הדברים לא הוגהו על-ידי הרבי ונמסר בהם תוכנם הכללי):

"יישר כח פעם נוספת עבור הספר "כללי רש"י", ומן הסתם החלו כבר בכתיבת החלק השני שבו כללים חדשים ודוגמאות רבות, שהדבר יגרה את הקוראים".

*

בביקורי בשנת תשמ"ו הזכרתי במכתבי את ההוראה האמורה משנת תשמ"א. על כך העיר הרבי:

(זמן רב ביותר – גם בפשטות).

כלומר: מאז ההוראה עברו חמש וחצי שנים וההוראה עדיין לא התבצעה...

רמ.

קדימה לתוספת כללים

יחד עם העידוד הרב והשבחים האמורים שקיבלתי מהרבי על המהדורה הראשונה של הספר, השמיע הרבי ביחידות האמורה גם דברי ביקורת.

וכך אמר הרבי (תיכן הדברים):

אינני יודע אם הבהירו לכם שהנוסח (סגנון) של רבים מהכללים אינו מתאים לא רק עבור "בן חמש למקרא", אלא אפילו לא עבור "בן עשר למשנה" ו"בן חמש-עשרה לגמרא", יש צורך בעיון ובידיעות מוקדמות לפני קריאת הכללים. יתכן שכוונתכם היתה עבור מורים ומורות ולכן כתבתם ברמה כזו, אולם עניני הוא "ברוב עם".

שאלתי אז את הרבי: האם לערוך מחדש את הספר שכבר נדפס?

והרבי השיב: "החלק הראשון (יישאר כמות שהוא, משום ש) "קשה עתיקא מחדתא", אולם את החלק השני תכתבו בנוסח (סגנון) על-דרך כפי שאתם כותבים את מאמריכם בעתונים כמו "שערים" ו"המודיע"...".

*

בשנת תשמ"ו שבתי ושאלתי את הרבי בקשר לאופן ביצוע ההוראה מתשמ"א: האם להכין מהדורה שניה עם תוספת או מהדורה חדשה לגמרי שתתאים ל"בן חמש למקרא".

על כך ענה הרבי:

מהדורה שניה עם תוספת כללים – קדימה.

*

בהתאם להוראה האמורה נערכה המהדורה השניה של "כללי רש"י" שנדפסה בשנת תנש"א וכללה 389 כללים בלימוד פירוש רש"י, תוספת של כ-90 אחוז (!) ביחס למהדורה הראשונה.

רמא.

"אזכיר עה"צ"

את המענה על מכתבי סיים הרבי במלים שהיו שגורות על לשונו הק':

אזכיר עה"צ

*

כלומר: הרבי יזכיר, כדרכו בקודש, את הענינים שבמכתבי על ציונו של כ"ק חותנו אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע.



רמב.

"השכיבנו - אבינו"

פתיחת ברכת "השכיבנו" לפי הנוסח הרגיל הנהוג בקהילות בני אשכנז היא במלים "השכיבנו ה' אלוקינו לשלום".

מאידך, לפי נוסח האריז"ל, וכן מנהג עדות המזרח וחסידים חב"ד, הפתיחה היא במלים "השכיבנו אבינו לשלום".

מעניין לציין כי בענין זה מנהג חסידי בית רוז'ין, כגון חסידי באיאן, וכן נהוג גם בין חסידי נדבורנא ואמשינוב, כפי נוסח האריז"ל, למרות שלא תמיד הם נוהגים לפי נוסח זה.

בקרב חסידי באיאן מתהלך "ווארט" המסביר את העובדה האמורה בכך שבדרך כלל האב הוא שמשכיב את בנו לישון, ולכן ב"השכיבנו" מתאים לכנות את הקב"ה דווקא בתואר "אבינו"...

רמג.

"דין וחשבון"

נאמר במשנה במסכת אבות (ג, א. ד, כב) שהאדם "עֲתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבוֹן לְפָנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא".

והשאלה מפורסמת: מדוע נאמר במשנה "דין וחשבון", והרי לכאורה תחלה נעשה החשבון על מעשי האדם ורק לאחר מכן מתבצע גזר הדין, והיה צריך להקדים "חשבון" ל"דין"?

כ"ק אדמו"ר זי"ע מתרץ שאלה זו על פי דברי כ"ק הבעש"ט נ"ע (הובא ב"ליקוטי מהר"ן", סימן קיג. וראה גם "בינה לעיתים", דרוש סג) שכאשר רוצים בעולמות העליונים להעניש יהודי על חטא מסויים שעבר שואלים אותו מה דעתו על אדם אחר שעבר על אותה עבירה וכאשר הוא דן אותו לפי דעתו מענישים אותו עצמו בעונש זה.

הרי שתחלה יש "דין" (- כאשר הוא דן את חברו) ורק לאחר מכן עושים עמו את ה"חשבון" כיצד יש להענישו באותו עונש בו הוא דן לפני כן את חברו.

דמד.

צניעות מושלמת – גם בנופש

על הפסוק (בלק כד, ה) "מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל" מפרש רש"י: על שראה פתחיהם שאינן מכוונין זה מול זה.

באחת משיחות קדשו (לקוטי שיחות, חלק י"ג, עמוד 84) מפיק כ"ק אדמו"ר זי"ע מכך, כדרכו בקודש, הוראה בעבודת ה':

היצר יכול לפתות את האדם ולומר לו שכאשר מדובר בהנהגה קבועה יש, אכן, לנהוג בצניעות מלאה, אבל כשמדובר בהנהגה ארעית אין מן החובה לדקדק כל כך בצניעות ובקלות כבחמורות, וכמו שיש אנשים ונשים "המקילים" בכמה עניני צניעות בקיץ, ובפרט – כשנמצאים בדירת עראי מחוץ לעיר ואומרים: "אחטא, ואשוב" – כאשר אשוב העירה.

ועל כך היא ההוראה:

"ראה פתחיהם שאינן מכוונין זה מול זה" – גם בהיותם באוהלים, "אהליך יעקב", אפילו ב"אהל" עראי נוגע זהירות וצניעות כזו.

ומאיך גיסא – כאשר ההנהגה היא באופן של "מה טובו אהליך" אז הופך הקב"ה את כל הענינים הבלתי רצויים לברכה, ועד לבנין בית המקדש השלישי והנצחי.

דמה.

תשעה מכוונים בחזרת השי"ץ

כתב כ"ק אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך שלו (סימן קכ"ד, סעיף ו'): "ואם אין ט' מכוונים לברכותיו, קרוב להיות ברכותיו לבטלה".

מובן שהלכה זו מלמדת אותנו כי לא די בביטוי השגור "תשעה עונים", אלא שדרוש גם שהתשעה (נוסף לעניית אמן) יכוונו לברכות השי"ץ. כלומר: על פי ההלכה חלה חובה על המתפללים להקשיב ולעקוב אחרי חזרת התפלה על ידי השי"ץ.

הדרך הבטוחה והקלה ביותר, כמדומה, לבצע זאת בפועל היא לעקוב אחרי השי"ץ מתוך סידור התפלה.



כך נהג, אגב, כ"ק אדמו"ר זי"ע, כפי שזכינו לראות את דרכו בקודש – להקשיב לחזרת הש"ץ תוך הסתכלות בסידור. אשרי עין ראתה זאת!

דמוז.

חזרת הש"ץ על תנאי

עם זאת, כיון שלא מצוי שיהיו תשעה מכוונים, העליתי בפני תלמידי חכמים רעיון – שבכל מקרה יכוון הש"ץ בחזרתו שאם אין ט' מכוונים, תהיה תפילתו תפילת נדבה.

על כך העירוני שכדבר הזה הביא ב"משנה ברורה" (סימן קכ"ד ס"ק י"ט) בשם ספר שולחן שלמה, שיתנה הש"ץ בינו לבין עצמו בחזרת התפלה שאם לא יענו אחריו אמן תשעה אנשים ויכונו לברכותיו, שתהא התפלה ההיא בתורת נדבה.

[באשר ל"חידוש" הנדרש בתפילת נדבה (סימן ק"ז), יתכן אולי: א. שייאמר כאן (בדומה לחזור על תפלתו מספק) ש"אין לך חידוש גדול מזה", כלומר שהחידוש הוא עצם זה שמתפלל תפילת נדבה בקול, וממילא הוא מכוון יותר. ב. שהחידוש יהיה בתוספת כוונה – בקטעים שלא כיוון בהם בתפילת לחש. במיוחד אמור הדבר כשלא כיוון בתפילת אבות, שמעיקר הדין צריך ממילא לחזור ולהתפלל (שולחן ערוך ושולחן ערוך אדמו"ר הזקן, סימן ק"א, סעיף א').]

אם כנים הדברים – יש, לכאורה, לנהוג שמלכתחלה יכול הש"ץ לסמוך על כוונתו הנ"ל, גם במנין מצומצם (כשחלק מהמתפללים עומדים עדיין בתפלת שמו"ע או ברכות ק"ש ואף אינם יכולים לענות אמן), בתנאי שיהיו ששה עונים, כבכל דבר שבקדושה – כמו ש"ץ שלא התפלל תפילת לחש, שיכול להתפלל חזרת הש"ץ בקול (ראה שולחן ערוך אדמו"ר הזקן סימן נ"ה סעיף ז').

כל האמור הוא "בדרך אפשר", ואודה ליודעי דת ודין שיחוו דעתם המנומקת בענין, ויאירו עיניי.

דמוז.

"מדבר שקד תרחק"

יש ענין מיוחד לפרסם את ההלכה שהובאה ב"שביב" רמה, זאת בשל ההנחה המוזרה שהתפשטה כאילו יראת השמים של אדם נמדדת לפי אורך

העמידה שלו בשמונה עשרה. הנחה מוזרה זו יצרה תופעה בין אנשים בלי שום סיבה, בלי כוונה יתרה, עומדים ולא מסיימים, כביכול, את תפלת שמונה עשרה כדי שייראו יראי שמים גדולים. יש אף "התחרות" מי יסיים מאוחר יותר. יש כאן, כמובן, איסור של "לא תשא את שם ה' אלוֹקֶיךָ לשווא" ושל "מדבר שקר תרחק".

במנין מצומצם גורמת הנהגה זו לכך שהש"ץ אינו מתחיל בחזרת הש"ץ, בגלל המתנה לאותם "יראי שמים" ובכך גורמים לגזל זמן, וחוסר הידיעה של ההלכה כמו שהיא, כדלעיל.

רמח.

פירוש ל"תיקון סופרים" הטעון תיקון

בפרשת וירא (יה, כב) נאמר: וַיִּפְּנוּ מִשָּׁם הַאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֵמָה וְאַבְרָהָם עֹדְנָו עִמָּד לְפָנָי ה'.

רש"י מצטט את המלים "ואברהם עודנו עומד לפני ה'" ומפרש: והלא לא הלך לעמוד לפניו, אלא הקב"ה בא אצלו ואמר לו "זעקת סדום ועמורה כי רבה", והיה לו לכתוב "וה' עודנו עומד לפני אברהם", אלא תיקון סופרים הוא זה (אשר הפכוהו רבותינו ז"ל לכתוב כן).

המשפט המופיע בסוגריים מופיע בחלק מהדפוסים בסיום דברי רש"י האמורים, אולם גדולי ישראל (כגון בעל "יפה תואר" ובעל "רב פעלים") כתבו כי משפט זה אינו, חלילה, מדברי רש"י אלא תוספת מאוחרת שנכנסה בטעות בדבריו [ואכן במספר כתבי יד של פירוש רש"י וכן בדפוס רבי שלמה אלקבץ אינה מופיעה תוספת זו, כמובא בחומש "שי למורא" עם שינויי נוסחאות], שכן משפט זה עומד בניגוד לאמונתנו שכל התורה כולה נכתבה מפי הקב"ה ולא ח"ו מפי אדם וספר תורה שנכתב בו אפילו מלה או אות אחת שלא מפי הקב"ה נפסל.

הפירוש של "תיקון סופרים" הוא (כמבואר ב"מאמרי אמונה" להרשב"א ובספרי גדולי ישראל נוספים) שלאמתו של דבר היה ראוי לכתוב בתורה מלה מסויימת אך מטעמים שונים החליט הקב"ה שייכתבו הדברים מלכתחלה באופן שונה.

לפי כל האמור היה מן הראוי שבהדפסות הבאות של פירוש רש"י ישימו המדפיסים את לבם לכך וימחקו את הדברים שהשתרכבו בטעות לדברי רש"י למען ידעו כולם כי משה אמת ותורתו אמת.

דמט.

מדוע ברכת "שהכל" מופיעה כבדיעבד?

המשניות הראשונות בפרק שישי במסכת ברכות הן: [א] כיצד מברכין על הפירות? על פירות האילן הוא אומר בורא פרי העץ, חוץ מן היין שעל היין אומר בורא פרי הגפן. ועל פירות הארץ הוא אומר בורא פרי האדמה, חוץ מן הפת שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ. ועל הירקות הוא אומר בורא פרי האדמה... [ב] בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא, ועל פירות הארץ בורא פרי העץ לא יצא. ועל כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא...

ולכאורה דרוש ביאור: מדוע ברכת "שהכל" מופיעה רק בלשון של "בדיעבד" ("אם אמר שהכל - יצא"), ולא כשאר הברכות שמופיעות כדין של "לכתחלה" ("על... הוא אומר...")?
ניתן, אולי, לבאר, ובהקדים:

בתחלת מסכת ברכות הפותחת ב"מאימתי קורין את שמע בערבית" ושאלת הגמרא: "תנא היכא קאי דקתני מאימתי?" ומתרצת: "תנא אקרא קאי דכתיב (דברים ו, ז) בשכבך ובקומך". כלומר: דברי המשנה באים בהמשך לפסוקי התורה שבכתב.

על פי זה ברור שגם המשנה "כיצד מברכין על הפירות" מוסבת על הפסוק בתורה (דברים ח, י): "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ", שכן, כידוע (ברכות לה, א. שולחן ערוך אדמו"ר הזקן. סימן קס"ז, סעיף א'), יסוד תקנת חכמים לברך לפני אכילה ושתייה הוא פסוק זה, העוסק בברכת המזון שהיא מדאורייתא.

מהתבוננות בפסוק האמור נראה שמדובר בו על דגן ותירוש, שהם דברים הסועדים את הלב ומשביעים (ברכות לה, ב), "ואכלת ושבעת", וכן המשמעות של "על הארץ הטובה אשר נתן לך" היא שמדובר על כל שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, כנאמר שני פסוקים קודם לכן: "אָרֶץ חֲשֵׁבָה וְשֹׁעֲרָה וְגִפְנֵי וְתֵאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית וְדִבְשָׁן, הַכּוֹלָלִים גַּם פִּירוֹת,



עד שיש ראשונים הסוברים שברכת "מעין שלוש" על שבעת המינים היא מדאורייתא (ראה "קונטרס אחרון", סימן קס"ח, סעיף קטן א', בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן). זו, אם כן, הסיבה שברכת "שהכל" מופיעה רק בלשון של "בדיעבד", ולא כשאר הברכות שמופיעות כדין של "לכתחלה", כיון שלשאר הברכות יש יסוד ואסמכתא בפסוקי התורה בשונה מברכת "שהכל" שהיא כולה מדרבנן.

דג.

אינו בשבילו כלל וכלל

רבים ממכירי הקרובים מתפלאים על העובדה שאינני יודע להשתמש במחשב לצורך כתיבה והנני כותב עד היום בכתב יד. בהקשר לכך יסופר כי לפני שנים רבות, עוד כשעבדתי כמורה, הגיעו המחשבים הראשונים לשימוש בארץ בגרסתם הראשונית והמסורבלת. ממשרד החינוך הודיעו לכל המורים כי מי שירצה יוכל ללמוד ולעבוד במחשבים עבורם וימשיך לקבל את משכורתו כמורה. שאלתי על כך את הרבי והתשובה היתה (תוכן הדברים) אינו בשבילו כלל וכלל...

דנא.

השמיטה וסיבתה

סופר חרדי כתב בעיתון חרדי מסויים מאמר על הנושא האמור. בתגובה הוספתי לו דוגמא קלאסית לשיבוש מלה בלשון הקודש: המלה "אירוסין" בלשון חז"ל משמעה קידושין. לעומת זאת בעברית המודרנית מקובל לכנות את קשרי השידוכין בשם "אירוסין" [אגב: לשיבוש זה השלכות הלכתיות חמורות, ולכן התריע כ"ק אדמו"ר זי"ע וביקש לחדול משימוש מוטעה זה במלה "אירוסין" (ראה המובא ב"שלחן מנחם", חלק ו', עמודים קמא-קמב)]. הסופר פרסם הוספות למאמרו האמור ובין השאר ציטט את הדוגמא האמורה שכתבתי לו, אולם דוגמא זו הושמטה על ידי המערכת.



השערתי היא שסיבת ההשמטה פשוטה: כיון שהעתון מתפרנס ממודעות ה"מאורשים" המפורסמות בו – לא רצה לגזול מלחמו ולכן העדיף להשמיט את הדוגמא במאמר מאשר לשנות את המלה "מאורשים" ל"באו בקשרי שידוכין" וכדומה...

דנב.

"רוב רביעית" ולא "רוב כוס"

רבים חושבים כי שיעור היין שעל המקדש בשבת וביום טוב לשתות מכוס הקידוש הוא "רוב כוס".

יש לדעת כי לאמתו של דבר ברור כי על פי הדין אין חובה כלל לשתות "רוב כוס", אלא השיעור הוא "מלוא לוגמיו", "והוא רובו של רביעית באדם בינוני" (לשון שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, סימן רע"א, סעיף כ"ד), זאת, כמוכן, גם אם הכוס גדולה, כך שבמקרים רבים השיעור של "רוב רביעית" הוא פחות מרוב כוס.

(כפי הנראה מקורו של הביטוי "רוב כוס" הוא בכך שכוס הקידוש צריכה להכיל "רביעית", אם כן כששתה רוב כוס הרי שודאי שתה רוב רביעית).

דנג.

החידוש בשתיית "ארבע כוסות"

לעומת זאת, בשתיית ארבע כוסות בליל הסדר ישנה דעה בראשונים ש"אף על פי שבקידוש של שאר ימים טובים ושבתות אפילו לכתחלה די בשתיית מלא לוגמיו דהיינו רוב רביעית, מכל מקום בד' כוסות של פסח החמירו חכמים לשתות כל הכוס לכתחלה ובדיעבד ששתה רוב הכוס יצא, אבל אם לא שתה אלא חצי הכוס אפילו שחציו מחזיק כמה רביעיות לא יצא", ו"טוב לחוש... וליקח כוס קטן" (לשון שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, סימן תע"ב, סעיף י"ט).

גם ב"לקוטי טעמים ומנהגים" שחיבר הרבי על "הגדה של פסח" הוא מונה את ההבדלים בין הקידוש בליל הסדר לבין שאר ימים טובים ושבתות, ואחד מהם הוא שבליל הסדר "יש לחוש לדעת אלו האומרים שמצוה לשתות כל הכוס ועל-כל-פנים רובו" (ומפנה לדברי אדמו"ר הזקן האמורים).



[אגב, יצויין כי ה"פרי מגדים" ("אשל אברהם", סימן רע"א, סעיף קטן כ"ט), מתבטא על החילוק האמור בין ארבע כוסות לקידוש בלשון "ואפשר שאני ארבע כוסות כו'", ומשמע שהחילוק האמור לא ברור לו בוודאות].

דנד.

ההתאמה לסיפור על אדמו"ר הזקן

מסופר ("ספר השיחות תרצ"ז", עמוד 193. "לקוטי רשימות ומעשיות", אות קעב. "למען ידעו... עמוד 229) שבלייל שבת חורפי בימי צעירותו האריך כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע, כדרכו בקודש, בתפלה, וכאשר סיים את תפלתו, בחצות הלילה, לא מצא יין וכוס כדי לקדש. לאחר חיפוש נמצא יין-שרף וקערה, ואדמו"ר הזקן מילא את הקערה ביי"ש ושתה את רובה, אכל משהו כדי שיהיה "קידוש במקום סעודה" ולאחר מכן למד במשך כל הלילה.

מסיפור זה, בו מתוארת הנהגת אדמו"ר הזקן לשותות את רוב המשקה שבכלי, נראה, לכאורה, כי יש הידור מסויים לשתות בקידוש "רוב כוס", למרות שעל פי דבריו בשולחן ערוך (שהובאו לעיל) ברור כי על פי הדין אין חיוב שכזה.

אם כי יש לסייג את כל האמור ב"שביב" זה, משום שיתכן שפרט זה בסיפור אינו מדוייק, כיון שהשיחה האמורה אינה מוגהת, וכפי שכ"ק אדמו"ר זי"ע כתב על כגון דא מספר פעמים (ראה ב"שביב" הבא).

דנה.

מעשה שלא היה

הגאון החסיד רבי שלמה יוסף זיין זצ"ל זכה להתכתב רבות עם כ"ק אדמו"ר זי"ע. רבים מהמכתבים נדפסו בסדרת "אגרות קודש".

כאשר שיגר הגרש"י זיין לרבי את ספרו "ספורי חסידים" על התורה השיב לו הרבי במכתב ובו מספר הערות על הספר ("אגרות קודש", חלק י"א, אגרת ג'תרנז) אשר ראוי שכל מוציא לאור של סיפורי חסידים יקרא זאת.

בין השאר כתב לו הרבי את השורות הבאות:

"...בכלל ישנם סיפורי חסידים המעוררים תמהון, ומסקנת חלק מהשומעים הוא, שבודאי איש פלוני - שאודותו הסיפור - עשה היפך הדין

או על-כל-פנים היפך הלפנים משורת-הדין. וזה פועל גם על יחסם בכל לנושאי תורת החסידות ולתורת חסידות עצמה, בה בשעה שעל-ידי שינוי קטן באיזה ביטויים אשר בהסיפור, סרה כל התמי'. וכיון דרובא דרובא של הסיפורים עברו דרך כמה צנורות, ודאי הוא אשר הביטויים אינם מדוייקים כל-כך. ובפרט - בהעתק מלשון ללשון...".

בהמשך המכתב מביא הרבי שתי דוגמאות מסיפורים תמוהים, לכאורה, שנדפסו בספרו של הגרש"י זיין, וביאורם. יעויין שם (דוגמא נוספת מדברי הרבי הובאה לעיל ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ה, קיח).

דנו.

הרה"ג רבי אברהם ברוך בלוי זצ"ל

דו"ז הרה"ג רבי אברהם ברוך בלוי זצ"ל היה אחיו הצעיר של סבי רבי משה בלוי זצ"ל (ביניהם היו שני האחים רבי צבי ורבי עמרם זצ"ל). הרא"ב היה צעיר מסבי בכ-20 שנה (הוא היה אף צעיר מאבי מורי זצ"ל, שנולד בשנת תרס"ה) והיה כרוך מאוד אחריו ומהמקורבים אליו ביותר (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ד, צח). לדוגמא יצויין כי את תפלת ליל שבת נהג הרא"ב להתפלל בבית מדרשו של הגר"צ דושינסקי זצ"ל בעקבות סבי הר"מ (ראה לעיל אות קנד).

הרא"ב ואבי מורי זצ"ל למדו יחד באברכותם בישיבת "אהל משה", שהיתה מוקד המאבק בציונות וברבנות הראשית של אז (ראה ב"שביבים" שב"לקט ופרט" א, כה. לט. ב, נג. ג, סו-סז. ד, פו. קפה-קפו. רה. רסג-רעה. רפא) ושכנה בעיר העתיקה באותה תקופה של לפני למעלה מ-90 שנה. ברבות השנים נעשה הרא"ב למנהלה של "אהל משה" (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ד, רסט).

דנו.

ממשפחתו של הרא"ב בלוי זצ"ל

אשתו של הרא"ב היתה נכדת הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל.

בניו של הרא"ב הם: הגאון רבי בן ציון זצ"ל, הגאון רבי יוסף חיים זצ"ל (רבה של אשקלון), ויבלחט"א - הגאון רבי אהרן ישעיה שליט"א, מחבר ספרים רבים ומגדולי התורה בירושלים.

מחתניו של הרא"ב: הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א, מראשי חסידות ברסלב בירושלים, והרה"ח רבי דב אליעזר הבלין זצ"ל.

בניו של הרב הבלין הם: א. הגה"ח רבי משה שי', רבה של קרית גת וראש ישיבת "תומכי תמימים" בקרית גת. שמו, אגב, ניתן לו על שם סבי רבי משה בלוי זצ"ל. ב. הגה"ח רבי יוסף יצחק שי', רבה של קהלת חב"ד בשכונת "רמת שלמה" וראש "היכל מנחם" בירושלים, והוא המנהל כיום של "אהל משה".

חתן צעיר של הרד"א הבלין הוא הרה"ג רבי מרדכי דרוק זצ"ל, שהיה תלמיד בישיבת הערב שלנו בשכונת "שערי חסד", ולאחר מכן למד מספר שנים בישיבת "תורת אמת". היה תלמיד חכם ודרשן גדול. בנו, הרה"ג רבי אשר שי' הינו מגיד מישרים מפורסם.

דנה.

"משפט בהן"

במבוא הגדול בכמות ובאיכות שכתב בני הרה"ג הרה"ח רבי פרץ אוריאל שי' ל"משנה תורה השלם" (הוצאת חזק) הוא מציין (בעמוד 35 הערה 143) את העובדה ששם ההוצאה-לאור "מוסד הרב קוק" אינו מופיע במפורש בשיחות כ"ק אדמו"ר זי"ע, גם בהפניות לספרים מהוצאה זו (במקרים אלה מוזכרים רק שנת ומקום הדפוס, כגון: ירושלים, תשמ"ו).

עם זאת יש לציין כי ב"רשימות" של הרבי, אותן רשם לעצמו בתקופה שלפני נשיאתו (ראה לעיל אותיות קז. וו-רה), מופיע פעם אחת ציון לספרו של הרב קוק.

מדובר בנאום שהרבי רשם לעצמו כדי לומר בחתונה מסויימת, ב"א תמוז תש"ד, שם מזכיר הרבי את הדעות השונות מתי מותר למסור יחיד למיתה כדי להציל את הרבים על ידי כך. במאמר מוסגר מציין הרבי: "שקלא-וטריא [בזה] בספר משפט כהן להרב קוק דף שה" (נדפס אחרי ההסתלקות ב"רשימות" חוברת קכג).



דנט.

"מה שכתבתי אני הוא בהנוגע להשיטה"

פעם שאל הגאון רבי שלמה יוסף זויץ זצ"ל את כ"ק אדמו"ר זי"ע כיצד יתכן שעמדת חסידות חב"ד היא נגד עמדתו של הרב קוק, הרי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע כתב על הרב קוק במכתביו תארים מיוחדים.

מענה הרבי במכתבו מיום י"ד סיון תש"כ היה במלים הבאות:

"במה שכתבתי אודות האיש, – הנה מה שכתבתי אני הוא בהנוגע להשיטה – שרבים חללים הפילה, ומה שנוגע עוד יותר – מפילה גם עתה, ואין-כאן-מקומו ודי-למבין.

ומעין דוגמא, ולראיה שאין סתירה מהתוארים שכתבו עליו, הוא מסיפור חז"ל (פנהרין קב, א) באחיה השילוני – שדוקא המעלות שלו הגדילו הענין, ודי-למבין".

דס.

"ושמואל בקודאי שמוז"

בשכונתנו, שכונת נוה יעקב, מתגורר אברך בן תורה [נכדו של הרה"ג רבי חיים יהודה יעקבזון זצ"ל, שהיה מלמד בת"ת "עץ חיים" וזכה לעמוד עם כ"ק אדמו"ר זי"ע בקשרי מכתבים, ראה אגרות קודש, חלק ח', עמוד שכו] המשתייך לחוג אנשי הגאון רבי שמואל אויערבאך.

פעם הגיע לביתי בקשר לענין ציבורי בשכונה, ובתחלת דבריו פנה אלי ואמר לי ביוזמתו: אנשים טועים ביחסו של הגר"ש אויערבאך לכ"ק אדמו"ר זי"ע. האמת היא שהוא היה מעריץ גדול של הרבי.

תגובתי היתה שהדבר מובן מאוד, שכן הגר"ש נהג לחתום "בן אאמו"ר גאון ישראל", וידועה הערצתו העצומה של הגר"ש אויערבאך לרבי [יצוטט, לדוגמא, ממכתבו של הגר"ש אל הרבי: "והנני מבקשו מאד להזכיר אותי לטובה בתפלה בענין בריאות הגוף ונחת מהמשפחה ומתלמידים, ובכל עניני רוחניות וגשמיות. שמי שלמה זלמן בן לאבי מורי הרב חיים יהודה ליב אויערבאך ולאמי מורתי ע"ה צביה". וראה עוד ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ג, א-ד, "שמן ששון מחברין" ו"ממלכת התורה" בערכו].



האברך הוסיף שבהלווייתו של הרה"ח ר' משה מרדכי ליכטנשטיין ע"ה
(ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ה, ס. רה), שהיה חסיד חב"ד, הספיד אותו הגר"ש
אורבך בהספד גדול.



שביבי תגובות

בשל התגובות החשובות שקבלתי על החוברת החמישית של "לקט ופרט" החלטתי לסדרם במרוכז לפי סדר הופעת הדברים בחוברת, כאשר לפני כל תגובה יתומצת המופיע ב"לקט ופרט", לאחר מכן תופיע התגובה, ובחלק מהמקרים יבוא לאחר מכן מענה על התגובה.

א.

"אין רע יורד מלמעלה"

להלן חלקים ממכתבו של הרה"ח ר' יעקב שי' טרגר:
כבוד הגה"ח הרב טוביה בלוי שליט"א
השלום והברכה!

אודה מאד על "לקט ופרט" חלק חמישי שנשלח אלי על ידך, וברצוני להעיר ולהאיר ולברר אי אלו דברים שראיתי וקראתי בחלק של השביבים, ואפרט על פי סדר השביבים.

שביב ל"א, בסיומת הקטע האחרון: "מוסבר שגם כאשר האדם שרוי בצרה ר"ל אין לו להיות עצוב ח"ו אלא עליו להאמין בקב"ה וש"אין רע יורד מלמעלה", ואדרבה: עליו לשמוח באמונה זו (ראה תניא קדישא, ספר של בינונים, פרק כ"ו. אגרת התשובה פרק י"ב ואגרת הקודש סימן י"א).

זה עורר לי את דברי הרה"ק מאיזביצא זצ"ל, בספרו "מי השילוח", פרשת ויגש, דיבור המתחיל "ויאמר יוסף וגו'", יעויין שם.

ב.

"חסד של אמת"

להלן המשך הערותיו של הר"י טרגר.

בשביב ע"ח נכתב: "הרה"ק רבי שאול ידידיה ממודוויץ זצ"ל, בעל "אמרי שאול", היה בידידות ובקשרי מכתבים עם כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע.



רבי שאול ידידיה הסתלק בט"ז כסלו תש"ח והיה, כמדומני, היהודי האחרון שנקבר בהר הזיתים עד תשכ"ז, שכן מאז פרוץ מלחמת תש"ח ועד שנת תשכ"ז, לאחר מלחמת ששת הימים, היה הר הזיתים בשליטת הערבים (ראה "שביבים" שב"לקט ופרט" ד, רכו. רנג).

יש להעיר על כך, כי עובדתית אין זה נכון שהוא היה האחרון שנקבר בהר הזיתים בשנת תש"ח.

נכון הוא שבתקופה ההיא כבר היתה הקבורה בהר הזיתים לרוב מן הנמנע, אך בפועל נקברו שם גם בחודש טבת וגם בחודש שבט תש"ח [יש שם מצבות מהתאריכים הנ"ל].

לדוגמא אציין כאן כי בתאריך כ' טבת תש"ח – למעלה מחודש אחרי הסתלקותו של האדמו"ר ממודז'ין – נפטר הגביר והנדבן ר' אהרן [הרי] פישל ז"ל, שרכש לו אחוזת קבר מפוארת עוד בחייו בהר הזיתים, ומאחר והוא היה אזרח ארה"ב וגם כנראה בשל היותו עשיר ומפורסם אירגנה הקונסוליה האמריקאית בירושלים הגנה של הצבא הבריטי להלוויתו, והחברא קדישא ניצלו הזדמנות זו כדי להעלות בו זמנית עוד נפטרים לקבורה בהר הזיתים.

ג.

"מעשה שי(לא) היה..."

להלן יועתק חלק ממכתב שקבלתי מהרה"ח ר' שמריהו שי' לרנר כתגובה על החוברת החמישית של "לקט ופרט".

בקשר למובא מתורת מנחם חלק נ"ב באות קיח "מעשה שי(לא) היה..." מה שאמר הרבי אודות "המסופר על הגאון החסיד רבי הלל מפאריטש זצ"ל, שכיון שהיה בכור החמיר לפדות את עצמו אצל מספר כהנים, אולם הסיפור אינו אמיתי, שכן רבי הלל היה לוי, ולוויים פטורים מחובת הפדיון..."

ולצערי לא מובנת לי הפירכא, שהרי מי שנוהג לפדות עצמו כמה פעמים עושה זאת מן הסתם משום שאינו בטוח בייחוסם של הכהנים אצלם נפדה בעבר, ואם כך אותו חשש קיים לגבי עצמו דשמא אינו לוי ובמילא הרי הוא כן חייב בפדיון.

בברכה ובהוקרה

שמריהו לרנר



ד.

מענה:

א. ידוע שאין בזמננו "כהן מיוחס" כי אם "כהני חזקה", כלומר: על פי מה שאביו היה מוכר ככהן. ה"חזקה" תקפה גם לגבי ענינים שמדאורייתא, כגון פדיון הבן ונשיאת כפים (שהרי זר שנשא את כפיו חייב מיתה). לאור זה מובן שהרה"ק רבי הלל מפאריטש זצ"ל ראה את עצמו כלוי לכל דבר ולכן הוסיף לשמו בחתימתו את התואר "הלוי". הבסיס ההגיוני, כביכול, לכך שהוא פדה את עצמו אצל מספר כהנים הוא הפקפק שהיה לו עד כמה ה"חזקה" של הכהן שהוא נפדה אצלו היא תקפה. מובן, אם כן, כי גם לפי האגדה האמורה לא היתה שום סיבה שהוא יפקפק שהוא עצמו לוי, דבר שהיה ידוע לו בוודאות.

ב. הספק שהיה לו הוא רק ספק, אבל אין הגיון לחשש שפדה את עצמו גם משום חשש ספק ספיקא.

ג. יתכן שהפרכת האגדה נובעת גם מעצם השאלה ששאלת, שכן העובדה שחתם "הלוי" מוכיחה שרבי הלל לא פקפק כלל בדברים כגון דא.

ה.

"מכתב מאלהו"

ב"שביבים" שב"לקט ופרט" (ה, קלב) ביארתי בדרך אפשר את הקשר בין הפתגם "אין השליח צבור מתעטף בטלית למנחה או למעריב, לא בשבת ויום טוב ולא בראש השנה" המופיע בלוח "היום יום" בתאריך י"ט בכסלו לבין שיטת חסידות חב"ד התובעת עיסוק מתמיד ב"פנימיות" ולא ב"מקיפים".

ידידי הרה"ג הרה"ח רבי אלתר אליהו הכהן פרידמן שליט"א כתב לי בתגובה מספר רמזים נוספים על הקשר בין הפתגם האמור לחג הגאולה י"ט כסלו. להלן תוכן הדברים.

"אין השליח צבור מתעטף בטלית למנחה או למעריב, לא בשבת ויום טוב ולא בראש השנה":

במלים "שליח ציבור" נרמז אדמו"ר הזקן, שמאסרו היה כשליח ציבור של החסידים והחסידות כולה, כידוע.

במלה "טלית" נרמז התאריך י"ט, שאותיותיו מצויות בתוך המלה האמורה.

במלים "מנחה" ו"מעריב" רמוזים בעלי ההילולא של יום י"ט בכסלו, המגיד ממעזריטש (שזהו יום ההילולא שלו) ואדמו"ר הזקן (בעל השמחה והגאולה), שכן כאשר נקביל בין האבות הקדושים שתקנו את התפלות לבין נשיאי החסידות נמצא שתפלות מנחה וערבית שנתקנו על ידי אבותינו יצחק ויעקב הן כנגד המגיד ואדמו"ר הזקן.

במלים "ראש השנה" נרמז חג הגאולה י"ט בכסלו, שכן כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע כתב, כידוע ומפורסם, שי"ט בכסלו הוא "ראש השנה" לחסידות.

ודברי פי חכם חן.

ו.

הצבעה תיאורטית

להלן המשך הערותיו של הר"י טרגר.

בשביב קל"ט הוזכרו דברים שאמר הרה"ח ר' חנוך הכהן אבנר ע"ה, מראשי תנועת "פאג"י", בפני הגר"י סרנא בסעודת "שבע ברכות" של נישואי אחותי ע"ה עם הרה"ג הרה"ח רבי קלמן לנדו שליט"א, כיום מראשי ישיבת טשעבין, ותגובת הגר"י סרנא לדבריו.

בין השאר הופיע שם הקטע הבא: "כיון שהיה זה בתקופה שלפני הבחירות בה התמודדה "פאג"י" ברשימה עצמאית, קם הרה"ח ר' חנוך אבנר ע"ה לאחר נאומו של הגר"י סרנא, ואמר: לאחר ששמענו את דברי ראש הישיבה, מובן לכל שיש להצביע לרשימת "פאג"י"."

על כך יש להעיר כי למען האמת התמודדה "פאג"י" בבחירות לכנסת רק פעמיים ברשימה עצמאית, בפעם הראשונה – בבחירות לכנסת הראשונה, בשנת תש"ט [תחת האותיות יח], ובפעם השנייה – בשנת תשי"א, בבחירות לכנסת השנייה [תחת האותיות טת] ואילו נישואי אחותי ע"ה עם הרב קלמן



לנדא שליט"א היו באלול תשי"ב, כך שלא היתה זו תקופה של בחירות כלשהם ש"פאג"י" התמודדה בהם, ור' חנוך הכהן אבנר ז"ל אמר את דבריו באופן תיאורטי בלבד.

ז.

על הניגון "אנה אלך מרוחך"

בחוברת ה' של "לקט ופרט" (ב"שביבים" אותיות קנא-קנד) נחשף לראשונה מכתב שכתבתי לכ"ק אדמו"ר זי"ע בשנת תשי"ז.

בין השאר נכתב שם: "הננו מצרפים פה תוי נגינה לשני שירים המיוחסים ע"י מישהו לאדמו"ר הזקן. א. אנה אלך מרוחך וכו'. הרה"ח ר' ניסן הורביץ שי' משפיע בביהכ"נ אנ"ש בשכ' מאה שערים פעיה"ק מנגן את הניגון הזה בתור נגון אדמוה"ז, לפי דבריו שמע את הנגון עוד בנערותו לפני יותר מחמשים שנה במקום מגוריו בעיירה בפלך מאהליב בין מחסידי ליובאוויטש ובין מחסידי קאפוסט כנגון אדמו"ר הזקן".

בהזדמנות האמורה נחשפה גם תשובת הרבי על המכתב שהופנתה לחברת "ניחו"ח" הממונה על ניגוני חב"ד, ותוכנה הוא שעל החברה לברר ולאמת את ייחוס הניגון ולענות לי את ממצאיה.

בעקבות הפרסום האמור קיבלתי מכתב מאת חוקר הניגונים החסידי, הרה"ח ר' לב שי' לייבמן, שיועתק להלן.

ח.

"זה לא ניגון של אדה"ז, אבל זהו ניגון מזמן אדה"ז"

שלום וברכה!

כאן לב לייבמן, אני עוסק בניגונים (הברתי ספרים וכתבות על ניגוני חב"ד שונים).

שמעתי מהרב בן ציון גרוסמן, ששמע מר' שמעון הכהן פרידמן (כונה בשם "שמעון הצדיק") ז"ל (שהי' תלמיד של המשפיע ר' ניסן הורוויץ), אודות הניגון אנה אלך מרוחך, ששאלו את הרבי האם זהו ניגון של אדה"ז, והרבי השיב, שזה לא ניגון של אדה"ז, אבל זהו ניגון מזמן אדה"ז (פון דער צייט פון אלטן רבין).

זה עתה ראיתי – בקובץ שלכם, שזו הייתה שאלתכם, אך לא מצאתי שם את המענה של הרבי.

אולי זכור לכם האם היה מענה על זה (מניח"ח או ממי)?

תודה רבה!

הרב לב לייבמן

*

בשולי המכתב יצויין כי לא זכור לי שקבלתי מענה כלשהו על מכתבי האמור.

ט.

הקשר בין "כתר" לתפלת מוסף

עוד ממכתב הר"י טרגר:

בשביב קנ"ח הוסבר ביאור העובדה שקדושת "כתר" נאמרת דווקא בתפלת מוסף. יצויין לפנינה נאה בענין זה שנאמרה על ידי הגרי"ח זוננפלד זצ"ל, מרא דארעא דישראל, שנדפסה על ידי נכדו הרש"ז זוננפלד ז"ל בספר "חכמת חיים", עמוד שנו, יעויין שם.

י.

בין "הקבלת פנים" ל"הכנסת אורחים"

כבר סופר (ב"שבבים" שב"לקט ופרט" ה, רטז) על המלמד הרה"ח ר' חיים מנחם מנדלסון שהביא את כתתו בת"ת "עץ חיים" להקביל את פני כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע בשנת תרפ"ט ולהתברך מפיו, למרות שאר הכתות ב"עץ חיים" לא עשו כך.

מאן דהו חשב שהדבר מהווה סתירה לעובדה המפורסמת שהרבי מוהרי"צ ביקר בת"ת "עץ חיים" (ראה "מסע הרבי לארץ הקודש" עמוד 165), אך מובן שאין כל סתירה בין הדברים, שכן אמנם הרבי מוהרי"צ הגיע לבקר ב"עץ חיים", אך, מאידך, תלמידי "עץ חיים" לא באו למקום שהותו כדי להקביל את פניו, מלבד כתתו של הרח"מ מנדלסון, כאמור.



יא.

ייחוסו של הרה"ח רבי אריה לייב קאליש ז"ל

להלן סיום מכתבו של הר"י טרגר.

בשביב ר"כ נכתב: "הרה"ח רבי אריה לייב קאליש ז"ל, מראשי תנועת "פאג"י", בן הרה"ק מאופלה זצ"ל, מגזע צדיקי וורקא-אמשינוב וחתן הרה"ק רבי אברהם איגר מלובלין זצ"ל".

על המשפט האחרון יש להעיר הרה"ח ר' לייבל קאליש היה חתן של הרה"צ רבי יהושע אייגר זצ"ל, שהוא בנו של הרה"ק רבי אברהם אייגר זצ"ל. דהיינו שר"ל קאליש היה נשוי לנכדתו של ר"א אייגר זצ"ל [שהיה בנו של האדמו"ר רבי לייבלי אייגר מלובלין זצ"ל, נכדו של הגרע"א זצ"ל].

זאת ועוד: גם ר"ל קאליש עצמו היה נכד של ר"א אייגר, בהיות אמו של ר"ל קאליש בתו של הר"א אייגר, דהיינו שאשת ר"ל קאליש היתה גם בת דודו, ומכאן שהוא עצמו גם נין ונכד לאדמו"רים מלובלין [בנוסף להיותו נכדו מצד אביו, בן בנו, לאדמו"ר הראשון מאמשינוב, הרה"צ רבי יעקב דוד זצ"ל].

אימו של ר"ל קאליש היתה בזיוו"ר אשת האדמו"ר רבי שאול ידידיה ממודז'יץ זצ"ל ואימו של האדמו"ר הרה"ק רבי שמואל אליהו זצ"ל, בעל "אמרי אש", כך נמצא שר"ל קאליש וה"אמרי אש" הם אחים מאם.

דרך אגב, ר' לייבל קרוי באמת על שם סבו (שהוזכר לעיל) האדמו"ר רבי לייבלי אייגר מלובלין זצ"ל, נכדו של הגרע"א זצ"ל, ויש "תורה" נדפסת בספר "בית אברהם" לסבו הר"א אייגר במסיבת ה"שלום זכר" ללידתו של ר"ל קאליש, דומני בליל ש"ק פ' נח שנת תרע"ב.

הנני מצפה כבר לחלק השישי של ה"לקט ופרט" ומקוה שלא יארך הזמן להופעתו.

בברכת יישר כח

יעקב טרגר

יב.

הקשר בין ציצית ל"והביאנו לשלום"

להלן יועתק חלק נוסף ממכתב שקבלתי מהרה"ח ר' שמריהו שי' לרנר כתגובה על החוברת החמישית של "לקט ופרט".

שלום וברכה לכבוד הרב שליט"א

בנועם ובתודה קיבלתי את הקובץ לקט ופרט חלק ה' המלא וגדוש כרגיל בשביבים משובבי נפש.

לחכיבות הדבר לא אמתין עד עיצומו של יום ואשתף כבר עתה באי אלו הערות שעלו ברעיוני למקרא חלק מהדברים:

למקרא אות רכא שכותרתה הקשר בין ציצית ל"והביאנו לשלום", נזכרתי בדברי הרבי בלקוטי שיחות חלק ל"ג בסוף שיחה ג' לפרשת שלח וז"ל:

ויהי רצון שהזהירות במצוות ציצית . . תזרוז קיום מצות ציצית של הקב"ה - בלשון תפילתנו 81 "והביאנו לשלום מארבע כנפות הארץ . . לארצנו", בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

ובהערה 81: "בברכת אהבת עולם. ולהעיר שתיבות אלו שייכות במיוחד לאחיזת הציצית - ראה אור צדיקים שם [בהערה 13 בשיחה צויין: אור צדיקים (להר"מ פאפריש) סימן ז' (הלכות ציצית), סעיף ט'] מקור-חיים סימן כ"ד סוף סעיף א'. שם סעיף ה'. וראה גם "היום יום" כ"ב סיון".

עד כאן הציטוט מלקוטי שיחות.

בנוסף לכך (וכן בקשר למצוין באות רמ) יש לציין שמצוות ציצית נשנתה בתורה לאחר חטא המרגלים וגזירת דור המדבר, מה שמעלה את המחשבה שמא יש בה משום תיקון לחטאם. היינו שתחת מה שהם הוציאו דיבת הארץ וגרמו לעכב את הכניסה אליה, ניתנה לנו מצוות ציצית כדי לזרז הכניסה לארץ.

יג.

"אתהפכא" לדמ"ד

כבר ספרתי (ב"שביבים" שב"לקט ופרט" ב, נב) על הנהגת הרה"ק רבי יוחנן סופר מערלוי זצ"ל, שכאשר לימד את סימן רמד בהלכות שבת, נהג להפוך



את סדר האותיות ולומר "סימן רדמ". זאת, בשל צוואת ה"חתם סופר" בה נאמר "בספרי רמד אל תשלחו יד" – כשהכוונה הייתה ל'משכיל' משה מנדלסון דעסור (על שם מוצאו, מהעיירה דסאו).

על פי זה שאל אותי אחייני (בן אחי הגאון רבי יעקב ישעיה זצ"ל) הגאון רבי חיים יוסף בלוי שליט"א מדוע ב"לקט ופרט" חוברת חמישית הובאו דווקא רמ"ד שביבים והמספר רמ"ד אף צויין מספר פעמים בחוברת כצורתו.

יד.

מענה:

למרות שאכן המספר האמור לא נבחר בכוונה תחלה – ידוע שכל דבר המתרחש בעולם הוא בהשגחה פרטית ובכוונה מכוונת מאתו יתברך, ולכן ניתן, אולי, לבאר זאת כדלהלן.

כבר ביארתי ("שביבים" שב"לקט ופרט" א, עה. ד, קטז-קיז) על פי דברי ה"חתם סופר" שלמרות שבזמן הגלות יש צורך בתוספת כוח מיוחד של הקדושה כדי להתגבר על הקליפה, ולכן מספר המנים בסמני הקטורת הם 368 – תוספת של 10 על "נחש" (358), המסמל את הקליפה – בביאת המשיח לא יהיה צורך בתוספת האמורה, כיון שהרע עצמו יהפך לקדושה, ולכן "משיח" בגימטריא 358, בדיוק כמנין "נחש".

לפי זה ניתן, אולי, לבאר גם בענייננו, שמכיון שאנו קרובים מאוד לגאולה השלמה, כידוע, הרי גם את המספר "רמ"ד" ניתן להפוך לקדושה ולהשתמש בו בענינים של תורה וקדושה.

נכדי הרה"ח ר' משה לוי יצחק שי' לאופר מצא שהמלים "הוא האלקים אין עוד" (דברים ד, לה) והמלים "אל לבבך כי ה' הוא האלקים" (שם, לט) עולות בגימטריא רמ"ד.



טז.

בין הכלל לבין המפורט

כפי שצויין לא אחת הבדל בין שני כחות הנפש ה"חכמה" וה"בינה" הוא שה"חכמה" היא הרעיון הכללי כפי שהוא בתמציתיות ובאופן של נקודה וה"בינה" – כפי שהוא בהרחבה ובפירוט.

בהזדמנויות שונות כתבנו שההבדל בין "חכמה" ל"בינה" הוא ההבדל בין תורת החסידות הכללית, הכוונה במיוחד לכתבי הבעש"ט הקדוש והמגיד ממעזריטש, לבין תורת חסידות חב"ד, דבר המשתקף, בין השאר, בסיפור דלהלן (ראה להלן אות יט גירסא שונה של סיפור זה).

סיפר לי אחי, חוקר החסידות, הרה"ג הרה"ח רבי עמרם ז"ל את מה שקרא באחד מספרי תולדות החסידות. הרה"ק רבי אהרן מטשערנוביל זצ"ל שלח את אחד מחשובי חסידיו אל כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" נ"ע בעניני הכלל. כשהלה חזר מליובאוויטש השמיע בפני רבו בהתפעלות גדולה תוכן מאמר חסידות ששמע מה"צמח צדק". פתח הרה"ק הר"א את ספר "מאור עיניים" (להרה"ק רבי מנחם נחום מטשערנוביל זצ"ל) והראה לו כי בשורות מעטות בספר זה כלול כל תוכן המאמר ששמע בליובאוויטש.

אינני יודע מה המסקנה שהתכוון הכותב להסיק מסיפור זה, אבל נוכל ללמוד מספור זה את ייחודיותה של שיטת חב"ד.

תורת חסידות חב"ד אינה, חלילה, שונה מתורת הבעש"ט הקדוש, אלא מהווה מעין פרשנות לתורת החסידות הכללית. היחס בין החסידות הכללית, הכוונה במיוחד לכתבי הבעש"ט הקדוש והמגיד ממעזריטש, לחסידות חב"ד הוא, כמבואר במקומות רבים, היחס בין "חכמה", שהיא נקודה, לבין "בינה" שהיא ההרחבה, בין מעין לנהר, או בין המשנה לתלמוד.

[ראה על כך בהרחבה במאמרי "נקודה בהיכלא" שב"נר למשיחי" עמודים קיב-קכד וכן ב"לקט ופרט", ה, עמודים י-יא].

בהזדמנויות שונות הדגמתי את האמור על ידי הצגת קטע מתורת החסידות הכללית והסברתו לפי שיטת חסידות חב"ד, ראה לדוגמא במאמרי שנדפס ב"לקט ופרט", ה, עמודים ריא-ריד.



טז.

ענינה של ספירת ה"דעת"

לאחר שפרסמתי את הרעיון האמור (ב"לקט ופרט", ה, עמוד ריא) שאלני אחד מרבני שכונתנו, שכונת "נוה יעקב" פעיה"ק ירושלים ת"ו, שליט"א:

ידוע ששלושת הספירות שעניינן "מוחין" הן (ראה תניא קדישא, פרק ג'): "חכמה", "בינה" ו"דעת". לפי המוסבר לעיל ש"חכמה" היא תורת החסידות הכללית, ו"בינה" היא תורת חסידות חב"ד, מהי, אם כן, ה"דעת"?

יז.

מענה:

ספירת ה"דעת" אינה התפתחות שכלית נוספת לאחר שלבי ה"חכמה" וה"בינה", אלא היא כוללת את שניהם, שכן כמוסבר בתורת החסידות (ראה תניא קדישא, פרק ג') משמעותה של דעת היא התקשרות והתחברות.

כלומר: לאחר שהאדם קלט את נקודת הרעיון השכלי בלבד ("חכמה") והבין אותו היטב עם כל פרטיו בשכלו ("בינה") יתכן שהוא עצמו אינו קשור לרעיון השכלי, ועליו לעמול באמצעות התבוננות כדי שהוא עצמו יתחבר אל הרעיון ויתאחד עמו עד שהדבר ייצור אצלו רגש מסויים כתוצאה מהפנמת הרעיון השכלי אותו הבין.

משמעות הדבר בהקשר לנידוננו: כאשר יהודי לומד את תורת החסידות הכללית, ובמיוחד בכתבי הבעש"ט הקדוש והמגיד ממעזריטש, ואת תורת חסידות חב"ד ומפנים את הנלמד על ידי התבוננות עד שהדברים מחלחלים לתוכו והוא מתחבר ומתקשר עמם עד להולדת רגש של אהבה ויראה, חיות בקיום המצוות וכדומה, יש בידו את שלושת השלבים: "חכמה", "בינה" ו"דעת".



יח.

"דעת עליון" ו"דעת תחתון"

בשולי הדברים יצויין כי קיימות שתי דרגות של "דעת": "דעת עליון", המחברת בין ספירות ה"חכמה" וה"בינה" עצמן, ו"דעת תחתון", המחברת את ספירות ה"חכמה" וה"בינה" עם שש המדות (חסד, גבורה, תפארת, נצה, הוד, יסוד).

בתורת הקבלה מבואר שה"דעת" משולה לנקודה התחתונה שבצורת הניקוד "סגול" [=], שכן מחד, מיקומה הוא בין שתי הנקודות העליונות, דבר המורה על כך שהיא מחברת ביניהם, כ"דעת עליון" המחברת בין "חכמה" ל"בינה" [ומשמעות החיבור הוא שאחרי ה"חכמה" תמשיך להיווצר ה"בינה", וכן שה"בינה" תהיה מאוחדת עם נקודת ה"חכמה" ולא תסטה לכיוונים אחרים], ומאידך, מיקומה הוא מתחתיהן, דבר המורה על כך שהיא מחברת את ה"חכמה" וה"בינה" עם שש המדות שלמטה מהן ובאות כתוצאה מהן, כ"דעת תחתון" וכמוסבר לעיל בהרחבה.

[למעשה שתי הדרגות של "דעת" שלובות וכרוכות זו בזו, שכן כדי שמה"חכמה" וה"בינה" ייווצרו המדות ("דעת תחתון") על ה"חכמה" וה"בינה" להיות מחוברות זו לזו ("דעת עליון").]

יט.

חשיבות הדיוק בסיפורי חסידים

להלן מכתב שקבלתי מאחד מנכדי אחי הרה"ג הרה"ח רבי עמרם ע"ה על הסיפור האמור (אות טו).

ב"ה

לכבוד דו"ז הגה"ח ר' טוביה בלויא שליט"א

זכיתי לעיין בכרך החדש של סדרת הספרים הנפלאים "לקט ופרט", וכל אחד משובח יותר מחבירו, בכמות ובאיכות.

ברצותי לדייק במעשה המובא בעמ' ריא בשם סבי - ר' עמרם ע"ה - אודות הרה"ק ר' אהרן מטשערנאביל נ"ע שהראה איך ב"מאור עיניים" נמצא בקיצור דרוש כ"ק אדמו"ר הצ"צ (והובא גם לעיל אות טו).



[ובפרט עפ"י מכתב כ"ק אדמו"ר זי"ע מכ"א תמוז תשט"ו, נדפס בלקוטי שיחות חלק כ"ד עמ' 560: "...הנה ככל שיש להבהיר הענינים ולהוסיף דיוק, מועיל הוא ביותר. . אם בשולי הגליון או על כל פנים בסוף הספר, מקורו של כל סיפור והעיקר – הסמכות שלו..."].

את הסיפור סיפר לסבי ר' שמואל חיים גרובער בשם האדמו"ר מרחמסטריווקא-בארא פארק, ומצאתי במסמכי סבי את המעשה המלא, כדלהלן.

ב.

"אין מה לחדש"

ידוע שכ"ק הרחש"ז מליאדי נ"ע נשא בזיוו"ש את הרבנית שיינדל ע"ה – שהייתה בזיוו"ר אלמנת הרה"ק ר' מנחם נחום השני מטשערנאביל נ"ע. ומסופר שהייתה שולחת לחתנה – מזיוו"ר – הרה"ק ר' יוסף מאיר ממאכנובקא נ"ע את דרושי כ"ק אדמו"ר הצ"צ. וזקנו הרה"ק ר' יצחק מסקווירא נ"ע היה שואל מאתו בכל פעם אם יש איזה חידוש, והיה משיב בכל פעם שאין חדשות.

פ"א אמר לזקנו שכמדומה לו יש חדשות. וצווה מהר"י מסקווירא להראות לו. לאחר שעייין בדרוש, הוציא המהר"י את הספר "תולדות יעקב יוסף" והראה לו שכבר כתוב שם (כידוע שמהר"י מסקווירא היה אומר שאחרי הספרים הק' אור החיים, תולדות יעקב יוסף ומאור עיניים איז ניטא וואס מחדש צו זיין [= אין מה לחדש], שהכל כבר מרומז שם).

עכ"ל המעשה ממסמכי סבי.

כמובן שתוכן הסיפור ו'הבכך' נשאר כשהיה, אך מכ"מ רציתי להאיר מהטעמים שהובאו לעיל.

בברכת יאריך ימים על ממלכתו ושימשיך לזכות את עמ"י מחידושו ומספריו מתוך בריאות איתנה בגו"ר, בשמחה ובטוב לבב עד ביאת גואל צדק בב"א.

מנחם מענדל בלויא

בן לר' משה יהודה בלויא ונכד להבחל"ח לר' עמרם בלויא ע"ה

A decorative, ornate frame with intricate scrollwork and floral motifs, rendered in a light gray color. It surrounds the central text.

"עלי הגיון"

אוסף של מאמדי עיון

זמחשבה

שפורסמו בבמות שונות



משיחת כ"ק אדמו"ר זי"ע

להלן יועתק חלק משיחת קודש שאמר כ"ק אדמו"ר זי"ע בשבת-קודש פרשת ויגש תשכ"ט.

השיחה נדפסה ב"תורת מנחם - התוועדויות", חלק מ"ה, עמודים 127-129.

יצויין כי השיחה לא הוגהה על ידי הרבי.

"בל רגע פנוי צריך יהודי לנצל ללימוד התורה"

...יש צורך להבהיר . . . שלא לחשוב שכיון שמכל דבר צריכים ללמוד הוראה בעבודת ה', יש צורך לידע את כל הענינים הנ"ל על ידי הקריאה בעיתונים... בכדי להפיק הוראה בעבודה...!

במאמר הבעש"ט (לוח "היום יום", ט' אייר) שמכל דבר בעולם צריך ללמוד הוראה בעבודה, ברור הדבר שאין הכוונה שהאדם צריך להתרוצץ בכל מקום ומקום בעולם, כדי ללמוד הוראות בעבודת ה' - שהרי כל רגע פנוי צריך יהודי לנצל ללימוד התורה; הכוונה אינה אלא שאם הוא כבר ראה או שמע דבר מה, אזי צריך ללמוד מזה הוראה בעבודתו, אבל לא שבגלל זה יקרא עיתונים וכו'.

ולא כמו אלו שלהוטים לידע כל פרטי הדברים מקריאת עיתונים, מבלי להחסיר "חס ושלום" אפילו יום אחד, והיינו, שגם לאחרי שכבר שמעו בבוקר ברדיו אודות כללות הענין, רצים מיד לקנות את העיתון, אולי יש שם עוד פרטים שלא שמעו עדיין; מה שמותיהם של האנשים, שמות נשותיהם, וכמה ילדים יש להם וכו', ולכן משתדלים לשמוע עוד הפעם את הרדיו, אולי יתוספו עוד פרטים... ולאחרי כן, בבואו לבית הכנסת ביום השבת קודש, עליו להראות לכולם שהוא בקי בכל פרט ופרט, שהרי אינו "מפגר" או "בטלן", אלא הוא אדם מודרני, ולכן מדבר על ענין זה בבית הכנסת, ביום השבת קודש, שכל רגע הוא קודש כו', ומבלבל (לא רק את עצמו אלא) גם אחרים וכו'.

ובכן: כל האמור לעיל אין בו משום אישור לאלו שיודעים כל פרטי הענינים מהקריאה בעיתונים כו' (ואדרבה: רחמנות גדולה עליהם כו'), שכן, ענינים כמו עיתונים וכיוצא בהם, טוב להם שלא נבראו...



ואילו הדיבור בכל הנ"ל אינו אלא לאחרי שיודעים אודות מאורע זה, שאז צריכים ללמוד ממנו הוראה בעבודה ה'. וע"ד מ"ש (משלי כב, ו) "חנוך לנער על פי דרכו", שגם מ"דרכו" צריך למצוא ענינים בעבודת ה'.

על ידי ניצול הזמן ללימוד תורה נחסכים טיפולים ותרופות...

(כ"ק אדמו"ר שליט"א סיים בבת שחוק):

מספרים על יהודי זקן מחסידי ליובאוויטש שהי' יושב ולומד בבית הכנסת או בביתו, מבלי להתעניין מה קורה בעולם, שכאשר סיפרו לו שהכתירו את ניקאלאי לקיסר, שאל: הרי כבר הכתירו אותו פעם אחת, ולמה הוצרכו להכתירו עוד הפעם!...

כוונתו היתה להכתרת ניקאלאי הראשון, בזמן ה"צמח צדק", שאז הי' יהודי הנ"ל ילד קטן, וכיון שאז הי' נהוג להדליק נרות לכבוד הכתרת המלך, זכר שכבר הכתירו אותו, ולכן שאל למה צריכים להכתירו עוד הפעם - כיון שלא ידע שמדובר עתה אודות ניקאלאי השני, לפי שבינתיים מת ניקאלאי הראשון, ולאחריו היו עוד כמה מלכים...

ומכאן רואים גם כיצד היתה דרך החיים בעבר - שניצלו כל רגע פנוי ללימוד התורה, ועי"ז זכו לאריכות ימים ושנים טובות מתוך מנוחה וכו', ללא כל הענינים הנדרשים בימינו, כמו פסיכיאטרים ופסיכולוגים, סמי מרפא להרגעת העצבים ("טרענקולייזערס"), ואפילו ללא אנטיביוטיקה!...



מספר נקודות ממאמר "ואתה תצווה"

הקדמה:

בין "מאמר" ל"שיחה"

ידועות ומפורסמות שיחות הקודש של כ"ק אדמו"ר זי"ע, אותן השמיע במהלך שנות נשיאתו, בדרך כלל במסגרת ההתוועדויות שקיים בהזדמנויות שונות. מספרן של שיחות קודש אלה מגיע לאלפים רבים. שיחות הקודש כללו מרחב עצום של התייחסויות תורניות לנושאים רבים ומגוונים מאוד, ביאורי סוגיות בש"ס, בירורי הלכה, עיונים במחשבת החסידות, הדרכות בעבודת ה', וכו' וכו'.

השיחות הועלו על הכתב על ידי "חוזרים" (שכן ברוב המקרים היו ההתוועדויות בשבת קודש וביו"ט), וחלקן הוגהו ותוקנו על ידי כ"ק אדמו"ר זי"ע, ונכללו, בדרך כלל, בסדרת ה"סה"ק ליקוטי שיחות, ואילו רובן הופיעו, וממשיכים להופיע כ"הנחות" של החוזרים "בלתי מוגה".

"מאמרים" הם מסוג המאמרים שנאמרו או נכתבו על ידי כל רבותינו הקדושים, נשיאי חב"ד לדורותיהם וכוללים בדרך כלל עיון מעמיק בתורת החסידות, ומשולבים גם בעניינים בתורת הקבלה והדרכה נפשית בעבודת ה' בדרך החסידות. מספר המאמרים מגיע אף הוא למאות רבות.

גם המאמרים של כ"ק אדמו"ר זי"ע הועלו על הכתב על ידי ה"חוזרים", וחלקם הוגהו ותוקנו על ידי כ"ק אדמו"ר זי"ע.

על מאמר "ואתה תצווה"

המאמר האחרון שהוגה על ידי כ"ק אדמו"ר זי"ע ונדפס במחצית הראשונה של חודש אדר א' תשנ"ב, נקרא בשם "ואתה תצווה".

שם המאמר הוא, כמו רוב שמות המאמרים, ע"פ הפסוק שעליו נסב המאמר, "ואתה תצווה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור" וגו'.

מאמר זה נאמר על ידי כ"ק אדמו"ר זי"ע 11 שנים לפני כן, בשבת קודש פרשת תצווה, יוד אדר ראשון תשמ"א, אלא שהוגה, כאמור, רק בתאריך שצויין לעיל, כך שהוא המאמר האחרון שיצא לאור לדפוס.

המאמר חולק בידו הקדושה של כ"ק אדמו"ר זי"ע ביום א' פרשת תשא תשנ"ב, מיד אחר הדפסתו.



המאמר מכיל תוכן עשיר של עניינים רוחניים, ומכיל 10 עמודים, י"ב סעיפים.

המאמר מהווה גם דיון במאמר שהשמיע כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע בפורים קטן תרפ"ז, תחת השלטון הקומוניסטי ומתחיל בפסוק "וקבל היהודים", רווי מסירות נפש.

* * *

להלן מספר נקודות מן המאמר האמור:

משה רבנו ("ואתה"), וכמוהו נשיאי ישראל, "איתפשטותא דמשה" בכל דור, מחבר ("תצווה" מלשון צוותא) את בני ישראל, בינם לבין עצמם, ובינם לבין הקב"ה.

לצורך זה בני ישראל עצמם צריכים להביא אליו "שמן זית זך כתית למאור". בכך הם "תורמים" לקיום תפקידו האמור של משה רבנו ע"ה. כך הם מהווים "רגלים" של משה, כשם שהרגלים הן המוליכות את האדם אל היעד שלו. מובן שהתנאי הוא שיהיו מחוברים אל משה כגוף אחד כפי שהרגלים הם חלק בלתי נפרד מגופו של אדם.

"כתית" (כתישה) הוא המושג המבטא מסירות הנפש הנדרשת מכל יהודי לעבוד את ה' בלי התחשבות בהגבלות כלשהן.

ה"כתית" הוא שברון הלב והכאב לכל יהודי על עצם הימצאו בגלות.

כאב הלב הוא במיוחד על כך שאין גילוי אלקות בעולם בזמן הגלות.

"עבודתו של משה היא לעורר ולגלות את האמונה שבכל אחד מישראל שמצד עצם הנשמה באופן שאחר כך יעבדו עבודתם בכח עצמם" (מתוך המאמר).

"ועי"ז זוכים בקרוב ממש לגאולה האמיתית והשלימה, שאז יהי' גילוי אלוקות גם מצד המטה. ויהי' אז הבאת השמן והדלקת הנרות (ויקחו אליך שמן גו' להעלות נר תמיד) גם בגשמיות, בבית המקדש השלישי, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש" (מתוך המאמר).

* * *

את המאמר "ואתה תצוה", שיש בו קווים לדמותו של משה רבנו של דורנו, המקריין לבני דורו את כאבו העוצמתי ("צוטריוסילט" בלשון המאמר) על הסתר הפנים שבגלות, ואת צמאונו העז, נכספה וגם כלתה נפשו, לגילוי



אלקות שבגאולה השלמה, נוהגים חסידי חב"ד ללמוד ברבים ביום ההילולא, ג' תמוז.

איש האלוקים ותורתו

כל¹ בר בי רב בתורת חסידות חב"ד יודע על ה"רביעיות" המקבילות, קבוצות של ארבעה מושגים המבטאים "השתלשלות", ירידה הדרגתית של השפע האלוקי ממקורו העליון, הבורא ברוך הוא, אל המציאות הנחותה ביותר. ידוע על: ארבע אותיות של שם הוי', ארבעה עולמות אבי"ע (אצילות, בריאה, יצירה, עשיה), אש רוח מים עפר, דומם צומח חי ומדבר. יש גם את עשר הספירות הידועות המתחלקות גם לארבע קבוצות: חכמה, בינה, שש "מדות", מלכות. יש גם: נפש, רוח, נשמה, חיה (ומעליהן "יחידה", בהקבלה ל"קוצו של יוד" או "כתר"), ועוד.

חסידות חב"ד מורה לנו את הדרך לקיום "מבשרי אחזה אלוקה", ומלמדת אותנו כי קיימת, במקביל לירידה ההדרגתית האמורה של השפע האלוקי, גם "השתלשלות" של כוחות הנפש של כל אחד, כדי שמזה נלמד על ההשתלשלות האלוקית בבריאה.

את המשפט האחרון ניתן להדגים על ידי בחינה עצמית של כל פעילות של האדם, גדולה או קטנה. ניתן לכל אדם להיווכח בכך בקלות כאשר ישים לב לתהליך של כל פעולה שלו. כל פעולה שאדם מבצע באופן מודע עוברת תמיד ארבעה שלבים, זה אחר זה, גם אם לא תמיד הדבר מורגש באופן בולט: תחלה מופיע הרעיון כמוח, אותו ניתן לכנות בשם "חכמה" ("כח מה"). השלב הבא לשם כל פעולה מודעת הוא ההתבוננות השכלית, הרחבת הרעיון כמוח למימדים ברורים ומוכנים יותר (כולל - בחינת האפשרויות להביא לידי פועל). לאחר מכן באה הדחיפה הרגשית, האמביציה, שבלעדיה הרעיון עלול להישאר כמציאות תיאורטית ולא מעשית. השלב האחרון הוא - הביצוע, כאשר האדם "מולך" ומשתלט על מציאות גשמית כלשהי ומפעיל אותה בהתאם לרעיון הקדום שלו, או - הבעתו. ספק אם כל מי שקורא עתה את הדברים מבחין בו עצמו את העובדה שכל פעולה ופעולה שלו עוברת את התהליך של ארבעת השלבים האמורים, בדרך כלל במהירות הבזק (מובן שאין הכוונה לפעולה ספונטנית בלי מחשבה).

1. מאמר זה פורסם לראשונה בעתון "כפר חב"ד" לרגל יובל שבעים וחמש שנה (כ' מנחם אב תש"ד-תשע"ט) להסתלקות הרה"ק רבי לוי יצחק שניאורסאהן נ"ע, אביו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, וכאן בא בשינויים ושיפורים מסויימים ובתוספת.



הקב"ה ברא את האדם "בצלם אלוקים", וקבע את סדר הפעילות הנפשית של האדם כך שיוכל לחזות מבשרו את האלוקים. לפיכך, ארבעת השלבים האמורים מקבילים לארבעה שלבים ב"השתלשלות" האלוקית המהווה ומקיימת את הבריאה כולה, ובלשון תורת הקבלה: "חכמה", "בינה", "מדות" (שש הספירות), "מלכות". הכרתם של שלבים אלה מביאה אותנו לקיום מצוות ידיעת ה', "וידעת היום", "דע את אלוקי אביך", שכן מכך נלמד את ההשתלשלות האלוקית.

* * *

בהקבלה לארבעת המושגים האמורים ידוע על קיום סדרה של ארבע דרכים בלימוד התורה הנקראות בשם "פרד"ס, פשט, רמז, דרוש, סוד.

כאן אנו מתוודעים לשתי שיטות בסדר הדברים. שיטה אחת, היא המפורסמת, אומרת כי סדר הדברים מבחינת ה"השתלשלות" הוא, ממעלה למטה: סוד, דרוש, רמז, פשט. כלומר: דרך הלימוד של "סוד" היא העליונה, ולאחריה באה דרך ה"דרוש", ולאחריה דרך ה"רמז", ואחרונה – ה"פשט". שיטה שנייה משנה את סדר הדברים, ממעלה למטה: סוד, רמז, דרוש, פשט (ממטה למעלה: פדר"ס, ולא פרד"ס).

יש מספר הוכחות לצידיקת השיטה השנייה. כך, למשל, נשים לב וניווכח כי כל סוד, בין אדם לחברו, מועבר, בדרך כלל, ברמז, דבר המראה שהרמז הוא קרוב יותר לסוד. הוכחה נוספת: בתורת הקבלה נלמדת עוד סדרה של ארבע קבוצות והיא נמנית ממעלה למטה: קבלה, תלמוד, משנה, מקרא. כל בן חמש למקרא יודע שהדרוש הוא הקרוב ביותר לפשוטו של מקרא, יותר מן הרמז (ראה במבוא לספר "כללי רש"י" על שיטתו של כ"ק אדמו"ר זי"ע בלימוד פירוש רש"י על התורה ועל הזיקה בין הפשט לבין הדרוש). הוכחה נוספת: המשנה, שהיא, כאמור, השלישית בסולם הדרגות ממעלה למטה "דורשת" את התורה שבכתב במדות שהתורה נדרשת בהם ומסיקה מכך את ההלכות.

* * *

לאור האמור לעיל מובנת הצמידות של דרך הרמז, בלימוד התורה, לדרך הסוד.

לא נדרשת בקיאות, וידע רב, בתורת הקבלה, לפחות כפי שהיא באה לידי ביטוי בתורת חב"ד, כדי להיווכח בצמידות האמורה.



שיאם של הדברים בא לידי גילוי בתורתו של הגאון הקדוש, איש האלוקים, רבי לוי יצחק שניאורסון זצוק"ל, אביו ורבו של כ"ק אדמו"ר זי"ע.

לצערנו הגיע לידינו רק חלק קטן, מעט מזער, מן היכול העצום של הדברים שהעלה רבי לוי יצחק על הכתב, רדיפות הדת הידועות שעבר, פגעו באופן קשה ומר לא רק בכתיבו הרבים בנגלה ובנסתר אלא גם בגופו הטהור, כידוע. די להעיף, ולו מבט בלבד, על שארית הפליטה שהגיעה לידינו, לרוב בזכות הרבנית הצדקנית, אשת חיל עטרת בעלה, מרת חנה זצ"ל, שמסרה את נפשה על הצלת הכתבים, כדי לראות באופן בולט כיצד כל מלה בתורה שבכתב ושבע"פ מוארת באור יקרות בוהק דרך הסוד והרמז גם יחד. בהקשר זה ניתן לומר על הרבנית הדגולה אם המלך: "שלו ושלנו – שלה הוא".

לא נדגים כאן את הדברים, שכן כל דוגמא שתובא אינה משקפת כלל את העומק ואת העושר שבתורת רבי לוי יצחק. זכינו ב"ה והדברים יצאו לאור עולם, בחלק ניכר מן הדברים עוד כאשר זכינו שכ"ק אדמו"ר זי"ע היה אתנו בחיים בגוף גשמי בעולם הזה, והוא שהואיל לזכותנו, ולזכות את הדור כולו, באותו חלק שנשאר לפליטה (וכן באגרות התורניות ששיגר לבנו הגדול).

דומה שלראשונה אנו מתוודעים לראשית-ראשית של הדברים בספרו הקדוש של כ"ק אדמו"ר זי"ע על ההגדה של פסח, שמהדורתו הראשונה הופיעה עוד בשנת תש"ו, זמן לא רב אחרי הסתלקות רבי לוי יצחק בשלהי שנת תש"ד. שם מופיע לראשונה הקטע הפותח במלים: "מאבא מארי ז"ל שמעתי ע"ד הסוד".

לפנינו תופעה נפלאה של כיבוד אב, בצורה מאירה ביותר, שהרי ספרו של כ"ק אדמו"ר זי"ע על ההגדה של פסח הוא הראשון מתוך הספרים הקדושים שחוברו על ידו (לוח "היום יום" הוא, בעיקרו, אוסף של דברי כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, אם כי הושקעה בו, כפי שניתן לראות, מלאכת מחשבת נפלאה ומיוחדת במינה), וכבר בתחילתו (על קדש ורחץ) מופיע הביאור האמור של אביו הקדוש זצ"ל. באופן כללי המלים "קדש ורחץ", יותר מרומזות על המושגים הנעלים של קדושה וטהרה, מושגים שאין למעלה מהם בעבודת ה', והם הביטויים הקלאסיים של דרגתם ומעלתם של גדולי הצדיקים קדושי עליון. אין צורך בחכמה ותבונה יתרה כדי לראות בעינינו הקרנה של הדרגות העילאיות ביותר ברמה של הקשר האלוקי בין האב ובנו, מיפגש המאורות הגדולים.



אגב: הדבר מזכיר לנו במדה מסויימת את הסיפור הידוע על הסיבה שרש"י פותח את פירושו על התורה במלים "אמר רבי יצחק", על שם אביו של רש"י.

* * *

אציין במיוחד את הידוע שכ"ק אדמו"ר זי"ע הקדיש שנים רבות בהתוועדויותיו מידי ש"ק שיחה של ביאור בתורתו של רבי לוי יצחק. חלק מן הדברים הופיעו בסדרת הספרים "תורת מנחם - תפארת לוי יצחק" על הזוהר הקדוש.

חובה לציין את העבודה המונומנטלית של הרה"ח רבי דוד דובוב שליט"א בסדרת הספרים "ילקוט לוי יצחק", לפי סדר פרשיות התורה ובהם גם ביאורים מפורטים המגשימים לכל לומד את תורתו של רבי לוי יצחק. זכות הרבים העצומה תלויה בו.

* * *

ידוע הרי שגילוי פנימיות התורה הוא התנאי והדחף להתגלות המלך המשיח בגאולה השלמה. תורתו של רבי לוי יצחק תופסת, איפוא, מקום נכבד במעלה, עילאי ביותר, בקירוב הגאולה השלמה, המצב של "ונגלה כבוד ה'", כאשר כל אחד יראה באצבעו ויאמר "הנה אלוקינו זה", כאשר הסוד יתגלה במלואו והרמז יפוענח בשלמותו.

* * *

לסיום - ראו זה פלא: המלים "לוי יצחק - חנה" הן בגימטריא (שהיא, כידוע חלק מדרך ה"רמז") "סוד - רמז".

*

אחרי הצפת הדרכים "סוד" ו"רמז" שבתורה על ידי רבי לוי יצחק - באה השלמת התמונה כולה על ידי בנו כ"ק אדמו"ר זי"ע בשתי הדרכים האחרות. מאמרי החסידות נקראים, כידוע, בשם "דרושים", וכ"ק אדמו"ר זי"ע, כידוע ומפורסם, הציף בגדול את העולם כולו בחלק הזה של התורה, על ידי מאמרי ושיחות הקודש בתורת החסידות וגם על ידי השמעת שפע של דברים לפי דרך הדרוש בתורת הנגלה. נוסף לכך, כידוע ומפורסם, החל כ"ק אדמו"ר זי"ע משנת תשכ"ה להקנות לעולם כולו שפע רב של תכנים לפי דרך הפשט, על פי פירוש רש"י על התורה.

כך זכינו ל"תורת ה' תמימה" בכל ארבע הדרכים שלה.



וראו זה פלא: "על הפשט והדרוש" בגימטריא שמו הקדוש, הפרטי והמשפחה, של כ"ק אדמו"ר זי"ע.

לחג הגאולה י"ט בסלו

להלן חלק מן הדברים שאמרתי בהתוועדות חג הגאולה י"ט כסלו השתא בבית הכנסת הוותיק של חב"ד בשכונת מאה שערים בירושלים, בנוכחות הגה"ח רבי יוסף יצחק סלונים שליט"א, רב בית הכנסת, בנו וממלא מקומו של חברי וידידי הגה"ח רבי זאב דוב זצ"ל, ובנוכחות הגה"ח רבי חיים יצחק אייזיק לנדא שליט"א, רבה של בני ברק, בנו וממלא מקומו של ידידי הדגול הגה"ח רבי משה יהודה לייב זצ"ל.

אפתח בברכה המסורתית, שנקבעה על ידי רבותינו הקדושים לחג הגאולה י"ט כסלו: לשנה טובה בלימוד החסידות ובדרכי החסידות תכתבו ותחתמו. ברכה זו מבוססת, כידוע, על הגדרתו של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע את י"ט כסלו כ"ראש השנה לחסידות". עם זאת, משמעות האיחול האמור לי"ט כסלו שונה ממשמעות האיחול לראש השנה של א' תשרי. הכתיבה וחתימה טובה שבראש השנה של א' תשרי נעשית על ידי בית דין של מעלה, כך שהאיחול הוא שבית דין של מעלה יכתוב ויחתום את המתברך לשנה טובה ומתוקה. מאידך, האיחול בי"ט כסלו הוא שהמתברך, הוא עצמו, יפעל לכתיבתו וחתמתו הטובה לשנה טובה ומתוקה, זאת על ידי התמסרות ללימוד החסידות והליכה בדרכי החסידות.

בהקשר זה עלי להזכיר את התוועדויות י"ט כסלו בבית כנסת וותיק זה בשנים קודמות, בהן הוא היה יחיד, כמעט, בירושלים, שבו נחוג י"ט כסלו ברוב עם. עתה, כידוע, זכינו ונחוג חג זה ברחבי ירושלים עיר הקודש במאות מוקדים ובהשתתפות רבבות, התקדמות עצומה לקראת ביאת המשיח.

אני נזכר, למשל, בהתוועדות י"ט כסלו בשנת תשי"ז במקום זה, בראשות הגאון החסיד רבי שלמה יוסף זיין זצ"ל ומו"ר הגאון החסיד רבי שמריהו נחום ששונקין זצ"ל, רב בית הכנסת, כאשר במרכז ההתוועדות היו דבריו, חוצבי להבות אש, של הגאון החסיד רבי יעקב לנדא זצ"ל, זקנו של, יבלחט"א, הגאון רבה הנוכחי של בני ברק שליט"א הממשיך במסורת זו בעקבות זקנו זצ"ל ובעקבות אביו זצ"ל.

מבין דבריו החשובים מאוד, רבי התוכן, של הגר"י לנדא זצ"ל, אציין רק פרט אחד. הוא הזכיר את דבריו הקדושים של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב



נ”ע במכתבו משנת תרע”ג (נדפס גם כהוספה לקונטרס ”עץ החיים” שלו): ”בהיעדר לימוד החסידות כמה אנו חסידים, כמה אנו מקושרים לרבותינו הקדושים”. הגר”י לנדא זצ”ל חזר על דברים אלה בקול חוצב להבות אש ובהתרגשות רבה, דבר שהפעים את כל הנוכחים.

ההגדרה ”חג הגאולה” שניתנה מרבותינו הקדושים ליום זה מבטאת לא רק את ציון עובדת גאולתו וחירותו מן המאסר של כ”ק אדמו”ר הזקן נ”ע, אלא גם את העובדה כי חג זה הוא חגה של הגאולה האמיתית והשלמה שתהיה בקרוב על ידי משיח צדקנו. ידוע לכל כי במאסרו של כ”ק אדמו”ר הזקן נ”ע היתה החסידות כולה נתונה בסכנת קיום, וביום זה יצא פסק בית דין של מעלה שעל החסידות להתקיים, ואף לפרוח ולהתפתח למימדים הגדולים ביותר, באופן שתקיף את עם ישראל כולו, וזאת כדי שלימודה וקיומה והפצתה יביאו ויזרוזו את הגאולה השלמה. אם כן, הגאולה השלמה עצמה, זו העתידה לבוא ומצפה תיכף לבואה, חוגגת ושמחה ביום גדול זה, בגלל התקרבות התגלותה בפועל ממש.

אתכבד להצביע על קשר בין פרשת השבוע, פרשת וישב, שבוע שברוב השנים חל בו חג הגאולה י”ט כסלו, לבין תוכן החג, כדלהלן:

תחלה נזכיר על הזהות הרוחנית בין יעקב אבינו, שפרשתנו מדברת עליו, לבין כ”ק אדמו”ר הזקן נ”ע. ידוע שבמקביל לשבעת האושפיזין של חג הסוכות, שבעת הרועים הידועים, ישנם האושפיזין החסידים. לפי האמור, היום הראשון של חג הסוכות הוא יומו של אברהם אבינו ומקבילו הבעש”ט הקדוש, היום השני של חג הסוכות הוא יומו של יצחק אבינו ומקבילו המגיד ממעזריטש, ואילו היום השלישי של חג הסוכות הוא יומו של יעקב אבינו ומקבילו כ”ק אדמו”ר הזקן נ”ע.

כ”ק אדמו”ר זי”ע בשיחותיו הקדושות בהתוועדויות שמחת בית השואבה הואיל לבאר ולהסביר את הקשר בין כל אחד משבעת הרועים לבין מקבילו שבין רועי החסידות. הנקודה העיקרית בהבהרת הזהות שבין יעקב אבינו לבין כ”ק אדמו”ר הזקן נ”ע היא – התורה, כפי המוסבר בהרחבה בשיחות הקודש האמורות, על בסיס תולדותיהם ופעולותיהם של שניהם.

על פי האמור מובן, איפוא, הקשר בין פרשת השבוע לבין חג הגאולה י”ט כסלו.



אך יש להוסיף ולהצביע על נקודה ייחודית נוספת בתוכן הדברים האמורים:

בשיחת קודש (פורים תש"כ - תורת מנחם, חלק כ"ז, עמוד 452) אמר כ"ק אדמו"ר זי"ע: "כידוע שאחת המסירות על רבנו הזקן היתה ששולח כספים לארץ ישראל, ואכן שלח רבנו הזקן סכומים הכי גדולים להחזקת תלמידי הבעש"ט והמגיד שעלו לארץ הקודש עוד בשנת תקל"ז, אלא, שהגוי בפטרבורג שקיבל את ה"מסירה", פירש, שמשלוח הכספים היה מיועד לממשלת טורקיה, לפי שרצונו של רבנו הזקן להקים מלכות ולהיות מלך בארץ ישראל. והנה, כיון שגוי אינו בעל בחירה, הנה כאשר מתקבל אצלו ענין מסויים, הרי זה סימן שבאיזהו מקומן יש לזה יסוד למעלה. ומזה מובן שהעובדה שאצל גוי בפטרבורג נתקבלה המסירה שרבנו הזקן שלח כספים לארץ ישראל כדי להקים שם מלכות ולהיות מלך - הרי זה לפי שכן הוא בפנימיות העניינים: רבנו הזקן רצה "לכבוש" את ארץ ישראל, שבה יפוצו המעיינות דתורת החסידות - פנימיות תורתנו תורת חיים, שזוהי ההכנה והכלי לפעול ביאת משיח למטה מעשרה טפחים - על ידי זה ששלח כספים להחזקת תלמידי הבעש"ט ותלמידי המגיד וחבריו, שילמדו שם פנימיות התורה, ועל ידי זה יעמידו מלכות בארץ ישראל - מלכות של חסידות ("חסידות זאל דארטן ווערן א מלך")."

(הבאתי את הדברים במבוא לספר "נר למשיח").

חז"ל אומרים על הפסוק: "אלה תולדות יעקב יוסף" שכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף, ועל הפסוק "בן זקונים הוא לו" אומרים חז"ל שזיו איקונין של יוסף דומה לשל יעקב. אנו למדים, איפוא, שמהותו של יוסף היא מהותו הרוחנית של יעקב.

חלומותיו של יוסף, שעליהם מסופר בראש פרשתנו, מבטאים את העובדה שהוא אמור למלוך על שבטי ישראל, דבר שאכן התגשם בפועל. אחיו טענו בתחלה "המלוך תמלוך עלינו", והביעו בכך התנגדות לקבלת מלכותו עליהם. בסופו של דבר קיבלו את מלכותו.

אנו רואים, אם כן את הדמיון בין יוסף (שהוא "העתקו" של יעקב) לבין כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע.

המסקנה מן כל האמור שעלינו לדאוג ל"המלכת" אדמו"ר הזקן ותורתו הקדושה, היא תורת הבעש"ט, ואז, כלשון קדשו של כ"ק אדמו"ר זי"ע,



"יפוצו מעיינות תורת החסידות פנימיות תורתנו תורת חיים זוהי ההכנה והכלי לפעול ביאת משיח למטה מעשרה טפחים".

בקרוב בימינו ממש.

מכתב שנשלח למערכת עתון "המודיע"

ב"ה

יום א', ז' תשרי ה'תש"פ

לכבוד מערכת עיתון המודיע!

הנדון: השפאלער זיידע בספרות החב"דית

בתוספת התורנית לגיליון האחרון (פרשת וילך) מדור 'אמרות צדיקים' (עמ' כ"ד) פורסם מאמר מרתק אודות הרה"ק רבי אריה לייב משפולי זי"ע, או כפי שנהוג לכנותו: ה'שפאלער זיידע' - הסבא משפולי. במאמר הובאו לקט של סיפורים ועובדות אודות הסבא הקדוש. משום מה נפקדו מהמאמר כל אזכורי הסבא בספרות החב"דית, הנני בזה לשלוח בתור השלמה לקט מן האזכורים כפי שהובאו בספרות חב"ד-ליובאוויטש (מבוסס על המאמר הנדפס ב"פרד"ס חב"ד" גליון י"ט, יעויין שם). באם יפרסמו השלמה זו באחד הגיליונות הבאים - לא ניצר על כך...

בברכה

שלום דובער לאופר

העתק: הרב טוביה בלוי, נווה יעקב ירושלים



א. 'היום יום' י"ד טבת (בשם כ"ק אדמו"ר הריי"ץ):

הסבא משפאלע - השפאלער זיידע - היה איש נלהב מאד, ביתר שאת ויתר עז על שאר חבריו תלמידי המגיד. בביקורו בליאדי אצל רבינו הזקן - שנת תקס"ט או תק"ע - סיפר, אשר בהיותו בן שלש שנים ראה את הבעש"ט "והניח ידו הקדושה על לבי, ומאז "חם" לי".

ב. בשיחת אחש"פ וש"פ אחרי ה'תש"ל (תורת-מנחם) סעיף ה מאת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש:

ישנו ספר רז' המלאך שהודפס עוד לפני שר' ליב שרה'ס נולד, והכל מודים שכתבי היד שלו היו מאות בשנים לפני לידתו.

בספר זה מצויי תפילה בשביל ר' ליב בן שרה שתהי' לו "פתיחת המוחין", וכשמחפשים יהודי בשם ר' ליב בן שרה בדברי ימי ישראל לא מוצאים עוד אחד מלבד ר' ליב שרה'ס, וזאת אע"פ שזה נכתב שנים רבות לפני לידתו, (והתפילה אכן נתקבלה ואצלו נהי' "פתיחת המוחין").

וזהו הענן של "נסי נסים נעשו לו", לא רק נסים שאינם מפורסמים, אלא ענינים שאפשר להראותם באצבע, אפשר לומר: קח ספר זה, פתח אותו והבט בנכתב בו שחור על גבי לבן בדף פלוני ובעמוד פלוני.

ג. ועוד בשיחה הנ"ל ס"ג:

עיקר עסקו הי' בפדיון שבויים

ד. ובהנ"ל ס"ד:

אצל ר' ליב שרה'ס, הסבא משפולי, מצינו ענין שלישי - שאצלו היו ריבוי נסים ומופתים באין ערוך לגבי נסים של אדמו"רים ("רביים") אחרים

ה. ועוד בשיחת שבת פרשת תבוא תש"ל (הוזכר כבדרך אגב מופת שחולל הסבא, ולא הוזכרו פרטי הסיפור):

הי' סיפור שהיו זקוקים להלקות את הקיסר - הלקו, איפוא, את הקיסר - זהו מעשה שהתרחש אצל הסבא משפולי.

וראה בשיחה הנ"ל הסברים מדוע מוכרח ש'הסבא משפולי' ו'ר' לייב שרה'ס' זהו אותו אדם.

ו. בתחילה הי' תלמיד הרה"צ ר' פנחס מקאריץ ואח"כ - תלמיד הבעש"ט.



ז. המאורע שהביא להתגלותו (אגרות-קודש אדמו"ר הריי"ץ ח"ט עמ' צח) :

כשהי' אצל מורנו הרב המגיד ממעזריטש הרגיש בעצמו שהוא בעל מדריגה אבל השתדל להעלים שלא יכירו בו. פעם הלך רגלי למורו רבינו המגיד למעזריטש ופגע בבעל עגלה יהודי שהוביל משא, והעגלה טבעה בבוץ, וביקשו הבעל עגלה שיעזור לו להוציא העגלה מהרפש, והשפאליער זיידע אמר כי אינו יכול להגביה משא כבידה כזו ענה לו העגלון, אתה יכול רק אינך רוצה, ומכיון שנתן ידו על העגלה, עלתה העגלה מהבוץ.

השפאליער זיידע הרגיש בדברי הבעל עגלה אתה יכול רק אינך רוצה כי היא אמירה בדרך רמז מלמעלה שעליו להתגלות ובכואו למעזריטש להרב המגיד קראו הרב המגיד ואמר לו במעמד התלמידים הקדושים דער בעש"ט האט מיר געזאגט אז דו קאנסט ארויסשלעפן א בריקע מיט משא קאנסט דו און דארפסט זיין א רבי וסמכו וברכו.

ח. ספר השיחות 'תורת שלום' עמ' 84 ואילך מאת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב (ובגורסא אחרת מזכרונותיו של הרד"צ חן בשם חותנו ששמע מאדמו"ר הרש"ב, גיליון "תחיינו" עמ' 95) :

דער שפאלער זיידע פלעגט זיך רופן מיט אלע שמות של בזיון, בהמה כו' פעם הי' בליאזנע בעת נשיאות כ"ק רבינו הגדול, והי' האכסניא שלו בעלי' והלך כ"ק רבינו הגדול אליו, וכאשר הלך כ"ק רבינו הגדול אויף די טרעפ אמר אז השפאלער זיידע: מי יעלה בהר הוי' כו' וכאשר עלה אמר השפאלער זיידע לכ"ק רבינו הגדול איר גייט צו דעם אלטן בהמה, והתחיל לבזות את עצמו כו', ואמר לי כ"ק אדמו"ר דלהיות נשמתו משם ב"ן לכן קרא עצמו בשם בהמה, ודרך-כלל נשמות אלו דשם ב"ן צריכים לבטל א"ע.

ט. תורת מנחם - רשימת היומן עמ' שכא (בשם כ"ק אדמו"ר הריי"ץ) :

דער שפאלער זיידע תבע מאדמו"ר הזקן פולישע דרכים [היינו, הנהגה בדרך של מופתים וכו'], ויענהו: אתי היתה ושלחתי. וישאלהו: א"כ, [מהו הביאור בהמאורע שהי' בעת הובילו את אדמו"ר הזקן לפטרבורג:] די רעדער זיינען דאך ניט געפארען? [=שהגלגלים לא נסעו?] ויענהו: אז צוחין אף עקתיין די אקסען האבען געשריען (שלא הוא עשה [מאומה בשביל זה, אלא וכו'] היינו שהצירים מאליהם לא נסעו) מ"מ).



י. כותב כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש ברשימותיו ("מ"מ, הגהות והערות קצרות לסש"ב" בתחילתו ס"ע ד ואילך):

שמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר [מוהריי"ץ] שליט"א, שאדמו"ר הזקן התחיל לכתוב גם-כן 'ספר של צדיקים' ונשרף (ביחד עם כמה סימנים מהשו"ע). כמדומה שסיפר לי בנוסחא זו: הזקן משפאלע בא אל אדמו"ר הזקן - לעירו. איני זוכר אם לליאדי או ליאזני - ואמר לו: "התחלתם לכתוב ספר של צדיקים, און די וועלט קען עס ניט פארטראגען [=העולם אינו יכול לשאת זאת]. ונתעורר קטרוג למעלה ופסקו שישרף. ואני אעלה באותו להב השמימה". וכן היה, שבזמן השריפה נסתלק הזקן משפאלע.

יא. בעל 'שער הכולל' מספר מפי השמועה (ב, אות א):

ידוע בשם הרב הצדיק סבא קדישא המפורסם בשמו ר' לייב שפאלע זיידע זי"ע, שכשראה פעם הראשון את הסידור הזה [=סידור אדמו"ר הזקן] אמר להפליא את הרב המחבר ז"ל בזה הלשון: דרך המחברים להעמיד תחילה הקדמה שלהם ואחר-כך את גוף הספר, והרב הקדוש הזה סידר תחילה "מורה אני" כו' והודאות להשי"ת, ואחר-כך הקדמה [הוא המאמר ד"ה 'הקל קול יעקב'], וגם ההקדמה זאת היא כולה דברי אלקים חיים.

יב. ובספר 'רשימות דברים' להר"י חיטריק בשם המשפיע הרב שמואל-גרונם אסתרמן (עמ' פז-פו בהוצאה ישנה, 7-106 הוצאה חדשה, וסיפור נוסף באותו ספר עמ' 217 - שאינו מובא כאן מפאת שאינו תח"י):

חסיד אחד הי' בחפצו לנסוע לא"י, ונסע להרבה צדיקי הדור ולא הסכימו למלאות חפצו ורצונו. ויסע לליאזני לכ"ק אדמו"ר הזקן. ויאמר לו כ"ק שיסע להצדיק ר' לייב שרה'ס ואם יסכים אז יוכל לנסוע לאה"ק. ויאמר לו בשם אדה"ז שיתן לו עצה איך לנסוע לא"י. ויאמר החסיד שהיה בר דעת, אבל אנה יכול אני למצוא את ר' לייב שרה'ס, הלוא הוא טס מעולם עד עולם? ויאמר לו כ"ק, סע לקרעטשמע מסוים (ונקב בשם האכסניא) ושם תמצא אותו. וישאל החסיד, ואיך אכיר אותו שהוא הצדיק ר' לייב שרה'ס, הלא הוא צדיק נסתר? ויאמר כ"ק, אם תבוא עגלה עם עניים להקרעטשמע, וכשיבואו יריבו ויצעקו זע"ז ומי שיצעק עליהם בקול גדול יותר, זה הצדיק ר' ליב שרה'ס.

החסיד נסע ובא להקרעטשמע, כפי שאמר לו כ"ק אדה"ז, ושהה שם כשני שבועות, אך אין קול ואין מענה. פעם באמצע הלילה, ניעור משנתו



לקול צעקה הנשמעה בחצר, ויצא החוצה וירא והנה עגלה מלאה עניים, וצועקים ומריבים זע"ז, ואחד מהם, איש גבוה מכולם צועק עליהם בקול גדול.

החסיד הבחין מיד שזהו הצדיק ר' לייב שרה'ס, כדי שלא תעבור השעה, שמא תומ"י יסע משם, קרב אל הצדיק ר' לייב שרה'ס ואמר לו, כ"ק אדה"ז שלח אותי שתתן לי עצה איך לנסוע לאה"ק. ויאמר לו הצדיק, סע לברדיטשוב ברחוב פלוני אלמוני דר חייט, ותסור אל ביתו ותבקש אותו שיתפור לך "קאמזאלקע" ואחרי שיגמור מלאכתו, תבוא אליו וילביש אותך ב"קאמזאלקע" ויצטרך לתפור את הכפתורים, ויעשה הסימנים ותוך כדי כך ינגן ניגון, ואז תשאל אותו אם לנסוע לאה"ק.

החסיד נסע לברדיטשוב ומצא את הרחוב ואת החייט, ובקש מהחייט לתפור קאמזאלקע. החייט נענה לבקשתו, וכאשר גמר ולבש כדי לערוך סימנים ניגן החייט ניגון, ואז שאל אותו החסיד אם יסע לארץ הקודש. ויאמר החייט, תסע! [- ההדגשה של המילה 'תיסע' במקור] אבל את הקאמזאלקע לא תפשיט מעליך לעולם. החסיד הבין שזכה לראות את החייט שהוא צדיק נסתר. וילך למחרת שוב לבית החייט, אולי יזכה לראותו עוד פעם, אך לא מצאו אפילו אחרי חיפוש גדול בבית.

בעת שהי' החסיד בפעם האחרונה אצל החייט, ראה שני אברכים שעזרו להחייט במלאכתו. את האחד הוא הכיר, שזהו הרה"צ ר' מרדכי מטשערנאבל ואת השני, לא ידע מי הוא.

יג. זכרונותיו של הרב דוד צבי חזן (גיליון "תחינו" 10 עמ' 94):

מהרד"צ בשם אביו הר"פ ז"ל, שהי' ר' פרץ תלמיד הגאון ר' אברהם קאליסקער, וסיפר לו אביו ר"א ז"ל, ר' הירש שמיליאנאר, שהי' פעם אסיפה של אדמו"רים בבארדיטשאוו בבית הרה"ק ר' לויק, והי' שם אדמו"ר הזקן והי' יושב בראש הקרואים. וגם הרה"צ ר' צבי בן הבעש"ט הי' שם, וישב על כיסא אצל התנור וגמרא בידו. ור' הירש התחבא ג"כ אחורי התנור (כי הי' מדובר ביניהם בל' יהי' שם איש).

ושאל ר' לויק מאדמו"ר הזקן אם ראה את הבעש"ט והשיב שראה, ושאל בחלום או בהקיץ והשיב זאל זיין בהקיץ. ואח"כ שאל מה כוחו של ר' מענדול האראדאקער, והשיב שידע מחשבות אדם כשרואהו, יידע כל מחשבותיו שעברו עליו. ואמר ר' לויק, כולי האי? השיב אדמו"ר הזקן שגם כי עבר על איזה בית ידע מכל מה שבבית ומהמחשבות שחשבו שמה.



בתוך כך התחיל א' לדפוק בדלת והרגיש תיכף אדמו"ר ואמר: פתחו, כי הזיידע הולך. ופתחו הדלת ונכנס הזיידע משפאלע. והתחיל להלוך בחדר אנה ואנה. ואמר לו אדמו"ר: זיידע וואשט זיך, והוא התהלך כמו קודם. ואמר לאו אדמו"ר עוד פעם: זיידע וואשט זיך, ולא פנה גם בפעם זה. ואמר ר' לויק לאדמו"ר: דער זיידע פאסט דאך. ואמר לו אדמו"ר עוד הפעם: זיידע וואשט זיך, ונטל תיכף ידיו וישב לסעוד. בתוך כך לא עצר ר' צבי הנ"ל מלשעול, והרגישו תיכף והוציאוהו החוצה.

עוד מהנ"ל:

גם זה סיפר הרד"צ, שלאחר הסתלקות הרה"צ ר' לויק נ"ע, בא אדמו"ר הזקן לנחמם. והלך על ציון הקדוש. ובא ואמר להרבנית איך בין גיווען בא דער רב, האב איך אים ניט גיטראפון, דארף איך ווארון אויף א יום הכניסה. ואח"כ הי' עוד הפעם על האוהל, ובכואו רצה לנסוע לביתו.

והי' זה סמוך לפסח, בקשה הרבנית שישאר שם על חג הפסח ונתרצה. והי' כל הזמן סגור בחדרו, לא התראה עם שום איש. גם עם ר' הערש לייב מאליק שנתקבל לרבי שמה. והסר הי' ג"כ בחדרו עם בני הרב מבארדיטשאו, וב"ב ישבו בחדר אחר סמוך.

ובעת ההיא בא שמה גם הזיידע. ותיכף בואו התחיל לקבל פ"נ, והתקבצו עם רב. ושלח אדמו"ר [הזקן] את ר' יוסף בונים (כמדומני) לומר להזיידע כי אדמו"ר בא אליו. וכשראה את ר' יוסף בונים אמר לו: למה באת? האם גם אתה רוצה ליתן פ"נ? והשיב: לא, רק בשליחות מאדמו"ר כי הוא יבוא אליו. ועמד ממקומו ותפס בזקנו בשבועה שהאדמו"ר לא יבוא אלי. וחזר ר' יוסף בונים וסיפר לאדמו"ר, והוא כבר הי' לבוש בגד העליון, ללכת. ואמר אדמו"ר מאחר שנשבע מה לעשות.

ובתוך כדי דיבור בא הזיידע אליו ונכנסו לחדר וסגרו בעדם. וכך התעכבו שמה כשני שעות.



הידור מצוה

התוועדות חסידית עם הרב שי סוקניק שליט"א

סיפר² המשפיע הרה"ח ר' שלום פלדמן, שפעם, בעת אשר נסע לרבי, נכנס אל החסיד ר' אבא פליסקין כדי למסור לו דרישת שלום מאחיינו ותלמידו הרה"ח ר' ברוך גופין מכפר חב"ד. אמר לו ר' אבא: אספר לך סיפור על דודך, ר' שמואל פּעוּזנער (שהיה יהודי חסידי מופלא במעלותיו, מתלמידי ישיבת תומכי תמימים בליובאוויטש ומלמד חסידי בעיירה קלימוביץ).

פעם הלכתי ברחוב, סיפר ר' אבא, ופגשתי את ר' שמואל. שאלתי אותו: "מה שלומך ר' שמואל?" והוא ענה לי: "לאחרונה נעשיתי יהודי של שולחן ערוך...". כוונתו הייתה - המשך ר' אבא לפרש - שהאמת היא שחסידי צריך להיות ברמה גבוהה של עבודה פנימית וכו', ועל זה התלונן ר' שמואל, שמצבו הוא כזה שנעשה יהודי של שולחן ערוך. הוא הרגיש בעצמו שהוא היה רק בבחינת מקיים בפועל מה שכתוב בשולחן ערוך, אך נחסר אצלו הרגשה פנימית; החיבור של הרובד העמוק יותר שבנפש אל נותן התורה ומצווה המצוות...

מסיפור זה ניתן להסיק מסקנה ברורה לצד השני: עד כמה הקיום הקפדני של שולחן ערוך, כפשט הביטוי "יהודי של שולחן ערוך", הוא היסוד הכי בסיסי של חסיד!

האמת היא, אשר כל עניינה של החסידות הוא להכניס את האורות בכלים: העשייה בפועל של כל הנדרש על פי שולחן ערוך היא ה'כלי', ועניינה של החסידות היא להכניס אור וחיות בעשייה זו. וכלשונו של הרבי הרש"ב במכתבו הידוע בנוגע לתורת החסידות "אשר אור וחיות נפשנו ניתן לנו". והיינו, כמבואר בתורת החסידות בכלל ובתורתו של הרבי בפרט, שתכלית הכוונה בירידת הנשמה אל הגוף מתממשת על ידינו קיום המצוות בפועל ממש; אלא שבתוככי עשייה זו במחשבה, כדיבור ובמעשה, יהיו מלוכשים כל כוחות הנפש הפנימיים, השכל והרגש.

מטרתה של התוועדות

בהקשר זה, ישנן כמה דוגמאות וסיפורי חסידים בנוגע לחיבוב המצוה בעיני החסידים ואופן קיומה על ידם בתכלית ההידור.

2. הדברים נדפסו בחוברת "מבית ההוראה - כפר חב"ד", גליון 6, עמודים 10-11. תודה למערכת שבאדיבותה הם נדפסים כאן.

היה חסיד חשוב שקראו לו ר' אבא פערסון. הוא היה מחסידי אדמו"ר הצמח צדק, אדמו"ר מהר"ש, אדמו"ר הרשב"ב ומהמלמדים של אדמו"ר הרי"צ. הוא עסק במסחר לפרנסתו, ולרגל תפקידו נוסע היה מהכא להתם. באמתחתו הייתה מצויה תמיד קופסה ובה רצועות תפילין ופתילים של צמר לציצית - כדי שאם יארע משהו לתפילין או לציצית שלו, מיד יהיה באפשרותו לתקנן כדבעי.

על חסיד זה שמעתי מהרה"ח ר' לייבל זלמנוב את הסיפור הבא: במשך תקופה מסוימת, ר' אבא היה גר בעיר קעניגסברג השוכנת לחוף הים הבלטי. לעת זקנותו, ההליכה הייתה קשה עליו עד מאוד, והוא לא יצא מביתו. עד כדי כך, שלקראת חודש החגים דאגו החסידים מהעיר, שעל-כל-פנים לימי ראש השנה יקיימו תפילה במניין בביתו.

והנה, לאחר תפילת מנחה של יום א' דראש השנה, ראוהו לפתע יוצא בקושי רב מביתו וממש "גורר את עצמו" לאיזור שבו ניתן היה לערוך "תשליך". שאלוהו החסידים: ר' אבא, "ס'איז דאך נאר א מנהג?!". נענה ר' אבא ואמר: "אדמו"ר הזקן כתב בסידורו לפני נוסח התשליך: 'טוב לילך מחוץ לעיר אל באר המים'. ואמר ר' אבא: "א גוטע זאך, וויל איך אויכעט... [=דבר טוב, אני רוצה גם כן]. מספור זה רואים שהידור מצוה אצל חסידים - אפילו הקפדה על מנהג, ואפילו דיוק קל בלשונו של רבינו הזקן - היה בצורה פנימית ועקרונית מאוד, ועד שגם כאשר הדבר עלה בקושי גופני רב לא וויתרו על כך.

עוד שמעתי מהמשפיע ר' שלום פלדמן בעניין זה: כאשר ר' פנינע אלטהויז שב מביקור אצל הרבי הרי"צ (מסתמא היה זה בשנת תש"ט), התקיימה בשבת התוועדות בביתו, כאשר המתוועד הראשי היה ר' מיישקה גוראריה. במהלך ההתוועדות אזל הפארבייסן. אשתו של ר' פנינע הלכה אפוא לשכנתה וביקשה כמה ירקות וכדומה כדי למלא את מלאי התקרובת עבור המתוועדים.

כאשר הירקות הוכנו והוגשו לשולחן, שאל אחד הנוכחים: "הירקות הללו עושרו?!", שאלה זו הפריעה מאוד לר' פנינע אלטהויז. ההתוועדות 'זרמה' טוב מאוד, הייתה התעוררות, דיברו אחד עם השני בצורה לכבית ונוצרה אווירה מיוחדת, והנה בא השואל ושואל מין שאלה 'טורדנית' שכזאת... הוא פנה לאותו שואל ואמר לו: "יא גע'מעשר'ט, נישט גע'מעשר'ט" - כאומר: כן מעושר לא מעושר, מה אתה מפריע כעת באמצע האווירה העילאית עם שאלות מעצבנות.



נענה ר' מיישקה ואמר: "כל מטרתה וכל תכליתה של התוועדות חסידית היא – שיהיה איכפת לנו אם הירקות שלפנינו מעושרים הם אם לא...".

לא על חשבון הזולת

חשוב להדגיש בהקשר זה, שישנו מאפיין מיוחד וחשוב באופן שבו רבותינו נשיאנו ובפרט הרבי הדריכו אותנו בנושא ההקפדה על הידור מצוה:

מצד אחד, כאמור לעיל בהרחבה, חסיד נדרש להקפיד באופן הכי נעלה על ההידור בקיום המצוות. ההקפדה ודקדוק המצווה בכל רמ"ח ובכל שס"ה, היא תכלית כל הכוונה של החסידות: להיות עובד ה' ומדקדק במצוות בכל לב ובכל נפש; ומצד שני, יחד עם ההקפדה המוחלטת, לא לשכוח על יהודי אחר, ושההידור במצוות לעולם, בשום אופן, לא יבוא על החשבון מציאותו של הזולת.

וכפי שהסביר זאת הרבי בהזדמנויות רבות, כיצד ההידור במצוה של האדם עצמו, לא יכול להיות על חשבון מצוות אהבת ישראל ליהודי אחר, ועל אחת כמה וכמה פגיעה בכבודו וכיו"ב ח"ו.

להדר בין אדם לחבירו

יש לדעת, אשר ההקפדה והידור המצווה של חסידים הוא באותה מידה ובאותו להט בעניינים שבין אדם לחברו, בדיני חושן משפט, כמו ההידור בדיני איסור והיתר ואורח חיים. הרי אצל חסידים ההידור מצוה נובע מהרצון והקבלת-עול לקיים את רצון העליון, ומאי שנא מצוה בתחום זה ממצוה בתחום אחר?

על כך מעיד היטב הסיפור הבא אותו סיפר הגה"ח הרב אברהם הערש הכהן:

אבי־זקני הרה"ח ר' חיים משה אלפרוביץ' ע"ה, עבד למחיתו כפועל בניין בירושלים.

(במאמר המוסגר, רצוי לספר את השתלשלותו של דבר זה: לאמיתו של דבר, ר' חיים משה היה שוחט. כאשר הוא עלה מרוסיה לאה"ק והתגורר בבתי אונגריין, בערב יום כיפור הוא נעמד לשחוט כפרות עבור אלו המעוניינים, כיתר השוחטים. כאשר האדמו"ר ר' שלמה מזוועהיל זצ"ל, שהיה גר שם, סיים את הכפרות, ביקש ממשמשו שהשוחט של הכפרות



יהיה "השוחט ממוסקבה" – שכבר אז נודע גם בין יראי ירושלים ביראת השמים המיוחדת שלו.

כאשר שמע זאת הקהל הרחב, כולם רצו שהוא יהיה השוחט עבור ה'כפרות' שלהם. כאשר חלפו הרבה שעות ור' חיים משה נוכח לראות כי התור לשחיטת העופות טרם נסתיים – התפלא מאוד וביקש מבניו לבדוק האם גם אצל השוחטים האחרים עומד תור שכזה. התברר כי השוחטים האחרים מובטלים למדי... ראה ר' חיים משה כי כך, מיד הניח את הסכין מידי וואמר: "אויס שוחט" (כבר לא שוחט).

ומאז התפרנס ר' חיים משה כעובד במלאכת כפיים, בסלילת כבישים ובניינים, באומרו שאלו מלאכות שאינן מטרידות את מחשבת הראש, וראשו פנוי בשעת העבודה לומר משניות וחסידות בעל פה, כמאמר הפסוק "יגיע כפיך כי תאכל", יגיע כפיים דווקא... ר' חיים משה, אפוא, עזב את מקצועו כשוחט רק מתוך חשש פגיעה בפרנסתם של השוחטים האחרים (!).

באותה תקופה היו קשיים כלכליים גדולים, ובעל הבית לא יכול היה לשלם על העבודה כמימים ימימה וצמצם גובה שכר העובדים. כשנתמשך צמצום השכר, יתר הפועלים החלו לזלזל בעבודה במטרה להפעיל לחץ על בעל הבית שישוב לשלם השכר בגובה המוסכם, אולם ר' חיים משה המשיך לעבוד באותה מסירות כמוקדם. באו עמיתיו הפועלים לר' חיים משה בטרוניה: "אתה פוגע בנו בכך שאינך מצטרף למאבקנו. בעל הבית מצביע עליך ואומר: 'הלוא תראו שניתן לעבוד כראוי גם בשכר המופחת'".

ענה להם ר' חיים משה: "אדרבה, היא הנותנת – אם לא נעבוד דווקא כעת בהתמסרות כראוי על דין, אזי בוודאי לא יהיה לבעל הבית מהיכן לשלם שכרנו ויצטרך לצמצמו עוד יותר! אך אם נקפיד אנו על הלכות פועלים כדבעי, ממילא יהיה לבעה"ב הכנסה מספקת ויוכל בסופו של דבר לחזור לשלם לנו את שכרנו הראוי. וכך יוכל גם הוא לקיים את הלכות בעה"ב כראוי". זו הסתכלות פנימית של חסיד.

ואם כבר הזכרתי את הידור המצווה של אבי-זקני, ר' חיים משה, גם בענייני חושן משפט – אציין את הנהגתו המופלאה, שבעת עבודתו לא היה מדבר עם אף אדם, לא משיב שלום ולא היה עוצר להפסקת עישון סיגריה וכדומה: היות שהוא 'שכיר יום', עליו לעבוד נאמנה כל רגע שהוא רגע ששייך למעביד.



סיפר לי הרה"ח ר' צבי גרינוולד: בבית הכנסת חב"ד במאה שערים, היה גבאי שקראו לו ר' ברוך מרדכי. פעם הלך ר' ברוך מרדכי זה באחד מרחובותיה של ירושלים, ובאותו מקום התבצעה עבודת חפירה כלשהי. בין העובדים היה ר' חיים משה, שהיה כנראה באותה שעה בתוך בור החפירה.

ברוך מרדכי עבר שם והבחין בר' חיים משה וצעק לו: "חיים משה, שלום עליכם!", אבל ר' חיים משה לא ענה לו. צעק עוד פעם, ושוב לא ענה לו. ברוך מרדכי חשב שהוא לא שמע אותו, והמשיך לדרכו. אחר כך, כאשר הוא פגש אותו בבית הכנסת, ניגש ר' חיים משה לר' ברוך מרדכי ואמר לו: "שמעתי שאמרת לי שלום עליכם, אבל לא יכולתי לענות כי אני 'שכיר יום'..."

